Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

N 25. 1830
gal T 98

NEDERLAND,

MONARCHIE

EN

CHRISTENSTAAT:

OF

OPWEKKING

TOT

NEDERLANDSCHEN

Volksgeest en Burgerzin.

TE 'S GRAVENHAGE, BIJ
G. VERVLOET.

1830.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

941 E.98

NEDERLAND,

MONARCHIE EN CHRISTENSTAAT;

OF

Opwekking

TOT

NEDERLANDSCHEN

VOLKSGEEST EN BURGERZIN.

Geeft dan den Keijser dat des Keijsers is, ende Gode wat Godes is.
MARC. XII.

TE 'S GRAVENHAGE, BIJ
G. VERVLOET.

1830.

Digitized by Google

L'audace détruit, le génie élève, le bon sens conserve et perfectionne. Le génie est chargé de la gloire des empires; mais le bon sens peut assurer seul et leur repos et leur durée.

FONTANES.

Digitized by Google

Voorwoord.

Eenheid en eenstemmigheid zijn noodzakelijke vereischten voor bestendige rust en vrede: zij zijn de eenige waarborgen voor de duurzaamheid van elke maatschappelijke vereeniging. Door hen ontstaat het streven naar hetzelfde doel: zij dus leggen den grond tot orde en regelmaat; want de gang van elk zamengesteld ligchaam is gestremd, zoodra er gebrek aan eenswillendheid en eenswerkendheid onder de verschillende deelen bestaat.

Om in eene maatschappij eenheid en eenstemmig-

heid te doen ontstaan, is gevoel van eigendommelijkheid noodzakelijk; dat is, gevoel van tot dezelfde *vereeniging van stamgenooten en van onderdanen of burgers te behoren. Uit dit gevoel, worden volksgeest en burgerzin geboren, die de grondzuilen zijn waarop elke staat berust.*

Iets bij te dragen om, mogt het zijn, echt NEDERLANDSCHEN volksgeest *en* burgerzin *te doen ontstaan, is het doel hetwelk ik mij met dit werk heb voorgesteld. Ter bereiking van hetzelve was eene voordragt van dit rijk, als* monarchie *en* Christenstaat, *noodzakelijk: als monarchie, omdat onze tegenwoordige staatsregeling zulks vordert; als Christenstaat, daar Godsdienstgevoel en Christenzin ten allen tijde grondtrekken waren van het Nederlandsche volkskarakter.*

Uit eerbied voor onze staatkundige instellingen, berust deze beschouwing op datgene, wat ook door mij als de basis onzer tegenwoordige regering wordt beschouwd, dat is op de grondwet; *echter niet op de grondwet, als zijnde een* verdrag *tusschen den vorst en de natie, in dien zin welken*

Digitized by Google

men tegenwoordig aan dit woord hecht, maar als zijnde een door den vorst, bij de aanvaarding der souvereiniteit over deze landen, gegeven waarborg, zoowel voor hem en zijne nakomelingen, quà hoofden van den staat, als voor het staatslighaam zelve; eene regelmaat voor beiden, en eene beschrijving der regten en pligten van vorst en onderdanen.

Ik heb daarom getracht, de beginsels dezer grondwet, voor zoovoel dit bestek toeliet, te ontwikkelen en te verklaren; niet volgens de regels der spitsvindigheid, maar volgens die van het gezond verstand: naar regt, billijkheid en algemeen nut. — Tevens is het mij, tegen de meer en meer doordringende verwarring van zaken en omstandigheden, niet overbodig voorgekomen, hierbij eene korte schets van vroegere staatsregelingen te voegen; terwijl het nimmer, en vooral thans niet ontijdig schijnt, aan alle Nederlanders het zoo gezegende tijdperk van 1813 en hetgeen daarna gevolgd is te herinneren: het is zeer noodig, dat allen zich andermaal eenige al te ras vergetene omstandigheden in het geheugen te rug brengen. — Immers heeft de

ondervinding der laatste tijden voldingend bewezen, hoe noodzakelijk het is om, ter vermijding en voorkoming van dwaalbegrippen, zaken en omstandigheden uit het regte en waarachtige oogpunt te leeren beschouwen. Geenszins durf ik mij vleijen, met dit werk hieraan voldaan te hebben; maar hetzelve zal welligt middellijk tot dit doel kunnen leiden; het kan mogelijk aanleiding geven, dat meer bevoegde en kundiger personen dezen duren pligt op zich nemen. — Hoe het zij, het is eene vrucht van innige en vaste overtuiging; een gevolg van diepe en angstige bekommering, die de alles ondermijnende woelingen van den tegenwoordigen tijd ook bij mij deden ontstaan.

Hoe is het mogelijk — ja waarlijk, men mag zulks wel vragen en bij herhaling vragen — hoe is het mogelijk dat de zoo bloedige en vreesselijke les der ondervinding zoo bitter weinig op de menschen in het algemeen heeft uitgewerkt? — Nog leeft het geslacht, dat tijdgenoot was van die gruwelen der teugenlooste losbandigheid, waarin opstand tegen het wettig gezag de volkeren gestort had. Nog leeft het geslacht, hetwelk ooggetuige was hoe

Digitized by Google

diep de mensch kan zinken, zoodra alle banden van Godsdienstigheid en zedelijkheid zijn losgerukt. Nog leven, ook onder ons, velen der bewerkers en meer nog van de slagtoffers dezer vreesselijke buitensporigheden. Ter naauwernood zijn vrede en orde in Europa te rug gekeerd, en ziet elk zich in het rustig bezit zijner staatkundige en burgerlijke vryheden en regten hersteld. — En reeds weder steekt de opstand, in een ander kleed, het hoofd op. Reeds weder worden wantrouwen en ontevredenheid, tusschen regenten en geregeerd wordenden, aangekweekt. Nog steeds woedt die zelfde geest, niet van vrijheid maar van losbandigheid, immer voort; vertoont zich onder allerlei gedaanten en vormen; ondermijnt alles waarop het maatschappelijk, het burgerlijk, het menschelijk geluk berust, en brengt andermaal de volkeren op den rand van een nog vreesselijker afgrond, waarin zij vroeger of later verzinken moeten, zoo het GOD *niet in genade behaagt, door de verlichting van Zijnen Geest, een dam te stellen aan diep betreurenswaardige, op valsche wijsgeerte berustende schijnverlichting: mogten dan Openbaring en rede in tijden van rustige en kalme bespiegeling tot stand brengen,*

Digitized by Google

wat lange jaren van bloedigen jammer en tuchtiging niet op de menschen hebben kunnen uitwerken!

Ja, landgenooten! bij al die schijnbare rust en kalmte, leven wij niettemin in een tijd, waarin vreesselijke gebeurtenissen worden voorbereid: het is de rust van eenen kranke, uit afmatting geboren, en eene kalmte zoo als die der natuur, wanneer een zwaar onweder op handen is. Hij, die met een oplettend oog de inwendige gesteldheid van staten en maatschappijen gadeslaat, moet erkennen dat alles, zoowel in het staatkundige als in het burgerlijke leven, in zulk een staat van overspanning is, dat het onmogelijk kan blijven stand houden: er is eene crisis *te verwachten, die tusschen goed en kwaad, tusschen volstrekte zuivering of vernietiging beslissen moet. — Maar dezelfde* GOD, *die door weldadige stormen de natuur-wereld van kwade en verpestende dampen zuivert, zal ook de zedelijke-wereld door weldoende stormen van het daarin gedrongen vergif en bederf reinigen. Mogt Nederland niet tot die landen behoren, waar de storm, uit opeenstapeling van*

Digitized by Google

schuld, het hevigste zal woeden! Mogt het meer en meer bevestigd worden, wat onlangs in een zeer geacht Fransch tijdschrift (*), omtrent de voortgangen van het geestelijk leven in ons rijk, werd aangemerkt: » dat in onze dagen, nu het schijnt dat de Godsdienst andermaal een veelvermogenden invloed op het lot der volkeren zal uitoefenen, er gegronde hoop bestaat dat dit volk, hetwelk zoo ten allen tijde door 's HEEREN beste zegeningen werd bejegenadigd, ook geenszins zal worden vergeten."

Maar dan moet nimmer het overdreven en ongelukkige denkbeeld, hetwelk sommigen zoo gaarne als staats-maxime zouden ingevoerd zien, worden erkend, dat ons rijk, omdat aldaar volgens de grondwet, en dus naar regt en billijkheid, vrijheid voor alle *Godsdienstige gezindheden bestaat, thans niet meer als Christenstaat zou kunnen worden beschouwd. Als afgetrokken wijsgeerige beschouwing moge zoodanige stelling aannemelijk zijn; van practicale toepassing is zij niet, of de Nederlandsche eigendommelijkheid gaat geheel te grond. — Het is integendeel meer dan ooit noodzakelijk, datgene*

(*) *Archives du Christianisme*, XIIe Année, 2e Liv. p. 89.

Digitized by Google

te herstellen en te bevestigen, waardoor het Nederland steeds wèl ging.

Ik gevoel zelve, dat er aan dit werk veel ontbreekt; maar ik schreef óok niet voor geleerden, alleen voor diegenen mijner landgenooten, die eenvoudige burgers zijn zoo als ik. Het is, zoo als ik zeide, een gevolg van innig bewustzijn en vaste overtuiging; eenige woorden tot uw hart, tot uw gevoel. — In eerbiedig opzien tot GOD, *heb ik hetzelve begonnen; Hij dan ook heeft mij kracht verleend om, niettegenstaande vele moeijelijkheden en zware en langdurige krankheid — die dan ook oorzaak is dat deze bladen veel later in het licht verschijnen dan het plan was — hetzelve te mogen volbrengen: mogt het verder door Hem worden gezegend! — Ik vleije mij, dat onbevooroordeelden aan mijne poging regt zullen doen wedervaren; mogt het allen ten minste eenigzins tot nadenken en onderzoek brengen! —*

NB. De leter wordt vriendelijk verzocht, de ingeslopen drukfouten zelve te willen verbeteren.

Digitized by Google

De *theorie* is moeder van de *praktijk*, en alzoo de laatste een uitvloeisel of gevolg van de eerste; elke *goede* theorie dus moet altijd en in alles, overeenkomstig de omstandigheden, vereenigbaar wezen met praktijk. Niettemin bestaat er zeer dikwijls tusschen deze beiden een uitgestrekt verschil. — Veel wordt als zeer ligt in theorie betoogd en beredeneerd, waarvan de uitvoering in de praktijk onmogelijk wordt; veel schijnt in theorie edel, verheven en wenschelijk, hetgeen aangenomen tot grondregel in praktijk de schadelijkste, gevaarlijkste en zelfs verderfelijkste gevolgen voor staat en maatschappij zou na zich slepen: kortom,

Digitized by Google

veel gelooft men grondstelling in theorie, dat in praktijk niets dan *paradoxe* is; terwijl, omgekeerd, veel in praktijk als tijdelijken maatregel noodzakelijk gevorderd wordt, hetwelk geenszins als grondbeginsel in theorie zou kunnen worden aangenomen. — Waardoor? — Omdat de theorien zeer dikwerf niet goed zijn, ten minste niet voor de handelende wereld; omdat zij veeltijds zich alleen vormen op het *ideaal schoon*, op eene denkbeeldige maatschappij aan geene noodzakelijke onvolmaaktheid, en op een menschengeslacht aan geene natuurlijke gebreken en zwakheden onderworpen; terwijl de praktijk zich altijd uitstrekt over de *realiteit*, en alzoo dienen moet om de gevolgen van die onvolmaaktheid, dezer zwakheden en gebreken, zoo veel mogelijk te voorkomen of onschadelijk te maken.

Als zoodanig ook is het grondbeginsel van *vrijheid*. — Volgens het regt der natuur is dezelve algemeen en onbeperkt: volgens het maatschappelijk regt blijft dezelve wel is waar algemeen, maar niet algemeen *dezelfde* en beperkt. Want uit de inrigting der maatschappijen ontstaat het staatkundig en burgerlijk regt, of de waarborg door en gelijkheid

Digitized by Google

voor de wet, waarop zich de staatkundige en burgerlijke vrijheid en, dien ten gevolge, de persoonlijke vrijheid van elken ondeeligen grondvest.

Deze persoonlijke vrijheid kan alzoo in maatschappijen niet bestaan zonder persoonlijke zekerheid, en op deze persoonlijke zekerheid weder berust de zekerheid van het algemeen of van den staat.

Tot handhaving dezer beginsels vormt zich uit den staat eene regering. De handelingen dezer regering moeten zijn volgens de wet, maar vrij; zij kunnen dit niet zijn, wanneer niet elk voor zich afstand doet van zijn natuurregt. Want de zorg dezer regering zich voornamelijk uitstrekkende tegen alles, wat de persoonlijke en bij gevolg de algemeene zekerheid in de waagschaal zou kunnen stellen, zoo volgt hieruit dat somwijlen het bijzonder belang van eenigen aan het algemeen belang moet worden opgeofferd, en aldus ook het algemeen nut niet mag worden in de waagschaal gesteld voor iets, hetwelk slechts een gedeeltelijk nut kan opleveren.

Niettemin behoudt het volk, onder welken re-

Digitized by Google

geringsvorm ook, zijne onvervreemdbare regten: want slechts de meerdere of mindere wijziging dezer regten vormt den regeringsvorm; maar alle volksregten die misbruikt worden, worden daardoor gevaarlijk voor de persoonlijke en bij gevolg voor de algemeene zekerheid.

Deze algemeene zekerheid of zekerheid van den staat, berust op natuurlijke en zedelijke gronden: de natuurlijke gronden zijn hare phijsieke krachten; de zedelijken, een goed geleiden volksgeest en krachtig werkzamen burgerzin. — Waar geen dwingelandij heerscht ontstaat de phijsieke kracht uit de morele, en gaat de eerste ook verloren naarmate de andere vermindert. Deze vermindering nu vindt dan in de grootste mate plaats, wanneer de volksgeest wordt bedorven en de burgerzin werkeloos is. (*)

Het is dus een der eerste pligten van eene regering, voor de bewaring der zedelijke kracht van

(*) Wij kunnen onzen lezers niet genoeg aanbevelen, over deze beide onderwerpen te lezen de, in April 1829, bij *C. C. van der Hoek*, te Leijden, uitgegeven voortreffelijke brochure: *Over Volksgeest en Burgerzin.*

Digitized by Google

den staat te waken: hoe uitgestrekter en vermogender het middel is waarvan men zich bedienen kan, hoe grooter ook deze haar zorg moet wezen; en naar mate de gevolgen van een misbruik verderfelijker zouden kunnen zijn, moet dit misbruik ook krachtdadiger bestreden en geweerd worden.

Veel zijn de middelen waardoor men, middelijk en onmiddelijk, op den volksgeest en dus op de zedelijke kracht van eenen staat, ten voor- of ten nadeele, kan werken: — de jongste gebeurtenissen hebben ons van het laatste treurige voorbeelden opgeleverd. — Deze nadeelige werking heeft dan plaats, wanneer de staatkundige en burgerlijke regten en vrijheden worden misbruikt; dat is, wanneer de grenzen worden overschreden, binnen welke de wet elke vrijheid beperkt.

Deze grenzen zijn noodzakelijk tot behoud van de vrijheid zelve; zij scheiden vrijheid van losbandigheid: want, zoodra er losbandigheid bestaat, loopt de algemeene en bij gevolg de bijzondere zekerheid gevaar, en gaat alzoo de vrijheid zelve verloren. — Op de regering van den staat ligt dus de verpligting en aan haar behoort het regt, om

Digitized by Google

elke vrijheid binnen derzelver afgeteekende grenzen te rug te houden.

Onder al de middelen waardoor men op den volksgeest kan werken, is er geen hetwelk zulk een heilzamen of verderfelijken invloed uitoefent dan de drukpers. — Want is het aan den eenen kant waar dat zij, bij *regt gebruik*, den geest verlicht, het verstand vormt en het denkingsvermogen van den mensch ontwikkelt, waardoor zij aldus een doelmatig middel wordt tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting; en, terwijl zij door bewijs en overreding onder alle standen een van bijgeloof en ongeloof gezuiverden Godsdienstigen zin aankweekt, zedelijkheid, liefde tot orde en eendragt en tot den eerbiedwaardigen grond van brave voorvaderen bevordert; dat zij alzoo de hoeksteen, het plegtanker wordt van het vertrouwen dat onderdanen in hunne regering stellen en tevens een doeltreffend middel kan zijn, waardoor de regenten al de behoeften en bezwaren van deze hunne onderdanen leeren kennen: het is niet minder waar dat, bij *misbruik*, al dit goede en heilrijke verloren gaat; dat hetgeen zij dan voortbrengt den geest

Digitized by Google

verblindt en het denkingsvermogen verwringt, en alzoo geen middel wordt tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting, maar tot onderdrukking, ja tot vernietiging van alle wezenlijke kennis en verlichting; dat zij dan de vruchtbare moeder wordt van rampzalig ongeloof, waardoor het beginsel van alle Godsdienst, dien magtigen en eenigen steun der volken, wordt vernietigd; waardoor, als een noodzakelijk gevolg, de zedelijkheid verloren gaat en alzoo ook het beginsel van ondergeschiktheid aan hooger gezag in alles verdwijnt; dat dan door haar de Geschiedenis uit derzelver verband wordt gerukt, om het voorgeslacht, waaraan men niet meer zonder zelfverwijt kan denken, te lasteren; dat zij in geen geval beschaving, verlichting en kennis kan aankweeken, wanneer drift en hartstogt haar bestuurt en partijdigheid haar leidt, en dus, in plaats van een hoeksteen, een plegtanker te zijn van het onderling vertrouwen van regeerders en geregeerd wordende, een middel wordt tot aankweeking van wantrouwen, twist en tweedragt, hetwelk de burgers geheel van hun vorst en regering, en, helaas! ook onderling van elkander, vervreemd. Ja, zij doet meer nog; — eene jammerlijke ondervinding heeft ons zulks ge-

Digitized by Google

leerd; — dit misbruik ondermijnt op eene zeer bedenkelijke wijs de zedelijke en zelfs de verbindende kracht der wet, en ontknoopt alzoo den hechtsten band die geheel het maatschappelijk wezen zamenhoudt.

Het is dus van zeer groot aanbelang dat men, bij het gebruik zijner staatkundige voorregten, steeds naauwkeurig onderzoeke wat als *geoorloofd* en wat als *ongeoorloofd* kan en moet worden beschouwd. Dit onderzoek moet berusten op de staatsregeling en op de zamenstelling van een rijk.

Passen wij zulks toe op onzen staat.

Digitized by Google

Nederlandsche Staatsregeling.

Aard van den Staat.

Het rijk der Nederlanden is eene *constitutionele* MONARCHIE; dat is een staat, aan welks hoofd zich bevindt een MONARCH, die regeert, niet *door* maar *met* en *volgens* eene grondwet. Deze grondwet dus is de basis, niet slechts der regering maar van het rijk, welke en de regten der natie en van het hoofd van den staat beide waarborgt.

De staat alzoo *monarchaal* zijnde, is natuurlijk de regeringsvorm *monarchaal* en bij gevolg ook het beginsel van wáár de regering uitgaat: want de grondwet verstrekt wel om het *monarchaal beginsel* te wijzigen en te beperken, echter geenszins om hetzelve te vernietigen; dat is, de grondwet vernietigt wel het regeren naar willekeur, volgens den *wil* des vorsten, en stelt daarvoor in de plaats het regeren der *wet;* maar zij kan

Digitized by Google

geenszins het karakter en de waardigheid van den monarch zelve bekorten, veel minder geheel van natuur veranderen, of het kenmerkende van den staat wegnemen. — *Grondwettigen staat* op zich zelve, geeft toch geen bestemd denkbeeld te kennen; want de *Unie van Utrecht*, bij voorbeeld, was evenzeer de constitutie van het voormalig gemeenebest, als thans de *Grondwet van* 1815 die van het tegenwoordig koningrijk is, en bij gevolg was het *gemeenebest* der Vereenigde Nederlanden zoowel een *constitutioneelen* of *grondwettigen staat*, als thans het *koningrijk* der Nederlanden.

Het staatkundig beginsel in ons rijk is alzoo, in theorie, *monarchaal:* in de praktijk wordt alles aan de bepalingen der grondwet getoetst. Tot behoud echter van dit *monarchaal beginsel;* — volstrekt noodzakelijk tot constitutionele beperking van het *democratiesche* en vernietiging van het *revolutionairgezinde beginsel;* — is het noodig dat al de erkende magten in den staat binnen hunne afgeteekende grenzen worden te rug gehouden. Daartoe is er een oppermagt, eene *souvereiniteit*, of wil men liever een *hoogste gezag*, dat in theorie berust in elken staat zelve, in praktijk echter moet worden zamengetrokken in één punt (*gecentraliseerd*), en wel op het eminente hoofd van denzelve. Want eene in uitoefening gebragte souvereiniteit die niet tevens *ondeelbaar* is, houdt op zulks te zijn; omdat souvereiniteit een denkbeeld van éénheid uit-

Digitized by Google

drukt, waarbij geen verschil kan plaats vinden. (*) Alzoo, deze oppermagt vereenigt in zich, als *centraal-punt*, de drie erkende magten in den staat, dat zijn de wetgevende, de uitvoerende en de regterlijke magt.

Het hoofd van elken staat is alzoo het punt waarin zich alle magt vereenigt; het is het begrip van oppermagt en hoogste gezag, en dus *souverein*. In eene monarchie is dit hoofd van den staat de koning; hij dus is dáár *souverein*. — Wij zullen dit nader aantoonen.

De Koning.

In eene monarchie, en dus ook bij ons, is de koning, zeiden wij, souverein. Niet slechts is

(*) Het eenigste noord-Nederlandsche dagblad in den geest der factie, de *Byenkorf*, heeft ons tusschenbeiden uittreksels geleverd uit *Bodins* staatkundige schriften; zeker dus *als bewys* voor deszelfs stellingen. — Het is echter juist deze geleerde schrijver, die de hoogste magt (*Majestas*) voor volstrekt *ondeelbaar* houdt, en daarop *de grondstellingen voor alle gemengde regeringsvormen valsch verklaart*. — Zie *Joh. Bodini, de Republica*, L. VI.

Digitized by Google

hij *dit*, maar hij is zulks *eenig en alleen* en deelt de oppermagt of het hoogste gezag met geen der drie andere staats-magten; — want dezen bezitten elk op zich zelve slechts eene gedeeltelijke magt, en, hoewel in een onderling natuurlijk en noodzakelijk verband, zijn zij in geenen deele van elkander afhankelijk; — terwijl des konings uitspraak, ofschoon gegrond op en onderworpen aan de wet, *in het hoogste ressort* alléén beslissende is. — Immers, de koning alléén besluit (art. 73); de koning alleen heeft het regt gedane voorstellen van wet te verwerpen, *zonder rekenschap van zijn gedrag te geven* (art. 70 en 118); op des konings bevel worden de wetten ten uitvoer gebragt (119 en 120); hij stelt daartoe, naar goedvinden, departementen van algemeen bestuur in en benoemt en ontslaat derzelver hoofden naar welgevallen (art. 75); de koning schenkt *dispensatie* in die gevallen waarin de wet niet voorziet (art. 68); waar het regt, in naam en van wege den koning, heeft uitspraak gedaan (art. 162), bezit hij *persoonlijk* de magt tot het verleenen van *gratie* (art. 67). De koning regelt de provinciale staten (art. 130), en roept dezen op wanneer zulks noodig is (art. 139); hij bekrachtigt of verwerpt hunne provinciale reglementen en ordonnantien, naar goedvinden (art. 131, 146 en 152); door hem worden bij deze staten, koninklijke commissarissen benoemd (art. 137); hij ook beslist alle geschillen tusschen provincien en plaat-

Digitized by Google

selijke besturen (art. 69 en 148). Daarbij heeft de koning het bestuur der buitenlandsche betrekkingen (art. 56); hem behoort het regt tot het sluiten en bekrachtigen van verbonden en verdragen (art. 58); hij verklaart oorlog en vrede (art. 57) en beschikt over de land- en zeemagt (art. 59); *by uitsluiting* heeft hij het opperbestuur over de volkplantingen, enz. (art. 60); hij alleen heeft het opperbestuur over de geldmiddelen van den staat (art. 61); het regt van de munt komt alleen hem toe (art. 62); hij verheft in den adelstand en schenkt ridderorden (art. 63 en 64); hij geeft en ontneemt burgerlijke en militaire tractementen en verleent buitengewone pensioenen en toelagen naar welgevallen (art. 59 en 61); enz, enz. Alzoo, de koning is *boven* de wetgevende magt, want eerst door *zijne* bekrachtiging en door *zijn* bevel tot in werking brenging wordt de wet, ook in praktijk WET; — de koning is *boven* de uitvoerende magt, want hij stelt ministeriele departementen in, benoemt en ontslaat derzelver hoofden naar welgevallen; — de koning is *boven* de regterlijke magt, want door het verleenen van *gratie* maakt *hij* haar uitspraken krachteloos; eindelijk, de koning beschikt over de phijsieke krachten van den staat, en bij *hem* alleen behoort het regt en het vermogen van gunstbewijs en ongenade: dit allen nu zijn *uitsluitend* attributen eener oppermagt, van een hoogste gezag, en dien ten gevolge behoort de souvereiniteit in de daad

Digitized by Google

bij hem die deze attributen bezit en uitoefent. (*)

Dit zoude ons als van zelve leiden tot de eerstgenoemde der drie staatsmagten, de wetgevende magt; beschouwen wij echter eerst een ligchaam van staat, zamengesteld uit de verdienstelijkste en aanzienlijkste personen van het rijk, hetwelk, hoewel enkel *consultatief*, invloed heeft zoowel op de wetgeving als op de wijze van uitvoering.

(*) *De Chateaubriant*, in zijne *Monarchie selon la Charte*, zegt: . . . . . » Ainsi le premier dans l'ordre réligieux, moral » et politique, il tient dans sa main les moeurs, les lois, » l'administration, l'armée, la paix et la guerre.

» S'il retire cette main royale, tout s'arrête.

» S'il l'étend, tout marche.

» Il est si bien tout par lui même, qu'ôtez le roi, il n'y » a plus rien."

Het valt moeijelijk om, bij voorbeeld, dit *ôtez le roi, il n'y a plus rien*, in verband te brengen met het vroeger aangemerkte, waar de Heer C. spreekt van de *prérogative royale* en het *principe fondamental*: . . . . . » rien procède directement du roi dans » les actes du gouvernement, tout est l'oeuvre du ministère, » même la chose qui se fait au nom du roi *et avec sa signature*, » etc. . . . . " Maar men houde in het oog dat de Heer de C. moest redeneren volgens een Charter, hetwelk *ministeriele verantwoordelijkheid* bepaalt. — Zóó dus moet men wringen en plooijen, om ongelijksoortige zaken in onderling verband te brengen.

Digitized by Google

De Raad van State.

» Er is een raad van state (art. 71). — De » koning brengt ter overweging bij denzelve alle » voorstellen door hem aan de staten-generaal te » doen, of door deze aan hem gedaan, alsmede alle » algemeene maatregelen van inwendig bestuur van » den staat en van deszelfs bezittingen in andere » werelddeelen.

» Aan het hoofd der uit te vaardigen wetten en » bevelen wordt melding gemaakt, dat de raad van » state deswege gehoord is.

» De koning neemt wijders de gedachten van » den raad van state in, over alle zaken van al- » gemeen of bijzonder belang, waarin hij zulks » noodig oordeelt.

» De koning alleen besluit, en geeft telkens » van zijn genomen besluit kennis aan den raad » (art 73)."

Zie hier dus, *ook ten opzigte van de uitvoering*, een nieuwen waarborg voor de natie. — De koning beslist of handelt niet naar eigen onverzettelijk gevoelen; maar hij neemt eerst het advies in van mannen, wier verdiensten in vroegere betrekkingen, hetzij als hoofden van departementen van algemeen bestuur, hetzij als leden der staten-generaal, hetzij in eenige andere betrekking uitblonken. — Des konings bedoelingen en wil ten

Digitized by Google

goede kunnen niet door ministeriele raadgevingen of behendige kunstgrepen worden misleid of verkeerdelijk gewijzigd; want er is een raad van state die over alles gehoord wordt en welke den koning alzoo, is er noodzaak, de oogen kan openen om schijn van waarheid te onderscheiden. — Wanneer het immer mogt gebeuren, dat een geest van tegenwerking of wel rampzalige vooringenomenheid met valsche leerstellingen, tot in de vergadering van Nederlands volksvertegenwoordiging mogt doordringen, of dat het altijd woelende democratiesche beginsel langzamerhand trachtte den aard van onzen staat en van deszelfs instellingen om te keeren of te veranderen; indien men dan, ook dáár, door gedurigen tegenstand, onvermoeide bedilling, enz. den koning door vreeze of afmatting tot te laat betreurde *concessien* mogt willen dwingen of drijven: er is een raad van state, steeds gereed ook tot verdediging en ondersteuning der regten van de kroon; er is een raad van state, waakzaam over 's lands ware belangen, en om dien ten gevolge den koning op ieder gevaar opmerkzaam te maken, vermogend om zijn wil met kracht en klem te ondersteunen, bereid hem met raad en daad in de te nemen maatregelen van hoodzakelijkheid bij te staan. — Eindelijk, de raad van state is de politieke cursus, de regeringsschool voor toekomstige koningen (art. 72).

Digitized by Google

Wetgevende Magt. — Staten-Generaal.

» De wetgevende magt wordt gezamentlijk door » den koning en de staten-generaal uitgeoefend (art. 105). — » Dus," zegt men, » *deelen* de staten-generaal de wetgevende magt met den koning: immers, heeft de koning het regt om voorstellen van wet te doen, de tweede kamer heeft zulks ook; en kan de koning zijne toestemming aan gedane voordragten weigeren, ook de staten-generaal kunnen des konings voorstellen verwerpen". —

Dit is niet geheel juist geredeneerd. De staten-generaal deelen, wel is waar, de wetgevende magt met den koning; of liever, volgens de grondwet, hebben zij de gezamentlijke uitoefening; *maar niet in gelyke mate.* — Wij hebben dit reeds vroeger met een paar woorden aangemerkt, en zullen nu verder de artikelen der grondwet zelve onderling vergelijken.

Wat de voorstellen van wet aangaat door den koning ingezonden, lezen wij:

» De koning zendt zijne voorstellen aan de twee- » de kamer, het zij bij eene schriftelijke boodschap, » welke de redenen van het voorstel inhoudt, of » door eene commissie (art. 106).

» Zoo de tweede kamer vermeent het gedane » voorstel niet te moeten aannemen, geeft zij daar-

Digitized by Google

» van kennis aan den koning, in de volgende be-
» woordingen:

» » De tweede kamer van de staten-generaal
» » betuigt den koning haren dank voor deszelfs
» » ijver in het bevorderen van 's rijks belangen,
» » en verzoekt denzelve eerbiedigljk het geda-
» » ne voorstel in nadere overweging te nemen
» » (art. 110).

» Zoo de eerste kamer vermeent het voorstel niet
» te moeten aannemen, drukt zij zich op dezelfde
» wijze uit, als in art. 110 (zie boven). — » Zij
» geeft daarvan kennis aan de tweede kamer, enz."
(art. 112).

Betrekkelijk de voorstellen van de tweede kamer der staten-generaal, als daartoe alleen geregtigd (art. 114), is bepaald:

» De staten-generaal hebben het regt om aan
» den koning voorstellen te doen, met in acht ne-
» ming der volgende voorschriften (art. 113).

» De voordragt daartoe behoort bij uitsluiting aan
» de tweede kamer, die dezelve overweegt, op
» gelijke wijze als zulks ten aanzien van des ko-
» nings voorstellen is bepaald (art. 114).

» Zoo zij het gedane voorstel goedkeurt, zendt
» zij hetzelve aan de eerste kamer, enz. (art. 115).

» Wanneer de eerste kamer, na daarover op de
» gewone wijze geraadpleegd te hebben, het voor-
» stel goedkeurt, zendt zij hetzelve ter bekrachti-
» ging aan den koning, enz. (art. 116).

Digitized by Google

» In geval van afkeuring geeft zij daarvan aan de tweede kamer kennis, in deze woorden:

» » De eerste kamer der staten-generaal heeft » » geene genoegzame reden gevonden, om het hier- » » nevens te rug gaande voorstel den koning aan te » » bieden (art. 117).

» Wanneer de koning het voorstel van de staten- » generaal aanneemt, wordt zulks in de volgende » bewoordingen uitgedrukt:

» » De koning bewilligt in het voorstel.

» Zoo de koning het niet aanneemt, wordt zulks » op deze wijze te kennen gegeven:

» » De koning houdt het voorstel in overweging » » (art. 118)." "

Niet alleen dus dat de voorstellen der tweede kamer reeds, ingevolge art. 117, door de eerste kamer kunnen worden te niet gedaan; maar zelfs dan, wanneer deze zich daarmede vereenigt, behoeft de koning omtrent het *waarom* zijner weigering zich niet te verklaren: hij bepaalt zich, volgens art. 118, tot het antwoord *dat hij het voorstel houdt in overweging*; terwijl de staten-generaal, na een voorloopig onderzoek in de afdeelingen en daarop gevolgde discussie, waarin zij min of meer hunne bedenkingen en tegengronden moeten bloot leggen, vermeenen den koning *eerbiedig- lijk te moeten verzoeken het gedane voorstel in na- dere overweging te nemen*, hem tevens hunnen dank betuigende *voor deszelfs ijver in het bevorderen*

Digitized by Google

van 's rijks belangen. — Het onderscheid is hier te zeer in het oog loopende om niet te worden opgemerkt, daar er, indien de souvereiniteit wezenlijk ook bij dit ligchaam berustte, behoudens al den eerbied voor de koninklijke waardigheid geen zoodanig verschil, tusschen dezelfde handelingen van twee fracties eener gelijke magt, zou kunnen plaats vinden. (*)

» De staten-generaal vertegenwoordigen het ge» heele Nederlandsche volk (art. 77)." — Dit hoogst gewigtige artikel besluit alleen geheel den aard en het doel dezer instelling in zich.

In de eerste plaats. — Het grondbeginsel van alle wetgeving is de bevestiging der maatschappelijke orde: het belang en welvaren van een' staat eischen alzoo goede wetten. Nogtans is het een noodzakelijk gevolg van elke maatschappelijke instelling, dat dit belang onderling verschilt. Datgene wat zeer bevorderlijk zou kunnen zijn voor het bijzonder belang van sommigen, is schadelijk voor dat van anderen; maar alle bijzonder belang moet

(*) Dat de inrigting van *algemeene* of *Lands-staten*, niet altijd eene mededeeling van *souvereiniteit* of *oppermagt* aan die *staten*, of wel eene vermindering der *souvereiniteit* van den *vorst* mede brengt, heeft de geleerde *Puffendorf* duidelijk aangetoond en bewezen, zoowel in een krachtig betoog als in de aanhaling van verscheidene voorbeelden. Men leze: *S. Puffendorf: de Jure Nat. et Gent.* L. VII. C. 6. §. 12.

Digitized by Google

voor het algemeen belang onderdoen, en goede wetten *voor het algemeen* kunnen alzoo niet dan zeer bezwaarlijk in vrede en eensgezindheid worden tot stand gebragt en gehandhaafd, indien niet dit *algemeen* zelve eene overwegende en raadgevende stem in de wetgeving, als bron van het algemeen belang, heeft. — Onmiddelijk deel, hoe schoon ook voorgedragen in theorie, is niet in praktijk mogelijk; want niet alleen kan dit aan het oogmerk nooit voldoen, maar het moet een chaos van verwarring opleveren, die telkens een staat op zijne grondvesten doet schudden: — middellijk deel is niet alleen mogelijk, maar doelmatig en kan zelfs — ten minste als elk zijne betrekking regt begrijpt en de grenzen zijner bevoegdheid niet te buiten gaat — zeer heilrijke vruchten opleveren. — De massa's vertrouwen alsdan deze overweging hunner bijzondere belangen, in verband met en ten nutte van het algemeen belang, toe aan sommige der geachtste en gegoedste burgers uit hun midden, die zij, elk voor zich, verkiezen tot hun vertegenwoordigende afgevaardigden: de geheele verzameling dezer afgevaardigden, *vertegenwoordigen alzoo het geheele volk.*

Nog eene andere zeer merkwaardige waarheid ligt in dit artikel opgesloten; het leert ons den aard der constitutionele monarchien kennen.

Digitized by Google

De val van den keizer der Franschen opende een nieuw tijdperk in de wereld-geschiedenis: het was eene nieuwe vestiging van maatschappijen of staten. — De zoo duur betaalde verschrikkelijke Fransche revolutie en hare bloedige gevolgen waren dáár, en hadden aan elk een afgrijzen van volksregering ingeboezemd. Men had, hetgeen in kleine staten lang heilzaam had gewerkt, op eene groote natie van toepassing willen maken, maar deze proefneming was vreesselijk mislukt. Van eenen anderen kant echter, was men evenzeer nog bewust wat tot deze tooneelen van bloedige en dolzinnige wraakneming had aanleiding gegeven; en nu alle drift bekoeld, maar ook tevens, bij vermeerderde geestontwikkeling en verstandsbeschaving, het gevoel van eigenwaarde bij de massa's meer en meer levendig en de begeerte naar *betamelyke* vrijheid sterker geworden was, ontstond het denkbeeld van *waarborgende* regeringsvormen. — Men wilde daardoor, ter voorkoming van onderlinge twisten over meerder of minder gezag, het punt bepalen wáár de souvereiniteit zou berusten; alzoo de verwarring en gedurige onrust, een noodzakelijk gevolg der regering van verscheidene *gelijke magt hebbenden*, voorkomen. Men wilde daardoor de *gelijkheid*, niet in maatschappelijke betrekking maar *in het regt*; en een regeringsvorm, waardoor niet meer de wil van een monarch zich *boven* de wet zou kunnen verheffen, maar onderworpen zou moeten blijven *aan* de

wet. Men wenschte door een soodanigen *waarborgenden* regeringsvorm, aan de misbruiken van alle uitersten zelfs de mogelijkheid te benemen; in één woord, aldus anarchie en willekeur beide te ontwijken.

Van dáár de meerdere algemeenmaking van *constitutionele* MONARCHIEN. — Immers, ware het vertegenwoordigend stelsel *alleen* een' voldoenden waarborg geweest voor de natien, als dadelijke *mederegering* van het volk: de eigenlijk gezegde volksregering, of *republikeinschen* regeringsvorm, zou hieraan beter nog beantwoord hebben. Maar het was juist omdat men dit *mede-regeren* door of van wege het volk niet begeerde; omdat men de noodzakelijke gevolgen van *republikeinschen* regeringsvorm, gemis van centralisatie, onbestemdheid, gebrek aan eenswillendheid, enz. enz. wenschte te voorkomen, dat men het *monarchaal beginsel*, als het meest doeltreffende voor blijvende eensgezindheid en orde, wilde behouden en liever één bestemd, *erfelijk* hoofd *over* den staat verlangde, wiens zedelijken invloed op het volk krachtig werkte, dan verscheiden afwisselende, tijdelijke en *verkiesbare* hoofden *uit* den staat, wier tijdelijke betrekking aan gedurige wisseling onderworpen en wier zedelijken invloed op het volk, door de *gelijkheid* van regeerders en geregeerd-wordende, meestendeels van genoegzame kracht ontbloot was. — Daarbij, laat ons onpartijdig oordeelen: waren re-

Digitized by Google

publieken steeds groot *uit zich zelve*, of werden zij het in die oogenblikken wanneer een groot genie *aan derzelver hoofd* stond? — Het was alzoo niet de republiek die de beslotene volkskracht ontwikkelde, maar het tijdelijk hoofd dezer republiek. — De naam doet hier echter niets aan de zaak; en hetgeen een *genie* als hoofd eener *republiek* mogelijk was, zoude hem evenzeer en beter nog gelukt zijn als hoofd eener *monarchie*.

Het regt verstand van *constitutioneel monarchalen* regeringsvorm geeft alzoo aan het volk, *quâ volk*, in geenerlei opzigt, middelijk of onmiddelijk, eenig deel *aan de regering zelve*. Het heeft, in zijne afgevaardigden, een middelijk deel aan datgene *wat tot deze regering moet leiden;* dat is, het bezit in dezen, in deszelfs waarachtig belang, eene raadgevende, overwegende, en wil men zelfs goed- of afkeurende stem bij het ontwerpen der wetten, waarop de handhaving zijner regten en vrijheden en van deszelfs belang en welvaren berusten. Het bezit in dit deel aan de wetgeving den waarborg, dat niet willekeur bij de zamenstelling der wetten zal voorzitten, maar dat deze door dezelve zal verdwijnen; en dat zij, op het beginsel van vrijheid gegrondvest, die vrijheid tevens zullen beschermen. Het bezit in deze overdragt op mannen van beradenheid en beproefde bekwaamheid de verzekering, dat niet de toekomst aan het tegen-

Digitized by Google

woordig oogenblik zal worden opgeofferd; want dikwerf zijn wetten voor den staat noodzakelijk, die eerst in vervolg van tijd weldadig kunnen werken. Maar zijn deze wetten eens het toevertrouwde pand der regering, dan is ook dit middelijk deel ten einde; want over de uitvoering strekt zich de magt zijner afgevaardigden zelfs niet uit. — Ten minste, waar dit mogelijk anders begrepen en uitgelegd moge worden, bij *ons* is het zóó. — Daarom staat er in onze grondwet geschreven, *de staten-generaal vertegenwoordigen het geheele Nederlandsche volk;* dat is, het Nederlandsche volk heeft volstrekt geene andere *wettige* middelen van vertegenwoordiging dan de staten-generaal; het draagt zijne regten aan dezen *uit eigen keuze* en *vrije beweging* over; en waar het zich dus langs andere wegen, middelijk of onmiddelijk, met de handelingen der regering inlaat, handelt het *ongrondwettig.*

Maar laat ons na deze uitwijding tot de verdere beschouwing van *onze* volksvertegenwoordiging overgaan.

» De staten-generaal," lezen wij verder, » bestaan » uit twee kamers (art. 78):" — de leden der eerste kamer worden door den koning benoemd *voor hun leven* (art. 80), die der tweede kamer

Digitized by Google

ondervinding der laatste tijden voldingend bewezen, hoe noodzakelijk het is om, ter vermijding en voorkoming van dwaalbegrippen, zaken en omstandigheden uit het regte en waarachtige oogpunt te leeren beschouwen. Gaarnezins durf ik mij vleijen, met dit werk hieraan voldaan te hebben; maar hetzelve zal welligt middellijk tot dit doel kunnen leiden; het kan mogelijk aanleiding geven, dat meer bevoegde en kundiger personen dezen duren pligt op zich nemen. — Hoe het zij, het is eene vrucht van innige en vaste overtuiging, een gevolg van diepe en angstige bekommering, die de alles ondermijnende woelingen van den tegenwoordigen tijd ook bij mij deden ontstaan.

Hoe is het mogelijk — ja waarlijk, men mag zulks wel vragen en bij herhaling vragen — hoe is het mogelijk dat de zoo bloedige en vreesselijke les der ondervinding zoo bitter weinig op de menschen in het algemeen heeft uitgewerkt? — Nog leeft het geslacht, dat tijdgenoot was van die gruwelen der teugenlooste losbandigheid, waarin opstand tegen het wettig gezag de volkeren gestort had. Nog leeft het geslacht, hetwelk ooggetuige was hoe

Digitized by Google

diep de mensch kan zinken, zoodra alle banden van Godsdienstigheid en zedelijkheid zijn losgerukt. Nog leven, ook onder ons, velen der bewerkers en meer nog van de slagtoffers dezer vreesselijke buitensporigheden. Ter naauwernood zijn vrede en orde in Europa te rug gekeerd, en ziet elk zich in het rustig bezit zijner staatkundige en burgerlijke vryheden en regten hersteld. — En reeds weder steekt de opstand, in een ander kleed, het hoofd op. Reeds weder worden wantrouwen en ontevredenheid, tusschen regenten en geregeerd wordenden, aangekweekt. Nog steeds woedt die zelfde geest, niet van vrijheid maar van losbandigheid, immer voort; vertoont zich onder allerlei gedaanten en vormen; ondermijnt alles waarop het maatschappelijk, het burgerlijk, het menschelijk geluk berust, en brengt andermaal de volkeren op den rand van een nog vreesselijker afgrond, waarin zij vroeger of later verzinken moeten, zoo het GOD *niet in genade behaagt, door de verlichting van Zijnen Geest, een dam te stellen aan diep betreurenswaardige, op valsche wijsgeerte berustende schijnverlichting: mogten dan Openbaring en rede in tijden van rustige en kalme bespiegeling tot stand brengen,*

Digitized by Google

wat lange jaren van bloedigen jammer en tuchtiging niet op de menschen hebben kunnen uitwerken!

Ja, landgenooten! bij al die schijnbare rust en kalmte, leven wij niettemin in een tijd, waarin vreeselijke gebeurtenissen worden voorbereid: het is de rust van eenen kranke, uit afmatting geboren, en eene kalmte zoo als die der natuur, wanneer een zwaar onweder op handen is. Hij, die met een oplettend oog de inwendige gesteldheid van staten en maatschappijen gadeslaat, moet erkennen dat alles, zoowel in het staatkundige als in het burgerlijke leven, in zulk een staat van overspanning is, dat het onmogelijk kan blijven stand houden: er is eene crisis *te verwachten, die tusschen goed en kwaad, tusschen volstrekte zuivering of vernietiging beslissen moet. — Maar dezelfde* GOD, *die door weldadige stormen de natuur-wereld van kwade en verpestende dampen zuivert, zal ook de zedelijke-wereld door weldoende stormen van het daarin gedrongen vergif en bederf reinigen. Mogt Nederland niet tot die landen behoren, waar de storm, uit opeenstapeling van*

Digitized by Google

schuld, het hevigste zal woeden! Mogt het meer en meer bevestigd worden, wat onlangs in een zeer geacht Fransch tijdschrift (*), omtrent de voortgangen van het geestelijk leven in ons rijk, werd aangemerkt: » dat in onze dagen, nu het schijnt dat de Godsdienst andermaal een veelvermogenden invloed op het lot der volkeren zal uitoefenen, er gegronde hoop bestaat dat dit volk, hetwelk zoo ten allen tijde door 's HEEREN *beste zegeningen werd begenadigd, ook geenszins zal worden vergeten."*

Maar dan moet nimmer het overdreven en ongelukkige denkbeeld, hetwelk sommigen zoo gaarne als staats-maxime zouden ingevoerd zien, worden erkend, dat ons rijk, omdat aldaar volgens de grondwet, en dus naar regt en billijkheid, vrijheid voor alle Godsdienstige gezindheden bestaat, thans niet meer als Christenstaat zou kunnen worden beschouwd. Als afgetrokken wijsgeerige beschouwing moge zoodanige stelling aannemelijk zijn; van practicale toepassing is zij niet, of de Nederlandsche eigendommelijkheid gaat geheel te grond. — Het is integendeel meer dan ooit noodzakelijk, datgene

(*) *Archives du Christianisme*, XIIe Année, 2e Liv. p. 89.

Digitized by Google

te herstellen en te bevestigen, waardoor het Nederland steeds wèl ging.

Ik gevoel zelve, dat er aan dit werk veel ontbreekt; maar ik schreef óók niet voor geleerden, alleen voor diegenen mijner landgenooten, die eenvoudige burgers zijn zoo als ik. Het is, zoo als ik zeide, een gevolg van innig bewustzijn en vaste overtuiging; eenige woorden tot uw hart, tot uw gevoel. — In eerbiedig opzien tot GOD, heb ik hetzelve begonnen; Hij dan ook heeft mij kracht verleend, om, niettegenstaande vele moeijelijkheden en zware en langdurige krankheid — die dan ook oorzaak is dat deze bladen veel later in het licht verschijnen dan het plan was — hetzelve te mogen voltooijen: mogt het verder door Hem worden gezegend! — Ik vleije mij, dat onbevooroordeelden aan mijne poging regt zullen doen wedervaren; mogt het allen ten minste eenigzins tot nadenken en onderzoek brengen! —

NB. De leter wordt vriendelijk verzocht, de ingeslopen drukfouten zelve te willen verbeteren.

Digitized by Google

De *theorie* is moeder van de *praktijk*, en alzoo de laatste een uitvloeisel of gevolg van de eerste; elke *goede* theorie dus moet altijd en in alles, overeenkomstig de omstandigheden, vereenigbaar wezen met praktijk. Niettemin bestaat er zeer dikwijls tusschen deze beiden een uitgestrekt verschil. — Veel wordt als zeer ligt in theorie betoogd en beredeneerd, waarvan de uitvoering in de praktijk onmogelijk wordt; veel schijnt in theorie edel, verheven en wenschelijk, hetgeen aangenomen tot grondregel in praktijk de schadelijkste, gevaarlijkste en zelfs verderfelijkste gevolgen voor staat en maatschappij zou na zich slepen: kortom,

Digitized by Google

veel gelooft men grondstelling in theorie, dat in praktijk niets dan *paradoxe* is; terwijl, omgekeerd, veel in praktijk als tijdelijken maatregel noodzakelijk gevorderd wordt, hetwelk geenszins als grondbeginsel in theorie zou kunnen worden aangenomen. — Waardoor? — Omdat de theorien zeer dikwerf niet goed zijn, ten minste niet voor de handelende wereld; omdat zij veeltijds zich alleen vormen op het *ideaal schoon*, op eene denkbeeldige maatschappij aan geene noodzakelijke onvolmaaktheid, en op een menschengeslacht aan geene natuurlijke gebreken en zwakheden onderworpen; terwijl de praktijk zich altijd uitstrekt over de *realiteit*, en alzoo dienen moet om de gevolgen van die onvolmaaktheid, dezer zwakheden en gebreken, zoo veel mogelijk te voorkomen of onschadelijk te maken.

Als zoodanig ook is het grondbeginsel van *vrijheid*. — Volgens het regt der natuur is dezelve algemeen en onbeperkt: volgens het maatschappelijk regt blijft dezelve wel is waar algemeen, maar niet algemeen *dezelfde* en beperkt. Want uit de inrigting der maatschappijen ontstaat het staatkundig en burgerlijk regt, of de waarborg door en gelijkheid

Digitized by Google

voor de wet, waarop zich de staatkundige en burgerlijke vrijheid en, dien ten gevolge, de persoonlijke vrijheid van elken ondeeligen grondvest.

Deze persoonlijke vrijheid kan alzoo in maatschappijen niet bestaan zonder persoonlijke zekerheid, en op deze persoonlijke zekerheid weder berust de zekerheid van het algemeen of van den staat.

Tot handhaving dezer beginsels vormt zich uit den staat eene regering. De handelingen dezer regering moeten zijn volgens de wet, maar vrij; zij kunnen dit niet zijn, wanneer niet elk voor zich afstand doet van zijn natuurregt. Want de zorg dezer regering zich voornamelijk uitstrekkende tegen alles, wat de persoonlijke en bij gevolg de algemeene zekerheid in de waagschaal zou kunnen stellen, zoo volgt hieruit dat somwijlen het bijzonder belang van eenigen aan het algemeen belang moet worden opgeofferd, en aldus ook het algemeen nut niet mag worden in de waagschaal gesteld voor iets, hetwelk slechts een gedeeltelijk nut kan opleveren.

Niettemin behoudt het volk, onder welken re-

Digitized by Google

geringsvorm ook, zijne onvervreemdbare regten: want slechts de meerdere of mindere wijziging dezer regten vormt den regeringsvorm; maar alle volksregten die misbruikt worden, worden daardoor gevaarlijk voor de persoonlijke en bij gevolg voor de algemeene zekerheid.

Deze algemeene zekerheid of zekerheid van den staat, berust op natuurlijke en zedelijke gronden: de natuurlijke gronden zijn hare phijsieke krachten; de zedelijken, een goed geleiden volksgeest en krachtig werkzamen burgerzin. — Waar geen dwingelandij heerscht ontstaat de phijsieke kracht uit de morele, en gaat de eerste ook verloren naarmate de andere vermindert. Deze vermindering nu vindt dan in de grootste mate plaats, wanneer de volksgeest wordt bedorven en de burgerzin werkeloos is. (*)

Het is dus een der eerste pligten van eene regering, voor de bewaring der zedelijke kracht van

(*) Wij kunnen onzen lezers niet genoeg aanbevelen, over deze beide onderwerpen te lezen de, in April 1829, bij *C. C. van der Hoek*, te Leijden, uitgegeven voortreffelijke brochure: *Over Volksgeest en Burgerzin.*

Digitized by Google

den staat te waken: hoe uitgestrekter en vermogender het middel is waarvan men zich bedienen kan, hoe grooter ook deze haar zorg moet wezen; en naar mate de gevolgen van een misbruik verderfelijker zouden kunnen zijn, moet dit misbruik ook krachtdadiger bestreden en geweerd worden.

Veel zijn de middelen waardoor men, middelijk en onmiddelijk, op den volksgeest en dus op de zedelijke kracht van eenen staat, ten voor- of ten nadeele, kan werken: — de jongste gebeurtenissen hebben ons van het laatste treurige voorbeelden opgeleverd. — Deze nadeelige werking heeft dan plaats, wanneer de staatkundige en burgerlijke regten en vrijheden worden misbruikt; dat is, wanneer de grenzen worden overschreden, binnen welke de wet elke vrijheid beperkt.

Deze grenzen zijn noodzakelijk tot behoud van de vrijheid zelve; zij scheiden vrijheid van losbandigheid: want, zoodra er losbandigheid bestaat, loopt de algemeene en bij gevolg de bijzondere zekerheid gevaar, en gaat alzoo de vrijheid zelve verloren. — Op de regering van den staat ligt dus de verpligting en aan haar behoort het regt, om

Digitized by Google

elke vrijheid binnen derzelver afgeteekende grenzen te rug te houden.

Onder al de middelen waardoor men op den volksgeest kan werken, is er geen hetwelk zulk een heilzamen of verderfelijken invloed uitoefent dan de drukpers. — Want is het aan den eenen kant waar dat zij, bij *regt gebruik*, den geest verlicht, het verstand vormt en het denkingsvermogen van den mensch ontwikkelt, waardoor zij aldus een doelmatig middel wordt tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting; en, terwijl zij door bewijs en overreding onder alle standen een van bijgeloof en ongeloof gezuiverden Godsdienstigen zin aankweekt, zedelijkheid, liefde tot orde en eendragt en tot den eerbiedwaardigen grond van brave voorvaderen bevordert; dat zij alzoo de hoeksteen, het plegtanker wordt van het vertrouwen dat onderdanen in hunne regering stellen en tevens een doeltreffend middel kan zijn, waardoor de regenten al de behoeften en bezwaren van deze hunne onderdanen leeren kennen: het is niet minder waar dat, bij *misbruik*, al dit goede en heilrijke verloren gaat; dat hetgeen zij dan voortbrengt den geest

verblindt en het denkingsvermogen verwringt, en alzoo geen middel wordt tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting, maar tot onderdrukking, ja tot vernietiging van alle wezenlijke kennis en verlichting; dat zij dan de vruchtbare moeder wordt van rampzalig ongeloof, waardoor het beginsel van alle Godsdienst, dien magtigen en eenigen steun der volken, wordt vernietigd; waardoor, als een noodzakelijk gevolg, de zedelijkheid verloren gaat en alzoo ook het beginsel van ondergeschiktheid aan hooger gezag in alles verdwijnt; dat dan door haar de Geschiedenis uit derzelver verband wordt gerukt, om het voorgeslacht, waaraan men niet meer zonder zelfverwijt kan denken, te lasteren; dat zij in geen geval beschaving, verlichting en kennis kan aankweeken, wanneer drift en hartstogt haar bestuurt en partijdigheid haar leidt, en dus, in plaats van een hoeksteen, een plegtanker te zijn van het onderling vertrouwen van regeerders en geregeerd wordende, een middel wordt tot aankweeking van wantrouwen, twist en tweedragt, hetwelk de burgers geheel van hun vorst en regering, en, helaas! ook onderling van elkander, vervreemd. Ja, zij doet meer nog; — eene jammerlijke ondervinding heeft ons zulks ge-

Digitized by Google

leerd; — dit misbruik ondermijnt op eene zeer bedenkelijke wijs de zedelijke en zelfs de verbindende kracht der wet, en ontknoopt alzoo den hechtsten band die geheel het maatschappelijk wezen zamenhoudt.

Het is dus van zeer groot aanbelang dat men, bij het gebruik zijner staatkundige voorregten, steeds naauwkeurig onderzoeke wat als *geoorloofd* en wat als *ongeoorloofd* kan en moet worden beschouwd. Dit onderzoek moet berusten op de staatsregeling en op de zamenstelling van een rijk.

Passen wij zulks toe op onzen staat.

Digitized by Google

Nederlandsche Staatsregeling.

Aard van den Staat.

Het rijk der Nederlanden is eene *constitutionele* MONARCHIE; dat is een staat, aan welks hoofd zich bevindt een MONARCH, die regeert, niet *door* maar *met* en *volgens* eene grondwet. Deze grondwet dus is de basis, niet slechts der regering maar van het rijk, welke en de regten der natie en van het hoofd van den staat beide waarborgt.

De staat alzoo *monarchaal* zijnde, is natuurlijk de regeringsvorm *monarchaal* en bij gevolg ook het beginsel van wáár de regering uitgaat: want de grondwet verstrekt wel om het *monarchaal beginsel* te wijzigen en te beperken, echter geenszins om hetzelve te vernietigen; dat is, de grondwet vernietigt wel het regeren naar willekeur, volgens den *wil* des vorsten, en stelt daarvoor in de plaats het regeren der *wet;* maar zij kan

Digitized by Google

geenszins het karakter en de waardigheid van den monarch zelve bekorten, veel minder geheel van natuur veranderen, of het kenmerkende van den staat wegnemen. — *Grondwettigen staat* op zich zelve, geeft toch geen bestemd denkbeeld te kennen; want de *Unie van Utrecht*, bij voorbeeld, was evenzeer de constitutie van het voormalig gemeenebest, als thans de *Grondwet van* 1815 die van het tegenwoordig koningrijk is, en bij gevolg was het *gemeenebest* der Vereenigde Nederlanden zoowel een *constitutioneelen* of *grondwettigen staat*, als thans het *koningrijk* der Nederlanden.

Het staatkundig beginsel in ons rijk is alzoo, in theorie, *monarchaal:* in de praktijk wordt alles aan de bepalingen der grondwet getoetst. Tot behoud echter van dit *monarchaal beginsel;* — volstrekt noodzakelijk tot constitutionele beperking van het *democratiesche* en vernietiging van het *revolutionairgezinde beginsel;* — is het noodig dat al de erkende magten in den staat binnen hunne afgeteekende grenzen worden te rug gehouden. Daartoe is er een oppermagt, eene *souvereiniteit*, of wil men liever een *hoogste gezag*, dat in theorie berust in elken staat zelve, in praktijk echter moet worden zaamgetrokken in één punt (*gecentraliseerd*), en wel op het eminente hoofd van denzelve. Want eene in uitoefening gebragte souvereiniteit die niet tevens *ondeelbaar* is, houdt op zulks te zijn; omdat souvereiniteit een denkbeeld van éénheid uit-

Digitized by Google

drukt, waarbij geen verschil kan plaats vinden. (*) Alzoo, deze oppermagt vereenigt in zich, als *centraal-punt*, de drie erkende magten in den staat, dat zijn de wetgevende, de uitvoerende en de regterlijke magt.

Het hoofd van elken staat is alzoo het punt waarin zich alle magt vereenigt; het is het begrip van oppermagt en hoogste gezag, en dus *souverein*. In eene monarchie is dit hoofd van den staat de koning; hij dus is dáár *souverein*. — Wij zullen dit nader aantoonen.

De Koning.

In eene monarchie, en dus ook bij ons, is de koning, zeiden wij, souverein. Niet slechts is

(*) Het eenigste noord-Nederlandsche dagblad in den geest der factie, de *Byenkorf*, heeft ons tusschenbeiden uittreksels geleverd uit *Bodins* staatkundige schriften; zeker dus *als bewys* voor deszelfs stellingen. — Het is echter juist deze geleerde schrijver, die de hoogste magt (*Majestas*) voor volstrekt *ondeelbaar* houdt, en daarop *de grondstellingen voor alle gemengde regeringsvormen valsch verklaart*. — Zie *Joh. Bodini, de Republica*, L. VI.

Digitized by Google

hij *dit*, maar hij is zulks *eenig en alleen* en deelt de oppermagt of het hoogste gezag met geen der drie andere staats-magten; — want dezen bezitten elk op zich zelve slechts eene gedeeltelijke magt, en, hoewel in een onderling natuurlijk en noodzakelijk verband, zijn zij in geenen deele van elkander afhankelijk; — terwijl des konings uitspraak, ofschoon gegrond op en onderworpen aan de wet, *in het hoogste ressort* alléén beslissende is. — Immers, de koning alléén besluit (art. 73); de koning alleen heeft het regt gedane voorstellen van wet te verwerpen, *zonder rekenschap van zijn gedrag te geven* (art. 70 en 118); op des konings bevel worden de wetten ten uitvoer gebragt (119 en 120); hij stelt daartoe, naar goedvinden, departementen van algemeen bestuur in en benoemt en ontslaat derzelver hoofden naar welgevallen (art. 75); de koning schenkt *dispensatie* in die gevallen waarin de wet niet voorziet (art. 68); waar het regt, in naam en van wege den koning, heeft uitspraak gedaan (art. 162), bezit hij *persoonlijk* de magt tot het verleenen van *gratie* (art. 67). De koning regelt de provinciale staten (art. 130), en roept dezen op wanneer zulks noodig is (art. 139); hij bekrachtigt of verwerpt hunne provinciale reglementen en ordonnantien, naar goedvinden (art. 131, 146 en 152); door hem worden bij deze staten, koninklijke commissarissen benoemd (art. 137); hij ook beslist alle geschillen tusschen provincien en plaat-

Digitized by Google

selijke besturen (art. 69 en 148). Daarbij heeft de koning het bestuur der buitenlandsche betrekkingen (art. 56); hem behoort het regt tot het sluiten en bekrachtigen van verbonden en verdragen (art. 58); hij verklaart oorlog en vrede (art. 57) en beschikt over de land- en zeemagt (art. 59); *by uitsluiting* heeft hij het opperbestuur over de volkplantingen, enz. (art. 60); hij alleen heeft het opperbestuur over de geldmiddelen van den staat (art. 61); het regt van de munt komt alleen hem toe (art. 62); hij verheft in den adelstand en schenkt ridderorden (art. 63 en 64); hij geeft en ontneemt burgerlijke en militaire tractementen en verleent buitengewone pensioenen en toelagen naar welgevallen (art. 59 en 61); enz, enz. Alzoo, de koning is *boven* de wetgevende magt, want eerst door *zijne* bekrachtiging en door *zijn* bevel tot in werking brenging wordt de wet, ook in praktijk WET; — de koning *is boven* de uitvoerende magt, want hij stelt ministeriele departementen in, benoemt en ontslaat derzelver hoofden naar welgevallen; — de koning is *boven* de regterlijke magt, want door het verleenen van *gratie* maakt *hij* haar uitspraken krachteloos; eindelijk, de koning beschikt over de phijsieke krachten van den staat, en bij *hem* alleen behoort het regt en het vermogen van gunstbewijs en ongenade: dit allen nu zijn *uitsluitend* attributen eener oppermagt, van een hoogste gezag, en dien ten gevolge behoort de souvereiniteit in de daad

Digitized by Google

heid te doen ontstaan, is gevoel van eigendommelijkheid noodzakelijk; dat is, gevoel van tot dezelfde *vereeniging van stamgenooten en van onderdanen of burgers te behoren. Uit dit gevoel, worden volksgeest en burgerzin geboren, die de grondzuilen zijn waarop elke staat berust.*

Iets bij te dragen om, mogt het zijn, echt NEDERLANDSCHEN volksgeest *en* burgerzin *te doen ontstaan, is het doel hetwelk ik mij met dit werk heb voorgesteld. Ter bereiking van hetzelve was eene voordragt van dit rijk, als* monarchie *en* Christenstaat, *noodzakelijk: als monarchie, omdat onze tegenwoordige staatsregeling zulks vordert; als Christenstaat, daar Godsdienstgevoel en Christenzin ten allen tijde grondvesten waren van het Nederlandsche volkskarakter.*

Uit eerbied voor onze staatkundige instellingen, berust deze beschouwing op datgene, wat ook door mij als de basis onzer tegenwoordige regering wordt beschouwd, dat is op de grondwet; *echter niet op de grondwet, als zijnde een* verdrag *tusschen den vorst en de natie; in dien zin welken*

men tegenwoordig aan dit woord hecht, maar als zijnde een door den vorst, bij de aanvaarding der souvereiniteit over deze landen, gegeven waarborg, zoowel voor hem en zijne nakomelingen, quà hoofden van den staat, als voor het staatslighaam zelve; eene regelmaat voor beiden, en eene beschrijving der regten en pligten van vorst en onderdanen.

Ik heb daarom getracht, de beginsels dezer grondwet, voor zoovel dit bestek toeliet, te ontwikkelen en te verklaren; niet volgens de regels der spitsvindigheid, maar volgens die van het gezond verstand: naar regt, billijkheid en algemeen nut. — Tevens is het mij, tegen de meer en meer doordringende verwarring van zaken en omstandigheden, niet overbodig voorgekomen, hierbij eene korte schets van vroegere staatsregelingen te voegen; terwijl het nimmer, en vooral thans *niet ontijdig schijnt, aan alle Nederlanders het zoo gezegende tijdperk van* 1813 *en hetgeen daarna gevolgd is te herinneren: het is zeer noodig, dat* allen *zich andermaal eenige al te ras vergetene omstandigheden in het geheugen te rug brengen. — Immers heeft de*

Digitized by Google

ondervinding der laatste tijden voldingend bewezen, hoe noodzakelijk het is om, ter vermijding en voorkoming van dwaalbegrippen, zaken en omstandigheden uit het regte en waarachtige oogpunt te leeren beschouwen. Geenszins durf ik mij vleijen, met dit werk hieraan voldaan te hebben; maar hetzelve zal wellig middellijk tot dit doel kunnen leiden; het kan mogelijk aanleiding geven, dat meer bevoegde en kundiger personen dezen duren pligt op zich nemen. — Hoe het zij, het is eene vrucht van innige en vaste overtuiging; een gevolg van diepe en angstige bekommering, die de alles ondermijnende woelingen van den tegenwoordigen tijd ook bij mij deden ontstaan.

Hoe is het mogelijk — ja waarlijk, men mag zulks wel vragen en bij herhaling vragen — hoe is het mogelijk dat de zoo bloedige en vreesselijke les der ondervinding zoo bitter weinig op de menschen in het algemeen heeft uitgewerkt? — Nog leeft het geslacht, dat tijdgenoot was van die gruwelen der teugenlooste losbandigheid, waarin opstand tegen het wettig gezag de volkeren gestort had. Nog leeft het geslacht, hetwelk ooggetuige was hoe

Digitized by Google

diep de mensch kan zinken, zoodra alle banden van Godsdienstigheid en zedelijkheid zijn losgerukt. Nog leven, ook onder ons, velen der bewerkers en meer nog van de slagtoffers dezer vreeselijke buitensporigheden. Ter naauwernood zijn vrede en orde in Europa te rug gekeerd, en ziet elk zich in het rustig bezit zijner staatkundige en burgerlijke vryheden en regten hersteld. — En reeds weder steekt de opstand, in een ander kleed, het hoofd op. Reeds weder worden wantrouwen en ontevredenheid, tusschen regenten en geregeerd wordenden, aangekweekt. Nog steeds woedt die zelfde geest, niet van vrijheid maar van losbandigheid, immer voort; vertoont zich onder allerlei gedaanten en vormen; ondermijnt alles waarop het maatschappelijk, het burgerlijk, het menschelijk geluk berust, en brengt andermaal de volkeren op den rand van een nog vreeselijker afgrond, waarin zij vroeger of later verzinken moeten, zoo het GOD *niet in genade behaagt, door de verlichting van Zijnen Geest, een dam te stellen aan diep betreurenswaardige, op valsche wijsgeerte berustende schijnverlichting: mogten dan Openbaring en rede in tijden van rustige en kalme bespiegeling tot stand brengen,*

Digitized by Google

wat lange jaren van bloedigen jammer en tuchtiging niet op de menschen hebben kunnen uitwerken!

Ja, landgenooten! bij al die schijnbare rust en kalmte, leven wij niettemin in een tijd, waarin vreeselijke gebeurtenissen worden voorbereid: het is de rust van eenen kranke, uit afmatting geboren, en eene kalmte zoo als die der natuur, wanneer een zwaar onweder op handen is. Hij, die met een oplettend oog de inwendige gesteldheid van staten en maatschappijen gadeslaat, moet erkennen dat alles, zoowel in het staatkundige als in het burgerlijke leven, in zulk een staat van overspanning is, dat het onmogelijk kan blijven stand houden: er is eene crisis *te verwachten, die tusschen goed en kwaad, tusschen volstrekte zuivering of vernietiging beslissen moet. — Maar dezelfde* GOD, *die door weldadige stormen de natuur-wereld van kwade en verpestende dampen zuivert, zal ook de zedelijke-wereld door weldoende stormen van het daarin gedrongen vergif en bederf reinigen. Mogt Nederland niet tot die landen behoren, waar de storm, uit opeenstapeling van*

Digitized by Google

schuld, het hevigste zal woeden! Mogt het meer en meer bevestigd worden, wat onlangs in een zeer geacht Fransch tijdschrift (*), omtrent de voortgangen van het geestelijk leven in ons rijk, werd aangemerkt: » dat in onze dagen, nu het schijnt dat de Godsdienst andermaal een veelvermogenden invloed op het lot der volkeren zal uitoefenen, er gegronde hoop bestaat dat dit volk, hetwelk zoo ten allen tijde door 's HEEREN beste zegeningen werd begenadigd, ook geenszins zal worden vergeten."

Maar dan moet nimmer het overdreven en ongelukkige denkbeeld, hetwelk sommigen zoo gaarne als staats-maxime zouden ingevoerd zien, worden erkend, dat ons rijk, omdat alldaar volgens de grondwet, en dus naar regt en billijkheid, vrijheid voor alle *Godsdienstige gezindheden bestaat, thans niet meer als Christenstaat zou kunnen worden beschouwd. Als afgetrokken wijsgeerige beschouwing moge zoodanige stelling aannemelijk zijn; van practicale toepassing is zij niet, of de Nederlandsche eigendommelijkheid gaat geheel te grond. — Het is integendeel meer dan ooit noodzakelijk, datgene*

(*) *Archives du Christianisme*, XIIe Année, 2e Liv. p. 89.

Digitized by Google

te herstellen en te bevestigen, waardoor het Nederland steeds wèl ging.

Ik gevoel zelve, dat er aan dit werk veel ontbreekt; maar ik schreef óók niet voor geleerden, alleen voor diegenen mijner landgenooten, die eenvoudige burgers zijn zoo als ik. Het is, zoo als ik zeide, een gevolg van innig bewustzijn en vaste overtuiging; eenige woorden tot uw hart, tot uw gevoel. — In eerbiedig opzien tot GOD, *heb ik hetzelve begonnen; Hij dan ook heeft mij kracht verleend om, niettegenstaande vele moeijelijkheden en zware en langdurige krankheid — die dan ook oorzaak is dat deze bladen veel later in het licht verschijnen dan het plan was — hetzelve te mogen voltooijen: mogt het verder door Hem worden gezegend! — Ik vleije mij, dat onbevooroordeelden aan mijne poging regt zullen doen wedervaren; mogt het allen ten minste eenigzins tot nadenken en onderzoek brengen! —*

NB. De lezer wordt vriendelijk verzocht, de ingeslopen drukfouten zelve te willen verbeteren.

Digitized by Google

De *theorie* is moeder van de *praktijk*, en alzoo de laatste een uitvloeisel of gevolg van de eerste; elke *goede* theorie dus moet altijd en in alles, overeenkomstig de omstandigheden, vereenigbaar wezen met praktijk. Niettemin bestaat er zeer dikwijls tusschen deze beiden een uitgestrekt verschil. — Veel wordt als zeer ligt in theorie betoogd en beredeneerd, waarvan de uitvoering in de praktijk onmogelijk wordt; veel schijnt in theorie edel, verheven en wenschelijk, hetgeen aangenomen tot grondregel in praktijk de schadelijkste, gevaarlijkste en zelfs verderfelijkste gevolgen voor staat en maatschappij zou na zich slepen: kortom,

Digitized by Google

veel gelooft men grondstelling in theorie, dat in praktijk niets dan *paradoxe* is; terwijl, omgekeerd, veel in praktijk als tijdelijken maatregel noodzakelijk gevorderd wordt, hetwelk geenszins als grondbeginsel in theorie zou kunnen worden aangenomen. — Waardoor? — Omdat de theorien zeer dikwerf niet goed zijn, ten minste niet voor de handelende wereld; omdat zij veeltijds zich alleen vormen op het *ideaal schoon*, op eene denkbeeldige maatschappij aan geene noodzakelijke onvolmaaktheid, en op een menschengeslacht aan geene natuurlijke gebreken en zwakheden onderworpen; terwijl de praktijk zich altijd uitstrekt over de *realiteit*, en alzoo dienen moet om de gevolgen van die onvolmaaktheid, dezer zwakheden en gebreken, zoo veel mogelijk te voorkomen of onschadelijk te maken.

Als zoodanig ook is het grondbeginsel van *vrijheid*. — Volgens het regt der natuur is dezelve algemeen en onbeperkt: volgens het maatschappelijk regt blijft dezelve wel is waar algemeen, maar niet algemeen *dezelfde* en beperkt. Want uit de inrigting der maatschappijen ontstaat het staatkundig en burgerlijk regt, of de waarborg door en gelijkheid

Digitized by Google

voor de wet, waarop zich de staatkundige en burgerlijke vrijheid en, dien ten gevolge, de persoonlijke vrijheid van elken ondeeligen grondvest.

Deze persoonlijke vrijheid kan alzoo in maatschappijen niet bestaan zonder persoonlijke zekerheid, en op deze persoonlijke zekerheid weder berust de zekerheid van het algemeen of van den staat.

Tot handhaving dezer beginsels vormt zich uit den staat eene regering. De handelingen dezer regering moeten zijn volgens de wet, maar vrij; zij kunnen dit niet zijn, wanneer niet elk voor zich afstand doet van zijn natuurregt. Want de zorg dezer regering, zich voornamelijk uitstrekkende tegen alles, wat de persoonlijke en bij gevolg de algemeene zekerheid in de waagschaal zou kunnen stellen, zoo volgt hieruit dat somwijlen het bijzonder belang van eenigen aan het algemeen belang moet worden opgeofferd, en aldus ook het algemeen nut niet mag worden in de waagschaal gesteld voor iets, hetwelk slechts een gedeeltelijk nut kan opleveren.

Niettemin behoudt het volk, onder welken re-

Digitized by Google

geringsvorm ook, zijne onvervreemdbare regten: want slechts de meerdere of mindere wijziging dezer regten vormt den regeringsvorm; maar alle volksregten die misbruikt worden, worden daardoor gevaarlijk voor de persoonlijke en bij gevolg voor de algemeene zekerheid.

Deze algemeene zekerheid of zekerheid van den staat, berust op natuurlijke en zedelijke gronden: de natuurlijke gronden zijn hare phijsieke krachten; de zedelijken, een goed geleiden volksgeest en krachtig werkzamen burgerzin. — Waar geen dwingelandij heerscht ontstaat de phijsieke kracht uit de morele, en gaat de eerste ook verloren naarmate de andere vermindert. Deze vermindering nu vindt dan in de grootste mate plaats, wanneer de volksgeest wordt bedorven en de burgerzin werkeloos is. (*)

Het is dus een der eerste pligten van eene regering, voor de bewaring der zedelijke kracht van

(*) Wij kunnen onzen lezers niet genoeg aanbevelen, over deze beide onderwerpen te lezen de, in April 1829, bij *C. C. van der Hoek*, te Leijden, uitgegeven voortreffelijke brochure: *Over Volksgeest en Burgerzin.*

Digitized by Google

den staat te waken: hoe uitgestrekter en vermogender het middel is waarvan men zich bedienen kan, hoe grooter ook deze haar zorg moet wezen; en naar mate de gevolgen van een misbruik verderfelijker zouden kunnen zijn, moet dit misbruik ook krachtdadiger bestreden en geweerd worden.

Veel zijn de middelen waardoor men, middelijk en onmiddelijk, op den volksgeest en dus op de zedelijke kracht van eenen staat, ten voor- of ten nadeele, kan werken: — de jongste gebeurtenissen hebben ons van het laatste treurige voorbeelden opgeleverd. — Deze nadeelige werking heeft dan plaats, wanneer de staatkundige en burgerlijke regten en vrijheden worden misbruikt; dat is, wanneer de grenzen worden overschreden, binnen welke de wet elke vrijheid beperkt.

Deze grenzen zijn noodzakelijk tot behoud van de vrijheid zelve; zij scheiden vrijheid van losbandigheid: want, zoodra er losbandigheid bestaat, loopt de algemeene en bij gevolg de bijzondere zekerheid gevaar, en gaat alzoo de vrijheid zelve verloren. — Op de regering van den staat ligt dus de verpligting en aan haar behoort het regt, om

Digitized by Google

elke vrijheid binnen derzelver afgeteekende grenzen te rug te houden.

Onder al de middelen waardoor men op den volksgeest kan werken, is er geen hetwelk zulk een heilzamen of verderfelijken invloed uitoefent dan de drukpers. — Want is het aan den eenen kant waar dat zij, bij *regt gebruik*, den geest verlicht, het verstand vormt en het denkingsvermogen van den mensch ontwikkelt, waardoor zij aldus een doelmatig middel wordt tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting; en, terwijl zij door bewijs en overreding onder alle standen een van bijgeloof en ongeloof gezuiverden Godsdienstigen zin aankweekt; zedelijkheid, liefde tot orde en eendragt en tot den eerbiedwaardigen grond van brave voorvaderen bevordert; dat zij alzoo de hoeksteen, het plegtanker wordt van het vertrouwen dat onderdanen in hunne regering stellen en tevens een doeltreffend middel kan zijn, waardoor de regenten al de behoeften en bezwaren van deze hunne onderdanen leeren kennen: het is niet minder waar dat, bij *misbruik*, al dit goede en heilrijke verloren gaat; dat hetgeen zij dan voortbrengt den geest

verblindt en het denkingsvermogen verwringt, en alzoo geen middel wordt tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting, maar tot onderdrukking, ja tot vernietiging van alle wezenlijke kennis en verlichting; dat zij dan de vruchtbare moeder wordt van rampzalig ongeloof, waardoor het beginsel van alle Godsdienst, dien magtigen en eenigen steun der volken, wordt vernietigd; waardoor, als een noodzakelijk gevolg, de zedelijkheid verloren gaat en alzoo ook het beginsel van ondergeschiktheid aan hooger gezag in alles verdwijnt; dat dan door haar de Geschiedenis uit derzelver verband wordt gerukt, om het voorgeslacht, waaraan men niet meer zonder zelfverwijt kan denken, te lasteren; dat zij in geen geval beschaving, verlichting en kennis kan aankweeken, wanneer drift en hartstogt haar bestuurt en partijdigheid haar leidt, en dus, in plaats van een hoeksteen, een plegtanker te zijn van het onderling vertrouwen van regeerders en geregeerd wordende, een middel wordt tot aankweeking van wantrouwen, twist en tweedragt, hetwelk de burgers geheel van hun vorst en regering, en, helaas! ook onderling van elkander, vervreemd. Ja, zij doet meer nog; — eene jammerlijke ondervinding heeft ons zulks ge-

Digitized by Google

leerd; — dit misbruik ondermijnt op eene zeer bedenkelijke wijs de zedelijke en zelfs de verbindende kracht der wet, en ontknoopt alzoo den hechtsten band die geheel het maatschappelijk wezen zamenhoudt.

Het is dus van zeer groot aanbelang dat men, bij het gebruik zijner staatkundige voorregten, steeds naauwkeurig onderzoeke wat als *geoorloofd* en wat als *ongeoorloofd* kan en moet worden beschouwd. Dit onderzoek moet berusten op de staatsregeling en op de zamenstelling van een rijk.

Passen wij zulks toe op onzen staat.

Digitized by Google

Nederlandsche Staatsregeling.

Aard van den Staat.

Het rijk der Nederlanden is eene *constitutionele* MONARCHIE; dat is een staat, aan welks hoofd zich bevindt een MONARCH, die regeert, niet *door* maar *met* en *volgens* eene grondwet. Deze grondwet dus is de basis, niet slechts der regering maar van het rijk, welke en de regten der natie en van het hoofd van den staat beide waarborgt.

De staat alzoo *monarchaal* zijnde, is natuurlijk de regeringsvorm *monarchaal* en bij gevolg ook het beginsel van wáár de regering uitgaat: want de grondwet verstrekt wel om het *monarchaal beginsel* te wijzigen en te beperken, echter geenszins om hetzelve te vernietigen; dat is, de grondwet vernietigt wel het regeren naar willekeur, volgens den *wil* des vorsten, en stelt daarvoor in de plaats het regeren der *wet;* maar zij kan

Digitized by Google

geenszins het karakter en de waardigheid van den monarch zelve bekorten, veel minder geheel van natuur veranderen, of het kenmerkende van den staat wegnemen. — *Grondwettigen staat* op zich zelve, geeft toch geen bestemd denkbeeld te kennen; want de *Unie van Utrecht*, bij voorbeeld, was evenzeer de constitutie van het voormalig gemeenebest, als thans de *Grondwet van* 1815 die van het tegenwoordig koningrijk is, en bij gevolg was het *gemeenebest* der Vereenigde Nederlanden zoowel een *constitutioneelen* of *grondwettigen staat*, als thans het *koningrijk* der Nederlanden.

Het staatkundig beginsel in ons rijk is alzoo, in theorie, *monarchaal:* in de praktijk wordt alles aan de bepalingen der grondwet getoetst. Tot behoud echter van dit *monarchaal beginsel;* — volstrekt noodzakelijk tot constitutionele beperking van het *democratiesche* en vernietiging van het *revolutionairgezinde beginsel;* — is het noodig dat al de erkende magten in den staat binnen hunne afgeteekende grenzen worden te rug gehouden. Daartoe is er een oppermagt, eene *souvereiniteit*, of wil men liever een *hoogste gezag*, dat in theorie berust in elken staat zelve, in praktijk echter moet worden zamengetrokken in één punt (*gecentraliseerd*), en wel op het eminente hoofd van denzelve. Want eene in uitoefening gebragte souvereiniteit die niet tevens *ondeelbaar* is, houdt op zulks te zijn; omdat souvereiniteit een denkbeeld van éénheid uit-

Digitized by Google

drukt, waarbij geen verschil kan plaats vinden. (*) Alzoo, deze oppermagt vereenigt in zich, als *centraal-punt*, de drie erkende magten in den staat, dat zijn de wetgevende, de uitvoerende en de regterlijke magt.

Het hoofd van elken staat is alzoo het punt waarin zich alle magt vereenigt; het is het begrip van oppermagt en hoogste gezag, en dus *souverein*. In eene monarchie is dit hoofd van den staat de koning; hij dus is dáár *souverein*. — Wij zullen dit nader aantoonen.

De Koning.

In eene monarchie, en dus ook bij ons, is de koning, zeiden wij, souverein. Niet slechts is

(*) Het eenigste noord-Nederlandsche dagblad in den geest der factie, de *Byenkorf*, heeft ons tusschenbeiden uittreksels geleverd uit *Bodins* staatkundige schriften; zeker dus *als bewys* voor deszelfs stellingen. — Het is echter juist deze geleerde schrijver, die de hoogste magt (*Majestas*) voor volstrekt *ondeelbaar* houdt, en daarop *de grondstellingen voor alle gemengde regeringsvormen valsch verklaart*. — Zie *Joh. Bodini, de Republica*, L. VI.

Digitized by Google

hij *dit*, maar hij is zulks *eenig en alleen* en deelt de oppermagt of het hoogste gezag met geen der drie andere staats-magten; — want dezen bezitten elk op zich zelve slechts eene gedeeltelijke magt, en, hoewel in een onderling natuurlijk en noodzakelijk verband, zijn zij in geenen deele van elkander afhankelijk; — terwijl des konings uitspraak, ofschoon gegrond op en onderworpen aan de wet, *in het hoogste ressort* alléén beslissende is. — Immers, de koning alléén besluit (art. 73); de koning alleen heeft het regt gedane voorstellen van wet te verwerpen, *zonder rekenschap van zijn gedrag te geven* (art. 70 en 118); op des konings bevel worden de wetten ten uitvoer gebragt (119 en 120); hij stelt daartoe, naar goedvinden, departementen van algemeen bestuur in en benoemt en ontslaat derzelver hoofden naar welgevallen (art. 75); de koning schenkt *dispensatie* in die gevallen waarin de wet niet voorziet (art. 68); waar het regt, in naam en van wege den koning, heeft uitspraak gedaan (art. 162), bezit hij *persoonlijk* de magt tot het verleenen van *gratie* (art. 67). De koning regelt de provinciale staten (art. 130), en roept dezen op wanneer zulks noodig is (art. 139); hij bekrachtigt of verwerpt hunne provinciale reglementen en ordonnantien, naar goedvinden (art. 131, 146 en 152); door hem worden bij deze staten, koninklijke commissarissen benoemd (art. 137); hij ook beslist alle geschillen tusschen provincien en plaat-

Digitized by Google

selijke besturen (art. 69 en 148). Daarbij heeft de koning het bestuur der buitenlandsche betrekkingen (art. 56); hem behoort het regt tot het sluiten en bekrachtigen van verbonden en verdragen (art. 58); hij verklaart oorlog en vrede (art. 57) en beschikt over de land- en zeemagt (art. 59); *by uitsluiting* heeft hij het opperbestuur over de volkplantingen, enz. (art. 60); hij alleen heeft het opperbestuur over de geldmiddelen van den staat (art. 61); het regt van de munt komt alleen hem toe (art. 62); hij verheft in den adelstand en schenkt ridderorden (art. 63 en 64); hij geeft en ontneemt burgerlijke en militaire tractementen en verleent buitengewone pensioenen en toelagen naar welgevallen (art. 59 en 61); enz, enz. Alzoo, de koning is *boven* de wetgevende magt, want eerst door *zijne* bekrachtiging en door *zijn* bevel tot in werking brenging wordt de wet, ook in praktijk WET; — de koning is *boven* de uitvoerende magt, want hij stelt ministeriele departementen in, benoemt en ontslaat derzelver hoofden naar welgevallen; — de koning is *boven* de regterlijke magt, want door het verleenen van *gratie* maakt *hij* haar uitspraken krachteloos; eindelijk, de koning beschikt over de phijsieke krachten van den staat, en bij *hem* alleen behoort het regt en het vermogen van gunstbewijs en ongenade: dit allen nu zijn *uitsluitend* attributen eener oppermagt, van een hoogste gezag, en dien ten gevolge behoort de souvereiniteit in de daad

Digitized by Google

bij hem die deze attributen bezit en uitoefent. (*)

Dit zoude ons als van zelve leiden tot de eerstgenoemde der drie staatsmagten, de wetgevende magt; beschouwen wij echter eerst een ligchaam van staat, zamengesteld uit de verdienstelijkste en aanzienlijkste personen van het rijk, hetwelk, hoewel enkel *consultatief*, invloed heeft zoowel op de wetgeving als op de wijze van uitvoering.

(*) *De Chateaubriant*, in zijne *Monarchie selon la Charte*, zegt: . . . . . » Ainsi le premier dans l'ordre réligieux, moral » et politique, il tient dans sa main les moeurs, les lois, » l'administration, l'armée, la paix et la guerre.

» S'il retire cette main royale, tout s'arrête.

» S'il l'étend, tout marche.

» Il est si bien tout par lui même, qu'ôtez le roi, il n'y » a plus rien."

Het valt moeijelijk om, bij voorbeeld, dit *ôtez le roi, il n'y a plus rien*, in verband te brengen met het vroeger aangemerkte, waar de Heer C. spreekt van de *prérogative royale* en het *principe fondamental*: . . . . . » rien procède directement du roi dans » les actes du gouvernement, tout est l'oeuvre du ministère, » même la chose qui se fait au nom du roi *et avec sa signature*, » etc. . . . . " Maar men houde in het oog dat de Heer de C. moest redeneren volgens een Charter, hetwelk *ministeriele verantwoordelijkheid* bepaalt. — Zóó dus moet men wringen en plooijen, om ongelijksoortige zaken in onderling verband te brengen.

Digitized by Google

De Raad van State.

» Er is een raad van state (art. 71). — De » koning brengt ter overweging bij denzelve alle » voorstellen door hem aan de staten-generaal te » doen, of door deze aan hem gedaan, alsmede alle » algemeene maatregelen van inwendig bestuur van » den staat en van deszelfs bezittingen in andere » werelddeelen.

» Aan het hoofd der uit te vaardigen wetten en » bevelen wordt melding gemaakt, dat de raad van » state deswege gehoord is.

» De koning neemt wijders de gedachten van » den raad van state in, over alle zaken van al- » gemeen of bijzonder belang, waarin hij zulks » noodig oordeelt.

» De koning alleen besluit, en geeft telkens » van zijn genomen besluit kennis aan den raad » (art 73)."

Zie hier dus, *ook ten opzigte van de uitvoering*, een nieuwen waarborg voor de natie. — De koning beslist of handelt niet naar eigen onverzettelijk gevoelen; maar hij neemt eerst het advies in van mannen, wier verdiensten in vroegere betrekkingen, hetzij als hoofden van departementen van algemeen bestuur, hetzij als leden der staten-generaal, hetzij in eenige andere betrekking uitblonken. — Des konings bedoelingen en wil ten

Digitized by Google

goede kunnen niet door ministeriele raadgevingen of behendige kunstgrepen worden misleid of verkeerdelijk gewijzigd; want er is een raad van state die over alles gehoord wordt en welke den koning alzoo, is er noodzaak, de oogen kan openen om schijn van waarheid te onderscheiden. — Wanneer het immer mogt gebeuren, dat een geest van tegenwerking of wel rampzalige vooringenomenheid met valsche leerstellingen, tot in de vergadering van Nederlands volksvertegenwoordiging mogt doordringen, of dat het altijd woelende democratiesche beginsel langzamerhand trachtte den aard van onzen staat en van deszelfs instellingen om te keeren of te veranderen; indien men dan, ook dáár, door gedurigen tegenstand, onvermoeide bedilling, enz. den koning door vreeze of afmatting tot te laat betreurde *concessien* mogt willen dwingen of drijven: er is een raad van state, steeds gereed ook tot verdediging en ondersteuning der regten van de kroon; er is een raad van state, waakzaam over 's lands ware belangen, en om dien ten gevolge den koning op ieder gevaar opmerkzaam te maken, vermogend om zijn wil met kracht en klem te ondersteunen, bereid hem met raad en daad in de te nemen maatregelen van noodzakelijkheid bij te staan. — Eindelijk, de raad van state is de politieke cursus, de regeringsschool voor toekomstige koningen (art. 72).

Digitized by Google

Wetgevende Magt. — Staten-Generaal.

» De wetgevende magt wordt gezamentlijk door » den koning en de staten-generaal uitgeoefend (art. 105). — » Dus," zegt men, » *deelen* de staten-generaal de wetgevende magt met den koning: immers, heeft de koning het regt om voorstellen van wet te doen, de tweede kamer heeft zulks ook; en kan de koning zijne toestemming aan gedane voordragten weigeren, ook de staten-generaal kunnen des konings voorstellen verwerpen". —

Dit is niet geheel juist geredeneerd. De staten-generaal deelen, wel is waar, de wetgevende magt met den koning; of liever, volgens de grondwet, hebben zij de gezamentlijke uitoefening; *maar niet in gelyke mate.* — Wij hebben dit reeds vroeger met een paar woorden aangemerkt, en zullen nu verder de artikelen der grondwet zelve onderling vergelijken.

Wat de voorstellen van wet aangaat door den koning ingezonden, lezen wij:

» De koning zendt zijne voorstellen aan de twee- » de kamer, het zij bij eene schriftelijke boodschap, » welke de redenen van het voorstel inhoudt, of » door eene commissie (art. 106).

» Zoo de tweede kamer vermeent het gedane » voorstel niet te moeten aannemen, geeft zij daar-

Digitized by Google

» van kennis aan den koning, in de volgende be-
» woordingen:

» » De tweede kamer van de staten-generaal
» » betuigt den koning haren dank voor deszelfs
» » ijver in het bevorderen van 's rijks belangen,
» » en verzoekt denzelve eerbiedigijk het geda-
» » ne voorstel in nadere overweging te nemen
» » (art. 110).

» Zoo de eerste kamer vermeent het voorstel niet
» te moeten aannemen, drukt zij zich op dezelfde
» wijze uit, als in art. 110 (zie boven). — » Zij
» geeft daarvan kennis aan de tweede kamer, enz."
(art. 112).

Betrekkelijk de voorstellen van de tweede ka-
mer der staten-generaal, als daartoe alleen gereg-
tigd (art. 114), is bepaald:

» De staten-generaal hebben het regt om aan
» den koning voorstellen te doen, met in acht ne-
» ming der volgende voorschriften (art. 113).

» De voordragt daartoe behoort bij uitsluiting aan
» de tweede kamer, die dezelve overweegt, op
» gelijke wijze als zulks ten aanzien van des ko-
» nings voorstellen is bepaald (art. 114).

» Zoo zij het gedane voorstel goedkeurt, zendt
» zij hetzelve aan de eerste kamer, enz. (art. 115).

» Wanneer de eerste kamer, na daarover op de
» gewone wijze geraadpleegd te hebben, het voor-
» stel goedkeurt, zendt zij hetzelve ter bekrachti-
» ging aan den koning, enz. (art. 116).

Digitized by Google

» In geval van afkeuring geeft zij daarvan aan de tweede kamer kennis, in deze woorden:

»» De eerste kamer der staten-generaal heeft »» geene genoegzame reden gevonden, om het hier»» nevens te rug gaande voorstel den koning aan te »» bieden (art 117).

» Wanneer de koning het voorstel van de staten» generaal aanneemt, wordt zulks in de volgende » bewoordingen uitgedrukt:

»» De koning bewilligt in het voorstel.

» Zoo de koning het niet aanneemt, wordt zulks » op deze wijze te kennen gegeven:

»» De koning houdt het voorstel in overweging »» (art. 118)." "

Niet alleen dus dat de voorstellen der tweede kamer reeds, ingevolge art. 117, door de eerste kamer kunnen worden te niet gedaan; maar zelfs dan, wanneer deze zich daarmede vereenigt, behoeft de koning omtrent het *waarom* zijner weigering zich niet te verklaren: hij bepaalt zich, volgens art. 118, tot het antwoord *dat hij het voorstel houdt in overweging*; terwijl de staten-generaal, na een voorloopig onderzoek in de afdeelingen en daarop gevolgde discussie, waarin zij min of meer hunne bedenkingen en tegengronden moeten bloot leggen, vermeenen den koning *eerbiedig lijk te moeten verzoeken het gedane voorstel in nadere overweging te nemen*, hem tevens hunnen dank betuigende *voor deszelfs ijver in het bevorderen*

Digitized by Google

van 's rijks belangen. — Het onderscheid is hier te zeer in het oog loopende om niet te worden opgemerkt, daar er, indien de souvereiniteit wezenlijk ook bij dit ligchaam berustte, behoudens al den eerbied voor de koninklijke waardigheid geen zoodanig verschil, tusschen dezelfde handelingen van twee fracties eener gelijke magt, zou kunnen plaats vinden. (*)

» De staten-generaal vertegenwoordigen het ge-» heele Nederlandsche volk (art. 77)." — Dit hoogst gewigtige artikel besluit alleen geheel den aard en het doel dezer instelling in zich.

In de eerste plaats. — Het grondbeginsel van alle wetgeving is de bevestiging der maatschappelijke orde: het belang en welvaren van een' staat eischen alzoo goede wetten. Nogtans is het een noodzakelijk gevolg van elke maatschappelijke instelling, dat dit belang onderling verschilt. Datgene wat zeer bevorderlijk zou kunnen zijn voor het bijzonder belang van sommigen, is schadelijk voor dat van anderen; maar alle bijzonder belang moet

(*) Dat de inrigting van *algemeene* of *Lands-staten*, niet altijd eene mededeeling van *souvereiniteit* of *oppermagt* aan die *staten*, of wel eene vermindering der *souvereiniteit* van den *vorst* mede brengt, heeft de geleerde *Puffendorf* duidelijk aangetoond en bewezen, zoowel in een krachtig betoog als in de aanhaling van verscheidene voorbeelden. Men leze: *S. Puffendorf: de Jure Nat. et Gent.* L. VII. C. 6. §. 12.

Digitized by Google

voor het algemeen belang onderdoen, en goede wetten *voor het algemeen* kunnen alzoo niet dan zeer bezwaarlijk in vrede en eensgezindheid worden tot stand gebragt en gehandhaafd, indien niet dit *algemeen* zelve eene overwegende en raadgevende stem in de wetgeving, als bron van het algemeen belang, heeft. — Onmiddelijk deel, hoe schoon ook voorgedragen in theorie, is niet in praktijk mogelijk; want niet alleen kan dit aan het oogmerk nooit voldoen, maar het moet een chaos van verwarring opleveren, die telkens een staat op zijne grondvesten doet schudden: — middellijk deel is niet alleen mogelijk, maar doelmatig en kan zelfs — ten minste als elk zijne betrekking regt begrijpt en de grenzen zijner bevoegdheid niet te buiten gaat — zeer heilrijke vruchten opleveren. — De massa's vertrouwen alsdan deze overweging hunner bijzondere belangen, in verband met en ten nutte van het algemeen belang, toe aan sommige der geachtste en gegoedste burgers uit hun midden, die zij, elk voor zich, verkiezen tot hun vertegenwoordigende afgevaardigden: de geheele verzameling dezer afgevaardigden, *vertegenwoordigen alzoo het geheele volk.*

Nog eene andere zeer merkwaardige waarheid ligt in dit artikel opgesloten; het leert ons den aard der constitutionele monarchien kennen.

Digitized by Google

De val van den keizer der Franschen opende een nieuw tijdperk in de wereld-geschiedenis: het was eene nieuwe vestiging van maatschappijen of staten. — De zoo duur betaalde verschrikkelijke Fransche revolutie en hare bloedige gevolgen waren dáár, en hadden aan elk een afgrijzen van volksregering ingeboezemd. Men had, hetgeen in kleine staten lang heilzaam had gewerkt, op eene groote natie van toepassing willen maken, maar deze proefneming was vreeselijk mislukt. Van eenen anderen kant echter, was men evenzeer nog bewust wat tot deze tooneelen van bloedige en dolzinnige wraakneming had aanleiding gegeven; en nu alle drift bekoeld, maar ook tevens, bij vermeerderde geestontwikkeling en verstandsbeschaving, het gevoel van eigenwaarde bij de massa's meer en meer levendig en de begeerte naar *betamelyke* vrijheid sterker geworden was, ontstond het denkbeeld van *waarborgende* regeringsvormen. — Men wilde daardoor, ter voorkoming van onderlinge twisten over meerder of minder gezag, het punt bepalen wáár de souvereiniteit zou berusten; alzoo de verwarring en gedurige onrust, een noodzakelijk gevolg der regering van verscheidene *gelijke magt hebbenden*, voorkomen. Men wilde daardoor de *gelijkheid*, niet in maatschappelijke betrekking maar *in het regt*; en een regeringsvorm, waardoor niet meer de wil van een' monarch zich *boven* de wet zou kunnen verheffen, maar onderworpen zou moeten blijven *aan* de

Digitized by Google

wet. Men wenschte door een zoodanigen *waarborgenden* regeringsvorm, aan de misbruiken van alle uitersten zelfs de mogelijkheid te benemen; in één woord, aldus anarchie en willekeur beide te ontwijken.

Van dáár de meerdere algemeenmaking van *constitutionele* MONARCHIEN. — Immers, ware het vertegenwoordigend stelsel *alleen* een' voldoenden waarborg geweest voor de natien, als dadelijke *mederegering* van het volk: de eigenlijk gezegde volksregering, of *republikeinschen* regeringsvorm, zou hieraan beter nog beantwoord hebben. Maar het was juist omdat men dit *mede-regeren* door of van wege het volk niet begeerde; omdat men de noodzakelijke gevolgen van *republikeinschen* regeringsvorm, gemis van centralisatie, onbestemdheid, gebrek aan eenswillendheid, enz. enz. wenschte te voorkomen, dat men het *monarchaal beginsel*, als het meest doeltreffende voor blijvende eensgezindheid en orde, wilde behouden en liever één bestemd, *erfelijk* hoofd *over* den staat verlangde, wiens zedelijken invloed op het volk krachtig werkte, dan verscheiden afwisselende, tijdelijke en *verkiesbare* hoofden *uit* den staat, wier tijdelijke betrekking aan gedurige wisseling onderworpen en wier zedelijken invloed op het volk, door de *gelijkheid* van regeerders en geregeerd-wordende, meestendeels van genoegzame kracht ontbloot was. — Daarbij, laat ons onpartijdig oordeelen: waren re-

Digitized by Google

publieken steeds groot *uit zich zelve*, of werden zij het in die oogenblikken wanneer een groot genie *aan derzelver hoofd* stond? — Het was alzoo niet de republiek die de beslotene volkskracht ontwikkelde, maar het tijdelijk hoofd dezer republiek. — De naam doet hier echter niets aan de zaak; en hetgeen een *genie* als hoofd eener *republiek* mogelijk was, zoude hem evenzeer en beter nog gelukt zijn als hoofd eener *monarchie*.

Het regt verstand van *constitutioneel monarchalen* regeringsvorm geeft alzoo aan het volk, *quâ volk*, in geenerlei opzigt, middelijk of onmiddelijk, eenig deel *aan de regering zelve*. Het heeft, in zijne afgevaardigden, een middelijk deel aan datgene *wat tot deze regering moet leiden;* dat is, het bezit in dezen, in deszelfs waarachtig belang, eene raadgevende, overwegende, en wil men zelfs goed- of afkeurende stem bij het ontwerpen der wetten, waarop de handhaving zijner regten en vrijheden en van deszelfs belang en welvaren berusten. Het bezit in dit deel aan de wetgeving den waarborg, dat niet willekeur bij de zamenstelling der wetten zal voorzitten, maar dat deze door dezelve zal verdwijnen; en dat zij, op het beginsel van vrijheid gegrondvest, die vrijheid tevens zullen beschermen. Het bezit in deze overdragt op mannen van beradenheid en beproefde bekwaamheid de verzekering, dat niet de toekomst aan het tegen-

Digitized by Google

woordig oogenblik zal worden opgeofferd; want dikwerf zijn wetten voor den staat noodzakelijk, die eerst in vervolg van tijd weldadig kunnen werken. Maar zijn deze wetten eens het toevertrouwde pand der regering, dan is ook dit middelijk deel ten einde; want over de uitvoering strekt zich de magt zijner afgevaardigden zelfs niet uit. — Ten minste, waar dit mogelijk anders begrepen en uitgelegd moge worden, bij *ons* is het zóó. — Daarom staat er in onze grondwet geschreven, *de staten-generaal vertegenwoordigen het geheele Nederlandsche volk;* dat is, het Nederlandsche volk heeft volstrekt geene andere *wettige* middelen van vertegenwoordiging dan de staten-generaal; het draagt zijne regten aan dezen *uit eigen keuze* en *vrije beweging* over; en waar het zich dus langs andere wegen, middelijk of onmiddelijk, met de handelingen der regering inlaat, handelt het *ongrondwettig.*

Maar laat ons na deze uitwijding tot de verdere beschouwing van *onze* volksvertegenwoordiging overgaan.

» De staten-generaal," lezen wij verder, » bestaan » uit twee kamers (art. 78):" — de leden der eerste kamer worden door den koning benoemd *voor hun leven* (art. 80), die der tweede kamer

Digitized by Google

worden verkozen door de staten der provincien, en hebben gedurende *drie achtereenvolgende jaren* zitting (art. 79 en 82).

In dit ligchaam zelve dus, is reeds een krachtdadigen waarborg tegen volks-overmagt en overmoed; want geenszins behoeft men het te verbloemen, dat de instelling der eerste kamer, gelijk staande met die der pairs in Engeland en Frankrijk, een krachtigen steun is voor den troon en tevens — vooral dáár waar de erfelijkheid van het pairschap bestaat — den stevigsten waarborg voor *ware* volksvrijheid. Het is, in één woord, het tegenwigt der *aristocratie* tegen de *democratie*. (*)

Bij deze staten-generaal berust de beraadslaging in het stuk der wetgeving; en, hoewel zij (art. 83) voor zich zelve onderzoeken, oordeelen en, na gezamenlijke overweging, stemmen zonder *last* of *ruggespraak* hunner principalen, blijft hun evenwel bij de voordragt van algemeene wettelijke bepalingen, bij voorbeeld omtrent maatregelen in het stuk van handel, fabriek- en trafiekswezen, de *toetsing* aan gewestelijk belang vrij; — ten minste zoolang buitengewone omstandigheden niet de volstrekste opoffering van alle gewestelijk belang noodzakelijk maken; — want de slotsom der bij-

(*) Zie de Chateaubriand, *Les erreurs de la monarchie Française*, etc. Paris 1817; p. 34 et suiv.

Digitized by Google

zondere belangen beslist alsdan het voor- of nadeel voor het algemeen belang, dat is, wint de meerderheid der gewesten bij de voordragt dan is dezelve in het algemeen belang van den staat, en zoo omgekeerd. — Hierop grondt zich den eed die zij in handen van den koning, als hoofd van den staat, afleggen (art. 84); hierop gronden zich hunne beraadslagingen die zij, enkele gevallen uitgezonderd, in het openbaar ten aanhoore van het volk houden (art. 108).

Het boven vermelde art. 83 sluit in onzen staat, onvoorwaardelijk, elke *systematische oppositie*, als strijdig met het Nederlandsche karakter, uit; elk stemt *voor zich zelve*, dat is, naar eigen gevoelen, op *intime convictie*. Er is meestentijds noodwendig verschil van gevoelen, voor en tegen; maar zoolang goede trouw, eerlijkheid en regtschapenheid bij Nederlands volksvertegenwoordiging voorzitten, zal er nooit *voortdurend* en *uitsluitend* expresselijken tegenstand en tegenwerking bij *dezelfde leden* plaats kunnen vinden.

Ook dáár, waar men den eerbied aan het wettig gezag verschuldigd uit het oog mogt verliezen, heeft de grondwet voorziening gegeven; art. 91 zegt: »de hoofden der departementen van algemeen bestuur hebben zitting in de beide kamers.

»Zij hebben alleenlijk eene raadgevende stem,

» ten ware zij tot leden der vergadering mogten » benoemd zijn."

De ministers zijn alzoo bij de vertegenwoordigers des volks, vertegenwoordigers en handhavers der regering. Zij hebben eene *raadgevende*, dat is *te regt wijzende* stem; ten einde steeds te zorgen dat zaken en omstandigheden *uit het ware oogpunt* worden voorgedragen, drogredenen niet de plaats van redeneringen innemen, elk zich binnen de palen zijner bevoegdheid houde en de waardigheid der regering niet gekrenkt of geschonden worde.

De staten-generaal komen ons alzoo slechts voor in zich te vereenigen — ten opzigte der regering van den lande — eene *zedelijke* en niet *werkelijke magt;* dat is, zij maken te zamen uit een ligchaam, welks *vermogen* of magt zich bepaaldelijk uitstrekt tot bevordering van het goede en *edele* — zoo als de titel die zij voeren zeer juist uitdrukt —; een ligchaam, ingesteld tot *morele contrôle* van de handelingen der regering, maar niet als uitmakende een gedeelte dier regering zelve; eindelijk een ligchaam, welks werkkring zich *uitsluitend* bepaalt tot de wetgeving en dat dus geen *oppermagt* of *souvereiniteit* in zich bevat. — Bij zulk eene beschouwing behoeft men niet zaken en woorden, geschiedkundige voorvallen en grondbeginsels te verdraaijen en te verwringen om een onderling verband daar te stellen. Onze staat

Digitized by Google

is dan evenmin eene *republikeinsche* monarchie als *koninklijke* republiek; ook geen *gouvernement mixte*, zoo als zich zeker befaamd journaal uitdrukte; zij is en blijft MONARCHIE, waarin het beginsel *monarchaal* is, door grondwettigen vorm en grondwettelijke instellingen gewijzigd en beperkt; dat is, staat waarvan het hoofd *monarch* blijft, maar niet *tijran* kan worden.

De Staten der Provincien.

Ook de staten der provincien worden uit de keuze des volks zamengesteld; en wel, door de edelen of ridderschappen, door de steden en door den landelijken stand. (art. 129).

Ons voor alsnu met deze hoogst belangrijke instelling naar eisch bezig te houden, laat den aard van dit werkje niet toe: alleen een paar bedenkingen.

Hun werkkring is enkel *provinciaal*, gelijk zij dan ook bij eede verklaren: » dat zij de regle» menten *hunner* provincie zullen achtervolgen en » nakomen, en voorts de welvaart van *hun* pro» vincie met alle krachten zullen bevorderen (art. » 133)." Elk zijn zij in hun provincie belast met

Digitized by Google

de handhaving en bescherming der wetten van algemeen belang, *welke hen ten dien einde van den koning worden toegezonden* (art. 145). Inwendige politie en oeconomie, provinciale reglementen en ordonnantien, worden aan hun geheel overgelaten; *mits dezelve eerst aan des konings goedkeuring zijn onderworpen* (art. 146), die ze *bekrachtigt* of *verwerpt* naar dat hem zulks nuttig en noodig voorkomt (art. 149). — Ook hebben zij het regt » om de belangen van *hunne* provincie en derzel- » ver ingezetenen bij den koning en de staten-ge- » neraal voor te staan (art. 151)."

Zij mogen dus verzoeken, vertoogen, of hoe men het noemen wil, indienen over alles wat onmiddellijk in hun *gewestelijk belang* is; niet alleen aan den koning, als hun directen souverein, maar ook aan de staten-generaal. — Hoewel dit laatste niet wel in verband is te brengen met de artt. 83 en 84, zoo levert *het regt verstand* van dit art. 151 echter geen bezwaar op. Maar het schijnt onjuist en niet in den zin van dit art., dat de staten der provincien *daardoor* nu ook het regt zouden hebben om deze hunne bemoeijingen — bij de staten-generaal bij voorbeeld — ook tot punten van het algemeen staatsregt en de handelingen der hooge landsregering uit te strekken. — Mogelijk zegt men, dat immers het bijzonder gewestelijk belang na of liever onmiddellijk aan het algemeen landsbelang is verbonden, en er van het

Digitized by Google

regt verstand der grondbeginsels van het staatsregt zeer veel afhangt. Dit is eene theoretische waarheid; maar het oordeel over beiden behoort niet tot de staten der provincien: dan zou de staat geheel het kenmerkende eener constitutionele *monarchie* verliezen; dan werden de staten-generaal inderdaad nul, ten minste overbodig; dan hielden de handelingen der regering geheel op vrij en onafhankelijk van persoonlijk gevoelen te zijn, en de provinciale staten waren dan niet meer, volgens art. 145, *uitvoerders* en *handhavers* maar *beoordeelaars* van de wetten en besluiten der regering.

Evenzeer zou het eene daad zijn, alleen in de laatste tijden *mogelijk* en door de opruijing van verschillende kanten eenigzins *verschoonbaar*, wanneer het waarheid wezen mogt — zoo als men heeft verzekerd — dat sommige staten van provincien de gepastheid en *ondergeschiktheid* zóódanig uit het oog hadden verloren, dat zij *koninklijke besluiten* willekeurig buiten effekt zouden gehouden hebben, op grond dat *dit* geene *wetten* waren, *met gemeen overleg der staten-generaal genomen*. — Maar wat beteekent dan den eed, waarbij zij hulde toebrengen aan den koning: » . . . . . » dat zij, achtervolgens de verpligtingen hun bij de » grondwet opgelegd, *de bevelen door den* KONING » *of van* ZIJNENTWEGE *aan hen gegeven, zullen ge-* » *hoorzamen*, enz. (art. 55)?" — Wat beteekenen

al die bepalingen, dat zij onmiddellijk ALLES *van den koning* ontvangen en aan *zijne* goedkeuring moeten onderwerpen? ..... Neen, wanneer de staten der provincien hunne bepaalde attributen vergetende of overtredende, zich willekeurige handelingen, of van bemoeijenissen met de handelingen der hooge landsregering, of van minachting van koninklijke verordeningen kunnen veroorloven; kortom, wanneer zij ook al vermeenen een gedeelte der souvereiniteit in zich te vereenigen, dan is andermaal de deur geopend voor die zelfde verwarringen en twisten, welke wij, helaas! twee eeuwen lang te betreuren hadden.

Uitvoerende Magt. — Ministers.

» Alle voorstellen van wet, door den koning en » de beide kamers der staten-generaal aangenomen, » verkrijgen kracht van wet, *en worden door den* » *koning afgekondigd* (art. 119)." — De uitvoerende magt berust alzoo *uitsluitend* bij den koning.

» De koning stelt ministeriele departementen in, » benoemt derzelver hoofden, en ontslaat die naar » welgevallen (art. 75)." — Dat is: de koning stelt die departementen van algemeen bestuur in, welke

Digitized by Google

hij vermeent dat voor de goede uitvoering der wetten noodzakelijk zijn. Aan het hoofd daarvan plaatst hij die personen zijner keuze, op wier bekwaamheid en persoonlijke hoedanigheden hij gelooft zich te kunnen vertrouwen. Leert de ondervinding dat hij zich in die keuze heeft bedrogen, dat de door hem met de uitvoering belastte personen niet aan zijne verwachting beantwoorden, dan ontslaat hij dezelve naar welgevallen *als zijne dienaren*. —

Zie hier het regt dat de grondwet aan den koning toekent; zie hier wat zij omtrent de ministers bepaalt. — Wat nu kan in deze bepalingen aanleiding geven tot de stelling, dat ook bij *ons* de ministers zijn *dienaren van het volk*?

En toch is het op dezen grond dat wij, voornamelijk gedurende de laatste tijden, door bevoegden en onbevoegden, zoo hevig op *verantwoordelijkheid der ministers* hebben hooren aandringen; het gemis daarvan uit duizende monden hebben hooren uitbazuinen als eene nationale grieve, hetwelk ook al ten bewijs verstrekte van de dwingelandij waaronder wij gebukt gingen; de met oudhollandsche kordaadheid gedane ontkenning van één der ministers, dáár waar het behoorde, hebben hooren uitkrijten als onbeschaamde beleediging, ja als schennis der grondwet; zoogenaamde redene-

Digitized by Google

ringen zonder tal gehoord en gelezen hebben, ten bewijze (zoo als het heette) dat er geene zekerheid, geen veiligheid voor den troon denkbaar was zonder ministeriele verantwoordelijkheid: al hetgeen werd voorgedragen, niet op den bescheiden toon van *wensch* of *verlangen*, als eene gelukkige *verbetering* in onze bestaande staatsregeling; maar op dien van zeer ongepasten *eisch*, van hoogdravende *vordering*, als een reeds bestaand *regt*.

Men zou dus bij dit alles voor zeker veronderstellen, zoo niet verwachten, dat onze grondwet ook een hoofdstuk bevatte *over het Nederlandsche ministerie*; ten minste, dat zich in dezelve eenige bepaling bevond, waarbij werd vastgesteld dat de ministers waren handelende personen *voor zich zelve* en slechts *in naam des konings*. — Wij hebben boven reeds gezien *wat* de grondwet zegt, en zouden dus kunnen volstaan met aan alle onpartijdigen en bedaarden te vragen wie *volgens den geest der grondwet* had gesproken, de hedendaagsche doordrijvers dezer verantwoordelijkheid, die haar, niet als nieuwigheid, maar op grond der constitutie eischten, of de heer *van Maanen*, die haar op grond der constitutie ontkende?

Zeker is het — ten minste wanneer de woorden in de grondwet dezelfde beteekenis hebben die zij

Digitized by Google

in elk ander geval hebben — dat zij daarin *niet* wordt bepaald. — Op een *legale* wijs, om de modeterm te gebruiken, kan men haar dus bij *dat* niet eischen. — Wenscht men alzoo eene herziening der grondwet, alléén om er deze ministeriele verantwoordelijkheid in te lasschen? of verlangt men deze slechts in een vierde *additioneel artikel*? — Dan komt nimmer *eisch* te pas; en ook wij zouden alsdan hartelijk wenschen en hopen, dat er meerdere punten dan alléén *dit* eene zeer ernstige herziening mogten ondergaan; ook wij zouden aandringen op een vijfde *additioneel artikel*, in het belang van den staat en van den troon, in het belang van rust, orde en eensgezindheid, als tegenwigt, namelijk *de ontbinding der tweede kamer* wanneer de omstandigheden zulks vorderden.

Maar, om kort te gaan, belooft men zich wezenlijk van die verantwoordelijkheid zulk een uitgestrekt heil, welk is dan toch wel de bedoeling? .... Die zeer geleerde en knappe mannen, welke daarin alleen den waarborg van 's konings *onschendbaarheid* zien; die zonder haar geene mogelijkheid van vrede, rust en orde kunnen denken, zullen dan toch zeker ook wel weten dat deze verantwoordelijkheid der ministers, dáár waar zij op grond der constitutien bestaat, *in hare eigenlijke beteekenis* niet dan zeer zeldzaam en alleen in hoogst belangrijke gevallen wordt toegepast.

Digitized by Google

Dáár zou men, bij voorbeeld, er nooit aan hebben gedacht, een minister van justitie ter verantwoording te dagen omdat hij, in gevolge hooger last, een van oproer doortrokken vreemdeling, die niet verkoos zich aan de ontvangene bevelen van het hoofd van den staat te onderwerpen, over de grenzen had laten brengen. — Zou hiertoe bij *ons* de mogelijkheid niet bestaan hebben? — Neen, wij mogen waarlijk blijde zijn dat, gedurende de laatste gisting, dit beginsel niet in onze grondwet werd gevonden; want had dan bij al dat grieven-geschreeuw, die zelfde doldriftige ondersteuning in zekere vergadering plaats gevonden, en er was daarop mogelijk eene verklaring in staat van beschuldiging van een of meer ministers gevolgd, en dezen waren mannen geweest die hunne waarde gevoelden: — het zou der natie niet aan tooneelen van ergernis ontbroken hebben; de zedelijke kracht en invloed der vertegenwoordiging ware weg geweest. — Wij zouden dit zeer ligt verder kunnen betoogen, maar willen hier niet breeder over uitwijden.

Het valt niet te ontkennen dat er, in al die betoogen over de wenschelijkheid en noodzakelijkheid der ministeriele verantwoordelijkheid, veel fraais en veel goeds voorkomt: evenzoo schijnt het bij den eersten oogopslag niet meer dan natuurlijk, dat de *gever* van wetten moet kunnen

Digitized by Google

onderzoeken of de *uitvoerer* naar zijn plan en bedoeling is te werk gegaan: dit alles is ook al weder zeer ligt in theorie betoogd, beredeneerd en met welsprekendheid voorgedragen. — Maar, eerstens, men verliest bij dit alles te zeer uit het oog, dat het hoofd dezer uitvoerende magt zeker niet het *minste* deel aan de wetgeving heeft, en daardoor dus geheel *den geest* der wetten kent welke *hij* doet uitvoeren; ten anderen, dat de in praktijk brenging niet zoo ligt en gemakkelijk vallen en altijd de resultaten opleveren zou die men zich had voorgesteld? — Immers, is het niet evenzeer eene erkende waarheid dat, zoowel als goede wetten door verkeerde uitlegging of uitvoering eene nadeelige of ten minste niet voordeelige strekking kunnen bekomen, alzoo ook slechte of minder goede wetten door eene vrije uitvoering in zeer goede kunnen worden herschapen? — En hoe zou men dan deze verantwoordelijkheid wenschen: als eene volstrekte opening van zaken, in alles wat tot het *locale*, tot het *administrative* behoort; of alleen over het punt van finantie? — In het eerste geval zeggen wij, met den schrijver eener onlangs uitgekomene brochure (*): » dan zouden wij tot eene volstrekte » *Democratie* of Volks-regering vervallen, waarvan » in de Gemeenebesten van Griekenland of Rome » kwalijk eenig voorbeeld zal te vinden zijn; dan

(*) *Waarschuwingen, Opwekkingen en Wenken, met betrekking tot den tegenwoordigen toestand van ons Vaderland*, enz. door *Anonymus Gelrus*, Amst. 1830, bij *G. J. A. Beyerinck*.

Digitized by Google

» ware het beter een vrije ambachtsman te wezen,
» die slechts met een meester te doen heeft, dan
» den titel van Koninklijk Minister te voeren; be-
» halve dat zulks het Rijk aan onnoemelijke zwa-
» righeden, hinderpalen, oponthoud, teleurstelling,
» debatten en wat dies meer is, zou blootstellen,
» hetgeen toch niemand, die geregeld denkt, en
» eenige kennis van het staats-regt heeft, zou be-
» geeren te zien ingevoerd." — En ten opzigte van het tweede, het *finantiele*, leze men mede het antwoord van gemelden schrijver (*); terwijl wij verder vragen, waartoe anders dient de algemeene rekenkamer? — Dit, immers, is eene controle der departementen van algemeen bestuur. — De ministers zijn, aangaande het finantiele, aan deze kamer verantwoordelijk. — Wel nu: wordt deze kamer niet zamengesteld uit candidaten, die de staten-generaal aan den koning voordragen? — zijn dus deze leden niet door de vertegenwoordigers der natie, en bij gevolg van wege het volk verkozen? — en kan men alzoo verder niet met regt zeggen dat, in dit opzigt, de ministeriele hoofden zich in effekte aan de natie of, wat hetzelfde zegt, aan derzelver gedelegueerden verantwoorden? — Mogelijk merkt men hieromtrent aan, dat de rekenkamer alleen *verifieert* of datgene wat verrekend wordt wezenlijk uitgegeven *is*, maar niet of het uitgegeven had *mogen* en *moeten* worden. Vooreerst zoo wordt er door de rekenkamer

(*) Ald. bl 38 en volg.

Digitized by Google

niet het geringste goedgedaan, waarvan niet de *koninklijke autorisatie* is overgelegd: iets, waarop zelfs veel zou aan te merken zijn: en, ten anderen, wat de noodzakelijkheid, de nuttigheid of geoorloofdheid der gedane uitgaven aangaat, dit staat later ter beoordeeling aan de staten-generaal; daartoe verstrekt art. 128 der grondwet, hetwelk zelfs meer nog is, in zekeren zin eene verantwoording van des konings hoofdbestuur zelve. — Eindelijk vindt men in de grondwet aangewezen (art. 177), voor welke regtbank ook de ministers, voor misdrijven gedurende den tijd hunner functien begaan, moeten te regt staan: zij kunnen alzoo in hunne hooge betrekking evenmin straffeloos overtreden dan elk ander.

Wat wil men dus? .... Zou men de *ministers* verantwoordelijk willen stellen voor alles wat mislukt was? — Zou men mogelijk gaarne willen zien dat, in gevallen waar hooger personen niet naar het gevoelen of naar den wensch van dezen of genen gehandeld hadden, men zich alsdan op *verantwoordelijke ministers* kon verhalen? Maar aan wie zou in het eerste geval de schuld der mislukking te wijten zijn? — Wij willen hier slechts een paar gevallen aangeven: — het *collegium philosophicum* en de belasting op het *gemaal* bij voorbeeld: — dit waren in de laatste tijden vreesselijke grieven, wel waardig de grondoorzaken daarvan ter verantwoording te roepen. — Maar wie

Digitized by Google

waren nu die grondoorzaken? de ministers, als *mogelijke* ontwerpers, zeker altijd met goede bedoelingen; of de raad van state, welke mede in het koninklijk formulier voorkomt als *gehoord;* of wel de staten-generaal, die deze ontwerpen overwogen, bediscutieerd *en met meerderheid van stemmen hadden goedgekeurd?* (*) — En nu in het andere geval. Wanneer de koning eenig besluit had genomen, gecontrasigneerd door een minister, waaromtrent men dezen ter verantwoording dagvaardde; en die minister beriep zich nu op den koning; en de koning bevestigde zulks, en verklaarde dat het *zijn* stellig bevel geweest was:..... wat dan?.... » De minister," zegt men, » had » niet moeten *contrasigneren;* hij had liever zijne » portefeuille moeten nederleggen." — Zeer goed: maar wanneer de koning dan *zonder contraseing* dit besluit had genomen, zoo als dat van den 2en October a°. p°.?... zou men dan den koning ter verantwoording roepen of vervallen van den troon verklaren, of uitroepen dat de revolutie daar was? .... Neen, men zou.... men zou hoogstwaarschijnlijk niets doen, zwijgen en berusten, en laten de kritiek der maatregel zelve aan de dagbladen over: ondertusschen, waar bleef dan het on-

(*) Het collegium philosophicum is bij geene *wet* ingesteld; maar hetzelve werd met voordacht aangehaald omdat men *toen*, bij de beraadslagingen over de finantiele wetten, evenzeer over *dit* punt uitgewijd en zijne stem daarnaar geregeld heeft, als nu onlangs met de zoogenaamde *grieven* het geval was. —

Digitized by Google

feilbaar effekt der zoo onfeilbare ministeriele verantwoordelijkheid? ....

Maar, om tot een besluit te komen, wij hebben gezien dat de verantwoordelijkheid van de hoofden der departementen bij ons *bestaat*. — Zij bestaat in het *administratieve* aan den koning, als hun heer en meester; zij bestaat in het *finantiele*, ten opzigte van de deugdelijkheid der uitgaven aan het daartoe ingestelde ligchaam en betrekkelijk het nuttige en noodige derzelven aan de staten-generaal; zij bestaat in het *judiciele* aan den hoogen raad: ja zelfs is de minister volstrekt gebonden in de huishoudelijke inrigting van zijn departement, want de koning stelt al zijne ambtenaren aan. — Wat verlangt men dan met redelijkheid meer? — Denkt men waarlijk den staat en het koningschap door eene meer uitgestrekte verantwoordelijkheid te bevestigen? — Bij ons niet. — Dat men toch eindelijk eens eene afscheiding leerde maken tusschen datgene wat bij anderen mogelijk goed en nuttig wezen kan, maar voor onzen staat niet zou deugen. — Nogmaals, in theorie is alles overal hetzelfde, maar niet overal is de in praktijk brenging mogelijk, ten minste nuttig. — Neem de ongelijksoortige zamenstelling van ons rijk tot basis, en onderzoek dan wat somwijlen voor *onze* regering daardoor noodzakelijk kan en moet wezen; en zal men dan nog blijven ontkennen, dat ministeriele verantwoor-

Digitized by Google

» ten ware zij tot leden der vergadering mogten » benoemd zijn."

De ministers zijn alzoo bij de vertegenwoordigers des volks, vertegenwoordigers en handhavers der regering. Zij hebben eene *raadgevende*, dat is *te regt wijzende* stem; ten einde steeds te zorgen dat zaken en omstandigheden *uit het ware oogpunt* worden voorgedragen, drogredenen niet de plaats van redeneringen innemen, elk zich binnen de palen zijner bevoegdheid houde en de waardigheid der regering niet gekrenkt of geschonden worde.

De staten-generaal komen ons alzoo slechts voor in zich te vereenigen — ten opzigte der regering van den lande — eene *zedelijke* en niet *werkelijke magt;* dat is, zij maken te zamen uit een ligchaam, welks *vermogen* of magt zich bepaaldelijk uitstrekt tot bevordering van het goede en *edele* — zoo als de titel die zij voeren zeer juist uitdrukt —; een ligchaam, ingesteld tot *morele contrôle* van de handelingen der regering, maar niet als uitmakende een gedeelte dier regering zelve; eindelijk een ligchaam, welks werkkring zich *uitsluitend* bepaalt tot de wetgeving en dat dus geen *oppermagt* of *souvereiniteit* in zich bevat. — Bij zulk eene beschouwing behoeft men niet zaken en woorden, geschiedkundige voorvallen en grondbeginsels te verdraaijen en te verwringen om een onderling verband daar te stellen. Onze staat

Digitized by Google

is dan evenmin eene *republikeinsche* monarchie als *koninklijke* republiek; ook geen *gouvernement mixte*, zoo als zich zeker befaamd journaal uitdrukte; zij is en blijft MONARCHIE, waarin het beginsel *monarchaal* is, door grondwettigen vorm en grondwettelijke instellingen gewijzigd en beperkt; dat is, staat waarvan het hoofd *monarch* blijft, maar niet *tijran* kan worden.

De Staten der Provincien.

Ook de staten der provincien worden uit de keuze des volks zamengesteld; en wel, door de edelen of ridderschappen, door de steden en door den landelijken stand. (art. 129).

Ons voor alsnu met deze hoogst belangrijke instelling naar eisch bezig te houden, laat den aard van dit werkje niet toe: alleen een paar bedenkingen.

Hun werkkring is enkel *provinciaal*, gelijk zij dan ook bij eede verklaren: » dat zij de regle» menten *hunner* provincie zullen achtervolgen en » nakomen, en voorts de welvaart van *hun* pro» vincie met alle krachten zullen bevorderen (art. » 133)." Elk zijn zij in hun provincie belast met

Digitized by Google

de handhaving en bescherming der wetten van algemeen belang, *welke hen ten dien einde van den koning worden toegezonden* (art. 145). Inwendige politie en oeconomie, provinciale reglementen en ordonnantien, worden aan hun geheel overgelaten; *mits dezelve eerst aan des konings goedkeuring zijn onderworpen* (art. 146), die ze *bekrachtigt* of *verwerpt* naar dat hem zulks nuttig en noodig voorkomt (art. 149). — Ook hebben zij het regt » om de belangen van *hunne* provincie en derzel- » ver ingezetenen bij den koning en de staten-ge- » neraal voor te staan (art. 151)."

Zij mogen dus verzoeken, vertoogen, of hoe men het noemen wil, indienen over alles wat onmiddellijk in hun *gewestelijk belang* is; niet alleen aan den koning, als hun directen souverein, maar ook aan de staten-generaal. — Hoewel dit laatste niet wel in verband is te brengen met de artt. 83 en 84, zoo levert *het regt verstand* van dit art. 151 echter geen bezwaar op. Maar het schijnt onjuist en niet in den zin van dit art., dat de staten der provincien *daardoor* nu ook het regt zouden hebben om deze hunne bemoeijingen — bij de staten-generaal bij voorbeeld — ook tot punten van het algemeen staatsregt en de handelingen der hooge landsregering uit te strekken. — Mogelijk zegt men, dat immers het bijzonder gewestelijk belang na of liever onmiddellijk aan het algemeen landsbelang is verbonden, en er van het

Digitized by Google

regt verstand der grondbeginsels van het staatsregt zeer veel afhangt. Dit is eene theoretische waarheid; maar het oordeel over beiden behoort niet tot de staten der provincien: dan zou de staat geheel het kenmerkende eener constitutionele *monarchie* verliezen; dan werden de staten-generaal inderdaad nul, ten minste overbodig; dan hielden de handelingen der regering geheel op vrij en onafhankelijk van persoonlijk gevoelen te zijn, en de provinciale staten waren dan niet meer, volgens art. 145, *uitvoerders* en *handhavers* maar *beoordeelaars* van de wetten en besluiten der regering.

Evenzeer zou het eene daad zijn, alleen in de laatste tijden *mogelijk* en door de opruijing van verschillende kanten eenigzins *verschoonbaar*, wanneer het waarheid wezen mogt — zoo als men heeft verzekerd — dat sommige staten van provincien de gepastheid en *ondergeschiktheid* zóódanig uit het oog hadden verloren, dat zij *koninklijke besluiten* willekeurig buiten effekt zouden gehouden hebben, op grond dat *dit* geene *wetten* waren, *met gemeen overleg der staten-generaal genomen*. — Maar wat beteekent dan den eed, waarbij zij hulde toebrengen aan den koning: »..... » dat zij, achtervolgens de verpligtingen hun bij de » grondwet opgelegd, *de bevelen door den* KONING » *of van* ZIJNENTWEGE *aan hen gegeven, zullen ge-* » *hoorzamen*, enz. (art. 55)?" — Wat beteekenen

al die bepalingen, dat zij onmiddellijk ALLES *van den koning* ontvangen en aan *zijne* goedkeuring moeten onderwerpen? ..... Neen, wanneer de staten der provincien hunne bepaalde attributen vergetende of overtredende, zich willekeurige handelingen, of van bemoeijenissen met de handelingen der hooge landsregering, of van minachting van koninklijke verordeningen kunnen veroorloven; kortom, wanneer zij ook al vermeenen een gedeelte der souvereiniteit in zich te vereenigen, dan is andermaal de deur geopend voor die zelfde verwarringen en twisten, welke wij, helaas! twee eeuwen lang te betreuren hadden.

Uitvoerende Magt. — Ministers.

» Alle voorstellen van wet, door den koning en » de beide kamers der staten-generaal aangenomen, » verkrijgen kracht van wet, *en worden door den* » *koning afgekondigd* (art. 119)." — De uitvoerende magt berust alzoo *uitsluitend* bij den koning.

» De koning stelt ministeriele departementen in, » benoemt derzelver hoofden, en ontslaat die naar » welgevallen (art. 75)." — Dat is: de koning stelt die departementen van algemeen bestuur in, welke

Digitized by Google

hij vermeent dat voor de goede uitvoering der wetten noodzakelijk zijn. Aan het hoofd daarvan plaatst hij die personen zijner keuze, op wier bekwaamheid en persoonlijke hoedanigheden hij gelooft zich te kunnen vertrouwen. Leert de ondervinding dat hij zich in die keuze heeft bedrogen, dat de door hem met de uitvoering belastte personen niet aan zijne verwachting beantwoorden, dan ontslaat hij dezelve naar welgevallen *als zijne dienaren.* —

Zie hier het regt dat de grondwet aan den koning toekent; zie hier wat zij omtrent de ministers bepaalt. — Wat nu kan in deze bepalingen aanleiding geven tot de stelling, dat ook bij *ons* de ministers zijn *dienaren van het volk?*

En toch is het op dezen grond dat wij, voornamelijk gedurende de laatste tijden, door bevoegden en onbevoegden, zoo hevig op *verantwoordelijkheid der ministers* hebben hooren aandringen; het gemis daarvan uit duizende monden hebben hooren uitbazuinen als eene nationale grieve, hetwelk ook al ten bewijs verstrekte van de dwingelandij waaronder wij gebukt gingen; de met oudhollandsche kordaadheid gedane ontkenning van één der ministers, dáár waar het behoorde, hebben hooren uitkrijten als onbeschaamde beleediging, ja als schennis der grondwet; zoogenaamde redene-

Digitized by Google

ringen zonder tal gehoord en gelezen hebben, ten bewijze (zoo als het heette) dat er geene zekerheid, geen veiligheid voor den troon denkbaar was zonder ministeriele verantwoordelijkheid: al hetgeen werd voorgedragen, niet op den bescheiden toon van *wensch* of *verlangen*, als eene gelukkige *verbetering* in onze bestaande staatsregeling; maar op dien van zeer ongepasten *eisch*; van hoogdravende *vordering*, als een reeds bestaand *regt*.

Men zou dus bij dit alles voor zeker veronderstellen, zoo niet verwachten, dat onze grondwet ook een hoofdstuk bevatte *over het Nederlandsche ministerie*; ten minste, dat zich in dezelve eenige bepaling bevond, waarbij werd vastgesteld dat de ministers waren handelende personen *voor zich zelve* en slechts *in naam des konings*. — Wij hebben boven reeds gezien *wat* de grondwet zegt, en zouden dus kunnen volstaan met aan alle onpartijdigen en bedaarden te vragen wie *volgens den geest der grondwet* had gesproken, de hedendaagsche doordrijvers dezer verantwoordelijkheid, die haar, niet als nieuwigheid, maar op grond der constitutie eischten, of de heer *van Maanen*, die haar op grond der constitutie ontkende?

Zeker is het — ten minste wanneer de woorden in de grondwet dezelfde beteekenis hebben die zij

Digitized by Google

in elk ander geval hebben — dat zij daarin *niet* wordt bepaald. — Op een *legale* wijs, om de modeterm te gebruiken, kan men haar dus bij *dat* niet eischen. — Wenscht men alzoo eene herziening der grondwet, alléén om er deze ministeriele verantwoordelijkheid in te lasschen? of verlangt men deze slechts in een vierde *additioneel artikel?* — Dan komt nimmer *eisch* te pas; en ook wij zouden alsdan hartelijk wenschen en hopen, dat er meerdere punten dan alléén *dit* eene zeer ernstige herziening mogten ondergaan; ook wij zouden aandringen op een vijfde *additioneel artikel*, in het belang van den staat en van den troon, in het belang van rust, orde en eensgezindheid, als tegenwigt, namelijk *de ontbinding der tweede kamer* wanneer de omstandigheden zulks vorderden.

Maar, om kort te gaan, belooft men zich wezenlijk van die verantwoordelijkheid zulk een uitgestrekt heil, welk is dan toch wel de bedoeling? .... Die zeer geleerde en knappe mannen, welke daarin alleen den waarborg van 's konings *onschendbaarheid* zien; die zonder haar geene mogelijkheid van vrede, rust en orde kunnen denken, zullen dan toch zeker ook wel weten dat deze verantwoordelijkheid der ministers, dáár waar zij op grond der constitutien bestaat, *in hare eigenlijke beteekenis* niet dan zeer zeldzaam en alleen in hoogst belangrijke gevallen wordt toegepast.

Digitized by Google

Dáár zou men, bij voorbeeld, er nooit aan hebben gedacht, een minister van justitie ter verantwoording te dagen omdat hij, in gevolge hooger last, een van oproer doortrokken vreemdeling, die niet verkoos zich aan de ontvangene bevelen van het hoofd van den staat te onderwerpen, over de grenzen had laten brengen. — Zou hiertoe bij *ons* de mogelijkheid niet bestaan hebben? — Neen, wij mogen waarlijk blijde zijn dat, gedurende de laatste gisting, dit beginsel niet in onze grondwet werd gevonden; want had dan bij al dat grieven-geschreeuw, die zelfde doldriftige ondersteuning in zekere vergadering plaats gevonden, en er was daarop mogelijk eene verklaring in staat van beschuldiging van een of meer ministers gevolgd, en dezen waren mannen geweest die hunne waarde gevoelden: — het zou der natie niet aan tooneelen van ergernis ontbroken hebben; de zedelijke kracht en invloed der vertegenwoordiging ware weg geweest. — Wij zouden dit zeer ligt verder kunnen betoogen, maar willen hier niet breeder over uitwijden.

Het valt niet te ontkennen dat er, in al die betoogen over de wenschelijkheid en noodzakelijkheid der ministeriele verantwoordelijkheid, veel fraais en veel goeds voorkomt: evenzoo schijnt het bij den eersten oogopslag niet meer dan natuurlijk, dat de *gever* van wetten moet kunnen

Digitized by Google

onderzoeken of de *uitvoerer* naar zijn plan en bedoeling is te werk gegaan: dit alles is ook al weder zeer ligt in theorie betoogd, beredeneerd en met welsprekendheid voorgedragen. — Maar, eerstens, men verliest bij dit alles te zeer uit het oog, dat het hoofd dezer uitvoerende magt zeker niet het *minste* deel aan de wetgeving heeft, en daardoor dus geheel *den geest* der wetten kent welke *hij* doet uitvoeren; ten anderen, dat de in praktijk brenging niet zoo ligt en gemakkelijk vallen en altijd de resultaten opleveren zou die men zich had voorgesteld? — Immers, is het niet evenzeer eene erkende waarheid dat, zoowel als goede wetten door verkeerde uitlegging of uitvoering eene nadeelige of ten minste niet voordeelige strekking kunnen bekomen, alzoo ook slechte of minder goede wetten door eene vrije uitvoering in zeer goede kunnen worden herschapen? — En hoe zou men dan deze verantwoordelijkheid wenschen: als eene volstrekte opening van zaken, in alles wat tot het *locale*, tot het *administrative* behoort; of alleen over het punt van finantie? — In het eerste geval zeggen wij, met den schrijver eener onlangs uitgekomene brochure (*): » dan zouden wij tot eene volstrekte » *Democratie* of Volks-regering vervallen, waarvan » in de Gemeenebesten van Griekenland of Rome » kwalijk eenig voorbeeld zal te vinden zijn; dan

(*) *Waarschuwingen, Opwekkingen en Wenken, met betrekking tot den tegenwoordigen toestand van ons Vaderland*, enz. door *Anonymus Gelrus*, Amst. 1830, bij *G. J. A. Beyerinck*.

Digitized by Google

» ware het beter een vrije ambachtsman te wezen,
» die slechts met een meester te doen heeft, dan
» den titel van Koninklijk Minister te voeren; be-
» halve dat zulks het Rijk aan onnoemelijke zwa-
» righeden, hinderpalen, oponthoud, teleurstelling,
» debatten en wat dies meer is, zou blootstellen,
» hetgeen toch niemand, die geregeld denkt, en
» eenige kennis van het staats-regt heeft, zou be-
» geeren te zien ingevoerd." — En ten opzigte van het tweede, het *finantiele*, leze men mede het antwoord van gemelden schrijver (*); terwijl wij verder vragen, waartoe anders dient de algemeene rekenkamer? — Dit, immers, is eene controle der departementen van algemeen bestuur. — De ministers zijn, aangaande het finantiele, aan deze kamer verantwoordelijk. — Wel nu: wordt deze kamer niet zamengesteld uit candidaten, die de staten-generaal aan den koning voordragen? — zijn dus deze leden niet door de vertegenwoordigers der natie, en bij gevolg van wege het volk verkozen? — en kan men alzoo verder niet met regt zeggen dat, in dit opzigt, de ministeriele hoofden zich in effekte aan de natie of, wat hetzelfde zegt, aan derzelver gedelegueerden verantwoorden? — Mogelijk merkt men hieromtrent aan, dat de rekenkamer alleen *verifieert* of datgene wat verrekend wordt wezenlijk uitgegeven *is*, maar niet of het uitgegeven had *mogen* en *moeten* worden. Vooreerst zoo wordt er door de rekenkamer

(*) Ald. bl 38 en volg.

Digitized by Google

niet het geringste goedgedaan, waarvan niet de *koninklijke autorisatie* is overgelegd: iets, waarop zelfs veel zou aan te merken zijn: en, ten anderen, wat de noodzakelijkheid, de nuttigheid of geoorloofdheid der gedane uitgaven aangaat, dit staat later ter beoordeeling aan de staten-generaal; daartoe verstrekt art. 128 der grondwet, hetwelk zelfs meer nog is, in zekeren zin eene verantwoording van des konings hoofdbestuur zelve. — Eindelijk vindt men in de grondwet aangewezen (art. 177), voor welke regtbank ook de ministers, voor misdrijven gedurende den tijd hunner functien begaan, moeten te regt staan; zij kunnen alzoo in hunne hooge betrekking evenmin straffeloos overtreden dan elk ander.

Wat wil men dus? .... Zou men de *ministers* verantwoordelijk willen stellen voor alles wat mislukt was? — Zou men mogelijk gaarne willen zien dat, in gevallen waar hooger personen niet naar het gevoelen of naar den wensch van dezen of genen gehandeld hadden, men zich alsdan op *verantwoordelijke ministers* kon verhalen? Maar aan wie zou in het eerste geval de schuld der mislukking te wijten zijn? — Wij willen hier slechts een paar gevallen aangeven: — het *collegium philosophicum* en de belasting op het *gemaal* bij voorbeeld: — dit waren in de laatste tijden vreesselijke grieven, wel waardig de grondoorzaken daarvan ter verantwoording te roepen. — Maar wie

Digitized by Google

waren nu die grondoorzaken? de ministers, als *mogelijke* ontwerpers, zeker altijd met goede bedoelingen; of de raad van state, welke mede in het koninklijk formulier voorkomt als *gehoord;* of wel de staten-generaal, die deze ontwerpen overwogen, bediscutieerd *en met meerderheid van stemmen hadden goedgekeurd?* (*) — En nu in het andere geval. Wanneer de koning eenig besluit had genomen, gecontrasigneerd door een minister, waaromtrent men dezen ter verantwoording dagvaardde; en die minister beriep zich nu op den koning; en de koning bevestigde zulks, en verklaarde dat het *zijn* stellig bevel geweest was:..... wat dan?.... » De minister," zegt men, » had » niet moeten *contrasigneren;* hij had liever zijne » portefeuille moeten nederleggen." — Zeer goed: maar wanneer de koning dan *zonder contraseing* dit besluit had genomen, zoo als dat van den 2en October a°. p°.?... zou men dan den koning ter verantwoording roepen of vervallen van den troon verklaren, of uitroepen dat de revolutie daar was? .... Neen, men zou.... men zou hoogstwaarschijnlijk niets doen, zwijgen en berusten, en laten de kritiek der maatregel zelve aan de dagbladen over: ondertusschen, waar bleef dan het on-

(*) Het collegium philosophicum is bij geene *wet* ingesteld; maar hetzelve werd met voordacht aangehaald omdat men *toen*, bij de beraadslagingen over de finantiele wetten, evenzeer over *dit* punt uitgewijd en zijne stem daarnaar geregeld heeft, als nu onlangs met de zoogenaamde *grieven* het geval was. —

Digitized by Google

feilbaar effekt der zoo onfeilbare ministeriele verantwoordelijkheid? ....

Maar, om tot een besluit te komen, wij hebben gezien dat de verantwoordelijkheid van de hoofden der departementen bij ons *bestaat*. — Zij bestaat in het *administratieve* aan den koning, als hun heer en meester; zij bestaat in het *financiele*, ten opzigte van de deugdelijkheid der uitgaven aan het daartoe ingestelde ligchaam en betrekkelijk het nuttige en noodige derzelven aan de staten-generaal; zij bestaat in het *judiciele* aan den hoogen raad: ja zelfs is de minister volstrekt gebonden in de huishoudelijke inrigting van zijn departement, want de koning stelt al zijne ambtenaren aan. — Wat verlangt men dan met redelijkheid meer? — Denkt men waarlijk den staat en het koningschap door eene meer uitgestrekte verantwoordelijkheid te bevestigen? — Bij ons niet. — Dat men toch eindelijk eens eene afscheiding leerde maken tusschen datgene wat bij anderen mogelijk goed en nuttig wezen kan, maar voor onzen staat niet zou deugen. — Nogmaals, in theorie is alles overal hetzelfde, maar niet overal is de in praktijk brenging mogelijk, ten minste nuttig. — Neem de ongelijksoortige zamenstelling van ons rijk tot basis, en onderzoek dan wat somwijlen voor *onze* regering daardoor noodzakelijk kan en moet wezen; en zal men dan nog blijven ontkennen, dat ministeriele verantwoor-

Digitized by Google

delijkheid, zóódanig als zij in andere staten bestaat, alwaar het algemeen belang slechts één centraal-punt heeft, bij *ons* niet tot gedurige botsingen en tooneelen van ergernis zou aanleiding geven (*). Ontziet men zich reeds *nu* niet, hoewel men zelf verklaart dat zij tot heden door ons gouvernement niet *in dien zin* werd erkend; is *nu* zelfs de eigennaam van een minister reeds leus en dekmantel geworden, waaronder men zich de grofste en schandelijkste uitvallen tegen de handelingen der regering, ja tegen de persoonlijke verklaringen des konings aan de vertegenwoordigers der natie, veroorlooft:..... tot welk een uiterste van buitensporigheid zou men dan wel niet vervallen, wanneer men wezenlijk *met vol erkend regt* zijne aanvallen persoonlijk tegen dezen of genen minister kon rigten!

Waarlijk het geluk der volkeren bestaat niet in de menigte van waarborgen, maar in den aard derzelven; in de strekking welke zij hebben om, zoo min mogelijk, te leiden tot verwarring en tot onzedelijke uitwijkingen. — Dit zij genoeg hierover. —

(*) Wel waardig is gelezen, te worden, hetgeen de geleerde *Ancillon* over de *eigendommelijkheid* der staten aanmerkt: . . . . » tout gouvernement doit, avant toutes choses, être *national* et » non *cosmopolite.*" . . . . . Maar men raadplege dezen diepdenkenden schrijver zelve. — Zie *Fr. Ancillon*, *Nouveaux Essais de Politique et de Philosophie*, Paris *et* Berlin, 1824.

Digitized by Google

Regterlijke Magt.

Ook ten dezen aanzien kunnen wij mede slechts een paar bedenkingen in het midden brengen, als voor ons tegenwoordig doel voldoende.

» Er wordt alomme in de Nederlanden regt ge» sproken in naam en van wege den koning" (art. 162). — Dit levert een nieuw bewijs op, dat de grondwet werkelijk de souvereiniteit *uitsluitend* bij den koning stelt. — Immers, waarom dit regt spreken in naam van het hoofd van den staat? — Niet, omdat de wet waarna wordt regt gesproken van den koning uitgaat: deze heeft *persoonlijk* geen invloed hoegenaamd op de uitspraak der regters; maar omdat de *troon* door het volk betracht wordt als de bron van het regt, als den zekersten waarborg van een gestreng en onpartijdig regt, en wijl, in het afgetrokkene, de geregtigheid niet *kan* worden uitgeoefend, dat is, de wet op het bestaand geval tusschen twee gelijke regten hebbende partijen niet *kan* worden toegepast, dan, middelijk of onmiddelijk, door de onweifelbare en beslissende oppermagt.

» Ieder ingezeten wordt gehandhaafd bij het vreed-

Digitized by Google

» zaam bezit en genot zijner eigendommen", enz. (art. 164). — Zie hier de basis der burgerlijke vrijheid en gelijkheid voor de wet, zonder onderscheid van personen.

Ofschoon door den koning benoemd, zijn de regters in de uitoefening van hun gewigtig ambt onafhankelijk, zoowel van hem als van al de magten in den staat. — Terwijl de bezoldiging van alle collegien en ambtenaren van den staat door den koning wordt geregeld, worden die der ambtenaren van de regterlijke magt door de wet bepaald; en terwijl de koning alle andere ambtenaren naar goedvinden uit 's lands dienst ontslaat, kan geen regter gedurende den bepaalden tijd zijner bediening van zijnen post worden ontslagen, dan op eigen verzoek of bij regterlijk vonnis (art. 61 en 186.) — Het laatste art. zegt verder welk dien *bepaalden tijd* zij: » De leden van den hoogen raad, de provinciale geregtshoven en criminele regtbanken, » benevens de procureurs-generaal en hoofdofficieren » bij dezelve, worden voor hun leven aangesteld. — » De wet regelt den tijd der bediening van andere » regters en regterlijke ambtenaren."

Digitized by Google

Onafzetbaarheid der Regters.

Deze is allezins wenschelijk, ten einde hunne volstrekte onafhankelijkheid te verzekeren, en aan elk hunner uitspraken ook zelfs den schijn van allen invloed te benemen. — Maar zou het oogenblikkelijke gemis daarvan door eene, ten gevolge van verschillende oorzaken, telkens vertraagde organisatie, het noodzakelijk gevolg opleveren dat deze onafhankelijkheid daarom *alsnu* niet bestond? — Dit ware een zeer slechten dunk hebben van zijnen landaard! — Wij ten minste deelen in dit gevoelen niet, en voorzeker het grootste aantal onzer lezers ook niet. — Heeft men voorbeelden, bewijzen dat, in afwachting der vaste regeling, deze onafzetbaarheid niet is geëerbiedigd geworden? Die zijn er niet; en dus is al dat onstuimig aandringen, hoofdzakelijk op *dit* punt, in den grond ook al weder niet veel meer dan een ijdel gesnap; tenzij men met de bepalingen der grondwet zelve niet te vreden ware.

Volgens haar wordt het grootste aantal der regters, en bepaaldelijk die der hoven waarbij dit het meeste te pas komt, aangesteld *voor hun leven* en kunnen niet ontslagen worden dan bij *regterlijk vonnis*. Een regterlijk vonnis veronderstelt een staatkundig of burgerlijk vergrijp; en is in dit ge-

Digitized by Google

val een regter langer waardig den post van *regter* te bekleeden? Mag men aan zoo iemand langer de betrekking laten, om over schuld of onschuld van anderen te oordeelen en vonnis te vellen? Kan de maatschappij de handhaving en toepassing der zuivere en ongeschondene geregtigheid blijven toekennen aan hem, die zelve haar geheel uit het oog verloor? — Er zijn verscheidene gevallen in het burgerlijk leven waardoor iemand, die een regterlijk vonnis ten zijnen laste heeft, onbekwaam wordt tot de uitoefening of waarneming van deze of gene betrekking; en men zou regters, op wien dit van dubbele toepassing moet wezen, buiten zoodanige bepaling houden? want te veronderstellen, dat zoodanig ontslag bij regterlijk vonnis mogelijk zou kunnen wezen, zonder voorafgaand staatkundig of burgerlijk vergrijp, alleen op verlangen of last van hooger hand, kortom op een schijngrond, als andersr wijze van *ontslag*, is een te ongerijmd en te buitensporig denkbeeld om daarbij een enkel oogenblik te blijven stilstaan.

Maar dit zal ook zeker de bedoeling niet wezen. Men zal alleen de instelling, volgens de grondwet, wenschen. Dit is dan ook een allezins gepast verlangen, waarin men bijna algemeen deelt; maar het gemis daarvan is geene grieve: wij herhalen het nogmaals, eerst dan zoude het zulks zijn, zou men gegronde reden van klagt en vordering hebben, wanneer middelerwijl, zoolang deze inrigting

Digitized by Google

niet bestaat, de regterlijke onafhankelijkheid door het bestuur niet werd of was geëerbiedigd.

Instelling der Jurij.

Dit is het tweede punt. — Het gevoelen daarover is verschillend: de een beschouwt deze instelling als zeer heilzaam, en als het beste middel om te verhoeden dat er inbreuk op de vrijheid van iederen bijzonderen burger gemaakt worde (*); de anderen daarentegen houdt haar voor uiterst gevaarlijk, zoowel voor den beschuldigden zelve als voor de maatschappij: de meesten echter stemmen daarin zamen, dat zij niet overeenkomstig is met het Nederlandsche volkskarakter en zeden. — Dit zou reeds voldoende zijn om haar niet te begeeren, ware het niet dat zij ook in onze grondwet niet voorkomt en later nog ook de wetgevende vergadering gemeend heeft, het daartoe gedane voorstel van een harer leden te moeten verwerpen. — Men zou dus daarover kunnen zwijgen, bijaldien men nog niet bestendig voortging hierom

(*) Het verwonderde ons deze stelling aan te treffen bij den anders zoo menschkundigen en in de Geschiedenis ervaren *Bakker*. — Men zie zijne *Beschouwing van de staatkundige instellingen der oudheid*, enz. Rott. bij *Arbon* en *Krap*, 1825, bl. 223.

Digitized by Google

aan te houden, tusschenbeiden zelfs in de vergadering onzer vertegenwoordigers.

Men heeft waarlijk moeite zich in te houden, zoowel van verontwaardiging als van spotlust, wanneer men een uitval hoort zoo als die van den heer *Surlet de Choquier*, in de zitting van den 8sten Maart laatstleden: » men ontzegt ons land al» leen eene nuttige instelling, gelijk de jurij, » omdat dezelve paal en perk aan willekeur stelt." (*) En dit zegt een lid der staten-generaal, in een land alwaar men twee eeuwen een voorbeeldeloos vrijen staat was, en de instelling der jurij nimmer gekend heeft *dan onder het bestuur van den keizer der Franschen!*

Maar beschouwen wij een oogenblik deze instelling op zich zelve. — In dezen nieuwmodischen tijd, nu men, zoo als *Ancillon* zeer juist aanmerkt, de gewoonte heeft aangenomen om steeds te oordeelen en te handelen, als waren allen die tot de regering van den staat behooren, natuurlijke,

(*) Volgens de vertaling van het *Dagblad van 's Gravenhage* en der *Arnhemsche Courant*. — De *Courier des Pays-Bas* geeft dit in den franschen tekst anders; vrij wat zachter. — Trouwens het gebeurt meer dat de *gedrukte* adviezen en redevoeringen *dezer* bladen, merkelijk van de inderdaad *uitgesprokene* verschillen: .... c'est la chaleur de l'improvisation.

Digitized by Google

geheime of openlijke vijanden van het volk (*); moge het een streelend en geruststellend denkbeeld opleveren, door eenvoudige *medeburgers* over schuld of onschuld te worden geoordeeld: wij twijfelen of die zelfde gerustheid bestaan zal bij menschen, die iets meer dan oppervlakkige bespiegelende regt- en *menschen*-kennis hebben, of wel bij hen die deze instelling bij ons, in den zoogenaamden *franschen tijd*, van *nabij* gekend hebben; want die medeburgers waren meestendeels of *te eenvoudig*, of *niet eenvoudig genoeg*. — Wij zullen hier andermaal het verhaalde overnemen, door den reeds genoemden *Anonijmus Gelrus*; alléén omdat die schrijver, als oud lid der jurij, bij ondervinding en dus met kennis van zaken spreekt: » .... herinneren zij, die dus spreken," — de nieuwerwetsche filosofen — » zich dan niet de ja» ren 1811, 1812 en 1813, toen wij, op onze wijze, » met die *echt liberale* instelling zijn bekend ge» worden, en wat moeite vooral in sommige oorden » van ons Vaderland het in had, om geschikte voor» werpen tot *gezworenen* te vinden, omdat zij uit alle

(*) » In Folge halber Ideën, von einer falschen, winsigen Aufklärung eingegeben, fassten die Menschen ein unbegrenztes Vertrauen zu sich selbst, und ein grenzenloses Misstrauen gegen die Regierungen. Man urtheilte und handelte, als wären die Regierenden die natürlichen, geheimen oder öffnen Feinde der Völker, die bewusst oder unbewusst, aus Unwissenheit oder Eigennütz, das Gemeinnützige verfehlen und das Schädliche, das Böse fördern." — *Fr. Ancillon, Zur Vermittlung der Extreme in den Meinungen.* Berl. 1828. s. 398.

Digitized by Google

» klassen en bedieningen der Burgerij mogten en
» moesten gekozen worden, als zij maar een zeker
» gedeelte in 's lands schattingen droegen; hoe
» de één al meer dan de andere tegen het deel-
» genootschap dier achtbare Vergadering opzag....
» . . . . . .
» .... verontschuldigen, noch bedanken zat hier
» niet op, want de lijsten dezer *gezworenen* werden
» bij de Prefecten der Departementen, of hunne
» beambten opgemaakt en ieder, die slechts lezen
» en schrijven kon, indien hij maar in die klasse
» viel, was genoodzaakt aan het bevelschrift van
» den Voorzitter der Assises, op zekere boete te
» voldoen, en tegen den tijd, dat hij beschreven
» was, te verschijnen; aan welke boete ook de
» afwezige of te laat komende onderworpen was,
» hetwelk inzonderheid een groot bezwaar of last-
» post uitmaakte voor hem, die, ofschoon onder
» het District, toch buiten de stad, waar het Hof
» vergaderde, zijn beroep en vaste woonstede ge-
» kozen had.

» Hierdoor ontstond eene Vergadering, of liever
» een mengelmoes van menschen, die, schoon
» uiterlijk van een deugdzaam en onberispelijk
» gedrag, echter, in kunde, jaren, zeden, inborst,
» handelingen of trap van beschaving en dus ook in
» het punt van zien en beschouwen, aanmerkelijk
» van elkander verschilden; daar zag men een
» bejaard en deftig Regent gezeten, wiens gansche
» voorkomen achtbaarheid, doorzigt en kunde tee-

Digitized by Google

» kende; naast hem was dikwijls een knappe boer,
» doch die meer verstand van den landbouw en de
» vetweijerij bezat, dan in regtszaken zich geoefend
» had, geplaatst; hier weder een koopman, die zoo
» na de aankomst van den post en het lezen zijner
» brieven, zijn kantoor verlaten had, en liever,
» indien hij zijne keuze had mogen volgen, zijne
» wisselbrieven of facturen op zijn gemak had wil-
» len boeken, dan wel over eenen kindermoord
» zijne stem uit te brengen; en zoo zag men de
» regtsgeleerde, de winkelier, de rentenier en wie
» niet al, een ieder aan zijn uithangbord slechts
» kenbaar, zich haasten, om maar spoedig en vóór
» dat het uur geslagen was, de deuren der verga-
» derzaal te bereiken . . . . . .
» . . . . . .
» . . . . . .
» . . . . . Gaan wij met de beschouwing
» van dit onderwerp al verder voort, en zien we
» hoe het inwendig aldaar gesteld is; welaan! het
» uur is geslagen, de deuren worden gesloten en
» met schildwachten bezet; de deurwaarder komt en
» berigt, dat het Hof vergaderd is en dat de ge-
» zworenen verwacht worden; men treedt binnen
» en zet zich, het lot wijst de personen aan, en
» wie komt bij toeval het eerst uit de bus, die de
» vergadering der Gezworenen, als de debatten
» afgeloopen zijn en het pleidooi gehouden is, als
» voorzitter zal besturen en inlichten? Het is de
» boer of de winkelier, dien wij zoo even geteekend

Digitized by Google

» hebben, die op het hooren lezen van zijn' naam » reeds siddert en geene de minste tact van dit » werk bezit, en daardoor de vergadering eenige » uren langer dan noodig is, bijeenhoudt en dikwijls » tot in de éérste nachtwake doet voortduren, terwijl » niemand de vergadering kan noch mag verlaten. » Ik zwijge van zoo vele anderen, die als het » ware eene koortsachtige huivering door de leden » rilt, als zij hun *votum* in capitale delicten zullen » uitbrengen, omdat zij konstbewijs van natuurlijk » bewijs niet weten te onderscheiden, en door de » welsprekendheid van den pleiter zijn weggesleept; » of die weder, zonder op de verzachtende omstan- » digheden te letten, welke de processtukken in- » houden, of die uit de tegenstrijdigheid der getuigen » voortspruiten, in een tegenovergesteld uiterste » vervallen en nu hun gezag en waardigheid van » Gezworenen willen doen gelden." (*)

Dit eenvoudig, onopgesmukt verhaal, bewijst meer *tegen* deze instelling, ten minste in *ons* land, dan de sierlijkste en welsprekendste rede ooit *voor* dezelve zou kunnen aanvoeren. — Er valt dan niets meer te zeggen; en ook wij kunnen met den edelmogenden heer *Boelens*, in volle overtuiging, verklaren: *Neen, deze maatregel voegt aan Nederland niet; zij is eene afdwaling van practicale menschenkennis, even gevaarlijk voor den beschuldigde,*

(*) Zie de reeds genoemde *Wenken*, enz. bl. 25 en volg.

Digitized by Google

als voor het algemeen, want derzelver uitspraak wordt of te wreed, of te toegevend, en zal altoos het gevolg zijn van eene wisselvallige kans van regt of onregt. (*)

Laten wij tot besluit van het eerste gedeelte van dit werk, ons nog vlugtig met sommige algemeene onderwerpen bezig houden:

Godsdienst-vrijheid.

De grondwet waarborgt de volkomen vrijheid van Godsdienstige begrippen (art. 190). — Aan alle Godsdienstige gezindheden wordt gelijke bescherming verleend (art. 191); en de belijders derzelve genieten allen dezelfde burgerlijke voorregten (art. 192). — Echter behoort aan den koning de zorg, dat alle Godsdienstige gezindheden zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den staat (art. 196).

Groot is het volksregt hetwelk bij deze bepalingen wordt erkend: groot ook is in dezen de magt des konings; groot deszelfs verpligting tot zorg,

(*) Zitting van 28 Februarij 1829.

Digitized by Google

toezigt en bestendige waakzaamheid. — De taak is zwaar: want heeft men aan den eenen kant bestendig te letten op eene geestelijkheid, die onverdraagzaamheid en proselijtenmakerij als *Godsdienstpligt* beschouwt; die, staatkundig in *alles* onderworpen aan de wet, in hare ambtsbetrekking geen gehoorzaamheid aan wereldlijk gezag erkent: van de andere zijde heeft men ook vooroordeelen te keeren en te bestrijden, van vroeger staatsregeling overgebleven.

» De Godsdienstige vrijheid" — zoo oordeelt er een der grootste staatsmannen van ons vroeger gemeenebest over — » veroorlooft elk GOD te dienen volgens de inspraak van zijn geweten; zij is afkeerig van alles wat naar gewetensdwang zweemt. » Maar het belang van een geregelden Burgerstaat » vordert nogtans, dat er een Godsdienst zij, door » publiek gezag vastgesteld, enz." (*) — Een Godsdienst van staat alzoo: — deze bestaat bij ons niet; zij kan niet bestaan, omdat, zoo schijnbare billijkheid aan den eenen kant mogt eischen, dat deze Godsdienst van staat die der meerderheid ware, het regt van den oudst gevestigden staat zou vorderen dat, na verloop van twee eeuwen, geen kleinood vernietigd of in de waagschaal gesteld wierd, tot

(*) *P. L. van de Spiegel, Historie der satisfactie van de stad Gees*, 1777, bl. 37. — Zie ook *Meerman, de Burgerlijke Vrijheid in haar heilzame, de Volksvrijheid in hare schadelijke gevolgen voorgesteld*, enz. Leid. 1793.

Digitized by Google

welks verkrijging onze voorvaderen tachtig jaren lang den geboortegrond met hun bloed drenkten. — Maar kan er om deze redenen, bij ons, onder de verschillende gezindheden der Christenkerk, geen bepaalde Godsdienst van staat gekozen worden; zou dan, grootendeels ten minste, *het Christelijk beginsel zelve* niet ten grondslag kunnen worden aangenomen? — Nooit, met betrekking tot de *burgerlijke* vrijheid: neen, dat, in maatschappelijke betrekking, zich eene overheid geenszins met iemands Godsdienstige gevoelens inlate; zelfs niet ten volle ten opzigte der *staatkundige* vrijheid, het bekleeden van waardigheden, ambten en bedieningen: want, hoewel het niet meer te ontkennen valt dat dit in het algemeen, wenschelijk zou kunnen wezen, voor zoo verre het eene bevoorregting en dus opwekking zou zijn tot het algemeen Godsdienstgevoel, zoo schijnt zulks tegenwoordig strijdig met onze staatsregeling en dus in dien strikten zin niet toepasselijk; maar uitzonderingen in dezen, voor zoo veel aangaat *niet-Christenen* behoorende tot andere Godsdienstige gezindheden, zijn zeldzaam, en de handhaving en toepassing van het *Christelijk beginsel* zou zich alzoo bepaaldelijk over andere *niet-Christenen* moeten uitstrekken.

Geen regering, die prijs stelt op den eernaam van *Christelijke* regering, kan en mag, op grond harer *zedelijke* verpligting, dezelfde regten toekennen aan opregte belijders van CHRISTUS kerk en aan

Digitized by Google

hen die het moedwillig niet zijn; die uit verzuim, achteloosheid of ongeloof, ofschoon geboren van Christenouders en opgevoed door Christenleermeesters, *heidenen* zijn gebleven in eene maatschappij van Christenen. Dat burgers onderling omtrent elkander de verdraagzaamheid in den ruimsten zin betrachten is prijswaardig, is regt; zij zijn geen beoordeelaars, geen regters, ook van elkanders meeningen; en de les der vermaning: *oordeelt niet*, en het verheven antwoord van den Goddelijken menschenvriend aan fariseeuwsche huichelaars: *wie van u zonder zonden is werpe den eersten steen* (*), moest ten allen tijde in elks hart diep gegrifd zijn. — Niet zoo ruim en uitgestrekt bij eene regering; deze is *pligtshalve* oordeelaar en regter; zij is, in eene maatschappij van Christenen, voorgangster en voorstandster, bepaaldelijk ook der *Christelijke* leer, en mag alzoo noch verharding, noch moedwillig verzuim, noch ongeloof, noch dwaling beschermen, veel min aanmoedigen. Dat men, niet de verdraagzaamheid, maar de ligtzinnigheid zoo ruim uitstrekte in een tijd van algemeene zinneloosheid, toen de schandelijkste overmoed zoo ver werd gedreven dat het bestaan van een GOD bij publicatie werd afgekondigd, laat zich verklaren; maar nu men pogingen aanwendt, dien krankte der hersenen langzamerhand, zoo mogelijk, te genezen moet men bovenal bedacht wezen op krachtdadig herstel van *Godsdienstig* en ook van *Christelijk* gevoel, als den

(*) Joh. VII. vs. 8.

Digitized by Google

hechtsten grondzuil der maatschappijen. Wanneer dus de hooge lands-regering in een Christenrijk — waartoe onze staat toch altijd nog wel behooren zal! — op grond dat eene constitutie volstrekte Godsdienstvrijheid erkent en toestaat, het *Christelijk beginsel* in geen de minste aanmerking meer zou kunnen of mogen nemen, dan ware dezelve in de oogen van hen, die de kern van elke maatschappij uitmaken, niet meer *Christelijke* regering; want dan moedigde zij stilzwijgende het verval aan van Godsdienstgevoel en Christenzin.

Het zijn niet de belijders van andere *Godsdienstige* gezindheden die voor den staat gevaarlijk zijn, die behooren bedwongen te worden; maar te lang reeds — o, werd zulks toch eindelijk erkend! — veel te lang reeds heeft overgegevene vrijgeestigheid, zich vermommende onder het schijnschoone masker van liberalismus, alles wat edel, verheven en tot waarachtig tijdelijk en eeuwig geluk noodzakelijk is ondermijnd; het wordt meer dan tijd, dat daarvoor bij allen *Godsvrucht* en bij Christenen *Christenzin* weder aangekweekt worde. — Zij waren nimmer op Nederlands bodem vreemd. — Ook hier ten besluite eenige wenken van een als Christen, als mensch en als geleerde even voortreffelijken als algemeen geachten schrijver: » Van waar, onder » Christenen en Christennatien, zoo veel onrust, zoo » veel wrevel, zoo veel haat, zoo veel vijandschap » en wraakgierigheid, zoo veel nijd, zoo veel bloed-

Digitized by Google

„storting, zoo veel staatkundige en Godsdienstige „schijnheiligheid? Gij kunt het antwoord gemakke„lijk vinden, in de bewijzen voor de verbastering „van den hoogen Christelijken geest! maar ook uit „dezelfde bewijzen, ligtelijk opmaken, waarvoor „datzelfde Europa rijp wordt . . . . . „. . . . . Gelukkig dan „die volken, bij welken het Christendom in waardij „blijft; of bij welke het vrijwillig hersteld, en tot „eene baniere van deugd opgeheven wordt . . . „. . . . . Het is hun tot een „zout tegen het bederf . . . . . Gelukkige „natien, die, wanneer de HEERE komt, als getrou„we getuigen, wakende zullen gevonden worden." (*)

Geenszins uit onverdraagzaamheid jegens andersdenkenden of uit bekrompenheid van inzigten, werden deze bedenkingen in het midden gebragt; maar wel uit waarachtige belangstelling, ook in het *zedelijke* welvaren van het lieve vaderland; bovenal uit belangstelling in den vernieuwenden wasdom

(*) Er zijn werken die altijd blijvende waarde behouden; er zijn ook tijden, welke in de hoofdpunten met elkander volmaakt overeenkomen: beide is hier van toepassing, en wij bevelen dus elk, die het om *waarheid* te doen is, het onderhavige werk aan van *Hijeronimus van Alphen*, *Predikt het Evangelie allen creaturen*, 's Hage, bij *J. Thierrij* en *C. Mensing*; 1803.

Digitized by Google

van de Godsdienst onzer vaderen. — Mogt men toch over het algemeen, mogt ook de hooge regering van den lande op de meer en meer toenemende ondermijning van het Christendom opmerkzaam worden. — De vrees om toch genoegzaam voor verlicht, liberaal en verdraagzaam gehouden te worden maakt, dat men voor vrijheid — losbandigheid, voor verdraagzaamheid — de volstrekste onverschilligheid zou toelaten en aankweeken. — Deze geest strekt zich, helaas! uit van het hooge tot in de dagelijksche zamenleving. — Waarlijk, zij waren er niet minder gelukkig en vooral niet minder zedelijk om, onze brave voorvaderen, die zich niet zouden geschaamd hebben wanneer men den Bijbel in hunne huiskamer aantrof, die hunne eer in *Christenzin*, hun grootsten steun in de *Godsdienst* vonden, welke het openlijk erkend en gewaardeerd beginsel was van hooge en lage standen. — Is dit nog alzoo?..... Een ieder beantwoorde hier zich zelve; maar waarheid is het, dat het vooruitzigt allertreurigst zou mogen genoemd worden, indien wezenlijk in het tegenwoordig Nederland de Christelijke Godsdienst zoo geheel van den staat was afgescheiden, dat het zelfs misdadig ware het een *Christelijk Nederland* te noemen. (*)

(*) Men kan dit betoogd vinden in de *Noordstar* van den 19 Maart 1830, n°. 12; — het ware met *Godsdienstgevoel* en *Christenzin* droevig in ons land gesteld, wanneer de meerderheid der Nederlanders in dit opzigt met het gevoelen van dit blad instemden.

Digitized by Google

Mogelijk, ja waarschijnlijk ware men nooit in de laatste treurige omstandigheden gekomen, indien het hier boven aangemerkte, *ten minste bij zekere gelegenheden*, steeds wat meer in aanmerking genomen was. —

Onderwijs.

» Het openbaar onderwijs is een aanhoudend voor-» werp van de zorg der regering. De koning doet » van den staat der hooge-, middelbare en lagere scho-» len, jaarlijks aan de staten generaal een uitvoe-» rig verslag (art. 226). —

Deze zorg en dit oppertoezigt der regering, zoo doelmatig, zoo heilzaam; hetwelk tot heden zulke gewenschte resultaten opleverde, en door den vreemdeling als navolgenswaardig werd aangeprezen; wordt tegenwoordig ook al als een grief der natie voorgedragen, en — in termen is men niet zeer kiesch — als alleenhandel (*monopolie*) uitgekreten. — En waarom? — Omdat de regering niet dwaas genoeg is, voor de, onder het masker van *judaische* en *jezuitische* vermomming voorgedragene eisch van *vrijheid in alles en voor allen*, te buigen, en alzoo datgene, waarop de vorming

van toekomstige geslachten berust, prijs te geven aan de willekeur van een *theocratisch* gezag; hetwelk niets liever zien zou dan aan geestontwikkeling en verstandsbeschaving eene *retroactive* werking te kunnen geven, ten einde nog des te geruimer tijd, door middel van domheid en bijgeloof, eene niet denkende en misleidde volksmenigte te kunnen mennen.

Maar wat vreemds is er toch in deze zorg der regering? — Men spreekt van nieuwigheid; terwijl reeds bij de ouden de verordeningen op de opvoeding en vorming der jeugd, hoofdvoorwerpen hunner zorgen waren (*). Men spreekt van nieuwigheid, dáár waar reeds, tijdens de geestelijkheid er oneindig meerder invloed had dan thans, de openbare scholen zich zoowel onder het toezigt en beheer der wereldlijke magt bevonden als onder dat der geestelijkheid. Zoo lezen wij, onder anderen, tot inleiding van zekere *ordonnantie* op dat stuk, *door de magistraet van de hooftstadt Loven* (**), het volgende:

Alsoo d'Onderwijsinghe, Leeringhe, ende Opvoedinghe van de Jonckheijdt is eene van de principaelste Deelen, noodigh tot conservatie ende Wel-vaeren, iae oock den oprechten Luÿster van de Republiecque, soowel Geestelijck als oock

(*) *Aristotelès*, Politica, VIII.

(**) *Ordonnantie op de Schoolmeesters en de Schoolmeestersse, van den 27 Junii* 1734.

Digitized by Google

Weirlijck, ende tot Vaststellinghe van d'een ende d'ander, oock noodigh is eene goede ende politiecque Ordonnantie, raeckende de klijne Scholen deser Stadt, waerinne de voors. Leeringhe ende Opvoedinghe moet ghevonden worden.

Soo is 't dat mijne Heeren die Meijer, Borghemeesteren, Schepenen ende Raedt deser Hooftstadt Loven, ten Aensoecken van den Eerweerdighen Heere Scholaster der Collegiale Kercke van Sinte Peeters alhier, hebben goedtghevonden, bij Forme van Ordonnantie oft Reglement uijt te geven de naervolgende Pointen ende Articulen, om alhier binnen dese Stadt onverbreeckelijcken te worden achtervolght, ende onderhouden, op de Penen ende Amenden hier onder naerder ge-exprimeert (*). Terwijl aan het einde derzelve *ordonnantie* gezegd wordt: » . . . . voorts alle an» dere loffelijcke Ordonnantien, die men metter » tijdt, ende bij daghelijckx Experientie bevinden » sal noodigh ende oirbaer te wesen, tot Welvaert » der scholen deser stadt, ende bij de Heeren der » Magistraet geapprobeert, sal—men hier bij voe» ghen, naer de welcke, soo wel als naer de » teghenwoordighe, alle Meesters ende Meesterssen » sullen ghehouden sijn hun te reguleren, enz.

Het is alzoo geene nieuwigheid. Mogt men overigens nog aan de allerheilzaamste uitwerking van

(*) Dit levert ook al weder een nieuw bewijs op, hoezeer de *Fransche* taal de *landtaal* der Belgen is!

Digitized by Google

deze zorg der regering op het onderwijs twijfelen, men bepale zijn onderzoek slechts tot die provincien, waarvan juist tegenwoordig deze klachten uitgaan: vooral in dien tijd, toen de volksgeest nog niet door opruijingen tegen deze zorg was vooringenomen. — Men leze ook de *Verslagen van den staat der hooge, middelbare en lagere scholen*, welke jaarlijks aan de staten-generaal worden gedaan en overgelegd; bepaaldelijk die van de jaren 1822 en 1823 en ook dat van 1824; en men zal verwonderd staan over de snelheid, waarmede deze allergewenschte zorg der regering in Belgie de heerlijkste vruchten heeft opgeleverd (*).

Toen de Duitsche hoogleeraar *A. H. Niemeijer*, een geleerde die zich geheel met het onderwijs en de opvoeding onledig houdt, op zijne reize

(*) De *Haarlemsche Courant* van 8sten April laatstleden, gaf ons daarvan de volgende opgave: » Uit het rapport, wegens het openbaar onderwijs in het Koningrijk der Nederlanden, gedurende het jaar 1825, blijkt, dat in de zuidelijke provincien des rijks alleen, sedert het jaar 1817, zijn gebouwd 1146 schoolhuizen en 668 woningen voor onderwijzers. — Het aantal der kinderen, die alleen des winters de scholen bezochten, is, sedert 1817 tot 1828, met 94,598 vermeerderd, en beliep in laatstgemeld jaar 247,496. — In genoemde provincien telde men destijds 1977 gegradueerde onderwijzers en 785 onderwijzeressen, en 1268 niet gegradueerde onderwijzers en 617 onderwijzeressen, te zamen 4030 personen, alle met het lager onderwijs belast, welk aantal sedert gewisselijk nog is toegenomen."

Digitized by Google

naar Engeland, alwaar hij zich uitsluitend met dit doel heen begaf, ook ons vaderland bezocht, kon hij niet genoeg uitweiden in lof over den toestand van en ijver voor het lager onderwijs hier te lande. — (*) Ook hij haalt het rapport aan van de keizerlijke commissarissen, door *Napoleon* in 1811 naar deze gewesten gezonden, ten einde den staat van het onderwijs op te nemen; en met regt, want dit rapport is uiterst merkwaardig en verstrekt onze noordelijke gewesten tot blijvenden roem. (**) Het getuigenis van vreemdelingen, van

(*) *A. H. Niemeijer, Waarnemingen op Reizen in- en buiten Duitschland.*

(**) In dit rapport leest men, onder anderen, het volgende: » Quant à l'instruction primaire," zeggen zij, » nous avons » trouvé, non-seulement des projets et des vues; mais une » législation complète, et en pleine exécution d'une extrémité » du pays à l'autre, ainsi que tous les documens néces- » saires à l'histoire d'une entreprise si remarquable, et » dont le succès a été si heureux. (pe. 5.) . . . . . » . . . . . Pour en donner une idée en peu de mots, » l'on peut dire que l'instruction primaire est au-dessus de » tout éloge; etc. (pe. 7). . . . . » . . . . . Nous aurions peine à rendre l'effet qu'a produit » sur nous la première école primaire où nous sommes entrés » en Hollande. C'etait précisément une de celles que la cha- » rité publique entretient pour les enfans des familles les plus » indigentes, pour ceux qui en tant d'autres pays seraient » reduits à trainer leur misère sur les grands chemins pour » y faire le métier de mendians en attendant qu'ils aient la » force de faire celui de voleurs. Deux salles vastes, claires, » bien aérées, y contenaient trois cents de ces enfans, etc. » . . . . . Non seulement ils

Digitized by Google

Franschen, die niet ligt iets bij ons met lof zullen overladen, veel minder ten voorbeeld van navolging aanprijzen, eindelijk van geleerden, welken titel voorzeker niemand een *Cuvier* of *Noël* zal ontzeggen, was alzoo dat zij nergens dan hier te lande, bepaaldelijk het lager onderwijs tot zulk

» apprennent par des méthodes sûres et promptes à, etc. . . . .
» . . . . . ; mais les livres qu'on leur donne, les
» morceaux qu'on leur fait copier sont si bien gradués, ils
» se succèdent dans un ordre si bien calculé, les préceptes
» et les exemples y sont mêlés avec tant d'art, que ces enfans
» se pénétrent en même temps des vérités de la réligion, des
» préceptes de la morale, et de toutes les connaissances qui
» peuvent leur être utiles ou les consoler dans leur malheu-
» reuse condition (p. 9.) . . . . . .
» . . . . . La première vue de cette école nous
» avait causé une surprise agréable; lorsque nous fumes entrés
» dans tous ces détails, nous ne pûmes nous défendre d'une
» véritable émotion (p. 10.); . . . . . nous avons trouvé par-
» tout les écoles primaires sur le même pied, *si l'on excepte*
» *celles où de trop vieux maîtres n'ont pu encore se dégager*
» *de leurs anciennes routines.* (id.) . . . . . .
» . . . . . Ce qu'il y a de plus remarquable, c'est que
» l'on est parvenu à ces grands résultats en peu d'années par
» des moyens simples (p. 11.) . . . . . .
» . . . . . .
» . . . . . Ces détails peuvent paraitre puérils; mais il n'en
» est aucun qui ne puisse influer sur l'habitude de la vie
» entière. Loin donc de les mépriser, ou de les négliger,
» nous aurions voulu en étudier encore plus profondément toutes
» les circonstances, *bien persuadés qu'il en est une foule qu'il*
» *faudrait répandre dans toutes les écoles de l'empire, et qui*
» *finiraient par avoir les effets les plus marqués sur les mœurs*
» *des classes inférieures.*" (p. 32.) etc.

Digitized by Google

een trap van volmaaktheid gevonden hadden; terwijl zij het als hoogst wenschelijk beschouwden, *dat deze instellingen algemeen zoodanig in Frankrijk mogten worden ingevoerd.* Dit was *hun* getuigenis over dat *monopolie* van het land van *Outre-Moerdijk*, waartegen men tegenwoordig de massa's opzet en in het harnas jaagt, als tegen een der grootste onheilen welke hun ooit treffen konden!.... Maar, dit hopen, ja dit smeeken wij: de regering houde *hier* weinigstens stand en handhave haar grondwettig regt; het blijvend welzijn van land en volk is er mede gemoeid. — Zij behoude hare hooge zorg; maar wenschte men alleen *geene volstrekte uitsluiting* van geestelijk toezigt — mits zonder *reservatio mentalis* — dan geve zij toe. *Godsdienstgevoel* en *Christenzin* behoort ook reeds op de scholen aangekweekt en onderhouden te worden; dit was de gewoonte der voorvaderen, en land en volk bevonden zich er goed bij. — Onder voorwendsel van verlichting, of mogelijk wel te zeer door haar verblind, en om toch geen dweepzucht of bijgeloof aan te kweeken, heeft men zelfs het *beginsel* van Godsdienst meer en meer uit het onderwijs verbannen. Maar van dáár dan ook die vernietiging van alle gevoel van onderdanigheid, dat zedelijk verval, dat betreurenswaardig toenemen en voortplanten van dwaalbegrippen, die valsche wijsbegeerte, die sofistische leer- en zoogenaamde grondstelsels, dat ongeloof en dien twijfelzucht, kortom dien tuimelgeest van waanwijsheid

Digitized by Google

die alle maatschappelijke banden uit één rukt. —

Hoe toch zou deze bepaling met de grondwet in strijd kunnen zijn? Mogelijk veronderstelt men, dat alsdan de onderscheiding van roomsch-catholijke en protestantsche scholen noodzakelijk zou worden. Geenszins. Wanneer men de kweekelingen over *Godgeleerdheid* in plaats van over *Godsdienst* wilde onderhouden, ja dan ook zou men in de leerstukken en twisten der Godgeleerden — zoo als *Borger* zeer vernuftig aanmerkte — vervallen; maar iets anders is het, *Godsdienstig gevoel*, eerbied, onderdanigheid en onderwerping, vooral ook geloof aan eene Openbaring op meer dan menschelijk gezag steunende, in jeugdige harten aan te kweeken. — Men doe zulks op de wijze, zoo als dit hier, vooral vroeger, plaats vond; in geschikte leerboeken, waarin de dienst van GOD in algemeene omtrekken, steunende op het gezag des Bijbels, voorgedragen werd, en die daarom eerst aan de goedkeuring van roomsche en protestantsche *toeziende* geestelijken konden worden onderworpen. Met hoe veel eenheid is zulks niet vroeger hier in de noordelijke gewesten geschied: waarom zoude het thans niet meer mogelijk zijn? (*)

(*) » Le moyen imaginé pour instruire dans la réligion des jeunes gens de toutes les croyances, sans les exposer à des contraverses dangereuses, est ce qu'il pouvait y avoir de plus ingénieux en même temps que de plus respectable. Les dogmes particuliers à chaque communion Chrétienne se traitent là

Digitized by Google

Neen, niet slechts is het mogelijk, maar het is waarlijk dringend noodzakelijk. Er zullen nog genoeg ware verdraagzamen in de onderscheiden gezindheden worden aangetroffen, die gezamenlijk de handen willen in een slaan om het wankelend gebouw der Godsdienst te onderschragen, en te gelijk *ware* verdraagzaamheid te bevorderen. — Alleen door waakzame zorg voor de teedere planten, welke thans worden opgekweekt, kan door een volgend geslacht den kanker worden uitgeroeid, die thans de maatschappijen bederft. — Alleen dáárdoor kunnen *Godsdienstgevoel* en *Christenzin* hersteld, en de heillooze gevolgen van valsche wijsbegeerte en schijnverlichting worden vernietigd. — Alleen dáárdoor kan *ware* verdraagzaamheid onder de verschillende belijders van de kerk van CHRISTUS worden geboren; want die vroeger, als kinderen, de *algemeene gronden* van de Godsdienst gezamenlijk hebben geleerd en

dimanche pour chacun dans son église et par ses ministres. L'histoire du nouveau testament, la vie et la doctrine de Jésus Christ, et les dogmes dont tous les Chrétiens conviennent, s'expliquent dans l'école le samedi, jour où il n'y vient point de juifs, à cause du sabat; *mais les vérités communes à toutes les réligions ressortent partout, se lient, s'entrelacent intimement à toutes les branches de l'enseignement; et c'est, pour ainsi dire, à elles que tout le reste se rapporte . . . . . ils pénètrent leur âme de sentimens nobles et doux, que le monde n'affaiblira sans doute que trop tôt,* MAIS DONT IL NE POURRA JAMAIS ENTIÈREMENT EFFACER L'EMPREINTE. — (Uit het bovengemeld Rapport, bl. 27).

Digitized by Google

leeren gevoelen, die zullen later, wanneer ook zij de verschillende wegen hunner voorvaderen volgen, de onverdraagzaamheid nooit zóó ver kunnen drijven dan zij, aan wie deze reeds als kinderen werd ingeprent: zij kunnen alsdan elkander *beklagen*; zij zullen zich niet meer *haten*.

Wij zouden hierop minder aandringen, wanneer de oude Godsdienstige zin nog slechts in de huishoudens werd aangetroffen. Maar hoe is het hier gesteld? — Zeer jong gaan de kinderen ter schole: dáár wordt hun het hoofd met allerlei wetenschap als opgepropt; maar aan de teedere harten dien indruk, die vorming te geven, welke van zoo onberekenbaar gewigt en invloed is op hun volgend leven, daaraan wordt niet of weinig gedacht. — Zijn zij uit den zoogenaamden fatsoenlijken stand, dan gaan zij van school tot school — want de noodige voorraad van halve of oppervlakkige kennis moet niet ontbreken — maar voor hunne zielen, voor hun zedelijke ontwikkeling en beschaving wordt al te dikwerf niets gedaan, ten minste niets anders dan dat zij, wijl het de mode is, zich in het voorbijgaan als lidmaat eener Godsdienstige, neen *Christelijke* gezindheid — want hierin munten de Christenen boven anderen door laauwe overschilligheid uit! — laten aannemen; en zóó slecht, of liever in het geheel niet gewa-

Digitized by Google

pend, onbestand tegen verleiding, verschijnen zij op de groote leerscholen, ook van alle ondeugden en worden *menschen*. — Zijn zij nu van geringeren stand, dan, bij het verbeterd onderwijs, komen zij ook al vroeg op scholen, waar men hun wel eene menigte zaken leert die het mogelijk beter ware dat *zij* niet wisten, waarvan zij ten minste geen nut hebben; maar er GOD te leeren kennen, er eerbied voor Zijn dienst en op grond daarvan ontzag en ondergeschiktheid aan hooger gezag op te doen, dit vindt bijna geen plaats. Volleerd, zoo als het heet, komen zij naar huis en moeten nu ook aanstonds naar een kantoor of winkel; de ter naauwernood de kinderschoenen ontwassen knaap, moet dadelijk aan een beroep of ambacht, hij moet leeren voor zijn brood te werken om door de wereld te komen. Schiet er nu in tusschen-uren nog eenigen tijd overig, ja, dan wordt er ook aan de Godsdienst gedacht, dan zendt men hem ter cathechisatie; maar zoo niet, dan moet dit voor het beroep of ambacht wijken, de aanneming wordt op de lange baan geschoven, is altijd tijds genoeg en blijft alzoo veeltijds geheel achterwege: de jongeling wordt aldus man en vader, zonder in eenig Godsdienstig genootschap ingelijfd te zijn.

Men meene niet dat deze voorstelling overdreven zij. Vraag het uwe leeraren, hoeveel, niet eens nog *ongodsdienstigheid*, maar volstrekte *onkunde* omtrent de hoofd-leerstukken der Christelijke kerk,

Digitized by Google

kortom omtrent alles wordt aangetroffen. — Waarlijk men heeft stof zich te bedroeven, wanneer men, bij al het geroep over de voortgangen van den menschelijken geest, het meer en meer toenemend verval van Godsdienstigen zin in Nederland gade slaat. Wil men een nageslacht hebben dat nog minder is: men verbetere, zoo veel slechts mogelijk is, het onderwijs; lokke alzoo geheel de jeugd, en zoo lang zij *jeugd* is, op de scholen; en sluite aldaar, ter vermijding van elken aanstoot of valsche aantijging, alles uit wat slechts naar Godsdienst zweemt: er zal een nageslacht ontstaan dat, los van alle banden, zich rijp zal wanen voor dien tooverstaat der natuur; maar wee dan ook de gevolgen voor staat en maatschappij!

Dit doel te willen bereiken, door de scholen geheel in handen te stellen der geestelijkheid, ware dwaasheid: neen, dan zou Godgeleerden sektengeest en niet Godsdienstgevoel worden aangekweekt. — Wij wenschen daarom het oppertoezigt bij de hooge regering, die, in hare betrekking tot den staat, tot geen *bepaalde* gezindheid behoort, maar die niettemin Godsdienstig is en moet zijn. Door dit toezigt alléén, kan het Godsdienstgevoel en den Godsdienstigen zin worden aangekweekt en levendig gehouden. — Mogt het alzóó geschieden! —

Digitized by Google

Vrijheid van Drukpers.

Reeds in onze inleiding tot dit overzigt, hebben wij in algemeene omtrekken geschetst hoe veel goeds deze vrijheid kan uitwerken, maar ook tot welke verderfelijke gevolgen het misbruiken derzelve leidt.

Evenwel, men kan het nut en het regt beiden niet laten verloren gaan om het misbruik: men behoort alzoo onder de grondbeginsels zijner staatsregeling, ook het *beginsel* van vrije drukpers op te nemen. Doch het is niet alleen ten uiterste onstaatkundig en gevaarlijk, maar het wordt in het belang van den staat, voor de algemeene en persoonlijke zekerheid onmogelijk, ja bijna ongeoorloofd dit beginsel in vrije werking te brengen, zonder gelijktijdige bepaling wat geoorloofd en wat strafbaar zij, en op welk eene wijs het ongeoorloofde zal worden gestraft. — Het eerste hebben de ontwerpers der grondwet gevoeld en erkend: het andere moet door nadere wetsbepalingen worden omschreven.

Daartoe moet er worden onderzocht en vastgesteld, wat ook ten dezen als *geoorloofd* en wat als *ongeoorloofd* kan en moet worden beschouwd. —

Digitized by Google

In een staat gelijk de onze, waar de vrijheid van drukpers onder de beginsels der grondwet is opgenomen, vindt men den leidraad tot dit onderzoek in deze grondwet zelve; en wel in art. 227, alwaar staat: » Het is aan elk geoorloofd om zijne » gedachten en gevoelens door de drukpers, als een » doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en » voortgang van verlichting, te openbaren, zonder » voorafgaand verlof daartoe noodig te hebben, blij- » vende nogtans elk voor hetgeen hij schrijft, drukt, » uitgeeft of verspreidt, verantwoordelijk aan de » maatschappij of bijzondere personen, voor zoo » verre deze regten mogten zijn beledigd."

De grondwet stelt alzoo het beginsel; dat is, de drukpers *kan* een *doelmatig middel* zijn, tot *uitbreiding van kennis* en *voortgang van verlichting*. — Volgens dezen grondregel, staat zij er het gebruik van toe aan *elk*, en zulks wel *zonder voorafgaand verlof* daartoe te behoeven; echter onder de uitdrukkelijke bepaling van *verantwoordelijkheid*, zoowel aan de maatschappij — waaronder men dus ook verstaan moet den staat — als aan elk bijzonder persoon. — Want, van alles wat strekken kan tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting, daarvan is de openbaarmaking nuttig, voordeelig en dus aan elk *geoorloofd*: alles wat daaraan niet voldoet, laat staan wat dezen middellijk of onmiddellijk tegenwerkt, is schadelijk, verderfelijk en dus *ongeoorloofd* en *strafbaar*. — Daarom er-

Digitized by Google

kent de grondwet wel de vrijheid van drukpers, maar niet de *onbepaalde* of *onbeperkte* vrijheid, want zij stelt de *verantwoordelijkheid*. Waar verantwoordelijkheid wordt gesteld, is de mogelijkheid der overtreding verondersteld en bij gevolg ook de strafwet welke deze overtreding moet beteugelen.

Dit is het grondwettig beginsel en deszelfs nadere omschrijving. — Tot beter begrip hiervan dient men ook wel in het oog te houden dat er, ten opzigte der vrijheid van drukpers, een groot onderscheid moet worden gemaakt tusschen de eigenlijk gezegde *wetenschappelijke* en de *staatkundige* vrijheid: want ware, in het eerste geval, deze vrijheid in den ruimsten zin toe te laten; niet alzoo in het andere, als staande in een te onmiddellijk verband tot datgene waarop geheel de zekerheid van den staat berust.

De natuurlijke en ware uitlegging van dit beginsel is dus, *bepaaldelijk met betrekking tot ons rijk*, deze:

Ieder mag zijne bijzondere denkwijze openbaar maken; dus ook in het Godsdienstige: dit te doen door ongodisterij of ongeloof te prediken, of hoon, smaad en bespotting op andere Godsdienstige gezindheden te werpen, is *ongeoorloofd*; alzoo, alles wat strekken kan om Godsdienstigen zin, liefde en verdraagzaamheid bij de verschillende gezindheden te

Digitized by Google

bevorderen en aantekweeken, is in het belang van den staat: wat eene tegenovergestelde strekking heeft, of waarmede men het Godsdienstgevoel zelve ondermijnt, moet worden geweerd.

Elk mag, ook door middel der drukpers, zijne gedachten openbaren over de inwendige gesteldheid van het rijk en het algemeen en bijzonder belang der ingezetenen: van dit middel gebruik te maken, om deze inwendige gesteldheid partijdig voor te dragen en de bijzondere belangen der ingezetenen in botsing te brengen, is *ongeoorloofd;* alzoo, alles wat ten doel heeft de verbroedering tusschen de twee groote afdeelingen, noorden en zuiden, de onderlinge eensgezindheid en eenswillendheid bij allen te bevorderen, is in het belang van den staat: alles wat deze noodwendige verbroedering tegenwerkt of de scheuring grooter maakt, waardoor men de onderlinge eendragt in de wanschaal stelt en vergeten partijschappen weder tracht levendig te maken, moet worden geweerd.

Elk mag vrij en onverlet zijne gevoelens openbaren over de wetten van het rijk en over de handelingen der openbare staatsmagten (*): — onder dezen schijn, de verbindelijkheid of wettigheid der bestaande wetten in twijfel te trekken en de burgers tegen hun regering op te ruijen, is *ongeoorloofd;* — alzoo, eene bescheidene, grondig overwogene en waardige beoordeeling van de *ontwerpen*

(*) Memorie van Toelichting, bij het Ontwerp van Wet op de drukpers, van 22 December 1828.

Digitized by Google

van wet, van wenschelijke verbeteringen in te *herzienen* wetten en van de handelingen der openbare ambtenaren van den staat of wel der staats-magten — het *souverein* hoofd uitgezonderd — is in het belang eener constitutionele regering; maar deze beoordeeling moet stiptelijk berusten op de regels der strengste welvoegelijkheid, zij moet vooral berusten op het *tegenwoordig* Nederlandsche staatsregt en niet op oudtijds bestaande instellingen, veel minder nog op vreemde staatsvormen; terwijl ook datgene, wat na *constitutionele* beraadslaging en overweging als *wet* is aangenomen en afgekondigd, ten minste voor zekeren bepaalden tijd onschendbaar en ook zedelijk verbindend wezen moet: redeneringen dus die daarmede in strijd zijn, moeten worden geweerd.

De noodzakelijkheid daarvan zal elk gevoelen en erkennen: de zorg daarover en de keuze der middelen behoort, als regt en als pligt, bij de regering. —

De zorg daarover behoort aan de regering. — Het vermogen om zijne gevoelens en denkbeelden vrij te openbaren, is een natuurlijk vermogen; maar het heeft zijne grenzen: het vrije regt daartoe is dus geen onvervreemdbaar of volstrekt regt, dat nimmer zou kunnen of zelfs moeten worden opgeheven. — Neen, de regering in eene maatschappelijke

Digitized by Google

vereeniging zorgt voor de handhaving der beginsels, maar zij zorgt ook tevens voor de regten van al de burgers; en terwijl zij alzoo de persoonlijke en burgerlijke vrijheid, het leven en den eigendom van den *natuurlijken* mensch tegen allen overlast, gewelddadige of slinksche aanranding beschermt, kan en mag zij evenmin dat van den *zedelijken* mensch, de eer en goeden naam — veeltijds het eenigste en niet ligt te herkrijgen eigendom — aan de aanvallen van kwaadwilligheid, onkunde of partijdigheid straffeloos blootstellen. Ook kan en mag eene regering het niet dulden, dat zij zelve straffeloos worde gehoond en beschimpt; al haar zedelijken invloed op de maatschappij aan wier hoofd zij staat, vermogender dan de werkelijke, rust op eene onbevlekte hoogachting; wordt deze besmet of langzamerhand geheel ondermijnd, dan gaat dien noodzakelijken invloed verloren en met haar alle gezag (*) — *Un*

(*) *Ancillon*, in zijne *Nouveaux Essais de Politique et de Philosophie*, drukt zich dienaangaande in een hoogstmerkwaardig betoog over de vrijheid van drukpers aldus uit: » Les attacques dirigées contre la personne des souverains, ... sont encore, et plus injustes et plus dangereuses . . . . . Le respect pour la personne des souverains est le principal ressort de leur autorité . . . . . L'histoire est leur tribunal, et non la critique du jour . . . . On peut et l'on doit même éclairer, par des écrits, les actions et les opérations des souverains et gouvernans; mais le ton de ces écrits doit être décent, mésuré, noble . . . . . Il est rare que ces critiques des gouvernans soient faites avec connaissance de cause . . . . . Il n'y a rien de plus difficile que de juger les opérations du gouvernement . . . . . Les gouvernemens, fût-ce même les meilleurs, ne sont jamais

Digitized by Google

roi cesse d'être roi, dès qu'il cesse d'en imposer, zegt *Montesquieu* ergens; doch niet alleen tot de

tellement bons, qu'on ne puisse leur faire beaucoup de reproches, et leur remontrer des torts fondés . . . . . Affaiblir l'autorité des lois en les décréditant, et les décréditer en leur opposant un idéal chimérique, ou en niant la légitimité du pouvoir de qui elles émanent, c'est corrompre le peuple, décomposer l'état, et y introduire un principe de dissolution. . . . . Les lois et les ordonnances les plus parfaites, ne peuvent assurer le bien général qu'en froissant beaucoup d'intérêts particuliers, elles ne peuvent travailler pour l'avenir, qu'en paraissant quelquefois sacrifier le présent. Leur sagesse, plus elle est profonde; leur utilité, plus elle est réelle, ne sont pas faites pour être reconnues par tout le monde. — . . . . . Il y a tant de gens qui aiment mieux juger sans connaitre, que connaitre sans juger, et qui, à force de donner leur opinion pour l'opinion publique, finissent trop souvent par donner à la seconde les caractères de la prémière! Un bon gouvernement pourra donc être méconnu, calomnié, décrédité, affaibli, menacé, bouleversé même par des écrits aussi plein d'erreurs que de mensonges, mais qui couvrent les unes de tout l'éclat du talent, et masquent les autres par leur audace. Dans une société développée, où la vanité croît avec les lumières, où l'on confond l'indépendance des esprits avec le désordre des idées, comme on confond la liberté avec la licence, il y aura, pour l'amour propre de la foule, plus d'attraits à critiquer les opérations du gouvernement qu' à les justifier; il y aura toujours plus de gloire populaire à être dans le parti de l'opposition que dans celui du gouvernement. *Il peut même venir des temps, où il paraîtra plus grand de détruire ce qui existe, sous prétexte de ses abus, que de conserver ce qui existe, par la raison de ses avantages, plus grand de refondre les institutions que de les corriger et de les polir, et de révolutionner l'ordre social que de le réformer.*

(Zie het eerste Deel, bl. 241–43 en 253–55.)

Digitized by Google

hooge regering, maar tot alle staatsmagten en openbare collegien strekt zich deze bedenking uit: hun grootste kracht is, zoo als wij reeds opmerkten, hun zedelijken invloed; en niet alleen dat aanranding of ondermijning van dezen niet straffeloos kan worden geduld, maar zij is meerder en zwaarder strafbaar dan omtrent den gewonen burger. Die de eer en goede naam van eenen openbaren staats-ambtenaar aantast, heeft niet alleen den mensch of burger beleedigd, maar de maatschappij in het algemeen; aan deze dan ook is hij vergoeding schuldig. (*)

(*) Wij geloven het niet *ontijdig*, hier het *vroeger* gevoelen dienaangaande van den edel-mogenden heer *Lehon* aan te halen: —

» Si le particulier qui n'a d'autre public qu'un faible nombre de parens et d'amis, qui ne connait d'autre monde que le petit cercle de ses relations, qui vit et meurt inconnu dans la foule, tient à l'estime de quelques hommes comme à son bien le plus cher, et quand il est faussement attaqué, poursuit par cette action directe le juste dédommagement des risques qu'il a courus ou du préjudice qu'il a souffert: quelle réparation ne doit pas exiger l'homme public dont les principes, les actions, et la morale sont solennellement diffamés. Sans doute il ne peut confondre l'inappréciable intérêt de l'honneur avec la cause générale de la société, celui qui, nonobstant la carrière plus étendue de sa vie privée, où la considération l'environne, exposé, dans un centre d'opérations administratives, aux regards et à la critique d'un public innombrable, se trouve tout à la fois en rapport avec les derniers citoyens et les premières puissances de l'état. Il doit à cet honneur outragé tous les appaisemens légitimes, dont l'effet nécessaire, en protant des coups sensibles au coupable, est de répandre sur le triomphe de la défense toute la solennité de l'accusation . . . . . .

Digitized by Google

De drukpers is een middel, waardoor men zijne gevoelens en denkbeelden aan anderen mededeelt: het is dus eene handeling, een daad. De indruk en het uitwerksel dezer daad, zijn minder schielijk werkende dan van meer onmiddellijke mededeeling; maar daarentegen vat zij ook zoo veel dieper wortel en is alzoo des te gevaarlijker. Kortom, de misbruiken der drukpers zijn voor den zedelijken, wat aanrandingen door dadelijkheden voor den natuurlijken mensch zijn.

Heeft nu de regering geen regt om *deze* vrijheid binnen zekere grenzen te beperken; is dit wezenlijk de vrijheid zelve aan banden leggen; moet

La calomnie, qui porte à l'honneur un coup plus sensible mille ois que ceux qui atteignent la fortune ou menacent la vie, a subi de tous tems la juste sévérité des lois . . . . . Quel gouvernement en effet pourrait autoriser un homme à décrier ses concitoyens, à dénaturer des faits et à vociférer fl'injure! . . . . . Toutes les âges présentent la même indignation contre les diffamateurs et la même sévérité contre leurs attentats . . . . . Quel autre caractère encore prend cette calomnie, quand elle attaque une commission administrative que les lois, les *réglemens* et les *instructions ministérielles* justifient. . . . . L'homme impartial reconnait à ces procédés, un nouvel exemple de cet évènement trop ordinaire, *où l'intérêt blessé, n'osant accuser l'autorité suprême des lois qui statuent, ni celle des ministres qui ordonnent, déchaine toutes ses fureurs contre l'administrateur subalterne qui exécute*, etc. *Mémoire pour la Commission des Hospices*, etc. par Charles Lehon, *Avocat*, Brux. 1815.

Digitized by Google

elk in *dit* opzigt zijn eigen regter zijn, en, als eenigste hulpmiddel, hetzelfde wapen ter verdediging gebruiken waarmede men hem heeft aangevallen: dan ook heeft zij even min regt om de natuurlijke vrijheid te beperken; dan is ook, in elk ander geval, ieder zijn eigen regter, en de handhaving en uitoefening der geregtigheid door een bestemd ligchaam, uit de maatschappelijke vereeniging genomen, een onding. Immers wie kan, ook hier, beter dan de aangerandde of beleedigde persoon zelve, gevoelen en beoordeelen waarin hij aangerand of beleedigd is geworden? Wie kan, ook in andere opzigten, aan den oorspronkelijk vrijen mensch zijn natuurlijk regt ontnemen, waardoor hij zich op zijnen beleediger wreekt door die middelen en op zulk een wijs, als hem het geschiktste voorkomt en het best voor zijne krachten is berekend? — Juist de instelling der burgerlijke maatschappijen, die in het phijsieke den zwakkeren burger tegen de aanvallen van den sterkeren behoedt; maar die daarom, ook in het morele, den mensch, hij zij hoog verheven in aanzien of laag van stand, tegen de vergiftigde pijlen van laster en eerroof moet beschermen.

Alle staatkundige schrijvers stemmen dan ook toe dat deze vrijheid binnen zekere grenzen moet worden te rug gehouden, opdat zij wezenlijk *vrijheid* blijve en haar gebruik niet in misbruik ontaarde. — *De Chateaubriand*, de vrijheid van drukpers be-

Digitized by Google

schouwende als het volstrekte vereischte eener vertegenwoordigende regeringsvorm (*point de gouvernement représentatif sans la liberté de la presse*), verlangt niettemin tegen het misbruiken derzelve eene wet, waarbij de schrijvers, naar gelang van het misdrijf, met ondergang, eerloosverklaring, gevangenisstraf, verbanning en zelfs met den dood worden bedreigd. (*) — De bekende Duitsche hoogleeraar *Krug*, een ijverig voorstander van en schrijver over het liberalismus, erkent mede in een bepaaldelijk daarover geschreven werkje, dat deze vrijheid binnen zekere grenzen besloten en niet buiten verantwoordelijkheid kan en moet gehouden worden: » daarom", zegt hij, » moeten er wetten zijn, waardoor de misbruiken door middel der drukpers worden verzwaard en minder gevaarlijk en schadelijk gemaakt, zonder tevens het regt gebruik zelve te verhinderen". (**) — Ook zegt

(*) . . . . . Cette liberté ne peut exister qu'en ayant derrière elle une loi forte, *immanis lex*, qui prévienne la prévarication par la ruine, la calomnie par l'infamie, les écrits séditieux par la prison, l'exil, et quelquefois par la mort: . . . . . c'est aux risques et périls de l'écrivain, que je demande pour lui la liberté de la presse." — *Chateaubriand, Monarchie selon la Charte.*

(**) . . . . . » Es soll keine Schrift durch den Druck bekannt gemacht werden, welche ein Streben verraeth, Religion und Sittlichkeit in den Augen des Volks verächtlich zu machen, Ungehorsam und Aufruhr gegen die bürgerliche Obrigkeit oder Hass und Zwietracht . . . . . zu erregen, oder endlich die Ehre einer (physischen oder moralischen) Person durch Verbreitung verleumderischer Beschuldigungen zu krän-

Digitized by Google

de hoogleeraar *Kluit* ergens: » Dan gelijk *de Vrij-*
» *heid* in 't gemeen beschouwd heure grenspalen
» heeft, en onderscheiden moet worden van *Losban-*
» *digheid*, even zoo is 't ook gelegen met *de Vrij-*
» *heid van de Drukpers*, die men wel behoort te
» onderscheiden van *de Losbandigheid van de Druk-*
» *pers*, waaromtrent *de Wet* behoort werkzaam te
» zijn, als die ook daarin *den algemeenen Wil* moet
» uitdrukken, dewijl *de algemeene stil* nooit strek-
» ken kan tot toelatinge van *losbandigheid*; en wel-
» ke *Wil* derhalven hier ook ten richtsnoer strekken
» moet van de bepaaling niet der *Vrijheid*, maar
» der *Losbandigheid* van de Drukpers. Dit grondbe-
» ginsel nu vast staande, zoo is het rasch uitge-
» maakt, dat 'er *Wetten* moeten zijn, die tegen het
» misbruik der drukpers waaken . . . . . .
» . . . . . De *Losbandigheid* der Vrijheid
» gaat altijd met de *Losbandigheid* der *Drukpers* ge-
» paard, of liefst, zij volgen elkander op in hun-
» nen vernielenden loop; want is het, dat twistende
» partijen in eenen Staat, elkander van wederzijds
» bekladden, vervolgen, verscheuren; tot dat de
» bloedige overwinning aan den *sterksten*, of den
» *kwaadaartigsten* blijft, en den ander eindelijk

kem. — Dagegen, u. s. w. . . . . Wenn also von Gesetzgebung in Bezug auf Pressfreiheit die Rede ist, so kann die Absicht des Gesetzgebers bloss dahin gehen, *den Misbrauch der Presse zu erschweren und minder gefährlich zu machen, ohne zugleich den rechten Gebrauch zu hindern.* — *Krug, Entwürf zur Deutschen Pressfreiheit*, u. s. w. Leipzig, 1818.

Digitized by Google

» alle Vrijheid ontzegd wordt, 't is even zo met de » *losbandigheid der Drukpers*; die preekt men aan, » die laat men toe; die verheft men, tot dat de » *sterkste* of *kwaadaartigste* partij, hierdoor de over- » winning behaalende, de Drukpers maar ter eener » zijde *vrijheid* laat, en de andere zijde op heur » beurt onderdrukt" (*). Maar niemand heeft, volgens ons gevoelen, dit onderwerp meer ter toetse gebragt aan staatkundig en burgerlijk regt en billijkheid, aan algemeen en bijzonder belang; niemand heeft klaarder grondregels van drogredenen onderscheiden, en de voor- en tegengronden van *onbepaalde* vrijheid der drukpers dieper overwogen, dan den reeds meermalen genoemden *Ancillon*:

Na ernstig en naauwkeurig te hebben onderzocht, *of er werkelijk misdrijven door middel der drukpers bestaan, en of deze misdrijven van zoodanig verderfelijken aard zijn, dat zij bedenkelijke gevolgen kunnen na zich slepen?* betoogt en bewijst hij dat er zulke misdrijven zijn: » gedrukte stukken kunnen de algemeene zekerheid in de waagschaal stellen, door aanranding van zaken of personen"; dat is, door alles wat gerigt wordt tegen de zaken in het algemeen, tegen de grondbeginsels waarop de maatschappij berust, tegen de gewoonten, tegen de wetten en tegen de zeden; en, zegt hij, » door deze misdrijven worden de gewigtigste en dier-

(*) *De Rechten van den Mensch in Vrankrijk, geen gewaande Rechten in Nederland, enz.* Amsteldam, bij *Wouter Brave*, 1793, bl. 238 en v.

Digitized by Google

baarste eigendommen blootgesteld en bedreigd: niets ware alzoo wenschelijker, dan ze te kunnen beletten of voorkomen" (*).

Er moeten dus middelen van bedwang zijn.— Maar, is men het vrij algemeen daarin eens, dat de misbruiken door middel der drukpers hoogst gevaarlijk en schadelijk kunnen zijn en alzoo krachtdadig

(*) » La publication peut-elle compromettre la sûreté de l'état, ou celle des individus? Si elle le peut, il est clair que l'exercice du droit de publier ses idées, peut amener des délits qui seront des abus de ce droit précieux et sacré, et il sera d'obligation pour le gouvernement d'empêcher l'existence de ces délits . . . . . Ainsi, *y-a-t'il des délits de la presse? y-a-t'il des délits de ce genre véritablement pernicieux et qui entraînent des conséquences graves?* . . . . . Des écrits imprimés peuvent compromettre la sûreté publique en attaquant les personnes, ou en attaquant les choses. — . . . . . ils peuvent attaquer les individus par des calomnies et des médisances publiques, ou contenir des provocations directes et indirectes contre les gouvernemens . . . . . il y a des délits de la presse contre les choses, parce qu'il y a des attaques: contre les principes qui entretiennent, dans l'ordre politique, la vie intellectuelle et morale: contre les habitudes, qui assurent la tranquilité de l'état, et en régularisent le mouvement: contre les lois, qui contiennent les passions féroces, et qui doivent une grande partie de leur force à l'opinion: contre les moeurs, sans lesquelles les lois sont impuissantes. Ces délits menacent et compromettent les propriétés les plus précieuces, et il serait sans doute à désirer que l'on pût les empêcher et les prévenir. — *F. Ancillon, Nouv. Ess. de Polit. et de Philos.* Paris — Berlin 1824, T. I. p. 234 et suiv. et 249.

Digitized by Google

moeten worden bestreden, minder over de keuze dezer middelen zelve. — Er zijn er die zouden wenschen, het misbruik eerder door doeltreffende middelen en inrigtingen *voorkomen* dan wel gestraft te zien; terwijl anderen, die dit voorkomen voor bijna onmogelijk houden, hetzelve alléén door krachtige *strafwetten* willen betengelen. — Beide, vermeenen wij, dat in het werk kan en moet gesteld worden; het laatste zelfs eerst dáár, waar het voorkomen ongenoegzaam of slecht mogelijk is, of door overtreding van het daartoe verordende dubbel noodzakelijk is geworden.

De keuze dezer middelen behoort daarom bij elke regering, omdat zij haar grond op de staatsregeling en op datgene wat in het belang der zamenstelling van een rijk noodzakelijk gevorderd wordt. — Want de moeijelijkheid van wetsbepalingen op dit stuk is voornamelijk daaraan toeteschrijven, dat de grenslijn tusschen waarheid en dwaling bezwaarlijk *vooraf* te bepalen is, en het gevaarvolle en schadelijke van drukwerken veel afhangt van *zaken*, *tijden* en *omstandigheden*. — Er zijn zaken waarover men aan de drukpers de ruimste vrijheid kan laten, zonder dat de algemeene zekerheid eenigzins in de waagschaal gesteld wordt; er zijn er andere, waaromtrent men ten haren opzigte het naauwste toezigt moet in acht nemen: er zijn tijden, waarin men bijna elke buitensporigheid der drukpers ongemerkt zou kunnen laten doorgaan;

Digitized by Google

er zijn er andere, waarin elke onvoorzigtigheid gevaarlijk wordt en dus moet worden te keer gegaan: er zijn omstandigheden, waaronder zelfs het kwaadaardigst venijn onschadelijk in de algemeene liefde en het algemeen welvaren wordt opgelost; door van buiten af werkende oorzaken kunnen er andere geboren worden, waarbij elke droppel van dit vergif eene algemeene gesting kan te weeg brengen. — Daar na dus moeten ook de wetten en verordeningen op dit stuk worden gewijzigd: nergens is minder bestendigheid in de wetgeving mogelijk dan hier.

De Nederlandsche grondwet maakt in zulke omstandigheden de *keuze* der middelen bezwaarlijk; want zij stelt niet alleen het beginsel van *vrije* drukpers, maar laat den wetgever, bij welke orde van zaken ook, niets dan de beteugeling door middel eener *strafwet* over. — Hartelijk verheugen ook wij ons, dat tot het openbaar maken zijner gedachten en gevoelens geen *voorafgaand verlof* noodig is; en waarlijk, geenszins zijn wij voorstanders van *censuur;* maar had dit, *als beginsel*, uit de grondwet moeten worden buiten gesloten? is alle censuur dezelfde? In geenen deele. — Er kunnen oogenblikken van opgewondenheid, van crisis zijn, waarin eene waardige, eerlijke en ijverige censuur, de voortreffelijkste diensten aan den staat en aan de rust der ingezetenen zou kunnen bewijzen; terwijl welligt in diezelfde oogenblikken, de toepassing eener strafwet de

Digitized by Google

gevaarlijkste gevolgen zou na zich slepen. — Overigens stelt men zich steeds de censuur voor, zoo als wij haar onder den keizer der Franschen leerden kennen, of zoo als zij vroeger bij de inquisitie bestond en mogelijk nog in sommige landen bestaat. Maar eene *gedeeltelijke* censuur, van de periodieke drukpers bij voorbeeld, en bepaaldelijk met toepassing op hen, die zich reeds aan vroeger vergrijp in dit stuk schuldig gemaakt en daardoor het vertrouwen der regering verloren hadden; eene censuur van naamloos geschrijf; alles door een collegie, niet van bestemde *regterlijke* censoren, in eenig opzigt afhankelijk van de regering, maar van de achtingwaardigste burgers, door hun Godsdienstigheid, zedelijkheid, vaderlandsliefde en kunde bij al hun medeburgers in achting? — Eene zoodanige censuur had mogelijk voordeelig voor den staat en even voordeelig voor de schrijvers zelve kunnen wezen; daar de *verantwoordelijkheid*, waaronder zij thans verblijven, door censuur ware opgeheven geworden.

Maar het schijnt dat deze uit de grondwet volstrekt is buiten gesloten: eene overweging daarover kan alzoo, ten minste bij eene verhandeling over het *tegenwoordig* Nederlandsche staatsregt, in geene aanmerking komen. Het was ook alleen ons doel op te merken, dat er oogenblikken zouden kunnen ontstaan waarin het te betreuren was zij zoo *volstrekt* tegen de *grondwet* schijnt te strijden; aan

Digitized by Google

te toonen dat men zich veeltijds deze instelling te zwart voorstelt, dat zij ten minste niet zóódanig behoefde te zijn als zij wel geweest is; en verder te doen zien, dat de schrijvers zelve bij dezen maatregel geene schade zouden geleden hebben — en voorwaar het publiek ook niet! — Want het *voorloopig verlof* wordt alleen overbodig, door *zeer gestrenge* handhaving van de verantwoordelijkheid.

Sluit nu echter deze vrije openbaarmaking, zonder voorloopig verlof, ook het *later verbod* uit? — De regering over den staat schenkt haar vertrouwen aan hem, die zijne gevoelens en denkwijze door middel der drukpers wil openbaren; zij laat hem daarom vrijheid zulks te bewerkstelligen, zonder eerst van deze gevoelens of denkwijze kennis te nemen: maar zij blijft niettemin *regering*, belast met de zorg voor de zekerheid van den staat en voor het algemeen en bijzonder belang; en zij mag dus dit vertrouwen nooit zoo ver uitstrekken, dat zij het misbruiken van hetzelve eerst door de schadelijke *gevolgen* zou leeren kennen. — Wel heeft zij aan elk het regt toegekend om, op eigen *risico* en verantwoordelijkheid, onbepaald vrij te *schrijven*, maar niet om dit geschrijf, wanneer het tegen de belangen der maatschappij mogt aanloopen, onbepaald vrij te *verspreiden*: haar behoort het regt en op haar ligt de verpligting, om ten minste de verspreiding en algemeenmaking van dwaalleeren te kunnen voorkomen of stuiten;

Digitized by Google

daarvoor staat zij aan het hoofd van den staat. Heeft nu iemand uit kwaadwilligheid van dit vertrouwen misbruik gemaakt, dan draagt hij door de schaden loon naar verdiensten: heeft hij uit achteloosheid of onwetendheid de grenzen der betamelijkheid overschreden; voor hem ware censuur wenschelijker geweest, daar deze de verantwoordelijkheid zou hebben opgeheven, maar thans, bij gebreken van dien, had hij niet op eigen oordeel steunen, maar het gevoelen van meer kundigen inwinnen moeten: in elk geval, het *algemeen* belang gaat ook hier boven het *bijzonder* belang.

En schijnt dit niet de bedoeling geweest te zijn bij de daarstelling der maatregel, dat, en aan de plaatselijke besturen en aan het ministerie van justitie, een exemplaar van alle drukwerken moet worden ingezonden? — Maar wat baat deze inzending, zoo er geen middel bestaat het kwaad bij den oorsprong te keeren? — Men zegge niet dat een regterlijk vonnis, wanneer er werkelijk tegen de wet gezondigd is, daaraan voldoet. De gang van het regt is *hier* te langzaam. In elk ander geval voldoende, daar het misdrijf meer onmiddellijk aan den misdadiger is verbonden, is hier het vergif door geheel een maatschappij, dikwerf op eene doodelijke wijs verspraidt, wanneer de arm der geregtigheid wel is waar den dader treft maar zich verder over eene schim uitstrekt. — Daarbij, is het regt van een *bijzonder*

persoon aangerand, dan heeft de vervolging in regten op de aanklagte van dezen bijzonderen persoon zelve plaats: zijn echter de regten der maatschappij of van den staat aangetast, dan moet deze vervolging plaats vinden op den eisch van het publiek ministerie, *als vertegenwoordigende de regering*. Geschiedt nu deze actie tegen drukwerken, op *vermoeden* van kwade bedoelingen, op *schijnbare* uitlokking of aanzetting tot wanorde, enz., op *mogelijke* of zelfs *waarschijnlijke* kwade en nadeelige gevolgen; dan wordt aan zoodanige vervolging den schijn gegeven van *willekeur*, waarvan de kwaadwilligheid op nieuw gretig gebruik maakt, en de regering is dus bijna gedwongen om, hoewel met de handhaving der publieke orde en met de zorg voor het belang van allen belast, deze orde en eendragt, dus ook het algemeen belang, te zien ondermijnen en vernielen en werkeloos te blijven, tot dat de schijn in wezenlijkheid overgaat, de kwade en nadeelige gevolgen werkelijk plaats hebben gehad en nu wel de vervolging in al derzelver kracht geschiedt, maar tevens ook het kwaad tot volle rijpheid gekomen en het dus te laat is. Er behoorde alzoo een middel te bestaan, waardoor het kwade spoediger kon worden geweerd.

Een collegie van gezworenen zou, vermeenen wij, aan dit doel kunnen beantwoorden. — Wanneer wij hier van zoodanige instelling spreken, dan bedoe-

Digitized by Google

len wij geenszins een ligchaam van gezworenen, naar het lot verkozen uit het eigenlijk gezegde *volk*; of zóó als dit in Engeland plaats vindt, waar deze gezworenen tevens regters zijn; maar alleen een beoordeelend collegie, uitsluitend met de zorg belast alle *schadelijke* en *gevaarlijke* voortbrengsels der drukpers dadelijk aan te wijzen: — zoo men wil, eene censuur *a posteriori*; volstrekt onschadelijk dus voor de vrijheid zelve, maar hoogst nuttig voor de algemeene zekerheid.

Dit collegie, provinciaal bij voorbeeld, zou behoren te zijn zamengesteld uit de meest algemeen geachte personen, door Godsdienstigheid, vaderlandsliefde, braafheid en kunde boven hunne medeburgers uitmuntende. Niemand, dan die de jaren der driften te boven was, moest tot hetzelve worden toegelaten. Men zou, met betrekking tot dit collegie, eene soort van letterkundige voogdijschap kunnen daarstellen. — Alle geschriften van openbare instellingen of collegien, van ambtenaren van den staat, van personen ter goeder naam en faam staande en van welker bedoelingen ten goede men, of door vroegere geestproducten of door andere omstandigheden, verzekerd was, konden van zoodanig toezigt worden ontheven en met vol vertrouwen vereerd; daarentegen, alle *naamloos* geschrijf, alle schrijvers die zich aan vroegere uitwijkingen hadden schuldig gemaakt, moesten zeer streng worden bewaakt: de staat behoeft niemand volledig vertrouwen te schenken, die niet met zij-

Digitized by Google

nen naam wil of durft te voorschijn komen, veel minder nog die de maatschappij reeds eenmaal in hare regten aantastte. Aan dit collegie moest dan alles worden overgelegd wat de drukpers opleverde — vooral de periodieke drukpers en de zoogenaamde brochures als zijnde de meest gevaarlijke — om door hen te worden beoordeeld. Op hunne aanwijzing en eisch moest de vervolging geschieden tegen alle schrijvers, die in eenig werk de regten van de maatschappij of van den staat hadden aangetast; en middelerwijl moest de verdere verkoop van zoodanige geschriften, alleen op hun verklaring, tot na de uitspraak des regters kunnen worden geschorst. — Geene vertalingen moesten worden toegestaan, dan waarvan zij vooraf kennis droegen: kwam hun eenige vertaling nadeelig voor, dan konden zij de aankondigers daarop opmerkzaam maken en tevens den regter van hun oordeel kennis geven, opdat zoodanig vertaald werk, wanneer het niettemin mogt worden in het licht gegeven, dadelijk ook door regterlijk vonnis geweerd werd. — Ook moest het dan aan elk vrij staan, zijn manuscript ter beoordeeling aan dit collegie te geven; was hetzelve door hen goedgekeurd, dan behoorden schrijver en uitgever van de verantwoordelijkheid ontheven te zijn.

Naamlooze schriften. — Het naamloos geschrijf is toelating, maar in den grond strijdig met alle regt. Ook schijnt het niet in de grondwet opgesloten. Im-

Digitized by Google

ners, de grondwet verleent het regt niet aan *fictive*, maar aan wezenlijke personen, en zij bepaalt niet slechts *in het algemeen* de verantwoordelijkheid voor hetgeen gedrukt wordt, maar stelt *den zelfden persoon* dien zij het regt verleende ook verantwoordelijk. — De ontwijking hiervan valt ligt, dit is niet te ontkennen, maar dezelve kon ten minste, door zeer zware strafverordeningen, moeijelijk en gevaarlijk worden gemaakt.

Dagbladen. — De vraag is eerst en bovenal, of de grondwet ook dezen bedoeld dan of zij daaromtrent de handen vrij gelaten heeft? Hoe het zij, wanneer er ergens wetsbepalingen noodig gevorderd worden, dan is het hier.(*) Het zijn toch deze soort van geschriften, die veeltijds door hoogen toon, oppervlakkige redenering en waanwijze bedilzucht zich eene magt aanmatigen, welke maar al te veel op den volksgeest werkt en dien veeltijds eene hoogst nadeelige strekking geeft. — De verantwoordelijkheid der uitgevers, in welk geval dan ook, is volstrekt noodzakelijk; want meestendeels bepalen deze den geest en de strekking van het blad, waarvan zij veeltijds alleen, altijd voor een groot deel eigenaars zijn. Overigens moesten dezen onderworpen zijn aan een reglement van orde, waarin hun als strenge pligt werd voorgeschreven hunne beoordeelingen en redeneringen niet te gronden op bespie-

(*) Zie de *Nederlandsche Gedachten* N°. 37.

gelingen, maar op wezenlijk gebeurde *daadzaken*; verder, om niets te vermelden dan *waarheid* en geene zaken noch omstandigheden te verdraaijen of te vervalschen: een volk wordt verlaagd, zoodra het aan leugen en laster gewend wordt. Daarom ook zou zeer strengelijk de verpligting op dagbladen moeten rusten, om, op insinuatie der regters of van het collegie van gezworenen, elke gegevene onwaarheid of verdraaijing *in hun eigen blad* te herroepen. Eindelijk zouden al hunne redeneringen over de wetten en de handelingen der openbare staatsmagten, gedwongen *moeten* berusten op het *tegenwoordig* Nederlandsche staatsregt. Op dit alles moesten gestrenge wetsbepalingen en strafverordeningen bestaan; terwijl men, ter voorkoming, de uitgevers tot het nemen van octrooi en het stellen van borgtogt kon verpligten (*)

Gouvernementsbladen. — Zoodanige inrigting zou wenschelijke gevolgen kunnen hebben, wanneer zij meer uitgebreid ware. — Een bestuur dat het goede voor heeft, moet ook trachten den volksgeest te leiden: zij kan dit door zoodanige bladen,

(*) » Quant aux journaux qui sont l'arme la plus dangereuse, il est d'abord aisé d'en diminuer l'abus, en obligéant les propriétaires des feuilles périodiques, comme les notaires et autres agens publics, à fournir un cautionnement .... Je le fixerais au capital que suppose la contribution directe de *mille francs* que tout citoyen doit payer, pour être élu membre de la chambre des députés." — *Chateaubriand, Mon. selon la Charte.* — (*ergo:* een kapitaal van 20,000 francs als borgtogt.)

wanneer zij het beheer daarvan toevertrouwde aan de meest algemeen geachte, kundigste en tevens in hunne denkwijze onafhankelijke, maar toch regtschapene en vaderlandslievende personen. — Één zoodanig blad is noodig voor de *buitenlandsche* belangen, tot voorkoming van gedurige reclamatien van vreemde gezanten; maar meer dan één blad wordt er vereischt voor het *binnenlandsch belang*. Immers, bij aanvallen tegen het wettig gezag, geschiedt zulks meestendeels van zoo vele kanten te gelijk, dat het moeijelijk en zelfs onmogelijk valt aan een of twee gouvernementsbladen, om al deze aanvallen, zoo als het wel behoren zou, bestendig te bestrijden. Voordeelig zou het alzoo wezen kunnen, wanneer elke provincie zijn eigen blad had, uitsluitend voor de provincie werkzaam waartoe het behoorde, en vooral bestrijdende de bladen in zoodanige provincie uitgegeven wordende. Zulk blad zou bestendig en dadelijk elke *onwaarheid* en *lasterachtige voordragt* of *dwaalleer*, enz. der andere bladen moeten bestrijden en wederleggen. Men zou aan dergelijke bladen dezelfde voordeelen kunnen toekennen, als aan de twee thans bestaande; en hun *verpligtend* en nuttig, ja onmisbaar kunnen maken voor alle lands- en provinciale ambtenaren, stedelijke- en plaatselijke besturen, openbare notarissen, enz. enz. — Een gemengde inhoud, moest de belangstelling van het onafhankelijk publiek opwekken. (*)

(*) Wel waardig is over deze onderwerpen te lezen; hetgeen

Digitized by Google

Het was ons doel niet, om over de wijze van voorkoming of beteugeling der misbruiken door middel der drukpers te spreken, als liggende buiten dit bestek; maar het valt moeijelijk dit onderwerp te behandelen, zonder tevens daarin te vervallen. — Wij hebben daarom ook slechts even aangewezen, hetgeen reeds meermalen vroeger door anderen is aangemerkt geworden.

Petitien.

Thans ook nog een enkel woord over het, sedert eenigen tijd zoo overdadig gebruikte en schandelijk misbruikte art. 161 der grondwet: » Ieder inge-» zeten heeft het regt om verzoeken aan de bevoeg-» de magt schriftelijk in te dienen, mits die per-» soonlijk en niet uit naam van meerderen worden » onderteekend, welk laatste alleen zal kunnen ge-» schieden door of van wege ligchamen, wettiglijk » zamengesteld en als zoodanig erkend, en, in dit » geval, niet anders dan over onderwerpen tot der-» zelver bepaalde werkzaamheden behoorende." — Veel zullen wij daarover echter niet meer zeggen,

bij ons, behalven in verschillende brochures daarover is gezegd geworden in het staatkundig blad, de *Nederlandsche Gedachten*, en wel in de nommers 1, 9, 17, 35, en 37.

Digitized by Google

daar dit onderwerp dezer dagen reeds zoodanig uitgeplozen en bediscussieerd is geworden, dat er weinig meer bij aan te merken valt. — Niet zoo zeer in de *vierdaagsche* zitting der heeren statengeneraal, waarin beslist moest worden of men meer dan *acht-honderd* van die grieven-petitien een plotselijken of langzamen dood zou doen sterven: — een paar redevoeringen uitgezonderd, hebben deze beraadslagingen, ten minste *omtrent het regt zelve*, ons niet zeer veel geleerd (*) — ; maar in sommige wel geschreven artikels van brochures en dagbladen, waarin, zoowel het regt verstand als de gevolgen van dit regt, met klaarheid zijn betoogd geworden: onder welke geschriften bepaaldelijk dient opgemerkt te worden, een te Leijden uitgekomene brochure, waarin dit belangrijke onderwerp geschied- en regtskundig, op eene grondige wijze is behandeld en het daarvan gemaakte misbruik krachtig is aangetoond geworden. (**)

Hoe meer men in den geest van dit artikel der grondwet indringt, hoe meer men ook overtuigd wordt dat men met hetzelve nimmer de daarstelling

(*) In andere opzigten nog al: — bij voorbeeld, *dat men ook in China petitionneert*; zeker niet in dat China, lieve lezer! waar men met zijn aangezicht op den grond blijft liggen, zoodra men slechts eenigzins met de keizerlijke atmospheer in aanraking komt; maar in *dat* China alwaar *Zoroaster* t' huis hoorde! —

(**) *Het onwettige der petitien aan de Staten-Generaal*, enz. te Leiden, bij C. C. van der Hoek, 1829.

Digitized by Google

van een *petitie-regt* heeft bedoeld. — Ware dit het geval, dan was dit artikel, op zijn minst genomen, uiterst gebrekkig; want dan behoorde de aanneming of kennisneming en het verder al of niet gevolg geven door die bevoegde magt, niet enkel *facultatief* te zijn — hetgeen toch hier wel degelijk het geval is —; maar dan moest het onderzoek van alle behoorlijke petitien *verpligtend* wezen; dan mogt de *orde van den dag* bij dezulken nimmer in aanmerking komen. Het bedoelde artikel is dus niets anders dan eene goedwillige *vergunning*, waardoor het ieder vrij staat, bij zij wie of wat ook, om zijne belangen en bezwaren aan elke *bevoegde staatsmagt* voortedragen. Het is geen *petitie-regt*, zoo als in Frankrijk en Engeland bestaat.

Wij willen in het midden laten, of de staten-generaal al dan niet eene *bevoegde magt* zijn tot het ontvangen van petitien in het algemeen; hetgeen daartegen is ingebragt geworden door den geleerden schrijver van het reeds genoemde werkje (*), maakt zulks zeer twijfelachtig; evenzeer als de kortelijk geopperde bedenkingen in een later stukje (**). Zeker is het dat, hoe men deze quaestie ook beschouwe, ten opzigte van die massa petitien over gewaande grieven, waarmede men nu onlangs heeft geschermd: petitien over punten van het staatsregt, dat toch in alle gevallen *geheel bui-*

(*) Aldaar bl. 25 en volg.

(**) *Nog iets over Art.* 161 *der Grondwet*, enz. te 's-Gravenhage, bij G. Vervloet, 1830.

Digitized by Google

ten de competentie der massa's moet blijven; aan dezen gevolg te geven, de staten-generaal niet alleen daartoe onbevoegd waren, maar het komt ons voor dat de daarover gevallene deliberatien geheel *ongrondwettig* geweest zijn, omdat deze petitien op zich zelve reeds ongrondwettelijk waren. — Dit neemt echter niet weg dat, bij regt verstand en ernstige en gedurige wering van elk misbruik, van deze zelfde vergunning een zeer doelmatig en gewenscht gebruik kan worden gemaakt, bijaldien men zich bepaalt om het uitsluitend te bezigen zoo als vroeger plaats vond, dat is, als middel van inlichting, als overweging van *dadelijk* persoonlijk belang, bij deliberatien van belastingwetten, verordeningen op den handel, op fabriek- en trafiekwezen bij voorbeeld, altijd door diegenen welke *direct* in zulk een zaak betrokken zijn, en op den bescheiden toon des verzoeks: — dit heeft veertien jaren lang plaats gevonden, en nooit heeft men er aan gedacht hier aanmerkingen op te maken. Waarom zou zulks dan niet kunnen blijven bestaan? Neen, het hebbe plaats; maar niet ten gevolge van een *petitie-regt*, zelfs niet op grond van art. 161; want moet dit artikel de uitlegging behouden welke men er *tegenwoordig* aan geeft: — niet omdat het alzoo in onze grondwet bedoeld is, maar dewijl het in andere constitutionele staten aldus plaats vindt: — moet het een middel blijven waarvan de massa's zich steeds vrij en onverlet, als een *wettig regt* zelfs, kunnen blijven bedienen; iets, hetwelk men hoe

Digitized by Google

langer zoo bezwaarlijker zal kunnen keeren; ja dan, herzeggen wij hier, » dan is alle hoop op verbroedering tusschen Noorden en Zuiden, alle bestendige verdraagzaamheid tusschen Roomsch Catholijken en Protestanten, alle kans tot vernietiging van partijschap, kortom alle blijvende eenheid verdwenen. Bij de minst schijnbare ongelijkheid, die noodwendig tusschenbeiden kan en zal plaats vinden; meer nog bij elke veronderstelde of verdichte bevoordeeling van de eene gezindheid boven de andere; in het algemeen, bij alle mogelijke gelegenheden en zonder ontzag van zaken of personen (want wie zal bepalen *waar* en *wanneer* de verzoekers *van professie* voldaan zullen worden!) zal deze zoo gemakkelijke maatregel bij de hand genomen worden en eindelijk daarmede eindigen, dat bij een goed deel der Natie alle ontzag voor de eigenlijke en *wettige* Regenten van den Staat verloren zal gaan. (*)" — Terwijl wij eindigen met den wensch van den edel-mogenden heer *Donker Curtius*, dat ook het *gepast* gebruik van *deze* vergunning voor elk mag blijven bestaan; maar dat, en de staten-generaal zelve en het gouvernement, voor hun regt mogen blijven waken, opdat nimmer het volk zich met de regering van den lande moeije, of zich bevoegd achte stem in de wetgeving te bezitten: » want," zegt hij met het grootste regt, » alzoo zou weldra

(*) *Een woord tot allen die het wel meenen*, enz. te 's Gravenhage, bij G. Vervloet. 1830, bl. 16.

Digitized by Google

toezigt en bestendige waakzaamheid. — De taak is zwaar: want heeft men aan den eenen kant bestendig te letten op eene geestelijkheid, die onverdraagzaamheid en proselijtenmakerij als *Godsdienstpligt* beschouwt; die, staatkundig in *alles* onderworpen aan de wet, in hare ambtsbetrekking geen gehoorzaamheid aan wereldlijk gezag erkent: van de andere zijde heeft men ook vooroordeelen te keeren en te bestrijden, van vroeger staatsregeling overgebleven.

» De Godsdienstige vrijheid" — zoo oordeelt er een der grootste staatsmannen van ons vroeger gemeenebest over — » veroorlooft elk GOD te dienen volgens de inspraak van zijn geweten; zij is afkeerig van alles wat naar gewetensdwang zweemt. » Maar het belang van een geregelden Burgerstaat » vordert nogtans, dat er een Godsdienst zij, door » publiek gezag vastgesteld, enz." (*) — Een Godsdienst van staat alzoo: — deze bestaat bij ons niet; zij kan niet bestaan, omdat, zoo schijnbare billijkheid aan den eenen kant mogt eischen, dat deze Godsdienst van staat die der meerderheid ware, het regt van den oudst gevestigden staat zou vorderen dat, na verloop van twee eeuwen, geen kleinood vernietigd of in de waagschaal gesteld wierd, tot

(*) *P. L. van de Spiegel, Historie der satisfactie van de stad Goes*, 1777, bl. 37. — Zie ook *Meerman, de Burgerlijke Vrijheid in haar heilzame, de Volksvrijheid in hare schadelijke gevolgen voorgesteld*, enz. Leid. 1793.

Digitized by Google

welks verkrijging onze voorvaderen tachtig jaren lang den geboortegrond met hun bloed drenkten. — Maar kan er om deze redenen, bij ons, onder de verschillende gezindheden der Christenkerk, geen bepaalde Godsdienst van staat gekozen worden; zou dan, grootendeels ten minste, *het Christelijk beginsel zelve* niet ten grondslag kunnen worden aangenomen? — Nooit, met betrekking tot de *burgerlijke* vrijheid: neen, dat, in maatschappelijke betrekking, zich eene overheid geenszins met iemands Godsdienstige gevoelens inlate; zelfs niet ten volle ten opzigte der *staatkundige* vrijheid, het bekleeden van waardigheden, ambten en bedieningen: want, hoewel het niet meer te ontkennen valt dat dit in het algemeen, wenschelijk zou kunnen wezen, voor zoo verre het eene bevoorregting en dus opwekking zou zijn tot het algemeen Godsdienstgevoel, zoo schijnt zulks tegenwoordig strijdig met onze staatsregeling en dus in dien strikten zin niet toepasselijk; maar uitzonderingen in dezen, voor zoo veel aangaat *niet-Christenen* behoorende tot andere Godsdienstige gezindheden, zijn zeldzaam, en de handhaving en toepassing van het *Christelijk beginsel* zou zich alzoo bepaaldelijk over andere *niet-Christenen* moeten uitstrekken.

Geen regering, die prijs stelt op den eernaam van *Christelijke* regering, kan en mag, op grond harer *zedelijke* verpligting, dezelfde regten toekennen aan opregte belijders van CHRISTUS kerk en aan

Digitized by Google

hen die het moedwillig niet zijn; die uit verzuim, achteloosheid of ongeloof, ofschoon geboren van Christenouders en opgevoed door Christenleermeesters, *heidenen* zijn gebleven in eene maatschappij van Christenen. Dat burgers onderling omtrent elkander de verdraagzaamheid in den ruimsten zin betrachten is prijswaardig, is regt; zij zijn geen beoordeelaars, geen regters, ook van elkanders meeningen; en de les der vermaning: *oordeelt niet*, en het verheven antwoord van den Goddelijken menschenvriend aan fariseeuwsche huichelaars: *wie van u zonder zonden is werpe den eersten steen* (*), moest ten allen tijde in elks hart diep gegrifd zijn. — Niet zoo ruim en uitgestrekt bij eene regering; deze is *pligtshalve* oordeelaar en regter; zij is, in eene maatschappij van Christenen, voorgangster en voorstandster, bepaaldelijk ook der *Christelijke* leer, en mag alzoo noch verharding, noch moedwillig verzuim, noch ongeloof, noch dwaling beschermen, veel min aanmoedigen. Dat men, niet de verdraagzaamheid, maar de ligtzinnigheid zoo ruim uitstrekte in een tijd van algemeene zinneloosheid, toen de schandelijkste overmoed zoo ver werd gedreven dat het bestaan van een GOD bij publicatie werd afgekondigd, laat zich verklaren; maar nu men pogingen aanwendt, dien krankte der hersenen langzamerhand, zoo mogelijk, te genezen moet men bovenal bedacht wezen op krachtdadig herstel van *Godsdienstig* en ook van *Christelijk* gevoel, als den

(*) Joh. VII. vs. 8.

Digitized by Google

hechtsten grondzuil der maatschappijen. Wanneer dus de hooge lands-regering in een Christenrijk — waartoe onze staat toch altijd nog wel behooren zal! — op grond dat eene constitutie volstrekte Godsdienstvrijheid erkent en toestaat, het *Christelijk beginsel* in geen de minste aanmerking meer zou kunnen of mogen nemen, dan ware dezelve in de oogen van hen, die de kern van elke maatschappij uitmaken, niet meer *Christelijke* regering; want dan moedigde zij stilzwijgende het verval aan van Godsdienstgevoel en Christenzin.

Het zijn niet de belijders van andere *Godsdienstige* gezindheden die voor den staat gevaarlijk zijn, die behooren bedwongen te worden; maar te lang reeds — o, werd zulks toch eindelijk erkend! — veel te lang reeds heeft overgegevene vrijgeestigheid, zich vermommende onder het schijnschoone masker van liberalismus, alles wat edel, verheven en tot waarachtig tijdelijk en eeuwig geluk noodzakelijk is ondermijnd; het wordt meer dan tijd, dat daarvoor bij allen *Godsvrucht* en bij Christenen *Christenzin* weder aangekweekt worde. — Zij waren nimmer op Nederlands bodem vreemd. — Ook hier ten besluite eenige wenken van een als Christen, als mensch en als geleerde even voortreffelijken als algemeen geachten schrijver: » Van waar, onder » Christenen en Christennatien, zoo veel onrust, zoo » veel wrevel, zoo veel haat, zoo veel vijandschap » en wraakgierigheid, zoo veel nijd, zoo veel bloed-

Digitized by Google

„storting, zoo veel staatkundige en Godsdienstige „schijnheiligheid? Gij kunt het antwoord gemakke„lijk vinden, in de bewijzen voor de verbastering „van den hoogen Christelijken geest! maar ook uit „dezelfde bewijzen, ligtelijk opmaken, waarvoor „datzelfde Europa rijp wordt . . . . . „. . . . . Gelukkig dan „die volken, bij welken het Christendom in waardij „blijft; of bij welke het vrijwillig hersteld, en tot „eene baniere van deugd opgeheven wordt . . . „. . . . . Het is hun tot een „zout tegen het bederf . . . . . Gelukkige „natien, die, wanneer de HEERE komt, als getrou„we getuigen, wakende zullen gevonden worden." (*)

Geenszins uit onverdraagzaamheid jegens andersdenkenden of uit bekrompenheid van inzigten, werden deze bedenkingen in het midden gebragt; maar wel uit waarachtige belangstelling, ook in het *zedelijke* welvaren van het lieve vaderland; bovenal uit belangstelling in den vernieuwenden wasdom

(*) Er zijn werken die altijd blijvende waarde behouden; er zijn ook tijden, welke in de hoofdpunten met elkander volmaakt overeenkomen: beide is hier van toepassing, en wij bevelen dus elk, die het om *waarheid* te doen is, het onderhavige werk aan van *Hijeronimus van Alphen*, *Predikt het Evangelie allen creaturen*, 's Hage, bij *J. Thierrij* en *C. Mensing*; 1803.

Digitized by Google

van de Godsdienst onzer vaderen. — Mogt men toch over het algemeen, mogt ook de hooge regering van den lande op de meer en meer toenemende ondermijning van het Christendom opmerkzaam worden. — De vrees om toch genoegzaam voor verlicht, liberaal en verdraagzaam gehouden te worden maakt, dat men voor vrijheid — losbandigheid, voor verdraagzaamheid — de volstrekste onverschilligheid zou toelaten en aankweeken. — Deze geest strekt zich, helaas! uit van het hooge tot in de dagelijksche zamenleving. — Waarlijk, zij waren er niet minder gelukkig en vooral niet minder zedelijk om, onze brave voorvaderen, die zich niet zouden geschaamd hebben wanneer men den Bijbel in hunne huiskamer aantrof, die hunne eer in *Christenzin*, hun grootsten steun in de *Godsdienst* vonden, welke het openlijk erkend en gewaardeerd beginsel was van hooge en lage standen. — Is dit nog alzoo? ..... Een ieder beantwoorde hier zich zelve; maar waarheid is het, dat het vooruitzigt allertreurigst zou mogen genoemd worden, indien wezenlijk in het tegenwoordig Nederland de Christelijke Godsdienst zoo geheel van den staat was afgescheiden, dat het zelfs misdadig ware het een *Christelijk Nederland* te noemen. (*)

(*) Men kan dit betoogd vinden in de *Noordstar* van den 19 Maart 1830, n°. 12; —, het ware met *Godsdienstgevoel* en *Christenzin* droevig in ons land gesteld, wanneer de meerderheid der Nederlanders in dit opzigt met het gevoelen van dit blad instemden.

Digitized by Google

Mogelijk, ja waarschijnlijk ware men nooit in de laatste treurige omstandigheden gekomen, indien het hier boven aangemerkte, *ten minste bij zekere gelegenheden*, steeds wat meer in aanmerking genomen was. —

Onderwijs.

» Het openbaar onderwijs is een aanhoudend voor-» werp van de zorg der regering. De koning doet » van den staat der hooge-, middelbare en lagere scho-» len, jaarlijks aan de staten generaal een uitvoe-» rig verslag (art. 226). —

Deze zorg en dit oppertoezigt der regering, zoo doelmatig, zoo heilzaam; hetwelk tot heden zulke gewenschte resultaten opleverde, en door den vreemdeling als navolgenswaardig werd aangeprezen; wordt tegenwoordig ook al als een grief der natie voorgedragen, en — in termen is men niet zeer kiesch — als alleenhandel (*monopolie*) uitgekreten. — En waarom? — Omdat de regering niet dwaas genoeg is, voor de, onder het masker van *judaische* en *jezuitische* vermomming voorgedragene eisch van *vrijheid in alles en voor allen*, te buigen, en alzoo datgene, waarop de vorming

Digitized by Google

van toekomstige geslachten berust, prijs te geven aan de willekeur van een *theocratisch* gezag; hetwelk niets liever zien zou dan aan geestontwikkeling en verstandsbeschaving eene *retroactive* werking te kunnen geven, ten einde nog des te geruimer tijd, door middel van domheid en bijgeloof, eene niet denkende en misleidde volksmenigte te kunnen mennen.

Maar wat vreemds is er toch in deze zorg der regering? — Men spreekt van nieuwigheid; terwijl reeds bij de ouden de verordeningen op de opvoeding en vorming der jeugd, hoofdvoorwerpen hunner zorgen waren (*). Men spreekt van nieuwigheid, dáár waar reeds, tijdens de geestelijkheid er oneindig meerder invloed had dan thans, de openbare scholen zich zoowel onder het toezigt en beheer der wereldlijke magt bevonden als onder dat der geestelijkheid. Zoo lezen wij, onder anderen, tot inleiding van zekere *ordonnantie* op dat stuk, *door de magistraet van de hooftstadt Loven* (**), het volgende:

Alsoo d'Onderwijsinghe, Leeringhe, ende Opvoedinghe van de Jonckheijdt is eene van de principaelste Deelen, noodigh tot conservatie ende Wel-vaeren, iae oock den oprechten Luijster van de Republiecque, soowel Geestelijck als oock

(*) *Aristotelès*, Politica, VIII.

(**) *Ordonnantie op de Schoolmeesters en de Schoolmeestersen, van den 27 Junii 1734.*

Digitized by Google

Weirlijck, ende tot Vaststellinghe van d'een ende d'ander, oock noodigh is eene goede ende politiecque Ordonnantie, raeckende de klijne Scholen deser Stadt, waerinne de voors. Leeringhe ende Opvoedinghe moet ghevonden worden.

Soo is 't dat mijne Heeren die Meijer, Borghemeesteren, Schepenen ende Raedt deser Hooftstadt Loven, ten Aensoecken van den Eerweerdighen Heere Scholaster der Collegiale Kercke van Sinte Peeters alhier, hebben goedtghevonden, bij Forme van Ordonnantie oft Reglement uijt te geven de naervolgende Pointen ende Articulen, om alhier binnen dese Stadt onverbreeckelijcken te worden achtervolght, ende onderhouden, op de Penen ende Amenden hier onder naerder ge-exprimeert (*). Terwijl aan het einde derzelve *ordonnantie* gezegd wordt: » . . . . voorts alle an» dere loffelijcke Ordonnantien, die men metter » tijdt, ende bij daghelijckx Experientie bevinden » sal noodigh ende oirbaer te wesen, tot Welvaert » der scholen deser stadt, ende bij de Heeren der » Magistraet geapprobeert, sal—men hier bij voe» ghen, naer de welcke, soo wel als naer de » teghenwoordighe, alle Meesters ende Meesterssen » sullen ghehouden sijn hun te reguleren, enz.

Het is alzoo geene nieuwigheid. Mogt men overigens nog aan de allerheilzaamste uitwerking van

(*) Dit levert ook al weder een nieuw bewijs op, hoezeer de *Fransche* taal de *landtaal* der Belgen is!

Digitized by Google

deze zorg der regering op het onderwijs twijfelen, men bepale zijn onderzoek slechts tot die provincien, waarvan juist tegenwoordig deze klachten uitgaan: vooral in dien tijd, toen de volksgeest nog niet door opruijingen tegen deze zorg was vooringenomen. — Men leze ook de *Verslagen van den staat der hooge, middelbare en lagere scholen*, welke jaarlijks aan de staten-generaal worden gedaan en overgelegd; bepaaldelijk die van de jaren 1822 en 1823 en ook dat van 1824; en men zal verwonderd staan over de snelheid, waarmede deze allergewenschte zorg der regering in Belgie de heerlijkste vruchten heeft opgeleverd (*).

Toen de Duitsche hoogleeraar *A. H. Niemeijer*, een geleerde die zich geheel met het onderwijs en de opvoeding onledig houdt, op zijne reize

(*) De *Haarlemsche Courant* van 8sten April laatstleden, gaf ons daarvan de volgende opgave: » Uit het rapport, wegens het openbaar onderwijs in het Koningrijk der Nederlanden, gedurende het jaar 1825, blijkt, dat in de zuidelijke provincien des rijks alleen, sedert het jaar 1817, zijn gebouwd 1146 schoolhuizen en 668 woningen voor onderwijzers. — Het aantal der kinderen, die alleen des winters de scholen bezochten, is, sedert 1817 tot 1828, met 94,598 vermeerderd, en beliep in laatstgemeld jaar 247,496. — In genoemde provincien telde men destijds 1977 gegradueerde onderwijzers en 785 onderwijzeressen, en 1268 niet gegradueerde onderwijzers en 617 onderwijzeressen, te zamen 4030 personen, alle met het lager onderwijs belast, welk aantal sedert gewisselijk nog is toegenomen."

Digitized by Google

naar Engeland, alwaar hij zich uitsluitend met dit doel heen begaf, ook ons vaderland bezocht, kon hij niet genoeg uitweiden in lof over den toestand van en ijver voor het lager onderwijs hier te lande. — (*) Ook hij haalt het rapport aan van de keizerlijke commissarissen, door *Napoleon* in 1811 naar deze gewesten gezonden, ten einde den staat van het onderwijs op te nemen; en met regt, want dit rapport is uiterst merkwaardig en verstrekt onze noordelijke gewesten tot blijvenden roem. (**) Het getuigenis van vreemdelingen, van

(*) *A. H. Niemeijer, Waarnemingen op Reizen in- en buiten Duitschland.*

(**) In dit rapport leest men, onder anderen, het volgende: » Quant à l'instruction primaire," zeggen zij, » nous avons » trouvé, non-seulement des projets et des vues; mais une » législation complète, et en pleine exécution d'une extrémité » du pays à l'autre, ainsi que tous les documens néces- » saires à l'histoire d'une entreprise si remarquable, et » dont le succès a été si heureux. (pe. 5.) . . . . . » . . . . . Pour en donner une idée en peu de mots, » l'on peut dire que l'instruction primaire est au-dessus de » tout éloge; etc. (pe. 7). . . . . » . . . . . Nous aurions peine à rendre l'effet qu'a produit » sur nous la première école primaire où nous sommes entrés » en Hollande. C'etait préciséement une de celles que la cha- » rité publique entretient pour les enfans des familles les plus » indigentes, pour ceux qui en tant d'autres pays seraient » reduits à trainer leur misère sur les grands chemins pour » y faire le métier de mendians en attendant qu'ils aient la » force de faire celui de voleurs. Deux salles vastes, claires, » bien aérées, y contenaient trois cents de ces enfans, etc. » . . . . . Non seulement ils

Digitized by Google

Franschen, die niet ligt iets bij ons met lof zullen overladen, veel minder ten voorbeeld van navolging aanprijzen, eindelijk van geleerden, welken titel voorzeker niemand een *Cuvier* of *Noël* zal ontzeggen, was alzoo dat zij nergens dan hier te lande, bepaaldelijk het lager onderwijs tot zulk

» apprennent par des méthodes sûres et promptes à, etc. . . . .
» . . . . . ; mais les livres qu'on leur donne, les
» morceaux qu'on leur fait copier sont si bien gradués, ils
» se succèdent dans un ordre si bien calculé, les préceptes
» et les exemples y sont mêlés avec tant d'art, que ces enfans
» se pénétrent en même temps des vérités de la réligion, des
» préceptes de la morale, et de toutes les connaissances qui
» peuvent leur être utiles ou les consoler dans leur malheu-
» reuse condition (p. 9.) . . . . . .
» . . . . . La première vue de cette école nous
» avait causé une surprise agréable; lorsque nous fumes entrés
» dans tous ces détails, nous ne pûmes nous défendre d'une
» véritable émotion (p. 10.); . . . . . nous avons trouvé par-
» tout les écoles primaires sur le même pied, *si l'on excepte*
» *celles où de trop vieux maitres n'ont pu encore se dégager*
» *de leurs anciennes routines.* (id.) . . . . . .
» . . . . . Ce qu'il y a de plus remarquable, c'est que
» l'on est parvenu à ces grands résultats en peu d'années par
» des moyens simples (p. 11.) . . . . . .
» . . . . . .
» . . . . . Ces détails peuvent paraitre puérils; mais il n'en
» est aucun qui ne puisse influer sur l'habitude de la vie
» entière. Loin donc de les mépriser, ou de les négliger,
» nous aurions voulu en étudier encore plus profondément toutes
» les circonstances, *bien persuadés qu'il en est une foule qu'il*
» *faudrait répandre dans toutes les écoles de l'empire, et qui*
» *finiraient par avoir les effets les plus marqués sur les mœurs*
» *des classes inférieures.*" (p. 32.) etc.

Digitized by Google

een trap van volmaaktheid gevonden hadden; terwijl zij het als hoogst wenschelijk beschouwden, *dat deze instellingen algemeen zoodanig in Frankrijk mogten worden ingevoerd.* Dit was *hun* getuigenis over dat *monopolie* van het land van *Outre-Moerdijk*, waartegen men tegenwoordig de massa's opzet en in het harnas jaagt, als tegen een der grootste onheilen welke hun ooit treffen konden!.... Maar, dit hopen, ja dit smeeken wij: de regering houde *hier* weinigstens stand en handhave haar grondwettig regt; het blijvend welzijn van land en volk is er mede gemoeid. — Zij behoude hare hooge zorg; maar wenschte men alleen *geene volstrekte uitsluiting* van geestelijk toezigt — mits zonder *reservatio mentalis* — dan geve zij toe. *Godsdienstgevoel* en *Christenzin* behoort ook reeds op de scholen aangekweekt en onderhouden te worden; dit was de gewoonte der voorvaderen, en land en volk bevonden zich er goed bij. — Onder voorwendsel van verlichting, of mogelijk wel te zeer door haar verblind, en om toch geen dweepzucht of bijgeloof aan te kweeken, heeft men zelfs het *beginsel* van Godsdienst meer en meer uit het onderwijs verbannen. Maar van dáár dan ook die vernietiging van alle gevoel van onderdanigheid, dat zedelijk verval, dat betreurenswaardig toenemen en voortplanten van dwaalbegrippen, die valsche wijsbegeerte, die sofistische leer- en zoogenaamde grondstelsels, dat ongeloof en dien twijfelzucht, kortom dien tuimelgeest van waanwijsheid

Digitized by Google

die alle maatschappelijke banden uit één rukt. —

Hoe toch zou deze bepaling met de grondwet in strijd kunnen zijn? Mogelijk veronderstelt men, dat alsdan de onderscheiding van roomsch-catholijke en protestantsche scholen noodzakelijk zou worden. Geenszins. Wanneer men de kweekelingen over *Godgeleerdheid* in plaats van over *Godsdienst* wilde onderhouden, ja dan ook zou men in de leerstukken en twisten der Godgeleerden — zoo als *Borger* zeer vernuftig aanmerkte — vervallen; maar iets anders is het, *Godsdienstig gevoel*, eerbied, onderdanigheid en onderwerping, vooral ook geloof aan eene Openbaring op meer dan menschelijk gezag steunende, in jeugdige harten aan te kweeken. — Men doe zulks op de wijze, zoo als dit hier, vooral vroeger, plaats vond; in geschikte leerboeken, waarin de dienst van GOD in algemeene omtrekken, steunende op het gezag des Bijbels, voorgedragen werd, en die daarom eerst aan de goedkeuring van roomsche en protestantsche *toeziende* geestelijken konden worden onderworpen. Met hoe veel eenheid ís zulks niet vroeger hier in de noordelijke gewesten geschied: waarom zoude het thans niet meer mogelijk zijn? (*)

(*) » Le moyen imaginé pour instruire dans la réligion des jeunes gens de toutes les croyances, sans les exposer à des contraverses dangereuses, est ce qu'il pouvait y avoir de plus ingénieux en même temps que de plus respectable. Les dogmes particuliers à chaque communion Chrétienne se traitent là

*

Neen, niet slechts is het mogelijk, maar het is waarlijk dringend noodzakelijk. Er zullen nog genoeg ware verdraagzamen in de onderscheiden gezindheden worden aangetroffen, die gezamenlijk de handen willen in een slaan om het wankelend gebouw der Godsdienst te onderschragen, en te gelijk *ware* verdraagzaamheid te bevorderen. — Alleen door waakzame zorg voor de teedere planten, welke thans worden opgekweekt, kan door een volgend geslacht den kanker worden uitgeroeid, die thans de maatschappijen bederft. — Alleen dáárdoor kunnen *Godsdienstgevoel* en *Christenzin* hersteld, en de heillooze gevolgen van valsche wijsbegeerte en schijnverlichting worden vernietigd. — Alleen dáárdoor kan *ware* verdraagzaamheid onder de verschillende belijders van de kerk van CHRISTUS worden geboren; want die vroeger, als kinderen, de *algemeene gronden* van de Godsdienst gezamenlijk hebben geleerd en

dimanche pour chacun dans son église et par ses ministres. L'histoire du nouveau testament, la vie et la doctrine de Jésus Christ; et les dogmes dont tous les Chrétiens conviennent, s'expliquent dans l'école le samedi, jour où il n'y vient point de juifs, à cause du sabat; *mais les vérités communes à toutes les réligions ressortent partout, se lient, s'entrelacent intimement à toutes les branches de l'enseignement; et c'est, pour ainsi dire, à elles que tout le reste se rapporte . . . . . ils pénètrent leur âme de sentimens nobles et doux, que le monde n'affaiblira sans doute que trop tôt,* MAIS DONT IL NE POURRA JAMAIS ENTIÈREMENT EFFACER L'EMPREINTE. — (Uit het bovengemeld Rapport, bl. 27).

Digitized by Google

leeren gevoelen, die zullen later, wanneer ook zij de verschillende wegen hunner voorvaderen volgen, de onverdraagzaamheid nooit zóó ver kunnen drijven dan zij, aan wie deze reeds als kinderen werd ingeprent: zij kunnen alsdan elkander *beklagen;* zij zullen zich niet meer *haten.*

Wij zouden hierop minder aandringen, wanneer de oude Godsdienstige zin nog slechts in de huishoudens werd aangetroffen. Maar hoe is het hier gesteld? — Zeer jong gaan de kinderen ter schole: dáár wordt hun het hoofd met allerlei wetenschap als opgepropt; maar aan de teedere harten dien indruk, die vorming te geven, welke van zoo onberekenbaar gewigt en invloed is op hun volgend leven, daaraan wordt niet of weinig gedacht. — Zijn zij uit den zoogenaamden fatsoenlijken stand, dan gaan zij van school tot school — want de noodige voorraad van halve of oppervlakkige kennis moet niet ontbreken — maar voor hunne zielen, voor hun zedelijke ontwikkeling en beschaving wordt al te dikwerf niets gedaan, ten minste niets anders dan dat zij, wijl het de mode is, zich in het voorbijgaan als lidmaat eener Godsdienstige, neen *Christelijke* gezindheid — want hierin munten de Christenen boven anderen door laauwe overschilligheid uit! — laten aannemen; en zóó slecht, of liever in het geheel niet gewa-

Digitized by Google

pend, onbestand tegen verleiding, verschijnen zij op de groote leerscholen, ook van alle ondeugden en worden *menschen*. — Zijn zij nu van geringeren stand, dan, bij het verbeterd onderwijs, komen zij ook al vroeg op scholen, waar men hun wel eene menigte zaken leert die het mogelijk beter ware dat *zij* niet wisten, waarvan zij ten minste geen nut hebben; maar er GOD te leeren kennen, er eerbied voor Zijn dienst en op grond daarvan ontzag en ondergeschiktheid aan hooger gezag op te doen, dit vindt bijna geen plaats. Volleerd, zoo als het heet, komen zij naar huis en moeten nu ook aanstonds naar een kantoor of winkel; de ter naauwernood de kinderschoenen ontwassen knaap, moet dadelijk aan een beroep of ambacht, hij moet leeren voor zijn brood te werken om door de wereld te komen. Schiet er nu in tusschen-uren nog eenigen tijd overig, ja, dan wordt er ook aan de Godsdienst gedacht, dan zendt men hem ter cathechisatie; maar zoo niet, dan moet dit voor het beroep of ambacht wijken, de aanneming wordt op de lange baan geschoven, is altijd tijds genoeg en blijft alzoo veeltijds geheel achterwege: de jongeling wordt aldus man en vader, zonder in eenig Godsdienstig genootschap ingelijfd te zijn.

Men meene niet dat deze voorstelling overdreven zij. Vraag het uwe leeraren, hoeveel, niet eens nog *ongodsdienstigheid*, maar volstrekte *onkunde* omtrent de hoofd-leerstukken der Christelijke kerk,

Digitized by Google

kortom omtrent alles wordt aangetroffen. — Waarlijk men heeft stof zich te bedroeven, wanneer men, bij al het geroep over de voortgangen van den menschelijken geest, het meer en meer toenemend verval van Godsdienstigen zin in Nederland gade slaat. Wil men een nageslacht hebben dat nog minder is: men verbetere, zoo veel slechts mogelijk is, het onderwijs; lokke alzoo geheel de jeugd, en zoo lang zij *jeugd* is, op de scholen; en sluite aldaar, ter vermijding van elken aanstoot of valsche aantijging, alles uit wat slechts naar Godsdienst zweemt: er zal een nageslacht ontstaan dat, los van alle banden, zich rijp zal wanen voor dien tooverstaat der natuur; maar wee dan ook de gevolgen voor staat en maatschappij!

Dit doel te willen bereiken, door de scholen geheel in handen te stellen der geestelijkheid, ware dwaasheid: neen, dan zou Godgeleerden sektengeest en niet Godsdienstgevoel worden aangekweekt. — Wij wenschen daarom het oppertoezigt bij de hooge regering, die, in hare betrekking tot den staat, tot geen *bepaalde* gezindheid behoort, maar die niettemin Godsdienstig is en moet zijn. Door dit toezigt alléén, kan het Godsdienstgevoel en den Godsdienstigen zin worden aangekweekt en levendig gehouden. — Mogt het alzóó geschieden! —

Digitized by Google

Vrijheid van Drukpers.

Reeds in onze inleiding tot dit overzigt, hebben wij in algemeene omtrekken geschetst hoe veel goeds deze vrijheid kan uitwerken, maar ook tot welke verderfelijke gevolgen het misbruiken derzelve leidt.

Evenwel, men kan het nut en het regt beiden niet laten verloren gaan om het misbruik: men behoort alzoo onder de grondbeginsels zijner staatsregeling, ook het *beginsel* van vrije drukpers op te nemen. Doch het is niet alleen ten uiterste onstaatkundig en gevaarlijk, maar het wordt in het belang van den staat, voor de algemeene en persoonlijke zekerheid onmogelijk, ja bijna ongeoorloofd dit beginsel in vrije werking te brengen, zonder gelijktijdige bepaling wat geoorloofd en wat strafbaar zij, en op welk eene wijs het ongeoorloofde zal worden gestraft. — Het eerste hebben de ontwerpers der grondwet gevoeld en erkend: het andere moet door nadere wetsbepalingen worden omschreven.

Daartoe moet er worden onderzocht en vastgesteld, wat ook ten dezen als *geoorloofd* en wat als *ongeoorloofd* kan en moet worden beschouwd. —

Digitized by Google

In een staat gelijk de onze, waar de vrijheid van drukpers onder de beginsels der grondwet is opgenomen, vindt men den leidraad tot dit onderzoek in deze grondwet zelve; en wel in art. 227, alwaar staat: » Het is aan elk geoorloofd om zijne » gedachten en gevoelens door de drukpers, als een » doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en » voortgang van verlichting, te openbaren, zonder » voorafgaand verlof daartoe noodig te hebben, blij- » vende nogtans elk voor hetgeen hij schrijft, drukt, » uitgeeft of verspreidt, verantwoordelijk aan de » maatschappij of bijzondere personen, voor zoo » verre deze regten mogten zijn beledigd."

De grondwet stelt alzoo het beginsel; dat is, de drukpers *kan* een *doelmatig middel* zijn, tot *uitbreiding van kennis* en *voortgang van verlichting*. — Volgens dezen grondregel, staat zij er het gebruik van toe aan *elk*, en zulks wel *zonder voorafgaand verlof* daartoe te behoeven; echter onder de uitdrukkelijke bepaling van *verantwoordelijkheid*, zoowel aan de maatschappij — waaronder men dus ook verstaan moet den staat — als aan elk bijzonder persoon. — Want, van alles wat strekken kan tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting, daarvan is de openbaarmaking nuttig, voordeelig en dus aan elk *geoorloofd*: alles wat daaraan niet voldoet, laat staan wat dezen middellijk of onmiddellijk tegenwerkt, is schadelijk, verderfelijk en dus *ongeoorloofd* en *strafbaar*. — Daarom er-

Digitized by Google

kent de grondwet wel de vrijheid van drukpers, maar niet de *onbepaalde* of *onbeperkte* vrijheid, want zij stelt de *verantwoordelijkheid*. Waar verantwoordelijkheid wordt gesteld, is de mogelijkheid der overtreding verondersteld en bij gevolg ook de strafwet welke deze overtreding moet beteugelen.

Dit is het grondwettig beginsel en deszelfs nadere omschrijving. — Tot beter begrip hiervan dient men ook wel in het oog te houden dat er, ten opzigte der vrijheid van drukpers, een groot onderscheid moet worden gemaakt tusschen de eigenlijk gezegde *wetenschappelijke* en de *staatkundige* vrijheid: want ware, in het eerste geval, deze vrijheid in den ruimsten zin toe te laten; niet alzoo in het andere, als staande in een te naauwelijks verband tot datgene waarop geheel de zekerheid van den staat berust.

De natuurlijke en ware uitlegging van dit beginsel is dus, *bepaaldelijk met betrekking tot ons rijk*, deze:

Ieder mag zijne bijzondere denkwijze openbaar maken; dus ook in het Godsdienstige: dit te doen door ongodisterij of ongeloof te prediken, of hoon, smaad en bespotting op andere Godsdienstige gezindheden te werpen, is *ongeoorloofd*; alzoo, alles wat strekken kan om Godsdienstigen zin, liefde en verdraagzaamheid bij de verschillende gezindheden te

Digitized by Google

bevorderen en aantekweeken, is in het belang van den staat: wat eene tegenovergestelde strekking heeft, of waarmede men het Godsdienstgevoel zelve ondermijnt, moet worden geweerd.

Elk mag, ook door middel der drukpers, zijne gedachten openbaren over de inwendige gesteldheid van het rijk en het algemeen en bijzonder belang der ingezetenen: van dit middel gebruik te maken, om deze inwendige gesteldheid partijdig voor te dragen en de bijzondere belangen der ingezetenen in botsing te brengen, is *ongeoorloofd*; alzoo, alles wat ten doel heeft de verbroedering tusschen de twee groote afdeelingen, noorden en zuiden, de onderlinge eensgezindheid en eenswillendheid bij allen te bevorderen, is in het belang van den staat: alles wat deze noodwendige verbroedering tegenwerkt of de scheuring grooter maakt, waardoor men de onderlinge eendragt in de waagschaal stelt en vergeten partijschappen weder tracht levendig te maken, moet worden geweerd.

Elk mag vrij en onverlet zijne gevoelens openbaren over de wetten van het rijk en over de handelingen der openbare staatsmagten (*): — onder dezen schijn, de verbindelijkheid of wettigheid der bestaande wetten in twijfel te trekken en de burgers tegen hun regering op te ruijen, is *ongeoorloofd*; — alzoo, eene bescheidene, grondig overwogene en waardige beoordeeling van de *ontwerpen*

(*) Memorie van Toelichting, bij het Ontwerp van Wet op de drukpers, van 22 December 1828.

Digitized by Google

van wet, van wenschelijke verbeteringen in te *herzienen* wetten en van de handelingen der openbare ambtenaren van den staat of wel der staats-magten — het *souverein* hoofd uitgezonderd — is in het belang eener constitutionele regering; maar deze beoordeeling moet stiptelijk berusten op de regels der strengste welvoegelijkheid, zij moet vooral berusten op het *tegenwoordig* Nederlandsche staatsregt en niet op oudtijds bestaande instellingen, veel minder nog op vreemde staatsvormen; terwijl ook datgene, wat na *constitutionele* beraadslaging en overweging als *wet* is aangenomen en afgekondigd, ten minste voor zekeren bepaalden tijd onschendbaar en ook zedelijk verbindend wezen moet: redeneringen dus die daarmede in strijd zijn, moeten worden geweerd.

De noodzakelijkheid daarvan zal elk gevoelen en erkennen: de zorg daarover en de keuze der middelen behoort, als regt en als pligt, bij de regering. —

De zorg daarover behoort aan de regering. — Het vermogen om zijne gevoelens en denkbeelden vrij te openbaren, is een natuurlijk vermogen; maar het heeft zijne grenzen: het vrije regt daartoe is dus geen onvervreemdbaar of volstrekt regt, dat nimmer zou kunnen of zelfs moeten worden opgegeven. — Neen, de regering in eene maatschappelijke

Digitized by Google

vereeniging zorgt voor de handhaving der beginsels, maar zij zorgt ook tevens voor de regten van al de burgers; en terwijl zij alzoo de persoonlijke en burgerlijke vrijheid, het leven en den eigendom van den *natuurlijken* mensch tegen allen overlast, gewelddadige of slinksche aanranding beschermt, kan en mag zij evenmin dat van den *zedelijken* mensch, de eer en goeden naam — veeltijds het eenigste en niet ligt te herkrijgen eigendom — aan de aanvallen van kwaadwilligheid, onkunde of partijdigheid straffeloos blootstellen. Ook kan en mag eene regering het niet dulden, dat zij zelve straffeloos worde gehoond en beschimpt; al haar zedelijken invloed op de maatschappij aan wier hoofd zij staat, vermogender dan de werkelijke, rust op eene onbevlekte hoogachting; wordt deze besmet of langzamerhand geheel ondermijnd, dan gaat dien noodzakelijken invloed verloren en met haar alle gezag (*) — *Un*

(*) *Ancillon*, in zijne *Nouveaux Essais de Politique et de Philosophie*, drukt zich dienaangaande in een hoogstmerkwaardig betoog over de vrijheid van drukpers aldus uit: » Les attacques dirigées contre la personne des souverains, ... sont encore, et plus injustes et plus dangereuses . . . . . Le respect pour la personne des souverains est le principal ressort de leur autorité . . . . . L'histoire est leur tribunal, et non la critique du jour . . . . On peut et l'on doit même éclairer, par des écrits, les actions et les opérations des souverains et gouvernans; mais le ton de ces écrits doit être décent, mésuré, noble . . . . . Il est rare que ces critiques des gouvernans soient faites avec connaissance de cause . . . . . Il n'y a rien de plus difficile que de juger les opérations du gouvernement . . . . . Les gouvernemens, fût-ce même les meilleurs, ne sont jamais

Digitized by Google

roi cesse d'être roi, dès qu'il cesse d'en imposer, zegt *Montesquieu* ergens; doch niet alleen tot de

tellement bons, qu'on ne puisse leur faire beaucoup de reproches, et leur remontrer des torts fondés . . . . . Affaiblir l'autorité des lois en les décréditant, et les décréditer en leur opposant un idéal chimérique, ou en niant la légitimité du pouvoir de qui elles émanent, c'est corrompre le peuple, décomposer l'état, et y introduire un principe de dissolution. . . . . Les lois et les ordonnances les plus parfaites, ne peuvent assurer le bien général qu'en froissant beaucoup d'intérêts particuliers, elles ne peuvent travailler pour l'avenir, qu'en paraissant quelquefois sacrifier le présent. Leur sagesse, plus elle est profonde; leur utilité, plus elle est réelle, ne sont pas faites pour être reconnues par tout le monde. — . . . . . Il y a tant de gens qui aiment mieux juger sans connaitre, que connaitre sans juger, et qui, à force de donner leur opinion pour l'opinion publique, finissent trop souvent par donner à la seconde les caractères de la prémière! Un bon gouvernement pourra donc être méconnu, calomnié, décrédité, affaibli, menacé, bouleversé même par des écrits aussi plein d'erreurs que de mensonges, mais qui couvrent les unes de tout l'éclat du talent, et masquent les autres par leur audace. Dans une société développée, où la vanité croît avec les lumières, où l'on confond l'indépendance des esprits avec le désordre des idées, comme on confond la liberté avec la licence, il y aura, pour l'amour propre de la foule, plus d'attraits à critiquer les opérations du gouvernement qu' à les justifier; il y aura toujours plus de gloire populaire à être dans le parti de l'opposition que dans celui du gouvernement. *Il peut même venir des temps, où il paraîtra plus grand de détruire ce qui existe, sous prétexte de ses abus, que de conserver ce qui existe, par la raison de ses avantages, plus grand de refondre les institutions que de les corriger et de les polir, et de révolutionner l'ordre social que de le réformer.*

(Zie het eerste Deel, bl. 241–43 en 253–55.)

Digitized by Google

hooge regering, maar tot alle staatsmagten en openbare collegien strekt zich deze bedenking uit: hun grootste kracht is, zoo als wij reeds opmerkten, hun zedelijken invloed; en niet alleen dat aanranding of ondermijning van dezen niet straffeloos kan worden geduld, maar zij is meerder en zwaarder strafbaar dan omtrent den gewonen burger. Die de eer en goede naam van eenen openbaren staats-ambtenaar aantast, heeft niet alleen den mensch of burger beleedigd, maar de maatschappij in het algemeen; aan deze dan ook is hij vergoeding schuldig. (*)

(*) Wij geloven het niet *ontijdig*, hier het *vroeger* gevoelen dienaangaande van den edel-mogenden heer *Lehon* aan te halen: —

» Si le particulier qui n'a d'autre public qu'un faible nombre de parens et d'amis, qui ne connait d'autre monde que le petit cercle de ses relations, qui vit et meurt inconnu dans la foule, tient à l'estime de quelques hommes comme à son bien le plus cher, et quand il est faussement attaqué, poursuit par cette action directe le juste dédommagement des risques qu'il a courus ou du préjudice qu'il a souffert: quelle réparation ne doit pas exiger l'homme public dont les principes, les actions, et la morale sont solennellement diffamés. Sans doute il ne peut confondre l'inappréciable intérêt de l'honneur avec la cause générale de la société, celui qui, nonobstant la carrière plus étendue de sa vie privée, où la considération l'environne, exposé, dans un centre d'opérations administratives, aux regards et à la critique d'un public innombrable, se trouve tout à la fois en rapport avec les derniers citoyens et les premières puissances de l'état. Il doit à cet honneur outragé tous les appaisemens légitimes, dont l'effet nécessaire, en protant des coups sensibles au coupable, est de répandre sur le triomphe de la défense toute la solennité de l'accusation . . . . . .

Digitized by Google

De drukpers is een middel, waardoor men zijne gevoelens en denkbeelden aan anderen mededeelt: het is dus eene handeling, een daad. De indruk en het uitwerksel dezer daad, zijn minder schielijk werkende dan van meer onmiddellijke mededeeling; maar daarentegen vat zij ook zoo veel dieper wortel en is alzoo des te gevaarlijker. Kortom, de misbruiken der drukpers zijn voor den zedelijken, wat aanrandingen door dadelijkheden voor den natuurlijken mensch zijn.

Heeft nu de regering geen regt om *deze* vrijheid binnen zekere grenzen te beperken; is dit wezenlijk de vrijheid zelve aan banden leggen; moet

La calomnie, qui porte à l'honneur un coup plus sensible mille ois que ceux qui atteignent la fortune ou menacent la vie, a subi de tous tems la juste sévérité des lois . . . . . Quel gouvernement en effet pourrait autoriser un homme à décrier ses concitoyens, à dénaturer des faits et à vociférer fl'injure! . . . . . Toutes les âges présentent la même indignation contre les diffamateurs et la même sévérité eontre leurs attentats . . . . . Quel autre caractère encore prend cette calomnie, quand elle attaque une commission administrative que les lois, les *réglemens* et les *instructions ministérielles* justifient. . . . . L'homme impartial reconnait à ces procédés, un nouvel exemple de cet évènement trop ordinaire, *où l'intérêt blessé, n'osant accuser l'autorité suprême des lois qui statuent, ni celle des ministres qui ordonnent, déchaine toutes ses fureurs contre l'administrateur subalterne qui exécute*, etc. *Mémoire pour la Commission des Hospices*, etc. par Charles Lehon, *Avocat*, Brux. 1815.

Digitized by Google

elk in *dit* opzigt zijn eigen regter zijn, en, als eenigste hulpmiddel, hetzelfde wapen ter verdediging gebruiken waarmede men hem heeft aangevallen: dan ook heeft zij even min regt om de natuurlijke vrijheid te beperken; dan is ook, in elk ander geval, ieder zijn eigen regter, en de handhaving en uitoefening der geregtigheid door een bestemd ligchaam, uit de maatschappelijke vereeniging genomen, een onding. Immers wie kan, ook hier, beter dan de aangerandde of beleedigde persoon zelve, gevoelen en beoordeelen waarin hij aangerand of beleedigd is geworden? Wie kan, ook in andere opzigten, aan den oorspronkelijk vrijen mensch zijn natuurlijk regt ontnemen, waardoor hij zich op zijnen beleediger wreekt door die middelen en op zulk een wijs, als hem het geschiktste voorkomt en het best voor zijne krachten is berekend? — Juist de instelling der burgerlijke maatschappijen, die in het phijsieke den zwakkeren burger tegen de aanvallen van den sterkeren behoedt; maar die daarom, ook in het morele, den mensch, hij zij hoog verheven in aanzien of laag van stand, tegen de vergiftigde pijlen van laster en eerroof moet beschermen.

Alle staatkundige schrijvers stemmen dan ook toe dat deze vrijheid binnen zekere grenzen moet worden te rug gehouden, opdat zij wezenlijk *vrijheid* blijve en haar gebruik niet in misbruik ontaarde. — *De Chateaubriand*, de vrijheid van drukpers be-

Digitized by Google

schouwende als het volstrekte vereischte eener vertegenwoordigende regeringsvorm (*point de gouvernement représentatif sans la liberté de la presse*), verlangt niettemin tegen het misbruiken derzelve eene wet, waarbij de schrijvers, naar gelang van het misdrijf, met ondergang, eerloosverklaring, gevangenisstraf, verbanning en zelfs met den dood worden bedreigd. (*) — De bekende Duitsche hoogleeraar *Krug*, een ijverig voorstander van en schrijver over het liberalismus, erkent mede in een bepaaldelijk daarover geschreven werkje, dat deze vrijheid binnen zekere grenzen besloten en niet buiten verantwoordelijkheid kan en moet gehouden worden: » daarom", zegt hij, » moeten er wetten zijn, waardoor de misbruiken door middel der drukpers worden verzwaard en minder gevaarlijk en schadelijk gemaakt, zonder tevens het regt gebruik zelve te verhinderen". (**) — Ook zegt

(*) . . . . . Cette liberté ne peut exister qu'en ayant derrière elle une loi forte, *immanis lex*, qui prévienne la prévarication par la ruine, la calomnie par l'infamie, les écrits séditieux par la prison, l'exil, et quelquefois par la mort: . . . . . c'est aux risques et périls de l'écrivain que je demande pour lui la liberté de la presse." — *Chateaubriand, Monarchie selon la Charte.*

(**) . . . . . » Es soll keine Schrift durch den Druck bekannt gemacht werden, welche ein Streben verraeth, Religion und Sittlichkeit in den Augen des Volks verächtlich zu machen, Ungehorsam und Aufruhr gegen die bürgerliche Obrigkeit oder Hass und Zwietracht . . . . . zu erregen, oder endlich, die Ehre einer (physischen oder moralischen) Person durch Verbreitung verleumderischer Beschuldigungen zu krän-

Digitized by Google

de hoogleeraar *Kluit* ergens: » Dan gelijk *de Vrij-*
» *heid* in 't gemeen beschouwd heure grenspalen
» heeft, en onderscheiden moet worden van *Losban-*
» *digheid*, even zoo is 't ook gelegen met *de Vrij-*
» *heid van de Drukpers*, die men wel behoort te
» onderscheiden van *de Losbandigheid van de Druk-*
» *pers*, waaromtrent *de Wet* behoort werkzaam te
» zijn, als die ook daarin *den algemeenen Wil* moet
» uitdrukken, dewijl *de algemeene wil* nooit strek-
» ken kan tot toelatinge van *losbandigheid*; en wel-
» ke *Wil* derhalven hier ook ten richtsnoer strekken
» moet van de bepaaling niet der *Vrijheid*, maar
» der *Losbandigheid* van de Drukpers. Dit grondbe-
» ginsel nu vast staande, zoo is het rasch uitge-
» maakt, dat 'er *Wetten* moeten zijn, die tegen het
» misbruik der drukpers waaken . . . . . .
» . . . . . De *Losbandigheid* der Vrijheid
» gaat altijd met de *Losbandigheid* der *Drukpers* ge-
» paard, of liefst, zij volgen elkander op in hun-
» nen vernielenden loop; want is het, dat twistende
» partijen in eenen Staat, elkander van wederzijds
» bekladden, vervolgen, verscheuren; tot dat de
» bloedige overwinning aan den *sterksten*, of den
» *kwaadaartigsten* blijft, en den ander eindelijk

. . . . . .

ken. — Dagegen, u. s. w. . . . . Wenn also von Gesetzgebung in Bezug auf Pressfreiheit die Rede ist, so kann die Absicht des Gesetzgebers bloss dahin gehen, *den Misbrauch der Presse zu erschweren und minder gefährlich zu machen, ohne zugleich den rechten Gebrauch zu hindern.* — *Krug, Entwürf zur Deutschen Pressfreiheit*, u. s. w. Leipzig, 1818.

*

Digitized by Google

» alle Vrijheid ontzegd wordt, 't is even zo met de » *losbandigheid der Drukpers*; die preekt men aan, » die laat men toe; die verheft men, tot dat de » *sterkste* of *kwaadaartigste* partij, hierdoor de over- » winning behaalende, de Drukpers maar ter eener » zijde *vrijheid* laat, en de andere zijde op heur » beurt onderdrukt" (*). Maar niemand heeft, volgens ons gevoelen, dit onderwerp meer ter toetse gebragt aan staatkundig en burgerlijk regt en billijkheid, aan algemeen en bijzonder belang; niemand heeft klaarder grondregels van drogredenen onderscheiden, en de voor- en tegengronden van *onbepaalde* vrijheid der drukpers dieper overwogen, dan den reeds meermalen genoemden *Aneillon*:

Na ernstig en naauwkeurig te hebben onderzocht, *of er werkelijk misdrijven door middel der drukpers bestaan; en of deze misdrijven van zoodanig verderfelijken aard zijn, dat zij bedenkelijke gevolgen kunnen na zich slepen?* betoogt en bewijst hij dat er zulke misdrijven zijn: » gedrukte stukken kunnen de algemeene zekerheid in de waagschaal stellen, door aanranding van zaken of personen"; dat is, door alles wat gerigt wordt tegen de zaken in het algemeen, tegen de grondbeginsels waarop de maatschappij berust, tegen de gewoonten, tegen de wetten en tegen de zeden; en, zegt hij, » door deze misdrijven worden de gewigtigste en dier-

(*) *De Rechten van den Mensch in Vrankrijk, geen gewaande Rechten in Nederland, enz.* Amsteldam, bij *Wouter Brave*, 1793, bl. 238 en v.

Digitized by Google

baarste eigendommen blootgesteld en bedreigd: niets ware alzoo wenschelijker, dan ze te kunnen beletten of voorkomen" (*).

Er moeten dus middelen van bedwang zijn. — Maar, is men het vrij algemeen daarin eens, dat de misbruiken door middel der drukpers hoogst gevaarlijk en schadelijk kunnen zijn en alzoo krachtdadig

(*) » La publication peut-elle compromettre la sûreté de l'état, ou celle des individus? Si elle le peut, il est clair que l'exercice du droit de publier ses idées, peut amener des délits qui seront des abus de ce droit précieux et sacré, et il sera d'obligation pour le gouvernement d'empêcher l'existence de ces délits . . . . . Ainsi, *y-a-t'il des délits de la presse? y-a-t'il des délits de ce genre véritablement pernicieux et qui entraînent des conséquences graves?* . . . . . Des écrits imprimés peuvent compromettre la sûreté publique en attaquant les personnes, ou en attaquant les choses. — . . . . . ils peuvent attaquer les individus par des calomnies et des médisances publiques, ou contenir des provocations directes et indirectes contre les gouvernemens . . . . . il y a des délits de la presse contre les choses, parce qu'il y a des attaques: contre les principes qui entretiennent, dans l'ordre politique, la vie intellectuelle et morale: contre les habitudes, qui assurent la tranquilité de l'état, et en régularisent le mouvement: contre les lois, qui contiennent les passions féroces, et qui doivent une grande partie de leur force à l'opinion: contre les moeurs, sans lesquelles les lois sont impuissantes. Ces délits menacent et compromettent les propriétés les plus précieuses, et il serait sans doute à désirer que l'on pût les empêcher et les prévenir. — *F. Ancillon, Nouv. Ess. de Polit. et de Philos.* Paris — Berlin 1824, T. I. p. 234 et suiv. et 249.

Digitized by Google

moeten worden bestreden, minder over de keuze dezer middelen zelve. — Er zijn er die zouden wenschen, het misbruik eerder door doeltreffende middelen en inrigtingen *voorkomen* dan wel gestraft te zien; terwijl anderen, die dit voorkomen voor bijna onmogelijk houden, hetzelve alléén door krachtige *strafwetten* willen betengelen. — Beide, vermeenen wij, dat in het werk kan en moet gesteld worden; het laatste zelfs eerst dáár, waar het voorkomen ongenoegzaam of slecht mogelijk is, of door overtreding van het daartoe verordende dubbel noodzakelijk is geworden.

De keuze dezer middelen behoort daarom bij elke regering, omdat zij haar grond op de staatsregeling en op datgene wat in het belang der zamenstelling van een rijk noodzakelijk gevorderd wordt. — Want de moeijelijkheid van wetsbepalingen op dit stuk is voornamelijk daaraan toeteschrijven, dat de grenslijn tusschen waarheid en dwaling bezwaarlijk *vooraf* te bepalen is, en het gevaarvolle en schadelijke van drukwerken veel afhangt van *zaken*, *tijden* en *omstandigheden*. — Er zijn zaken waarover men aan de drukpers de ruimste vrijheid kan laten, zonder dat de algemeene zekerheid eenigzins in de waagschaal gesteld wordt; er zijn er andere, waaromtrent men ten haren opzigte het naauwste toezigt moet in acht nemen: er zijn tijden, waarin men bijna elke buitensporigheid der drukpers ongemerkt zou kunnen laten doorgaan;

Digitized by Google

er zijn er andere, waarin elke onvoorzigtigheid gevaarlijk wordt en dus moet worden te keer gegaan: er zijn omstandigheden, waaronder zelfs het kwaadaardigst venijn onschadelijk in de algemeene liefde en het algemeen welvaren wordt opgelost; door van buiten af werkende oorzaken kunnen er andere geboren worden, waarbij elke droppel van dit vergif eene algemeene gesting kan te weeg brengen. — Daar na dus moeten ook de wetten en verordeningen op dit stuk worden gewijzigd: nergens is minder bestendigheid in de wetgeving mogelijk dan hier.

De Nederlandsche grondwet maakt in zulke omstandigheden de *keuze* der middelen bezwaarlijk; want zij stelt niet alleen het beginsel van *vrije* drukpers, maar laat den wetgever, bij welke orde van zaken ook, niets dan de beteugeling door middel eener *strafwet* over. — Hartelijk verheugen ook wij ons, dat tot het openbaar maken zijner gedachten en gevoelens geen *voorafgaand verlof* noodig is; en waarlijk, geenszins zijn wij voorstanders van *censuur;* maar had dit, *als beginsel*, uit de grondwet moeten worden buiten gesloten? is alle censuur dezelfde? In geenen deele. — Er kunnen oogenblikken van opgewondenheid, van crisis zijn, waarin eene waardige, eerlijke en ijverige censuur, de voortreffelijkste diensten aan den staat en aan de rust der ingezetenen zou kunnen bewijzen; terwijl welligt in diezelfde oogenblikken, de toepassing eener strafwet de

Digitized by Google

gevaarlijkste gevolgen zou na zich slepen. — Overigens stelt men zich steeds de censuur voor, zoo als wij haar onder den keizer der Franschen leerden kennen, of zoo als zij vroeger bij de inquisitie bestond en mogelijk nog in sommige landen bestaat. Maar eene *gedeeltelijke* censuur, van de periodieke drukpers bij voorbeeld, en bepaaldelijk met toepassing op hen, die zich reeds aan vroeger vergrijp in dit stuk schuldig gemaakt en daardoor het vertrouwen der regering verloren hadden; eene censuur van naamloos geschrijf; alles door een collegie, niet van bestemde *regterlijke* censoren, in eenig opzigt afhankelijk van de regering, maar van de achtingwaardigste burgers, door hun Godsdienstigheid, zedelijkheid, vaderlandsliefde en kunde bij al hun medeburgers in achting? — Eene zoodanige censuur had mogelijk voordeelig voor den staat en even voordeelig voor de schrijvers zelve kunnen wezen; daar de *verantwoordelijkheid*, waaronder zij thans verblijven, door censuur ware opgeheven geworden.

Maar het schijnt dat deze uit de grondwet volstrekt is buiten gesloten: eene overweging daarover kan alzoo, ten minste bij eene verhandeling over het *tegenwoordig* Nederlandsche staatsregt, in geene aanmerking komen. Het was ook alleen ons doel op te merken, dat er oogenblikken zouden kunnen ontstaan waarin het te betreuren was zij zoo *volstrekt* tegen de *grondwet* schijnt te strijden; aan

Digitized by Google

te toonen dat men zich veeltijds deze instelling te zwart voorstelt, dat zij ten minste niet zóódanig behoefde te zijn als zij wel geweest is; en verder te doen zien, dat de schrijvers zelve bij dezen maatregel geene schade zouden geleden hebben — en voorwaar het publiek ook niet! — Want het *voorloopig verlof* wordt alleen overbodig, door *zeer gestrenge* handhaving van de verantwoordelijkheid.

Sluit nu echter deze vrije openbaarmaking, zonder voorloopig verlof, ook het *later verbod* uit? — De regering over den staat schenkt haar vertrouwen aan hem, die zijne gevoelens en denkwijze door middel der drukpers wil openbaren; zij laat hem daarom vrijheid zulks te bewerkstelligen, zonder eerst van deze gevoelens of denkwijze kennis te nemen: maar zij blijft niettemin *regering*, belast met de zorg voor de zekerheid van den staat en voor het algemeen en bijzonder belang; en zij mag dus dit vertrouwen nooit zoo ver uitstrekken, dat zij het misbruiken van hetzelve eerst door de schadelijke *gevolgen* zou leeren kennen. — Wel heeft zij aan elk het regt toegekend om, op eigen *risico* en verantwoordelijkheid, onbepaald vrij te *schrijven*, maar niet om dit geschrijf, wanneer het tegen de belangen der maatschappij mogt aanloopen, onbepaald vrij te *verspreiden*: haar behoort het regt en op haar ligt de verpligting, om ten minste de verspreiding en algemeenmaking van dwaalleeren te kunnen voorkomen of stuiten;

Digitized by Google

daarvoor staat zij aan het *hoofd* van den staat. Heeft nu iemand uit kwaadwilligheid van dit vertrouwen misbruik gemaakt, dan draagt hij door de schaden loon naar verdiensten: heeft hij uit achteloosheid of onwetendheid de grenzen der betamelijkheid overschreden; voor hem ware censuur wenschelijker geweest, daar deze de verantwoordelijkheid zou hebben opgeheven, maar thans, bij gebreken van dien, had hij niet op eigen oordeel steunen, maar het gevoelen van meer kundigen inwinnen moeten: in elk geval, het *algemeen* belang gaat ook hier boven het *bijzonder* belang.

En schijnt dit niet de bedoeling geweest te zijn bij de daarstelling der maatregel, dat, en aan de plaatselijke besturen en aan het ministerie van justitie, een exemplaar van alle drukwerken moet worden ingezonden? — Maar wat baat deze inzending, zoo er geen middel bestaat het kwaad bij den oorsprong te keeren? — Men zegge niet dat een regterlijk vonnis, wanneer er werkelijk tegen de wet gezondigd is, daaraan voldoet. De gang van het regt is *hier* te langzaam. In elk ander geval voldoende, daar het misdrijf meer onmiddellijk aan den misdadiger is verbonden, is hier het vergif door geheel een maatschappij, dikwerf op eene doodelijke wijs verspreidt, wanneer de arm der geregtigheid wel is waar den dader treft maar zich verder over eene schim uitstrekt. — Daarbij, is het regt van een *bijzonder*

persoon aangerand, dan heeft de vervolging in regten op de aanklagte van dezen bijzonderen persoon zelve plaats: zijn echter de regten der maatschappij of van den staat aangetast, dan moet deze vervolging plaats vinden op den eisch van het publiek ministerie, *als vertegenwoordigende de regering*. Geschiedt nu deze actie tegen drukwerken, op *vermoeden* van kwade bedoelingen, op *schijnbare* uitlokking of aanzetting tot wanorde, enz., op *mogelijke* of zelfs *waarschijnlijke* kwade en nadeelige gevolgen; dan wordt aan zoodanige vervolging den schijn gegeven van *willekeur*, waarvan de kwaadwilligheid op nieuw gretig gebruik maakt, en de regering is dus bijna gedwongen om, hoewel met de handhaving der publieke orde en met de zorg voor het belang van allen belast, deze orde en eendragt, dus ook het algemeen belang, te zien ondermijnen en vernielen en werkeloos te blijven, tot dat de schijn in wezenlijkheid overgaat, de kwade en nadeelige gevolgen werkelijk plaats hebben gehad en nu wel de vervolging in al derzelver kracht geschiedt, maar tevens ook het kwaad tot volle rijpheid gekomen en het dus te laat is. Er behoorde alzoo een middel te bestaan, waardoor het kwade spoediger kon worden geweerd.

Een collegie van gezworenen zou, vermeenen wij, aan dit doel kunnen beantwoorden. — Wanneer wij hier van zoodanige instelling spreken, dan bedoe-

Digitized by Google

len wij geenszins een ligchaam van gezworenen, naar het lot verkozen uit het eigenlijk gezegde *volk*; of zóó als dit in Engeland plaats vindt, waar deze gezworenen tevens regters zijn; maar alleen een beoordeelend collegie, uitsluitend met de zorg belast alle *schadelijke* en *gevaarlijke* voortbrengsels der drukpers dadelijk aan te wijzen: — zoo men wil, eene censuur *a posteriori*; volstrekt onschadelijk dus voor de vrijheid zelve, maar hoogst nuttig voor de algemeene zekerheid.

Dit collegie, provinciaal bij voorbeeld, zou behoren te zijn zamengesteld uit de meest algemeen geachte personen, door Godsdienstigheid, vaderlandsliefde, braafheid en kunde boven hunne medeburgers uitmuntende. Niemand, dan die de jaren der driften te boven was, moest tot hetzelve worden toegelaten. Men zou, met betrekking tot dit collegie, eene soort van letterkundige voogdijschap kunnen daarstellen. — Alle geschriften van openbare instellingen of collegien, van ambtenaren van den staat, van personen ter goeder naam en faam staande en van welker bedoelingen ten goede men, of door vroegere geestproducten of door andere omstandigheden, verzekerd was, konden van zoodanig toezigt worden ontheven en met vol vertrouwen vereerd; daarentegen, alle *naamloos* geschrijf, alle schrijvers die zich aan vroegere uitwijkingen hadden schuldig gemaakt, moesten zeer streng worden bewaakt: de staat behoeft niemand volledig vertrouwen te schenken, die niet met zij-

Digitized by Google

den naam wil of durft te voorschijn komen, veel minder nog die de maatschappij reeds eenmaal in hare regten aantastte. Aan dit collegie moest dan alles worden overgelegd wat de drukpers opleverde — vooral de periodieke drukpers en de zoogenaamde brochures als zijnde de meest gevaarlijke — om door hen te worden beoordeeld. Op hunne aanwijzing en eisch moest de vervolging geschieden tegen alle schrijvers, die in eenig werk de regten van de maatschappij of van den staat hadden aangetast; en middelerwijl moest de verdere verkoop van zoodanige geschriften, alleen op hun verklaring, tot na de uitspraak des regters kunnen worden geschorst. — Geene vertalingen moesten worden toegestaan, dan waarvan zij vooraf kennis droegen: kwam hun eenige vertaling nadeelig voor, dan konden zij de aankondigers daarop opmerkzaam maken en tevens den regter van hun oordeel kennis geven, opdat zoodanig vertaald werk, wanneer het niettemin mogt worden in het licht gegeven, dadelijk ook door regterlijk vonnis geweerd werd. — Ook moest het dan aan elk vrij staan, zijn manuscript ter beoordeeling aan dit collegie te geven; was hetzelve door hen goedgekeurd, dan behoorden schrijver en uitgever van de verantwoordelijkheid ontheven te zijn.

Naamlooze schriften. — Het naamloos geschrijf is toelating, maar in den grond strijdig met alle regt. Ook schijnt het niet in de grondwet opgesloten. Im-

Digitized by Google

men, de grondwet verleent het regt niet aan *fictive*, maar aan wezenlijke personen, en zij bepaalt niet slechts *in het algemeen* de verantwoordelijkheid voor hetgeen gedrukt wordt, maar stelt *den zelfden persoon* dien zij het regt verleende ook verantwoordelijk. — De ontwijking hiervan valt ligt, dit is niet te ontkennen, maar dezelve kon ten minste door zeer zware strafverordeningen, moeijelijk en gevaarlijk worden gemaakt.

Dagbladen. — De vraag is eerst en bovenal, of de grondwet ook dezen bedoeld dan of zij daaromtrent de handen vrij gelaten heeft? Hoe het zij, wanneer er ergens wetsbepalingen noodig gevorderd worden, dan is het hier.(*) Het zijn toch deze soort van geschriften, die veeltijds door hoogen toon, oppervlakkige redenering en waanwijze bedilzucht zich eene magt aanmatigen, welke maar al te veel op den volksgeest werkt en dien veeltijds eene hoogst nadeelige strekking geeft. — De verantwoordelijkheid der uitgevers, in welk geval dan ook, is volstrekt noodzakelijk; want meestendeels bepalen dezen den geest en de strekking van het blad, waarvan zij veeltijds alleen, altijd voor een groot deel eigenaars zijn. Overigens moesten dezen onderworpen zijn aan een reglement van orde, waarin hun als strenge pligt werd voorgeschreven hunne beoordeelingen en redeneringen niet te gronden op bespie-

(*) Zie de *Nederlandsche Gedachten* N°. 37.

Digitized by Google

gelingen, maar op wezenlijk gebeurde *daadzaken*; verder, om niets te vermelden dan *waarheid* en geene zaken noch omstandigheden te verdraaijen of te vervalschen: een volk wordt verlaagd, zoodra het aan leugen en laster gewend wordt. Daarom ook zou zeer strengelijk de verpligting op dagbladen moeten rusten, om, op insinuatie der regters of van het collegie van gezworenen, elke gegevene onwaarheid of verdraaijing *in hun eigen blad* te herroepen. Eindelijk zouden al hunne redeneringen over de wetten en de handelingen der openbare staatsmagten, gedwongen *moeten* berusten op het *tegenwoordig* Nederlandsche staatsregt. Op dit alles moesten gestrenge wetsbepalingen en strafverordeningen bestaan; terwijl men, ter voorkoming, de uitgevers tot het nemen van octrooi en het stellen van borgtogt kon verpligten (*)

Gouvernementsbladen. — Zoodanige inrigting zou wenschelijke gevolgen kunnen hebben, wanneer zij meer uitgebreid ware. — Een bestuur dat het goede voor heeft, moet ook trachten den volksgeest te leiden: zij kan dit door zoodanige bladen,

(*) » Quant aux journaux qui sont l'arme la plus dangereuse, il est d'abord aisé d'en diminuer l'abus, en obligeant les propriétaires des feuilles périodiques, comme les notaires et autres agens publics, à fournir un cautionnement .... Je le fixerais au capital que suppose la contribution directe de *mille francs* que tout citoyen doit payer, pour être élu membre de la chambre des députés." — *Chateaubriand, Mon. selon la Charte.* (*ergo:* een kapitaal van 20,000 francs als borgtogt.)

wanneer zij het beheer daarvan toevertrouwde aan de meest algemeen geachte, kundigste en tevens in hunne denkwijze onafhankelijke, maar toch regtschapene en vaderlandslievende personen. — Één zoodanig blad is noodig voor de *buitenlandsche* belangen, tot voorkoming van gedurige reclamatien van vreemde gezanten; maar meer dan één blad wordt er vereischt voor het *binnenlandsch* belang. Immers, bij aanvallen tegen het wettig gezag, geschiedt zulks meestendeels van zoo vele kanten te gelijk, dat het moeijelijk en zelfs onmogelijk valt aan een of twee gouvernementsbladen, om al deze aanvallen, zoo als het wel behoren zou, bestendig te bestrijden. Voordeelig zou het alzoo wezen kunnen, wanneer elke provincie zijn eigen blad had, uitsluitend voor de provincie werkzaam waartoe het behoorde, en vooral bestrijdende de bladen in zoodanige provincie uitgegeven wordende. Zulk blad zou bestendig en dadelijk elke *onwaarheid* en *lasterachtige voordragt* of *dwaalleer*, enz. der andere bladen moeten bestrijden en wederleggen. Men zou aan dergelijke bladen dezelfde voordeelen kunnen toekennen, als aan de twee thans bestaande; en hun *verpligtend* en nuttig, ja onmisbaar kunnen maken voor alle lands- en provinciale ambtenaren, stedelijke- en plaatselijke besturen, openbare notarissen, enz. enz. — Een gemengde inhoud, moest de belangstelling van het onafhankelijk publiek opwekken. (*)

(*) Wel waardig is over deze onderwerpen te lezen; hetgeen

Digitized by Google

Het was ons doel niet, om over de wijze van voorkoming of beteugeling der misbruiken door middel der drukpers te spreken, als liggende buiten dit bestek; maar het valt moeijelijk dit onderwerp te behandelen, zonder tevens daarin te vervallen. — Wij hebben daarom ook slechts even aangewezen, hetgeen reeds meermalen vroeger door anderen is aangemerkt geworden.

Petitien.

Thans ook nog een enkel woord over het, sedert eenigen tijd zoo overdadig gebruikte en schandelijk misbruikte art. 161 der grondwet: » Ieder inge-» zeten heeft het regt om verzoeken aan de bevoeg-» de magt schriftelijk in te dienen, mits die per-» soonlijk en niet uit naam van meerderen worden » onderteekend, welk laatste alleen zal kunnen ge-» schieden door of van wege ligchamen, wettiglijk » zamengesteld en als zoodanig erkend, en, in dit » geval, niet anders dan over onderwerpen tot der-» zelver bepaalde werkzaamheden behoorende." — Veel zullen wij daarover echter niet meer zeggen,

bij ons, behalven in verschillende brochures daarover is gezegd geworden in het staatkundig blad, de *Nederlandsche Gedachten*, en wel in de nommers 1, 9, 17, 35, en 37.

Digitized by Google

daar dit onderwerp dezer dagen reeds zoodanig uitgeplozen en bediscussieerd is geworden, dat er weinig meer bij aan te merken valt. — Niet zoo zeer in de *vierdaagsche* zitting der heeren staten-generaal, waarin beslist moest worden of men meer dan *acht-honderd* van die grieven-petitien een plotselijken of langzamen dood zou doen sterven: — een paar redevoeringen uitgezonderd, hebben deze beraadslagingen, ten minste *omtrent het regt zelve*, ons niet zeer veel geleerd (*) —; maar in sommige wel geschreven artikels van brochures en dagbladen, waarin, zoowel het regt verstand als de gevolgen van dit regt, met klaarheid zijn betoogd geworden: onder welke geschriften bepaaldelijk dient opgemerkt te worden, een te Leijden uitgekomene brochure, waarin dit belangrijke onderwerp geschieden regtskundig, op eene grondige wijze is behandeld en het daarvan gemaakte misbruik krachtig is aangetoond geworden. (**)

Hoe meer men in den geest van dit artikel der grondwet indringt, hoe meer men ook overtuigd wordt dat men met hetzelve nimmer de daarstelling

(*) In andere opzigten nog al: — bij voorbeeld, *dat men ook in China petitionneert;* zeker niet in dat China, lieve lezer! waar men met zijn aangezicht op den grond blijft liggen, zoodra men slechts eenigzins met de keizerlijke atmospheer in aanraking komt; maar in *dat* China alwaar *Zoroaster* t' huis hoorde! —

(**) *Het onwettige der petitien aan de Staten-Generaal*, enz. te Leiden, bij C. C. van der Hoek, 1829.

Digitized by Google

van een *petitie-regt* heeft bedoeld. — Ware dit het geval, dan was dit artikel, op zijn minst genomen, uiterst gebrekkig; want dan behoorde de aanneming of kennisneming en het verder al of niet gevolg geven door die bevoegde magt, niet enkel *facultatief* te zijn — hetgeen toch hier wel degelijk het geval is —; maar dan moest het onderzoek van alle behoorlijke petitien *verpligtend* wezen; dan mogt de *orde van den dag* bij dezulken nimmer in aanmerking komen. Het bedoelde artikel is dus niets anders dan eene goedwillige *vergunning*, waardoor het ieder vrij staat, hij zij wie of wat ook, om zijne belangen en bezwaren aan elke *bevoegde staatsmagt* voortedragen. Het is geen *petitie-regt*, zoo als in Frankrijk en Engeland bestaat.

Wij willen in het midden laten, of de staten-generaal al dan niet eene *bevoegde magt* zijn tot het ontvangen van petitien in het algemeen; hetgeen daartegen is ingebragt geworden door den geleerden schrijver van het reeds genoemde werkje (*), maakt zulks zeer twijfelachtig; evenzeer als de kortelijk geopperde bedenkingen in een later stukje (**). Zeker is het dat, hoe men deze quaestie ook beschouwe, ten opzigte van die massa petitien over gewaande grieven, waarmede men nu onlangs heeft geschermd: petitien over punten van het staatsregt, dat toch in alle gevallen *geheel bui-*

(*) Aldaar bl. 25 en volg.

(**) *Nog iets over Art.* 161 *der Grondwet*, enz. te 's-Gravenhage, bij G. Vervloet, 1830.

Digitized by Google

ten de competentie der massa's moet blijven; aan dezen gevolg te geven, de staten-generaal niet alleen daartoe onbevoegd waren, maar het komt ons voor dat de daarover gevallene deliberatien geheel *ongrondwettig* geweest zijn, omdat deze petitien op zich zelve reeds ongrondwettelijk waren. — Dit neemt echter niet weg dat, bij regt verstand en ernstige en gedurige wering van elk misbruik, van deze zelfde vergunning een zeer doelmatig en gewenscht gebruik kan worden gemaakt, bijaldien men zich bepaalt om het uitsluitend te bezigen zoo als vroeger plaats vond, dat is, als middel van inlichting, als overweging van *dadelijk* persoonlijk belang, bij deliberatien van belastingwetten, verordeningen op den handel, op fabriek- en trafiekwezen bij voorbeeld, altijd door diegenen welke *direct* in zulk een zaak betrokken zijn, en op den bescheiden toon des verzoeks: — dit heeft veertien jaren lang plaats gevonden, en nooit heeft men er aan gedacht hier aanmerkingen op te maken. Waarom zou zulks dan niet kunnen blijven bestaan? Neen, het hebbe plaats; maar niet ten gevolge van een *petitie-regt*, zelfs niet op grond van art. 161; want moet dit artikel de uitlegging behouden welke men er *tegenwoordig* aan geeft: — niet omdat het alzoo in onze grondwet bedoeld is, maar dewijl het in andere constitutionele staten aldus plaats vindt: — moet het een middel blijven waarvan de massa's zich steeds vrij en onverlet, als een *wettig regt* zelfs, kunnen blijven bedienen; iets, hetwelk men hoe

Digitized by Google

langer zoo bezwaarlijker zal kunnen keeren; ja dan, herzeggen wij hier, » dan is alle hoop op verbroedering tusschen Noorden en Zuiden, alle bestendige verdraagzaamheid tusschen Roomsch Catholijken en Protestanten, alle kans tot vernietiging van partijschap, kortom alle blijvende eenheid verdwenen. Bij de minst schijnbare ongelijkheid, die noodwendig tusschenbeiden kan en zal plaats vinden; meer nog bij elke verondersteld of verdichte bevoordeeling van de eene gezindheid boven de andere; in het algemeen, bij alle mogelijke gelegenheden en zonder ontzag van zaken of personen (want wie zal bepalen *waar* en *wanneer* de verzoekers *van professie* voldaan zullen worden!) zal deze zoo gemakkelijke maatregel bij de hand genomen worden en eindelijk daarmede eindigen, dat bij een goed deel der Natie alle ontzag voor de eigenlijke en *wettige* Regenten van den Staat verloren zal gaan. (*)" — Terwijl wij eindigen met den wensch van den edel-mogenden heer *Donker Curtius*, dat ook het *gepast* gebruik van *deze* vergunning voor elk mag blijven bestaan; maar dat, en de staten-generaal zelve en het gouvernement, voor hun regt mogen blijven waken, opdat nimmer het volk zich met de regering van den lande moeije, of zich bevoegd achte stem in de wetgeving te bezitten: » want," zegt hij met het grootste regt, » alzoo zou weldra

(*) *Een woord tot allen die het wel meenen*, enz. te 's Gravenhage, bij G. Vervloet. 1830, bl. 16.

Digitized by Google

» onze Staat van gewijzigde en beperkte *Monarchie*, » in eene soort van *Volksregering* ontaard zijn." (*)

Zie hier kortelijk overzien, wat de grondwet zegt en erkent; wat geheel buiten haar ligt, zoo als *associatien*, enz. hebben wij onaangeroerd gelaten. — Het is de zaak der regering, krachtdadig en onvermoeid te keeren alles wat met *onze* grondwet in strijd, wat niet *nationaal Nederlandsch* is. — Vooral ook stuite zij in den beginne dat gewaande, op vreemde instellingen steunende *regt van associatie:* uit dezen ontstaan verbroederingen, genootschappen, *staatkundige clubs;* en met staatkundige clubs is men niet ver verwijderd van *revolutie*. — Dat toch de geschiedenis eene leerschool zij voor vorsten en volkeren!

(*) Men leze deszelfs *Redevoering*, uitgesproken in de Zitting van den 8 Maart ll.

Digitized by Google

Zamenstelling van dit Rijk.

Wij hebben nu gezien *wat* dit rijk *is* : — beschouwen wij verder deszelfs zamenstelling en wat alzoo, in het belang dáárvan, noodzakelijk bij ons wordt gevorderd.

Er zijn weinig staten uit zoo vele, geheel ongelijksoortige bestanddeelen zamengesteld, als het koningrijk der Nederlanden. — Bij de vestiging van dit rijk werden twee stukken land vereenigd, in uitgestrektheid en bevolking bijna aan elkander gelijk, maar overigens zonder eenig gemeenschappelijk belang. — Aan de eene zijde een gewezen gemeenebest, waarin overdreven vrijheidzucht en kleingeestigen naijver van gewestelijke en plaatselijke overheden, aanleiding tot de droevigste verdeeldheden had gegeven; een ouden, gevestigden staat, alwaar de Hervormde Kerk een vasten zetel gevonden had; eene maatschappij, in welke de handel sedert tijden gevestigd en de hoofdze-

Digitized by Google

nuw van het algemeen welvaren was; een volk, trotsch op roemrijke voorvaderen, naijverig op ware en gepaste vrijheid, maar overigens ondergeschikt aan zijne overheden, gesteld op orde en eensgezindheid, stil en ernstig en bij wien tot dien tijd Godsdienstgevoel steeds een hoofdtrek van het nationaal karakter was: — aan de andere zijde een land, dat reeds voor eeuwen zijnen alouden luister had verloren en sedert een stiefkind was van *ver verwijderde* gekroonde hoofden; waardoor *theocratie* en *aristocratie* hier een plaatsvervangend en praedominerend plaatselijk gezag uitoefenden en er den hoogsten toon voerden, terwijl het Pausdom uitsluitend en heerschend deszelfs overmagt en invloed deed gelden; eene maatschappij, sedert tijden reeds door eene ongelukkige zamenloop van omstandigheden vreemd aan handelsbelang, maar alwaar fabriekwezen en akkerbouw de hoofdtakken van bestaan waren; een volk, steeds nog indachtig deszelfs lang verdwenen *vrije* volksregten, daarbij van nature onrustig en twistziek, (*) en dus altijd min of meer geneigd tot ontevredenheid met deszelfs overheden: daarbij, van de eene zijde door ingezogen vooroordeelen ingenomen tegen an-

(*) Wij kunnen ons van deze uitdrukking genoegzaam regtvaardigen, door het gezag van een Belgisch geschiedschrijver zelve. — *Dewez*, in de Inleiding tot zijne *Histoire particuliere des Provinces Belgiques*, Brux. 1816, zegt: » . . . . . " Les peuples, qui . . . . . furent appelés *Belges*, du mot tudesque *belgen*, qui signifie *quereller*, *disputer*, etc."

Digitized by Google

dersdenkenden en blinde navolgers der geestelijke inblazingen, en van een jonger geslacht door eene meer langdurige vereeniging met Frankrijk en overeenkomst van taal, helaas! slechts al te veel doortrokken met Fransche ligtzinnigheid, oppervlakkigheid en valsche wijsbegeerte.

Nergens alzoo is het moeijelijker, voor het algemeen belang een hoofddenkbeeld of centraal-punt te vinden, dan in onzen staat. Daar er evenwel, zooveel mogelijk, een zoodanig punt van vereeniging moet gevonden, ten minste door verloop van tijd moet *daargesteld* worden; omdat, zoo als wij vroeger reeds aanmerkten, de wet op het algemeen belang moet berusten; zoo is het noodzakelijk te leeren gevoelen, wat in het *algemeen* belang onzer tegenwoordige zamenstelling noodig en nuttig is.

Nederlandschen volksgeest en burgerzin; dat is, eigendommelijkheid, nationaliteit in alles en bij allen. — Het *regt gebruik* der staatkundige en burgerlijke vrijheden en regten die de grondwet toekent bestaat alzoo daarin, dat het Nederlandsch zij; dat is, met betrekking tot de staatkundige vrijheid, dat hetzelve berust op den zin en de letter van het *Nederlandsche* staatsregt, en wel van het *tegenwoordige*, en niet worde verward met vroegere, veel minder nog met vreemde instellingen; en verder, ook in het burgerlijke, dat men de redenen bestudere en steeds getrouw

Digitized by Google

herdenke, die oorzaken waren der bestaande verwijdering tusschen de beide groote afdeelingen; alsmede *hier* en *dáár*, wat tot vroegere verdeeldheid en partijschappen heeft aanleiding gegeven; eindelijk, dat men nooit het oogenblik dezer zamenstelling zelve vergete. — Onderzoeken wij dit verder.

Vroegere Staatsregelingen.

Er werden vele dwaalbegrippen geboren en ontsaan nog dagelijks daaruit, doordat men alles wat gelijke namen heeft ook voor dezelfde zaken houdt: iets, waardoor men noodwendig in een reeks van verkeerde veronderstellingen en valsche gevolgtrekkingen vervallen moet, zoowel omtrent het tegenwoordige als ten opzigte van het verledene.

Dat men het tegenwoordige ook met het verledene vergelijkt, aan geschiedenis en ondervinding toetst, om daarvan ten nutte partij te trekken is billijk; maar dat men, over het tegenwoordige — vooral in het zakelijke — redenerende, alléén het verledene tot grondregel neemt, of omgekeerd, is zeer verkeerd en onbillijk.

Digitized by Google

Van zeer groote toepassing is zulks op staatkundige instellingen. — Er zijn er die volstrekt den zelfden naam voeren als vroegere, zonder overigens eenige de minste onderlinge overeenkomst te hebben; hieromtrent is dus ook onderlinge vergelijking onmogelijk.

Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden. — » De » unie van Utrecht had," zoo als de welsprekende *Stijl* zoo sierlijk uitdrukt, » de grondslagen » gelegd van het gelukkigst gemeenebest, dat im» mer buiten de wijsgeerige bespiegelingen van Plato » of Morus bestaan heeft." (*) Zij had echter niet zoo zeer één staat daargesteld; maar wel eene zeer naauwe vereeniging tot stand gebragt tusschen zeven verschillende kleine staten, of gewesten, die zich onderling plegtig hadden verbonden *vereenigd te zullen blijven als of zij maar één gewest uitmaakten.* (**) — Elk dezer gewesten bleef echter op zich zelve een *gemeenebest*, dat geregeerd werd door *staten*, bestaande uit afgevaardigden van de ridderschap of edelen, die tevens den landelijken stand vertegenwoordigden en der steden.

Deze staten waren elk in hun gewest souverein.

(*) *S. Stijl, Opkomst en bloei der vereenigde Nederlanden.* Brussel en Dordrecht, 1824, bl. 166.

(**) Art. 1 der Unie.

Digitized by Google

Zij regelden alles wat tot het inwendig bestuur, tot het onderhoud, den welvaart, de bescherming en verdediging van hun gewest noodzakelijk was; evenwel alles in verband tot het algemeen belang, en onder zekere bij de unie vastgestelde bepalingen; alléén in het stuk van Godsdienst was elk gewest geheel vrij. — Ter bevordering van dit algemeen belang en tot instandhouding der eenheid en goede overeenkomst, zouden deze staten der gewesten uit hun midden zoo vele leden als zij goedvonden naar een bestemd punt van vereeniging, alwaar deze afgevaardigden te zamen zitting namen: deze vergadering vormde de *algemeene-staten*.

Bij deze algemeene-staten berustte de oppermagt of souvereiniteit van het *vereenigd gemeenebest*. — Dien ten gevolge onderhielden dezen de betrekkingen met vreemde hoven en zonden en ontvingen gezanten en consuls; in hun naam werd gehandeld over oorlog en vrede; afgevaardigden uit hun midden vergezelden de stadhouders te velde, dienden dezen tot raden en waren tevens, waar zulks noodig was, handhavers der hooge overheid; zij benoemden den kapitein-generaal, die benevens de overige krijgsbevelhebbers in hunne handen den eed aflegden; de leden der admiraliteitkamers ontvingen van hen hunne commissien en instructien; inkomende en uitgaande regten werden door hen geregeld en de gemeene middelen, die elk gewest naar goedvinden vaststelde, in hun naam

Digitized by Google

ingevorderd; de rekeningen der Oost- en West-Indische maatschappijen werden door eene commissie uit hun midden opgenomen en gesloten; het verkiezen van een generaalmeester der munt en de regeling van de koers van het geld, geschiedde door hen; ook werden al de placaten in hunnen naam afgekondigd. — In deze bijeenkomsten, die eerst onbepaald maar reeds ten tijde en vooral na het vertrek van *Leicester* menigvuldiger en in 1593 voortdurende of blijvend geworden waren, (*) werden alle zaken van algemeen belang, dat is die betrekking hadden tot het gemeenebest, afgehandeld; niet bij meerderheid van stemmen, maar bij meerderheid der gewesten: — evenwel mogten deze afgevaardigden, bij verschil van meeningen, zoodra de zaak van eenig aanbelang was, niet besliссen zonder nadere speciale last hunner principalen (de gewestelijke-staten). — Alleen in de overwonnen landstreeken hadden zij de volstrekte oppermagt. (**)

Behalven dit staatsligchaam, had men een *raad van state*, uit twaalf leden bestaande, aan welker hoofd zich de prins stadhouder bevond. Deze had bepaaldelijk het bestuur over alles wat tot de zaken van oorlog, of wel tot de verdediging en bescherming van het vereenigd gemeenebest betrekking had.

(*) *Grotius*, *Ann.* L. V. » Haec legatio sensim in perpetui consessus specem transiit. — Zie ook *Paulus*, *Verklaring der Unie*, D. III. bl. 29.

(**) Van dáár de benaming van *Generaliteits*-landen.

Digitized by Google

Elk der bijzondere gewesten droeg, in een bepaald aandeel, het zijne bij ter voorziening in de behoeften van het gemeene land (de vereenigde gewesten); het beheer dezer gelden was toevertrouwd aan eene *algemeene* (Generaliteits-) *rekenkamer*, bestaande uit twee leden van elk gewest, behalven de thesaurier en ontvanger-generaal.

De zeezaken werden door *admiraliteit-kamers* beheerd, ten getale van vijf; als twee in Holland, twee in Zeeland en een in Friesland gevestigd: deze kamers waren verantwoordelijk aan de algemeene-staten.

De *regterlijke* instellingen waren geheel provinciaal; en hieruit ook blijkt het ten klaarste, dat elk gewest zich beschouwde als eene afzonderlijke republiek. In de meeste der gewesten had men, als hoogste geregtshof, een *hof-provinciaal;* alleen Holland en Zeeland hadden hunne opperste geregtshoven, het hof-provinciaal en den hoogen-raad, gemeen. De regters werden door de gewestelijke-staten benoemd; terwijl de keuze van een voorzitter, uit deze benoeming, aan den stadhouder behoorde.

Wat nu de *stadhouders* aangaat, laat dit bestek niet toe daarvan een geschiedkundig verslag te geven; hetwelk niettemin bijna noodzakelijk wezen zou, omdat hun magt, gezag en invloed

Digitized by Google

telkens aan wisseling onderworpen was. Volgens de door de unie bepaalde staatsregeling, had elk gewest deszelfs stad- of stedehouder. — Reeds Willem de eerste, Nederlands bevrijder, bekleedde deze waardigheid in vijf gewesten; maar het was eerst in 1747 dat, na vele woelingen, het stadhouderschap van *al* de vereenigde gewesten in Willem IV vereenigd en voor het vervolg *erfelijk*, zoowel in de vrouwelijke als mannelijke linie, verklaard werd.

Het gezag en de voorregten der stadhouders was zeer groot. — De regten en vrijheden der gewesten en steden, waren aan hunne bescherming aanbevolen; zij verkozen, zoo als wij reeds aanmerkten, de voorzitters bij de geregtshoven en bovendien kwam hun, zeer enkele gevallen uitgezonderd, het regt van gratie toe; de regeringen der steden werden door hen, zoodra zij zulks noodig oordeelden, veranderd; verscheidene hooge ambten mogten zij vergeven; zij waren de handhavers der wetten en ordonnantien in hun gewest, ook waren zij scheidsman in verschillen tusschen de verbondene gewesten. — Overigens bekleedden zij het ambt van kapitein- en admiraal-generaal, elk in zijn gewest, zijnde die der provincie Holland dit tevens van de unie. — Als zóódanig deden zij de militaire benoemingen, en het krijgsvolk legde ook aan hen den eed van getrouwheid af.

Digitized by Google

Dit waren de bij de unie vastgestelde voorregten, aan de stadhouderlijke waardigheid verbonden: (*) deze magt en gezag waren evenwel, vreemd genoeg, aan vermeerdering of vermindering onderhevig, al naar dat de gewesten dit goed vonden. — Bij de verheffing van Willem IV werden deze magt en invloed, en de aan de stadhouderlijke waardigheid verbondene voorregten, zeer vermeerderd: ook hem werd weder van verschillende kanten, zelfs door Amsterdam, de souvereiniteit aangeboden. (**)

Zie hier nu ten opzigte van het oude vereenigde gemeenebest: laat ons verder de vroegere staatsregeling in de zuidelijke gewesten overzien. —

Oostenrijksche Nederlanden. — De keizer van het Duitsche rijk was oorspronkelijk souverein en

(*) Zie de art. 9, 16, 21, 24, enz.

(**) *Willem* I, Neêrlands bevrijder, werd de grafelijke waardigheid aangeboden; dat er eene magtige partij bestond die verlangde prins *Maurits* met het souverein gezag bekleed te zien, is genoeg bekend; ook wenschten velen dit bij *Willem* III: Gelderland wilde hem als hertog, hetgeen hij weigerde, nemende evenwel het erf-stadhouderschap aldaar en ook nog in sommige andere gewesten aan; maar niet sterker openbaarde zich dit verlangen dan bij *Willem* IV, die dit mede weigerde met de treffende, nooit te vergetene woorden: » de hoogste eerzucht die het hart » van een sterfelijk mensch kan streelen is, zich als het voor» werp der liefde en hoogachting van een vrij volk te mogen » beschouwen:" — hij werd erf-stadhouder van al de gewesten.

Digitized by Google

heer dezer landen. Door den afstand van *Karel* V gingen zij aan de Spaansche kroon over; maar vervielen later weder onder Oostenrijk, waartoe zij tot 1794 behoorden.

De keizer werd aldaar vertegenwoordigd door een gouverneur-generaal, die tevens kapitein-generaal was. — Uitgestrekt was diens magt. — Hij had het opperbeheer over alles wat het inwendig bestuur betrof; hij was handhaver van de Godsdienst en uitvoerer der wetten, en de zorg over de regterlijke magt was hem aanbevolen. Wanneer hij zulks noodig oordeelde, riep hij de hooge collegien bij een; kortom, geheel de hooge regering behoorde aan hem. Dikwerf zelfs zond hij uit *zijnen* naam gezanten naar de onderscheidene hoven, die steeds zonder de minste zwarigheid werden toegelaten en erkend. Meestendeels werd deze hooge waardigheid door een prins of prinses van den bloede bekleed. — In later tijd was er bij dezen, of wel in de plaats van dezen, ook nog een keizerlijk minister-plenipotentiaris.

Volgens de door keizer *Karel* V in 1531 gegevene staatsregeling, welke later door *Karel* VI, in 1725, na verscheidene tusschen-constitutien, met eenige zeer geringe veranderingen werd hersteld, was de hooge lands-regering verder in drie collegien afgedeeld, als: de raad van state, de geheime raad en die van finantien.

Digitized by Google

De *raad van state*, zamengesteld uit personen van den hoogsten adel en der hooge geestelijkheid, handelde niet dan over zaken van groote aangelegenheid, zoo als: over oorlog en vrede, over de buitenlandsche betrekkingen, het vergeven van geestelijke of burgerlijke *collatien*, de benoeming tot de aanzienlijkste ambten, enz; hun getal was onbepaald. — Evenwel was naderhand dit collegie weinig meer dan fictief, daar de geheime raad later al deze attributen aan zich had getrokken.

De *geheime raad*, zamengesteld uit een president en zeven raden alsmede drie secretarissen, had het beheer, oppertoezigt en de regeling van alles wat tot justitie en politie betrekking had: volgens de instructie, moest de president dagelijks aan den gouverneur-generaal mondeling berigt brengen over alle aanhangige zaken van eenig aanbelang.

De *raad van finantien*, zamengesteld uit een thesaurier-generaal als hoofd, vier of meer raden en twee griffiers, had het beheer der geldmiddelen.— Echter handelde dit collegie, zoo min als de beide anderen, niet dan onder het onmiddellijk toezigt en de goedkeuring van den souverein of wel diens gouverneur-generaal.

Behalven deze collegien had men mede eene *rekenkamer*, oudtijds in twee gedeelten gescheiden, als

Digitized by Google

een in Vlaanderen en een in Braband, maar sedert 1735 door *Karel* VI tot één ligchaam vereenigd. Deze kamer onderzocht en sloot de rekeningen van de ontvangers en rentmeesters der inkomsten van de kroon; ook had zij het beheer der domeinen, en in hare archieven berustten ondtijds al de stukken welke eenige betrekking hadden op de regten en voorregten van den souverein.

Alles wat tot de correspondentie met den keizer of met vreemde hoven betrekking had, of wel wat tot de *expeditie* behoorde, werd uitgeoefend door eenen secretaris van staat en van oorlog, die aan geen der drie raden, maar alleen aan den gouverneur-generaal of den minister-plenipotentiaris, verantwoordelijk was.

De *wetgeving* berustte uitsluitend bij den keizer of, op diens specialen last, bij hem die in deszelfs naam de souvereiniteit uitoefende. Ten einde echter de wetten geheel in overeenstemming te brengen met het algemeen belang, werd daaromtrent veeltijds door dezelve, *uit vrije beweging*, het advies der opperste geregtshoven, enkele keeren ook dat der provinciale-staten ingewonnen, en werden dezelve in den geheimen raad overwogen: — de ordonnantien betrekkelijk de inkomende en uitgaande regten, werden door den raad van finantien gegeven. — Alle wetten werden in naam en met het zegel des keizers uitgevaardigd; die voor Braband en

Digitized by Google

Limburg voerdenook het zegel van Braband en waren door een Brabandschen secretaris onderteekend. (*)

Opmerkelijk was de instelling der *Regterlijke magt;* minder de wijze *hoe* dezelve werd uitgeoefend. — Op grond der *privilegien*, mogt niemand te regt staan dan voor zijnen natuurlijken regter. Elke stad, ja ieder dorp had dus eene magistratuur, bestaande uit een zeker getal district-regters en een officier van justitie en politie, onder de benaming van meijer, ambtman, drossaard, bailluw of dergelijke. Deze was met de zorg voor de algemeene zekerheid en publieke orde belast, en alleen op zijn eisch en aanwijsing namen de regters,

(*) *Blijde Incomste*, Art. IV. » Item, dat wij aennemen » sullen den Tijtel ende Wapenen van Lothrijk, van Brabandt, » van Limborch, ende Marckgrave des heijlichs Rijcks, alsoo dat » behoort. Ende dat wij nae den voorseijden Tijtel ende Wape» nen eenen Seghel sullen doen maecken ende steecken met een » merckelijek teecken, verscheijden van onsen anderen Seghel. » Den welcken wij niet en sullen mogen doen veranderen, oft » eenighe andere daer op oft nae laeten steken, consent oft » wille daer toe gheven in eenigher manieren, het en ware om » redelijcke saken: d'welck wij dan doen souden bij consente van » de drie Staten des voorsz. ons Landts van Brabandt. Welcken » Seghel altijt in den selven onsen Lande van Brabandt sal moe» ten blijven, sonder daer uijt ghevoert te worden. Ende men » sal daermede Seghelen alle saken onsen voorseijden Lande van » Brabandt, ende van Overmase, ende de Ondersaten der selver » aengaende, ende geen ander beseghelen. Dat oock de brieven » die daer aff sullen zijn, sullen ghemaeckt worden bij eenighe » van onse Secretarissen, die totte Brabantsche saken sullen wesen » gheordonneert."

Digitized by Google

elk in hun eigen ressort, van alle misdrijven, overtredingen, buitensporigheden, enz. kennis. In sommige provincien werd van deze dorps-regtbanken eerst tot een stedelijk geregtshof geappelleerd, en wel tot dat in de voornaamste stad van zoodanig district gevestigd; in de meesten echter geschiedde zulks, even als van de regtbanken der steden, onmiddellijk tot het provinciaal geregtshof.

In criminele zaken was er, volgens oud algemeen gebruik, geen appel; zoo als door eene andere aangenomene gewoonte, in de provincie Henegouwen nooit bij verstek gevonnisd werd.

Alle provincien, ja bijna elke stad had deszelfs eigene wijze van procederen, zoowel in het civile als in het criminele: in het laatste werd er zoo naauw op de volstrekte in acht neming van alle formaliteiten gelet, dat een veroordeelde bij het geringste verzuim regt had, het geslagen vonnis door eene hoogere regtbank te doen vernietigen.

Behalven de hooge provinciale geregtshoven, zoo als de *raad van Braband*, welke in deszelfs provincie tevens een hof van regering was, de *raad van Luxemburg*, die van *Gelderland*, van *Vlaanderen*, van *Henegouwen* en van *Namen*, had men nog een opperste geregtshof, *den grooten raad* of *het parlement van Mechelen* genaamd, en in die stad gevestigd, waarvoor al de hooge ambtenaren

Digitized by Google

van den staat, de officieren van het paleis, de ridders van het gulden-vlies, enz. te regt stonden.

Daar er, zoo als wij reeds hebben aangemerkt, van de hooge provinciale geregtshoven geen appel in criminele zaken bestond, hadden de wetten en gewoonten van het land den veroordeelde een laatste hulpmiddel overgelaten, waardoor hij de herziening van de geheele procedure kon verzoeken; welke herziening *groote revisie* werd genoemd. — De regters die het vonnis uitgewezen hadden, waren ook weder regters dezer *groote revisie;* maar men voegde hun andere regters toe, en wel in zoodanige evenredigheid, dat het aantal der *regters suppleanten* altijd dat der eersten overtrof: bij vonnissen van den grooten-raad of van de raden van Braband en Henegouwen, werden ook tot dit einde een zeker aantal doctoren in de regten aan de Leuvensche hoogeschool daartoe uitgenoodigd.

Dit waren de regterlijke instellingen, die op zich zelve beschouwd weinig te wenschen overlieten: jammer slechts dat er niet regt *gesproken*, maar *verkocht* werd. — Die het meeste betaalde, had ook ongetwijfeld het meeste regt. Dit nam toe, naar evenredigheid men in regtbank verhoogde; zoodat de herziening der zaak in *groote revisie* slechts voor hem mogelijk was die de onkosten dragen kon, en dikwerf veel meer bedroeg dan de geheele zaak oorspronkelijk groot was.

Digitized by Google

Behalven deze geregtshoven had *Karel* V, in 1539, een prevost-generaal ingesteld die, onder anderen, met de zekerheid der openbare wegen, op het platte land en der steden belast was; ook werden alle misdrijven en feitelijkheden, door vagabonden bedreven, door hem gestraft: ingezetenen, die een vast verblijf konden aanwijzen, waren niet onder zijn gebied. Zijne magt strekte zich uit over al de provincien, uitgezonderd Braband, alwaar hetzelfde ambt door iemand, in deze provincie zelve geboren, werd waargenomen: deze voerde den titel van Drossaard van Braband.

De hoven der admiraliteit, de leenhoven, de geestelijke tribunalen en verscheidene kleinere kamers, willen wij, kortheidshalve, met stilzwijgen voorbijgaan. De *politie* behoorde geheel aan de magistraat der steden en gemeenten.

De magt der provinciale staten, hoewel verschillende naar de meerdere of mindere privilegien, strekte zich in het algemeen uit tot de inwilliging der belastingen; — omdat het volk niet mogt belast worden zonder deze inwilliging; — en verder tot het inwendig bestuur, voor zoo ver het huishoudelijke aanging. Alles wat tot de eigenlijk gezegde *regering* betrekking had, was buiten hun gebied: ook oefenden zij geen openbaar gezag uit. — Maar zelfs betrekkelijk deze inwilliging was dit vermogen nog zeer verschillend en beperkt, als strek-

Digitized by Google

kende zich alléén uit tot de *buitengewone* lasten: (*) de gewone belastingen werden beschouwd als 's keizers *eigendom*. — Wij zouden daarom hierover verder kunnen zwijgen; maar voor hen die in den waan verkeren als waren deze provinciale-staten eene *volks*-instelling, willen wij alleen het volgende nog aanteekenen.

Deze staten waren bijna in alle provincien zamengesteld uit de hooge geestelijkheid, den adel (wij zouden ook wel kunnen zeggen den *hoogen* adel, zoo als men zien zal) en den derden stand of de steden. — Om, bij voorbeeld, van wege den adel in de staten van Braband zitting te hebben, moest men ten minste den titel voeren van baron, of liever nog een hoogere, naar een in die provincie zelve gelegen adellijk goed. Zoodanig baron mogt niet minder dan vier duizend, een graaf of markies tien duizend en een van den hoogsten adel twintig duizend gulden jaarlijksch inkomen hebben, mede uit de provincie zelve. Eindelijk moesten zij kunnen bewijzen, adel te zijn met vier kwartieren en af te stammen van

(*) In zeker werkje, *Exposé succinct de l'état des Pays Bas*, in 1814 door den thans edel-mogenden heer *Barthelemy*, toen advocaat aan het hoog-geregtshof te *Brussel*, geschreven en bij *A. Stapleaux* aldaar gedrukt en uitgegeven, wordt zulks nog aangemerkt: » Ces termes," zegt de S., » indiquent par eux-mêmes qu'il s'agit de *contributions subsidiaires* que la nation vôtait pour ASSISTER le souverain à soutenir le fardeau de la dépense de l'état." pe. 90.

Digitized by Google

een aloud geslacht, zoowel van naam als van wapenschild, en aantoonen als zoodanig in de registers der adellijke collegies of kapittels te zijn ontvangen en ingeschreven.

Overigens bestonden deze staten van Braband uit de abten der dertien abdijen dezer provincie, uit een onbepaald getal adellijken en sedert zeer lang reeds slechts uit *zeven* afgevaardigden van den derden stand, allen nog magistraat-personen, als twee van de regering van Leuven, twee van die van Antwerpen en drie van Brussel.

De geestelijkheid en adel mogt in deze vergaderingen zelve beslissen; de afgevaardigden der steden echter, moesten eerst rekenschap aan hunne principalen afleggen en derzelver nadere bevelen afwachten. Doorgaans ook werden de besluiten over beden en lasten door de eerstgenoemden alleen genomen, hoewel er hoffelijk en voorzigtig werd bijgevoegd *bijaldien de derde stand er genoegen in neme.*

Op weinige uitzonderingen na, bij voorbeeld Vlaanderen, alwaar de adel veel minder maar daarentegen de geestelijkheid ook weder ruim zoo veel invloed had, was het meest overal meer of min hetzelfde: — af te stammen van een zuiveren adel, ten minste honderd jaren oud; vrijheer te zijn van een adellijk goed, dat hoog-, middelbaar-

Digitized by Google

en laag regt uitoefende, enz. enz. — uit welke bepalingen men vrij mag opmaken, dat er de staatsregeling eer *theocratiesch* en *aristocratiesch* dan wel *democratiesch* was. (*)

Zie hier dus mede een kort overzigt der vroegere staatsregeling in de zuidelijke gewesten. — Onder een weefsel van dwalingen en valsche voordragten, heeft men ook in de laatste tijden de zoogenaamde *blijde incomste* de constitutie der zuidelijke Nederlanden genoemd en dezen zelf een oud gemeenebest. — Dit is onjuist. — Gezegde *Incomste* was slechts eene telkens vernieuwde belofte, tot handhaving van vroeger *toegestane* privilegien; hoofdzakelijk met betrekking tot de provincien Braband en Limburg, *waar men toen zeer op nationaliteit en eigen taal gesteld was.* (**) — Ook de andere provincien hadden meestendeels hun *bijzondere privelegien*; maar dit waren slechts privilegien, *voorregten*,

(*) Zóó beschouwde men het daar zelve. » Cette constitution," zegt zeker vernuftig schrijver, » toute favorable qu'elle put paraître, ne laissait point que d'être très-desavantageuse à la partie la plus intéressante de la nation. Le régime féodal en faisait la principale base; un clergé nombreux, indépendant et despotique absorbait toutes les richesses territoriales; une noblesse superbe, riche et puissante, nourrissait les préjugés les plus défavorables au reste de la nation. *Quant au peuples, on ne le connaissait que dans les corporations*, etc." *La réunion de la Belgique à la Hollande, serait-elle avantageuse ou désavantageuse, à la Belgique*, Brux. chez Weissenbruch, p. 30.

(**) Zie, onder anderen, *Mémoires historiques et politiques des Pays-Bas Autrichiens*, Paris 1784, T. I. p. 25 et suiv.

Digitized by Google

en geenszins *volksregten*. — Deze Nederlanden vormden dus geenszins een staat *op zich zelve*; zij waren een afgezonderd deel van het gebied des keizers, (*) die hier door middel van een lasthebber regeerde.

Mogten deze schetsen van vroegere staatsregelingen kunnen volstaan, om eenig denkbeeld te geven van het onderscheid dat er bestaat tusschen de tegenwoordige instellingen in ons rijk en vroegeren die gelijken naam voerden; geredelijk zal men alsdan moeten erkennen dat het, op zijn minst, uiterst ongerijmd is, de regten van de tegenwoordige regering of die van het volk af te leiden naar vroegere regten, welke bij de verandering van staatsvorm verloren gingen. — Tusschen de magt en den invloed der hooge collegien en van de toenmalige staten tot de tegenwoordige, bestaat bijna geen de minste overeenkomst. — In de zuidelijke Nederlanden hadden deze laatste, *ten gevolge van gegevene voorregten en vergunningen*, een bepaalden *invloed*; die hen eerder was verleend geworden in het belang van den souverein *over* deze landen dan wel in het volksbelang; maar zij waren geene *magt*,

(*) . . . . . » Pour ne composer qu'un domaine indivisible, inaliénable et inséparable de la maison d'Autriche; etc." — *Deiwes, Histoire Générale de la Belgique*, Brux. chez. H. Tarlier, 1828, T. VII. p. 102.

Digitized by Google

want zij hadden geen *regt* tot deelneming aan de wetgeving, oefenden geen invloed uit op de hooge collegien en de vorst of wel diens gouverneur-generaal was hun *souverein*. — De gewestelijke staten van het vereenigd gemeenebest waren elk in hun gewest *souverein*, en het vorstelijk hoofd hunner provincie was hun stedehouder; zij hadden alzoo ieder in hun eigen gewest *vrije magt*, en op de algemeene lands-regering dadelijken *invloed*.— De tegenwoordige staten der provincien hebben die *magt* in hunne eigene gewesten, welke wij vroeger reeds aantoonden; maar geen *vrije magt*, en op de hooge lands-regering volstrekt geen *invloed*. — De algemeene-staten van het vereenigd gemeenebest der Nederlanden waren de *souverein* van dit gemeenebest, omdat zij daarvan de meeste attributen in zich vereenigden; zij gaven de algemeene wetten en ordonnantien, die in hunnen naam werden afgekondigd, handhaafden de eer en waardigheid van het gemeenebest bij vreemde mogendheden en beschikten over de phijsieke krachten van den staat. De tegenwoordige algemeene staten zijn geene werkelijke, alleen eene zedelijke *magt*; zij hebben *invloed* op de regering van den lande, door hun deel aan de wetgeving, terwijl hunne inwilliging wordt vereischt op *de begrooting* der staats-uitgaven, dat is, aan hen behoort de beoordeeling over de meest geschikte en minst drukkende wijze tot vinding dier lasten, waardoor de maatschappelijke vereeniging moet worden in stand

Digitized by Google

gehouden, maar het *jus tributa imponendi*, of het regt om, na dit onderzoek, den volke de benodigde belasting *op te leggen* en *af te vorderen* behoort aan het souvereine hoofd. — Eindelijk, de zuidelijke Nederlanden hadden een vorstelijk souverein *hoofd*, die er, hoewel zich verbonden hebbende de aloude *privilegien* te zullen eerbiedigen, niet te min als *oppermagtig* vorst regeerde; (*) — het vereenigd gemeenebest der Nederlanden had slechts een vorstelijken *protector*. — Ons tegenwoordig rijk heeft een vorstelijk souverein *hoofd*, die, wel is waar, niet regeren kan als *vrijmagtig* vorst, maar wel als souverein of *oppermagtig* vorst, hoewel volgens eene *constitutie*: hij blijft dus niet te min *monarch* over den staat, *welke door hem wordt geregeerd*.

(*) Zeker schrijver zegt ergens . . . . . » nos aieux n'ont vu dans les Inaugurations, qu'un acte d'une union intime et sacrée entre le Souverain et la Nation, par lequel le souverain *comme seigneur*, et ses sujets *comme ses féaux*, s'engagent, sous la foi du serment, de s'entr'aider de corps et de biens; de là encore le titre CHERS ET FÉAUX, que nos Princes donnent à leurs sujets pour désigner combien ils sont unis de coeur et d'intérets, etc. (*J. J. Raepsaet, Recherches sur l'origine et la nature des Inaugurations des Princes Souverains des XVII Provinces des Pays-Bas*, etc. Brux. chez. A. Stapleaux, 1814.

Digitized by Google

Noorden en Zuiden.

In het belang onzer tegenwoordige zamenstelling is verder noodig, zeiden wij, dat door niets voedsel worde gegeven aan de zoo betreurenswaardige verwijdering tusschen de bewoners van het noordelijk en zuidelijk gedeelte van dit rijk. — Deze verwijdering bestaat. Haar te ontkennen, ware eene waarheid loochenen: de oorzaken daartoe echter zooveel mogelijk weg te nemen, is de pligt van elk waar vaderlander; en met kracht tegen iedere nieuwe aanblazing te waken, de taak der hooge landsregering.

Voor deze verwijdering kan in het algemeen worden aangevoerd, het onderscheid van heerschende Kerkleer. Immers is het eene droevige waarheid, door geschiedenis en ondervinding bevestigd, dat geene verwijdering heviger en inniger is, dan tusschen de verschillende afdeelingen eener zelfde grond-Godsdienst. — Ook zou men met grond de opmerking kunnen maken dat, door zoo geheel uit een loopende belangen, er steeds zekere verwijdering plaats heeft tusschen staten wier hoofdtak handel en anderen bij wien zulks fabriekwezen en akkerbouw is. — Maar hier bestaat er nog eene meer bijzondere, meer eigen oorzaak.

Digitized by Google

Bepaaldelijk waren de zuidelijke Nederlanden eertijds een der rijkste en bloeijendste gewesten van geheel Europa; en met wellust leest en herleest men de tafereelen, die de geschiedschrijvers van dien tijd ons daarvan ophangen. Verschillende oorzaken hadden wel hier en daar deze welvaart reeds verminderd of verplaatst; maar in het midden der zestiende eeuw was er de bloei over het algemeen toch nog zoo groot, dat Braband en Vlaanderen de rijkste gewesten, Antwerpen alleen de markt der wereld genoemd werden: in deze handelstad werden alle bekende talen gesproken. (*)

De Hervorming had ook daar zeer vele deelnemers gevonden. (**) Tegen deze, in de oogen der toen bijna algemeen heerschende Roomsche kerk invretende

(*) Zie *Guiccardini*, *Belgii Discriptio*, Antv. 1616. — *Dewez*, *Hist. part.* T. III. In Antwerpen, bij voorbeeld, waren 12,000 huizen en 200,000 inwoners. — Men vond er een aantal paleizen, waaronder het zoogenaamde *Oosterlingen*-huis, voor de kooplieden der Hanzee-steden, en het prachtig Raadhuis uitmunten. De stad bevatte 42 kerken. — De beurs werd tweemaal 's daags door meer dan 5000 menschen bezocht. Dikwerf lagen er 2500 schepen in de *Schelde* voor anker, en 500 à 900 vaartuigen gingen dagelijks op en af. — enz. enz. — Op alle plaatsen werd directe handel gedreven, en de jaarlijksche belasting op den wijn beliep meer dan 60,000 dukaten. — Zie *van Kampen*, *Verkorte Geschiedenis der Nederlanden*, Haarl. 1819, D. I. bl. 239 en v.

(**) Zie, onder anderen, *Dewez*, *Histoire Générale de la Belgique*, Brux. 1828, Tome V. p. pag 312 et suiv.

Digitized by Google

kanker, verscheen het onheilspellend bloedplaccaat van *Karel* V; later de inquisitie en een verwaten en bloeddorstigen *Alva* (*), met diens waardigen bloedraad. — Wat niet onder de moordbijl viel, (**) vlugtte en liet goed en haven in handen der vervolgers over. De handel was gestremd en grootelijks verplaatst; (***) fabrieken en trafieken stonden stil; het bloeijendst welvaren was spoedig

(*) De schrijver der *Mémoires hist. et polit. des Pays-Bas Autrichiens*, zegt ergens: . . . . . sur ses rémontrances, il répondit que ces impositions étaient établis dans son duché d'Albe, où elles lui produisaient un bon revenu, comme si les usages d'un petit coin du pauvre et stérile royaume de Léon, pourraient convenir à de riches et florissantes provinces, etc. (Tom. I. pag. 41.)

(**) *Reyd* zegt » datter in den tijd van veertich jaren over die honderd duijzent menschen ghebrant, ghehangen, ghedroncken ende met verscheijden tormenten van weghen des gheloofs omgebracht waren." (*Hist. der Nederl. oorl.* Leeuw. 1650) — Ook *Bor* verhaalt, dat er vijftig-duizend menschen door de inquisitie waren ter dood gebragt, (*Nederl. Oorl.*, Leijd. 1621. f. 16) — Ongelooflijk is het verhaal der ontmenschte gruwelen, waarvan Antwerpen alleen het tooneel was. —

(***) *Van Kampen*, *Verk. Gesch.* D. I. bl. 348. — Zie mede *Dewez*, *Hist. part.* T. III. P. 245: » Les malheureux négocians de Bruxelles, de Bruges, d'Anvers, que leurs opinions réligieuses obligèrent de fuir les persécutions et les fureurs de la tyrannie espagnole, vinrent se réfugier sur le sol hospitalier de la Hollande, où ils établirent leur commerce sur les ruines de celui d'Anvers." — Ook in de reeds meer genoemde *Mémoires hist. et polit. des Pays Bas Autrichiens*, T. I. p.; 52, wordt gezegd: » Les arts furent négligés, le commerce languissant. Ceux qui l'avaient porté à ce haut degré de prospérité sous Charles V, se retirèrent dans les provinces-unies, et y transportèrent leurs richesses et leur industrie."

Digitized by Google

vernietigd. Overal zag men schrik en ontsteltenis, waar kortelings nog de overdadigste weelde en buitensporigste vreugde had geheerscht. (*)

Op deze wijze werd men dan ook de verdere voortgangen van geestbevrijding in de zuidelijke gewesten meester. Niet alzoo in de noordelijken, waar deze vervolgingen juist de geestdrift meer en meer ontwikkelden en eene aanwinst van phijsieke krachten hadden opgeleverd: tachtig jaren strijdens waren er tot de bevrijding noodig, maar tachtig jaren van beklemdheid hadden ook onherroepelijk Godsdienstige en staatkundige vrijheid bevestigd.

De zuidelijke Nederlanden waren grootendeels het tooneel geweest van dien krijg. Toen dus eindelijk de noordelijke gewesten de vrijheid bevochten hadden en de zuidelijken daardoor weder geheel onder het harde juk waren te rug gebragt, was het onderscheid te groot. Hoe gelukkiger men zich hier gevoelde, hoe zwaarder dáár de gevolgen van al de doorgestane rampen drukten; hier opende de toekomst een heerlijk verschiet, dáár was niets overgebleven dan de treurige herinnering aan vervlogene heerlijkheid: » men had een paradijs in

(*) In Antwerpen, bij voorbeeld, was er geen uur van den dag dat men geene maaltijden, bruiloften, dans- of muziekpartijen had. — De weelde en wulpsheid in kleeding was zoo groot, dat dezelve sedert nog nooit is geëvenaard geworden. — Men leze *Guicçardini*; — alsmede *Hooft*, Ned. Hist.

Digitized by Google

» het zuiden verwoest, om er een ander in het » noorden te voorschijn te roepen." (*)

Het laat zich ligt gevoelen dat zoo veel mislukte hoop en te leur gestelde verwachting, alsmede smartelijke herinnering aan vervlogene dagen, naijver tegen de zoo veel gelukkiger bewoners van het noorden deden ontstaan: eene naijver die het van belang was, in het staatkundige voor de hooge overheid en in het kerkelijke voor de op nieuw in al haar gezag herstelde geestelijkheid, ware het mogelijk, zelfs in afkeer en haat te doen ontaarden. Daardoor toch moest de oude band worden ontknoopt, moesten de beide gedeelten meer en meer van elkaer worden vervreemd, ten einde den uitslag van elke poging tot hereeniging, om te zamen de verdere bevrijding te bewerkstelligen, zoo niet werkelijk dan toch zedelijk onmogelijk ten minste onschadelijk te maken. (**)

Ter bereiking van dit doel werden dan ook geene middelen gespaard. Vooral trachtte men daarom op de bijgelovigheid en het Godsdienstgevoel der menigte te werken. De gedurige herinnering aan de onzinnige kerkschenderijen, die meer nadeel

(*) *Van Kampen*, *Verk. Gesch.* D. I. bl. 246.

(**) Daartoe werden, onder anderen, nog pogingen gedaan na de overgaaf van *'s Hertogenbosch*, in 1629; ook nog later. — Zie *Aitzema*, *Zaken van Staat en Oorlog*, D. I. bl. 1189. — *Lev. van Fredrik Hendrik*, D. I. bl. 436. — Ook *van Kampen*, D. I. bl. 483 en D. II. bl. 128.

Digitized by Google

aan de zaak der Hervorming hadden toegebragt dan alle vervolgingen, gaven daartoe voortreffelijke gelegenheid. De naam van *ketter* duidde niet slechts eene geestelijke, maar ook eene ligchamelijke misvorming aan; ten minste werd alzoo aan minkundigen voorgesteld; en van dáár dan ook de waarlijk dikwerf bespottelijke vooroordeelen, die velen der volksklasse in de zuidelijke Nederlanden vroeger ten opzigte van alle protestanten koesterden.

Evenwel zou deze onderlinge miskenning, door lengte van tijd, zoo al niet geheel verdwenen dan toch merkelijk afgenomen zijn, vast ten minste niet langer nog dan twee eeuwen hebben stand gehouden, had zij niet telkens nieuw voedsel gevonden in de vele rampen, waaraan de zuidelijke gewesten meest altijd waren blootgesteld in de gedurige oorlogen, welke van deze afscheiding, tot aan het tijdstip dier rampzalige omwentelingen op het laatst der vorige eeuw, bijna onafgebroken gevoerd werden: (*) rampen, veeltijds onvermijdelijk, maar daarom niet minder drukkende voor deze gewesten. — Meestendeels was het gemeenebest uit nooddwang daarin betrokken; maar het tooneel van den oorlog was doorgaans dat België, waar vriend

(*) Het sluiten van *zes* vredesverdragen in ééne eeuw, meest van langdurige oorlogen, levert daarvan een voldoend bewijs op: de Munstersche vrede in 1648, de Akensche vrede in 1668, die van Nijmegen in 1678, die van Rijswijk in 1697, het Barrière-tractaat in 1715, de tweede Akensche Vrede in 1748; behalven de Engelsche oorlog van 1780. —

Digitized by Google

en vijand zich om zoo te zeggen beurtelings verdrongen. — Dat dit geenszins geschikt was de vroegere gemeenschap te herstellen, zal elk ligt gevoelen.

Maar hetgeen wij reeds in het hoofd dezes in het algemeen aanmerkten, was ook hier van zeer groote toepassing: verschil van Godsdienst en uiteenloopend belang. — In het vereenigd gemeenebest, was de Hervormde leer de Godsdienst van staat; in de zuidelijke Nederlanden hadden de protestanten zelfs geen burgerregt. De handel was de zenuw van het gemeenebest, zij was verdwenen in de zuidelijke gewesten; en dat wat aldaar het eenig middel van bestaan was geworden, fabriekwezen en akkerbouw, ging door die gedurige oorlogen geheel te grond.

Dat onder zoodanige omstandigheden de breuk niet is kunnen geheeld worden, laat zich ligt begrijpen. — Evenzeer laat het zich verklaren, dat deze vooringenomenheid op den duur niet eenzijdig kon blijven. — Thans echter is dit alles veranderd: er is geen verschillend belang meer van noordelijk of zuidelijk gedeelte; er behoort, ten minste, slechts één algemeen staatsbelang te zijn. Geen gewetensdwang, geen onderscheid in staatkundige of burgerlijke regten bestaat meer; geen afzonderlijk deel is boven eenig ander geprivile-

Digitized by Google

gieerd. — Men mag dus niet meer in den staatsburger uitsluitend den protestant of roomsch-catholijk, den Hollander of Brabander zien; men moet in elk den GOD en CHRISTUS dienenden *Nederlander* eerbiedigen, den mensch en medeburger van hetzelfde maatschappelijk ligchaam erkennen. — Zóó, en zoo alleen, kan de nieuwe staat tot eenheid en tot magt komen; dit moet het doel en streven van alle weldenkenden zijn!

Vroegere partijschappen.

Willen de plegtige woorden, *vergeten* en *vergeven*, waarmede onze eerbiedwaardige koning zijne regering aanvaardde, het gewenschte doel bereiken hetwelk hij er zich mede voorstelde, dan behoort evenzeer elke aanleiding vermeden te worden tot die betreurenswaardige partijschappen, welke zoo veel verdeeldheid in het noordelijk gedeelte van ons rijk deden ontstaan. — Wij zullen daarom deze vroegere partijschappen slechts even aanroeren, als een wenk, zonder in eenig verder onderzoek te treden: de ondervinding toch heeft geleerd dat, na meer dan twee eeuwen, de wederzijdsche *animositeit* nog geenszins is verdwenen.

Digitized by Google

Naauwelijks was het vereenigd gemeenebest als vrijen staat gevestigd, of partijschap begon het hoofd op te steken. — Met zeer veel grond van waarschijnlijkheid, merkt de geschiedschrijver *van Kampen* aan, (*) dat de oorsprong van die verschillen, welke naderhand zoo dikwerf ons land verscheurden, reeds aan het betreurenswaardig verblijf van den engelschman *Leijcester* moet worden toegeschreven. Hoe het zij; der graven opperlandvoogdijschap had partijen doen ontstaan en alzoo onderlinge verwijdering te weeg gebragt, die niet verminderde toen geestelijken invloed zich met deze, oorspronkelijk wereldsche verschillen inliet. — Maar de vreemdeling vertrok, en over hem of zijne magt kon dus niet meer worden getwist. — Niet alzoo met hetgeen iets later plaats vond.

Het twaalfjarig bestand bewerkte eene schorsing der vijandelijkheden met Spanje. — 's Lands advocaat *Oldenbarneveld* had dit aangedrongen en doorgezet, en geenszins mogen wij twijfelen of hij dit gedaan heeft met goede bedoelingen: de prins stadhouder, *Maurits*, als krijgsman, in de kracht der mannelijke jaren, had dit bestand tegengewerkt; evenzeer, geloven wij, omdat hij het voor het belang van den pas gevestigden staat nadeelig rekende. Hoe het zij, en of dit dan wel andere redenen tot de meer en meer toenemende verkoeling tusschen deze twee waarlijk groote mannen

(*) *Verk. Gesch.* D. I. bl. 357.

Digitized by Google

aanleiding had gegeven, er ontstond verwijdering en ten gevolge van dien partijen, die nieuw voedsel vonden in de te gelijker tijd plaats hebbende kerkelijke geschillen, voortgesproten uit de Godgeleerde twisten tusschen *Arminius* en *Gomarus*.

Al dra werden Godsdienstige en staatkundige denkwijzen door denzelfden band verbonden; en wederom werd — het smart ons hier andermaal deze opmerking te moeten maken — van den kansel, helaas! het twistvuur slechts al te veel aangewakkerd; terwijl, als ware dit nog niet voldoende, een aantal schotschriften van weerskanten ijverig werkzaam was, deze onzalige verdeeldheid levendig te houden en onder alle klassen en standen te verspreiden, waardoor de gemoederen slechts meer en meer werden opgewonden.

Zonder deze misbruiken, ware het mogelijk nimmer tot die hoogte gekomen; ten minste nooit zou de deelneming aan deze verschillen zoo algemeen, en mogen wij zeggen zoo *populair* zijn geworden. Thans had men aan de eene zijde de massa's voor zich, en aan de andere — dit toch kan niet worden ontkend — zeer velen der geleerdste en schranderste mannen. Kortom, na jaren van toenemende twist, verdeeldheid en vervolging, geloofde de hooge overheid zich gedrongen, tot redding van het land, krachtdadige maatregelen te moeten nemen; (*) groote voorbeelden moesten

(*) Zie de notulen der Staten-Generaal.

Digitized by Google

er daarom worden gesteld: een der eerste sterren in Nederlands geleerde wereld werd uit het vaderland verbannen, en het hoofd van den grijzen staatsman viel door het zwaard. —

De val van dit hoofd, verbande langer dan twee eeuwen de goede eensgezindheid van onzen grond. Toen werd de kiem gelegd tot die beklagenswaardige splitsing, waardoor het eene deel der natie aan de stadhouders veel grooter gezag toekende dan de staatsregeling van het gemeenebest medebragt, terwijl het ander gedeelte derzelver wettig gezag en regt miskende; dat de eene partij hen tot den hemel verhoogde, en anderen hunne handelingen en bedoelingen met vooringenomenheid beoordeelden en veeltijds op lasterlijke wijs voordroegen; kortom, toen werd de grond gelegd tot al die latere burgertwisten, zoo betreurenswaardig en aanstootelijk tevens.

In 1650, ruim een jaar na het sluiten van den Munsterschen vrede, was de provincie Holland andermaal het tooneel van burgertwisten; en wel ten gevolge van verschillen tusschen de staten dier provincie en prins *Willem* II, onder anderen over het afdanken van krijgsvolk. Te Amsterdam vooral, had men zich sterk tegen 's prinsen gevoelen verklaard. De prins, jong en driftig, maar wiens doorzigt en bekwaamheid mogelijk de jaren vooruitgeloopen was, trok met eenige troepen naar de hoofdstad, en

Digitized by Google

daar zij voor hem hare poorten sloot zou hij de stad belegerd hebben, ware de zaak niet nog bij tijds geschikt en door den kort daarop gevolgden dood van den vorst zonder verder gevolg gebleven.

Maar de verwarring was daarom niet minder. De band van eenheid onder de gewesten was, door het gemis van eenen stadhouder, verbroken. — Wel is waar vond de roerlooze staat, in een' staatsman als *de Wit*, een voortreffelijk regent: de geschiedenis bewijst zulks; maar hoe zeldzaam is zulk een genie, en bijzondere uitstekendheid van talenten is het toch alléén, welke, bij regenten uit *medeburgers* genomen, overwigt en ontzag moet geven. Ook was men geenszins het toen reeds zoo waarde huis van Oranje vergeten: getuigen de onlusten van 1654 in de meeste steden van Holland: en het zoogenaamde *eeuwig-edict* van 1667, waarbij de stadhouderlijke waardigheid in Holland vervallen werd verklaard, was dus, zoo al niet zeer onstaatkundig dan toch zeer ondankbaar en misdadig: *ondankbaar*, om de zeer vele vroegere diensten, door de vorsten van Oranje aan het gemeenebest bewezen; *misdadig*, daar het eene openlijke schending der bezworene en overeengekomene staatsregeling was. De gruwelijke broedermoord — dien schandvlek onzer jaarboeken — was waarschijnlijk meer nog een uitwerksel van lang verkropten wrok over *dit* stuk, dan wel een gevolg van andere oorzaken.

Digitized by Google

De broeders *de Wit* waren vermoord; het gezegde eeuwig-edict was, na een bestaan van ettelijke jaren, weder ingetrokken; *Willem* III was zijne voorvaderen in hun rang en waardigheid opgevolgd; hij was het middel in Gods hand geweest, om den staat uit de handen van den eerzuchtigen *Lodewijk* XIV te redden, en ter bevordering van den inwendigen vrede had hij ook groote veranderingen in de stedelijke regeringen gemaakt: maar de kiem der verdeeldheid en der partijschappen was blijven bestaan; er was niet alleen een staatkundige, maar ook een Godgeleerde zuurdeesem in den staat achter gebleven. (*)

Ook tusschen hem en Amsterdam ontstonden andermaal verschillen. Hoewel de stadhouder, begeleid door eene deputatie uit de staten van Holland, zich in persoon naar de hoofdstad begaf, om aldaar zelve zijne gevoelens (het was andermaal over het leger) bloot te leggen, en niettegenstaande al de andere steden op 's prinsen zijde waren, bleef de regering der trotsche hoofdstad weigerachtig, *alleen om te toonen dat de tegenwoordigheid van een prins van Oranje haar niet kon omzetten.* (**) Men ging er zelfs uit overmoedigen waan en geest van tegenwerking verder, en veroorloofde zich handelingen die, in verband tot het

(*) *Van Kampen, Verk. Gesch.* D. II. bl. 102.

(**) *Van Kampen,* Ald. bl. 108.

Digitized by Google

algemeen gemeenebestelijk belang en op grond van het hoofdbeginsel der unie, misdadig zouden kunnen worden genoemd. (*) — Er had, dien ten gevolge, openbare scheuring in de provincie Holland plaats, die zich verder aan de andere gewesten mededeelde, aldaar echter weldra door 's prinsen beradenheid en standvastigheid werd ten einde gebragt. Maar Amsterdam verzoende zich eerst zes jaren later, en zoo al niet slechts in schijn dan toch maar voor zeer korten tijd; want nog geen twee jaren waren er verstreken, toen nieuwe verschillen tusschen haar en den stadhouder losbraken: ditmaal echter niet zoo zeer zonder gegrondde redenen, daar het scheen dat de *koning van Engeland* den Engelschen handel zeer begunstigde, terwijl de *stadhouder van Holland* die van de hoofdstad van dit gewest geheel scheen te vergeten.

Het is ons onmogelijk verder op deze wijs geheel onze geschiedenis te doorloopen, daar dit tot te groote uitgebreidheid zou leiden. — Immers gaf de dood van *Willem* III ook weder tot groote oneenigheden aanleiding, die wel door den aanhoudenden staat van oorlog werden beteugeld, maar niet vernietigd waren en zich ook later op nieuw openbaarden; tot *Willem* IV, in 1747, als *erf*stadhouder van geheel het vereenigd gemeenebest werd

(**) Men leze het verhandelde in de staten van Holland, over de geheime onderhandelingen van Amsterdam met den Franschen gezant *d'Avaux*.

Digitized by Google

verkozen. — In 1748 hadden die vreesselijke oproeren tegen de pachters plaats (*), die, zoo als *van Kampen* zegt, de republiek deden daveren; in 1750 nieuwe onlusten te Amsterdam, welke zich over al de provincien verspreidden; in 1758 geschillen tusschen de land-provincien en de aan zee gelegene gewesten; in 1763 andermaal Godgeleerde twisten. — Na 1780 nam de verwijdering tusschen Holland en den stadhouder meer en meer toe; tot de groote scheuring in 1784 te Utrecht een begin nam, en een jaar later — toen de oranjekleur reeds, bij resolutie der staten van Holland, eene *oproerleuze* genoemd werd (**), de staten dezer provincie door een daad van geweld het eerst den tegenstand begonnen, met aan den prins-erfstadhouder het bevel over de bezetting van 's Gravenhage te ontnemen, en dezen alzoo eene openlijke beleediging aantedoen.

» Van nu af — reeds vroeger — bevat de ge» schiedenis der republiek bijna niets dan een jam» merlijk tafereel van onlusten, oproeren, zamen» rottingen en vereenigingen van misnoegden in alle » gewesten en in de meeste steden" (***) — Wij zullen op dit alles den sluijer der vergetelheid laten rusten, onzen landgenooten alleen toeroepende:

(*) De gemeene middelen (belastingen) werden toen ter tijd verpacht. —

(**) Zie de Notulen van de Staten van Holland.

(***) *Van Kampen*, *Verk. Gesch.* D. II. bl. 300.

Digitized by Google

WAAKT! — Het was ons doel kortelijk aantetoonen, hoe vroeg deze onzalige partijschappen reeds werden geboren, wat daartoe al aanleiding gaf en op hoe vele verschillende wijzen zij zich openbaarden. Men is het tegenwoordig vrij algemeen eens, dat een der hoofdoorzaken dezer voortdurende onrust gelegen was in de toenmalige staatsregeling, en wel bepaaldelijk in de onbestemdheid en onzekerheid wáár en bij wien eigenlijk het hoogste gezag of de souvereiniteit berustte. Niet slechts de volksklasse, maar zeer aanzienlijke personen stelden zulks, reeds van de vroegste tijden — wel is waar ten onregte — bij de stadhouders. (*) — Anderen weder verhieven de algemeene-staten ten hemel. (**) — Veeltijds liepen de handelingen dezer algemeene-staten tegen het bijzonder regt der provincien in, maar niet zelden ook was de gewestelijke souvereiniteit oorzaak van vertraging en dikwerf van mislukking der ontwerpen, voor het *algemeen* belang volstrekt noodzakelijk. Vooral was dit het geval bij den aanvang van oorlogen, terwijl het in tijden van vrede gedurig aanleiding gaf tot twisten en verdeeldheid; waardoor *de Groot* in zijnen tijd reeds aanmerkte, » dat de verdeeling

(*) Men vindt zulks bevestigd, in en bij den substituut-griffier *van Leeuwen, Batavia illustrata.*

(**) Zoo als de president *Bijnkershoek* zegt: Fuit aliquando tempus, quo nonnullis placuit, ordines generales in omnibus Provinciis uno Jove esse minores," etc. — *Quaest. jur. publ.* L. II. C. XIX. p. 328.

Digitized by Google

van de kracht des gebieds voor de vrijheid veiliger kan wezen, maar dat, in tijden van rust, zij voor de eendragt nadeelig en gevaarlijk is." (*)

Vestiging van den nieuwen Staat.

Slaan wij ten slotte — want ook het gedurig herdenken dááraan is, voor alsnog ten minste, in het belang onzer tegenwoordige zamenstelling zeer gewigtig — een te rug blik op het gezegende tijdstip onzer bevrijding van der Franschen juk, en de later plaats gehad hebbende vereeniging met de zuidelijke Nederlanden.

Het was tegen het einde van 1813, en wel op den gelukkigen 17den November, dat, na drie jaren in het Fransche keizerrijk te zijn ingelijfd geweest, hier de omwenteling een begin nam, en, hoewel men een volslagen gebrek aan de noodzakelijkste middelen van verdediging had en

(*) » Foederati . . . . . edocti usu, vim imperii in plures sparcere, quod ut libertati tutius, ita, si paulum remittat hostis, concordiæ periculosum. *H. Grotius*, *Ann.* L. V. p. m. 150.

Digitized by Google

nog aan alle zijden door Fransche troepen omringd was, tot stand werd gebragt.

Eenige echte vaderlanders, mannen van moed, vaste beradenheid en aanzien, ondernamen, niettegenstaande deze nog zeer donkere vooruitzigten, maar met vertrouwen op GODS hulp, dit stout bestaan; en de zoons van een der aanzienlijksten, van den edelen *Gijsbert Karel van Hoogendorp*, waren de eersten die weder met de geliefde oranje-kleur versierd in het openbaar verschenen.

Reeds den 30sten daaraanvolgende had de overkomst plaats, van den vurig te rug gewenschten prins van Oranje, die in dit jaargetijde deze reis, niet zonder groot gevaar, op een ligt vaartuig had ondernomen: maar welk gevaar kon ooit een vorst van Nassau weerhouden, om met den meesten spoed aan den algemeenen wensch van het trouwe volk van Nederland te voldoen!

Het oogenblik dezer aankomst af te schilderen, is niet mogelijk: men moet van dien algemeenen geestdrift getuigen geweest zijn, om zich, en het verhevene en het roerende van dit oogenblik te kunnen voorstellen. — Hoe zich een aantal Scheveningsche visschers als om strijd te midden der schuimende golven wierpen, ten einde de sloep waarin zich dien dierbaren vorst bevond op hunne schouders over de branding te dragen. Hoe zich

Digitized by Google

» het zuiden verwoest, om er een ander in het » noorden te voorschijn te roepen." (*)

Het laat zich ligt gevoelen dat zoo veel mislukte hoop en te leur gestelde verwachting, alsmede smartelijke herinnering aan vervlogene dagen, naijver tegen de zoo veel gelukkiger bewoners van het noorden deden ontstaan: eene naijver die het van belang was, in het staatkundige voor de hooge overheid en in het kerkelijke voor de op nieuw in al haar gezag herstelde geestelijkheid, ware het mogelijk, zelfs in afkeer en haat te doen ontaarden. Daardoor toch moest de oude band worden ontknoopt, moesten de beide gedeelten meer en meer van elkaer worden vervreemd, ten einde den uitslag van elke poging tot hereeniging, om te zamen de verdere bevrijding te bewerkstelligen, zoo niet werkelijk dan toch zedelijk onmogelijk ten minste onschadelijk te maken. (**)

Ter bereiking van dit doel werden dan ook geene middelen gespaard. Vooral trachtte men daarom op de bijgelovigheid en het Godsdienstgevoel der menigte te werken. De gedurige herinnering aan de onzinnige kerkschenderijen, die meer nadeel

(*) *Van Kampen*, *Verk. Gesch.* D. I. bl. 246.

(**) Daartoe werden, onder anderen, nog pogingen gedaan na de overgaaf van *'s Hertogenbosch*, in 1629; ook nog later. — Zie *Aitsema*, *Zaken van Staat en Oorlog*, D. I. bl. 1189. — *Lev. van Fredrik Hendrik*, D. I. bl. 436. — Ook *van Kampen*, D. I. bl. 483 en D. II. bl. 128.

Digitized by Google

aan de zaak der Hervorming hadden toegebragt dan alle vervolgingen, gaven daartoe voortreffelijke gelegenheid. De naam van *ketter* duidde niet slechts eene geestelijke, maar ook eene ligchamelijke misvorming aan; ten minste werd alzoo aan minkundigen voorgesteld; en van dáár dan ook de waarlijk dikwerf bespottelijke vooroordeelen, die velen der volksklasse in de zuidelijke Nederlanden vroeger ten opzigte van alle protestanten koesterden.

Evenwel zou deze onderlinge miskenning, door lengte van tijd, zoo al niet geheel verdwenen dan toch merkelijk afgenomen zijn, vast ten minste niet langer nog dan twee eeuwen hebben stand gehouden, had zij niet telkens nieuw voedsel gevonden in de vele rampen, waaraan de zuidelijke gewesten meest altijd waren blootgesteld in de gedurige oorlogen, welke van deze afscheiding, tot aan het tijdstip dier rampzalige omwentelingen op het laatst der vorige eeuw, bijna onafgebroken gevoerd werden: (*) rampen, veeltijds onvermijdelijk, maar daarom niet minder drukkende voor deze gewesten. — Meestendeels was het gemeenebest uit nooddwang daarin betrokken; maar het tooneel van den oorlog was doorgaans dat België, waar vriend

(*) Het sluiten van *ses* vredesverdragen in ééne eeuw, meest van langdurige oorlogen, levert daarvan een voldoend bewijs op: de Munstersche vrede in 1648, de Akensche vrede in 1668, die van Nijmegen in 1678, die van Rijswijk in 1697, het Barrière-tractaat in 1715, de tweede Akensche Vrede in 1748; behalven de Engelsche oorlog van 1780. —

Digitized by Google

en vijand zich om zoo te zeggen beurtelings verdrongen. — Dat dit geenszins geschikt was de vroegere gemeenschap te herstellen, zal elk ligt gevoelen.

Maar hetgeen wij reeds in het hoofd dezes in het algemeen aanmerkten, was ook hier van zeer groote toepassing: verschil van Godsdienst en uiteenloopend belang. — In het vereenigd gemeenebest, was de Hervormde leer de Godsdienst van staat; in de zuidelijke Nederlanden hadden de protestanten zelfs geen burgerregt. De handel was de zenuw van het gemeenebest, zij was verdwenen in de zuidelijke gewesten; en dat wat aldaar het eenig middel van bestaan was geworden, fabriekwezen en akkerbouw, ging door die gedurige oorlogen geheel te grond.

Dat onder zoodanige omstandigheden de breuk niet is kunnen geheeld worden, laat zich ligt begrijpen. — Evenzeer laat het zich verklaren, dat deze vooringenomenheid op den duur niet eenzijdig kon blijven. — Thans echter is dit alles veranderd: er is geen verschillend belang meer van noordelijk of zuidelijk gedeelte; er behoort, ten minste, slechts één algemeen staatsbelang te zijn. Geen gewetensdwang, geen onderscheid in staatkundige of burgerlijke regten bestaat meer; geen afzonderlijk deel is boven eenig ander geprivile-

Digitized by Google

gieerd. — Men mag dus niet meer in den staatsburger uitsluitend den protestant of roomsch-catholijk, den Hollander of Brabander zien; men moet in elk den GOD en CHRISTUS dienenden *Nederlander* eerbiedigen, den mensch en medeburger van hetzelfde maatschappelijk ligchaam erkennen. — Zóó, en zoo alleen, kan de nieuwe staat tot eenheid en tot magt komen; dit moet het doel en streven van alle weldenkenden zijn!

Vroegere partijschappen.

Willen de plegtige woorden, *vergeten* en *vergeven*, waarmede onze eerbiedwaardige koning zijne regering aanvaardde, het gewenschte doel bereiken hetwelk hij er zich mede voorstelde, dan behoort evenzeer elke aanleiding vermeden te worden tot die betreurenswaardige partijschappen, welke zoo veel verdeeldheid in het noordelijk gedeelte van ons rijk deden ontstaan. — Wij zullen daarom deze vroegere partijschappen slechts even aanroeren, als een wenk, zonder in eenig verder onderzoek te treden: de ondervinding toch heeft geleerd dat, na meer dan twee eeuwen, de wederzijdsche *animositeit* nog geenszins is verdwenen.

Digitized by Google

Naauwelijks was het vereenigd gemeenebest als vrijen staat gevestigd, of partijschap begon het hoofd op te steken. — Met zeer veel grond van waarschijnlijkheid, merkt de geschiedschrijver *van Kampen* aan, (*) dat de oorsprong van die verschillen, welke naderhand zoo dikwerf ons land verscheurden, reeds aan het betreurenswaardig verblijf van den engelschman *Leijcester* moet worden toegeschreven. Hoe het zij; den graven opperlandvoogdijschap had partijen doen ontstaan en alzoo onderlinge verwijdering te weeg gebragt, die niet verminderde toen geestelijken invloed zich met deze, oorspronkelijk wereldsche verschillen inliet. — Maar de vreemdeling vertrok, en over hem of zijne magt kon dus niet meer worden getwist. — Niet alzoo met hetgeen iets later plaats vond.

Het twaalfjarig bestand bewerkte eene schorsing der vijandelijkheden met Spanje. — 's Lands advocaat *Oldenbarneveld* had dit aangedrongen en doorgezet, en geenszins mogen wij twijfelen of hij dit gedaan heeft met goede bedoelingen: de prins stadhouder, *Maurits*, als krijgsman, in de kracht der mannelijke jaren, had dit bestand tegengewerkt, evenzeer, geloven wij, omdat hij het voor het belang van den pas gevestigden staat nadeelig rekende. Hoe het zij, en of dit dan wel andere redenen tot de meer en meer toenemende verkoeling tusschen deze twee waarlijk groote mannen

(*) *Verk. Gesch.* D. I. bl. 357.

Digitized by Google

aanleiding had gegeven, er ontstond verwijdering en ten gevolge van dien partijen, die nieuw voedsel vonden in de te gelijker tijd plaats hebbende kerkelijke geschillen, voortgesproten uit de Godgeleerde twisten tusschen *Arminius* en *Gomarus*.

Al dra werden Godsdienstige en staatkundige denkwijzen door denzelfden band verbonden; en wederom werd — het smart ons hier andermaal deze opmerking te moeten maken — van den kansel, helaas! het twistvuur slechts al te veel aangewakkerd; terwijl, als ware dit nog niet voldoende, een aantal schotschriften van weerskanten ijverig werkzaam was, deze onzalige verdeeldheid levendig te houden en onder alle klassen en standen te verspreiden, waardoor de gemoederen slechts meer en meer werden opgewonden.

Zonder deze misbruiken, ware het mogelijk nimmer tot die hoogte gekomen; ten minste nooit zou de deelneming aan deze verschillen zoo algemeen, en mogen wij zeggen zoo *populair* zijn geworden. Thans had men aan de eene zijde de massa's voor zich, en aan de andere — dit toch kan niet worden ontkend — zeer velen der geleerdste en schranderste mannen. Kortom, na jaren van toenemende twist, verdeeldheid en vervolging, geloofde de hooge overheid zich gedrongen, tot redding van het land, krachtdadige maatregelen te moeten nemen; (*) groote voorbeelden moesten

(*) Zie de notulen der Staten-Generaal.

Digitized by Google

er daarom worden gesteld : een der eerste sterren in Nederlands geleerde wereld werd uit het vaderland verbannen, en het hoofd van den grijzen staatsman viel door het zwaard. —

De val van dit hoofd, verbande langer dan twee eeuwen de goede eensgezindheid van onzen grond. Toen werd de kiem gelegd tot die beklagenswaardige splitsing, waardoor het eene deel der natie aan de stadhouders veel grooter gezag toekende dan de staatsregeling van het gemeenebest medebragt, terwijl het ander gedeelte derzelver wettig gezag en regt miskende; dat de eene partij hen tot den hemel verhoogde, en anderen hunne handelingen en bedoelingen met vooringenomenheid beoordeelden en veeltijds op lasterlijke wijs voordroegen; kortom, toen werd de grond gelegd tot al die latere burgertwisten, zoo betreurenswaardig en aanstootelijk tevens.

In 1650, ruim een jaar na het sluiten van den Munsterschen vrede, was de provincie Holland andermaal het tooneel van burgertwisten; en wel ten gevolge van verschillen tusschen de staten dier provincie en prins *Willem* II, onder anderen over het afdanken van krijgsvolk. Te Amsterdam vooral, had men zich sterk tegen 's prinsen gevoelen verklaard. De prins, jong en driftig, maar wiens doorzigt en bekwaamheid mogelijk de jaren vooruitgeloopen was, trok met eenige troepen naar de hoofdstad, en

Digitized by Google

daar zij voor hem hare poorten sloot zou hij de stad belegerd hebben, ware de zaak niet nog bij tijds geschikt en door den kort daarop gevolgden dood van den vorst zonder verder gevolg gebleven.

Maar de verwarring was daarom niet minder. De band van eenheid onder de gewesten was, door het gemis van eenen stadhouder, verbroken. — Wel is waar vond de roerlooze staat, in een' staatsman als *de Wit*, een voortreffelijk regent: de geschiedenis bewijst zulks; maar hoe zeldzaam is zulk een genie, en bijzondere uitstekendheid van talenten is het toch alléén, welke, bij regenten uit *medeburgers* genomen, overwigt en ontzag moet geven. Ook was men geenszins het toen reeds zoo waarde huis van Oranje vergeten: getuigen de onlusten van 1654 in de meeste steden van Holland: en het zoogenaamde *eeuwig-edict* van 1667, waarbij de stadhouderlijke waardigheid in Holland vervallen werd verklaard, was dus, zoo al niet zeer onstaatkundig dan toch zeer ondankbaar en misdadig: *ondankbaar*, om de zeer vele vroegere diensten, door de vorsten van Oranje aan het gemeenebest bewezen; *misdadig*, daar het eene openlijke schending der bezworene en overeengekomene staatsregeling was. De gruwelijke broedermoord — dien schandvlek onzer jaarboeken — was waarschijnlijk meer nog een uitwerksel van lang verkropten wrok over *dit* stuk, dan wel een gevolg van andere oorzaken.

Digitized by Google

De broeders *de Wit* waren vermoord; het gezegde eeuwig-edict was, na een bestaan van ettelijke jaren, weder ingetrokken; *Willem* III was zijne voorvaderen in hun rang en waardigheid opgevolgd; hij was het middel in Gods hand geweest, om den staat uit de handen van den eerzuchtigen *Lodewijk* XIV te redden, en ter bevordering van den inwendigen vrede had hij ook groote veranderingen in de stedelijke regeringen gemaakt: maar de kiem der verdeeldheid en der partijschappen was blijven bestaan; er was niet alleen een staatkundige, maar ook een Godgeleerde zuurdeessem in den staat achter gebleven. (*)

Ook tusschen hem en Amsterdam ontstonden andermaal verschillen. Hoewel de stadhouder, begeleid door eene deputatie uit de staten van Holland, zich in persoon naar de hoofdstad begaf, om aldaar zelve zijne gevoelens (het was andermaal over het leger) bloot te leggen, en niettegenstaande al de andere steden op 's prinsen zijde waren, bleef de regering der trotsche hoofdstad weigerachtig, *alleen om te toonen dat de tegenwoordigheid van een prins van Oranje haar niet kon omzetten.* (**) Men ging er zelfs uit overmoedigen waan en geest van tegenwerking verder, en veroorloofde zich handelingen die, in verband tot het

(*) *Van Kampen, Verk. Gesch.* D. II. bl. 102.

(**) *Van Kampen,* Ald. bl. 108.

Digitized by Google

algemeen gemeenebestelijk belang en op grond van het hoofdbeginsel der unie, misdadig zouden kunnen worden genoemd. (*) — Er had, dien ten gevolge, openbare scheuring in de provincie Holland plaats, die zich verder aan de andere gewesten mededeelde, aldaar echter weldra door 's prinsen beradenheid en standvastigheid werd ten einde gebragt. Maar Amsterdam verzoende zich eerst zes jaren later, en zoo al niet slechts in schijn dan toch maar voor zeer korten tijd; want nog geen twee jaren waren er verstreken, toen nieuwe verschillen tusschen haar en den stadhouder losbraken: ditmaal echter niet zoo zeer zonder gegronde redenen, daar het scheen dat de *koning van Engeland* den Engelschen handel zeer begunstigde, terwijl de *stadhouder van Holland* die van de hoofdstad van dit gewest geheel scheen te vergeten.

Het is ons onmogelijk verder op deze wijs geheel onze geschiedenis te doorloopen, daar dit tot te groote uitgebreidheid zou leiden. — Immers gaf de dood van *Willem* III ook weder tot groote oneenigheden aanleiding, die wel door den aanhoudenden staat van oorlog werden beteugeld, maar niet vernietigd waren en zich ook later op nieuw openbaarden; tot *Willem* IV, in 1747, als *erf*stadhouder van geheel het vereenigd gemeenebest werd

(**) Men leze het verhandelde in de staten van Holland, over de geheime onderhandelingen van Amsterdam met den Franschen gezant *d'Avaux*.

Digitized by Google

verkozen. — In 1748 hadden die vreeselijke oproeren tegen de pachters plaats (*), die, zoo als *van Kampen* zegt, de republiek deden daveren; in 1750 nieuwe onlusten te Amsterdam, welke zich over al de provincien verspreidden; in 1758 geschillen tusschen de land-provincien en de aan zee gelegene gewesten; in 1763 andermaal Godgeleerde twisten. — Na 1780 nam de verwijdering tusschen Holland en den stadhouder meer en meer toe; tot de groote scheuring in 1784 te Utrecht een begin nam, en een jaar later — toen de oranjekleur reeds, bij resolutie der staten van Holland, eene *oproerleuze* genoemd werd (**), de staten dezer provincie door een daad van geweld het eerst den tegenstand begonnen, met aan den prins-erfstadhouder het bevel over de bezetting van 's Gravenhage te ontnemen, en dezen alzoo eene openlijke beleediging aantedoen.

» Van nu af — reeds vroeger — bevat de ge» schiedenis der republiek bijna niets dan een jam» merlijk tafereel van onlusten, oproeren, zamen» rottingen en vereenigingen van misnoegden in alle » gewesten en in de meeste steden" (***) — Wij zullen op dit alles den sluijer der vergetelheid laten rusten, onzen landgenooten alleen toeroepende:

(*) De gemeene middelen (belastingen) werden toen ter tijd verpacht. —

(**) Zie de Notulen van de Staten van Holland.

(***) *Van Kampen*, *Verk. Gesch.* D. II. bl. 300.

Digitized by Google

WAART! — Het was ons doel kortelijk aantetoonen, hoe vroeg deze onzalige partijschappen reeds werden geboren, wat daartoe al aanleiding gaf en op hoe vele verschillende wijzen zij zich openbaarden. Men is het tegenwoordig vrij algemeen eens, dat een der hoofdoorzaken dezer voortdurende onrust gelegen was in de toenmalige staatsregeling, en wel bepaaldelijk in de onbestemdheid en onzekerheid wáár en bij wien eigenlijk het hoogste gezag of de souvereiniteit berustte. Niet slechts de volksklasse, maar zeer aanzienlijke personen stelden zulks, reeds van de vroegste tijden — wel is waar ten onregte — bij de stadhouders. (*) — Anderen weder verhieven de algemeene-staten ten hemel. (**) — Veeltijds liepen de handelingen dezer algemeene-staten tegen het bijzonder regt der provincien in, maar niet zelden ook was de gewestelijke souvereiniteit oorzaak van vertraging en dikwerf van mislukking der ontwerpen, voor het *algemeen* belang volstrekt noodzakelijk. Vooral was dit het geval bij den aanvang van oorlogen, terwijl het in tijden van vrede gedurig aanleiding gaf tot twisten en verdeeldheid; waardoor *de Groot* in zijnen tijd reeds aanmerkte, » dat de verdeeling

(*) Men vindt zulks bevestigd, in en bij den substituut-griffier *van Leeuwen*, *Batavia illustrata*.

(**) Zoo als de president *Bijnkershoek* zegt: Fuit aliquando tempus, quo nonnullis placuit, ordines generales in omnibus Provinciis uno Jove esse minores," etc. — *Quaest. jur. publ.* L. II. C. XIX. p. 328.

Digitized by Google

van de kracht des gebieds voor de vrijheid veiliger kan wezen, maar dat, in tijden van rust, zij voor de eendragt nadeelig en gevaarlijk is." (*)

Vestiging van den nieuwen Staat.

Slaan wij ten slotte — want ook het gedurig herdenken dááraan is, voor alsnog ten minste, in het belang onzer tegenwoordige zamenstelling zeer gewigtig — een te rug blik op het gezegende tijdstip onzer bevrijding van der Franschen juk, en de later plaats gehad hebbende vereeniging met de zuidelijke Nederlanden.

Het was tegen het einde van 1813, en wel op den gelukkigen 17den November, dat, na drie jaren in het Fransche keizerrijk te zijn ingelijfd geweest, hier de omwenteling een begin nam, en, hoewel men een volslagen gebrek aan de noodzakelijkste middelen van verdediging had en

(*) » Foederati . . . . . edocti usu, vim imperii in plüres sparcere, quod ut libertati tutius, ita, si paulum remittat hostis, concordiæ periculosum. *H. Grotius*, *Ann.* L. V. p. m. 150.

Digitized by Google

nog aan alle zijden door Fransche troepen omringd was, tot stand werd gebragt.

Eenige echte vaderlanders, mannen van moed, vaste beradenheid en aanzien, ondernamen, niettegenstaande deze nog zeer donkere vooruitzigten, maar met vertrouwen op GODS hulp, dit stout bestaan; en de zoons van een der aanzienlijksten, van den edelen *Gijsbert Karel van Hoogendorp*, waren de eersten die weder met de geliefde oranje-kleur versierd in het openbaar verschenen.

Reeds den 30sten daaraanvolgende had de overkomst plaats, van den vurig te rug gewenschten prins van Oranje, die in dit jaargetijde deze reis, niet zonder groot gevaar, op een ligt vaartuig had ondernomen: maar welk gevaar kon ooit een vorst van Nassau weerhouden, om met den meesten spoed aan den algemeenen wensch van het trouwe volk van Nederland te voldoen!

Het oogenblik dezer aankomst af te schilderen, is niet mogelijk: men moet van dien algemeenen geestdrift getuigen geweest zijn, om zich, en het verhevene en het roerende van dit oogenblik te kunnen voorstellen. — Hoe zich een aantal Scheveningsche visschers als om strijd te midden der schuimende golven wierpen, ten einde de sloep waarin zich dien dierbaren vorst bevond op hunne schouders over de branding te dragen. Hoe zich

Digitized by Google

grijsaards, vrouwen en kinderen verdrongen, om slechts even 's prinsen kleed aan de lippen te kunnen brengen. Hoe de vorst zelve, tot in de ziel aangedaan, GOD dankende op het doorweekte strand nederknielde en den voorvaderlijken grond kustte. Hoe in één oogenblik tijds de geheele bevolking der stad op de been was, en alle huizen versierd en verlicht waren. Hoe zelfs kranken en verminkten zich op eene draagbaar naar een plaats hadden laten brengen, langs welke de zoo zeer gewenschte vorst moest komen; terwijl uit de verst verwijderde provincien, personen naar 's Gravenhage gekomen waren, alleen met het doel *om den prins te zien.* — Ja, hoogstmerkwaardig oogenblik! Mogt gij onvergetelijk in elks aandenken blijven: onvergetelijk bij den vorst, opdat hij steeds in elke omstandigheid gevoele en zich er op verlate, waartoe *dit* volk, is het nood, ten zijnen behoeve bereid is; onvergetelijk ook bij het volk, opdat dit herdenken een geschikt en krachtdadig tegenmiddel zij, wanneer andermaal een droevige geest van ontevredenheid of partijdigheid mogt levendig worden.

Nog dien eigen dag, vaardigde de vorst eene proclamatie uit aan het Nederlandsche volk. Daar het te wenschen is dat deze plegtige vorstelijke woorden bij alle Nederlanders in blijvend aandenken blijven, zullen wij dezelve hier in haar geheel mededeelen; zij zijn nog geenszins ontijdig:

Digitized by Google

» WAARDE LANDGENOOTEN!"

» Na eene scheiding van negentien jaren, en na » zoo vele rampen, heb ik het onuitsprekelijk » genoegen dat ik door u zelve eenstemmig in » uw midden worde te rug geroepen. Ziet mij » hier aankomen en gereed om, onder den Godde- » lijken bijstand, u in het genot van uwe vorige » onafhankelijkheid en welvaart te helpen herstel- » len. Dit is mijn eenig doelwit en het opregt en » vurig verlangen van mijn hart. Ik kan u de » stellige verzekering geven dat het insgelijks het » oogmerk is van de Bondgenooten. Het is in het » bijzonder de wensch van Z. K. H. den Prins » Regent van het vereenigd Koningrijk van Groot- » Brittannien en Ierland. Hiervan zult gijlieden » overtuigd worden door de grootmoedige bijstand » van dat machtig Rijk, die ul. onmiddellijk staat » gegeven te worden, en die de grondslag zal leg- » gen van de hernieuwing dier oude en naauwe » betrekkingen van vriendschap en alliantie die zoo » lang het geluk gemaakt hebben van beide Sta- » ten. — Ik ben bereid en heb vastelijk besloten » al het voorledene te vergeven en te vergeten. » Ons gemeen en eenig doeleinde moet zijn de » wonden van ons dierbaar vaderland te heelen, en » hetzelve in zijn vorigen luister en aanzien onder » de volkeren te herstellen. De herleefde koop- » handel zal, zoo ik vertrouwe, een der eerste en » onmiddellijkste gevolgen zijn van mijne aankomst.

Digitized by Google

» Alle partijschap moet voor altoos van onder ons » gebannen zijn. Geene pogingen zullen van mijn » kant, en van die van de mijne, onbeproefd ge- » laten worden om uwe onafhankelijkheid, uw ge- » luk en voorspoed te verzekeren en te bevesti- » gen. — Mijn oudste zoon, die, onder den on- » sterfelijken Lord *Wellington*, zich de roem zij- » ner voorouders niet onwaardig getoond heeft, » staat mij binnen kort te volgen. Vereenig u » dan, waarde Landgenooten! met hart en ziel met » mij, en ons gemeen Vaderland is gered: de oude tij- » den zullen weldra herleven; en wij zullen aan onze » kinderen de dierbare panden kunnen overmaken » die wij van onze voorouders ontvangen heb- » ben.

Het was de algemeene wensch der natie, niet alleen den prins in zijne vroegere regtmatige en wettige waardigheid hersteld, maar hem met het souverein gezag bekleed te zien. Op alle mogelijke wijzen openbaarde zich dit volksverlangen; en de souvereiniteit werd hem dan ook *dadelijk* na zijne aankomst door het voorloopig bestuur opgedragen. — Maar niet dan op dringend verzoek en na van de noodzakelijkheid en wenschelijkheid daarvan overtuigd te zijn, beloofde de vorst aan dit verlangen te voldoen, evenwel, zoo als 's prinsen proclamatie bij die gelegenheid te Amsterdam gegeven bewijst, onder de stellige waarborging, zoowel voor hem als voor de natie, eener wijze con-

Digitized by Google

stitutie. Wij willen ook deze proclamatie geven, ter wederlegging van een dwaalbegrip over de aanvaarding der souvereiniteit door onzen vorst, als of deze *niet* ten gevolge van het *verlangen* en den algemeenen *wensch* van geheel het Nederlandsche volk geschied ware; dwaalbegrip, waarin men door leugenachtige voordragt vervallen is, en dat slechts al te veel wortel gevat heeft.

» Onuitsprekelijk waren mijne aandoeningen, bij » de intrede van heden binnen deze hoofdstad. » Te rug gegeven aan het volk dat ik nimmer op- » gehouden heb te beminnen, zag ik mij, na ne- » gentien jaren, als een vader in het midden van » zijn huisgezin.

» Nooit, Nederlanders! zal mijne ontvangst in » Holland, nooit mijne intrede in Amsterdam uit » mijn geheugen gaan, en, bij uwe liefde beloof ik » het u, bedrogen zult gij u niet vinden. Gij wilt » het, Nederlanders! dat ik u *meer* zijn zal, *dan* » *ik u zonder mijne afwezendheid zoude geweest* » *zijn.* Uw vertrouwen, uwe liefde legt de sou- » vereiniteit in mijne handen, *en van alle zijden* » *dringt men op de aanneming daarvan*, wijl de » nood van het vaderland, wijl de toestand van Eu- » ropa het vordert.

» Welaan dan, *ik zal mijne bedenkingen aan uwe* » *wenschen opofferen;* ik aanvaard wat Nederland » mij aanbiedt, maar ik aanvaard het ook alleen » onder waarborging eener wijze constitutie, welke » uwe vrijheid tegen volgende mogelijke misbruiken

*

Digitized by Google

» verzekert; ik aanvaard het, in het volle gevoel der » verpligting welke deze aanneming mij oplegt.

» Mijne voorouders hebben uwe onafhankelijkheid » doen geboren worden. De handhaving daarvan zal » de nimmer ophoudende taak van mij en de mijnen » zijn. Ik reken in deze nog altijd eenigzins hag- » chelijke oogenblikken op uwe medewerking en » opofferingen; en weldra zal, na eene korte in- » spanning, geen vreemdeling meer op uwen grond, » aan de geestdrift der herborene natie, aan de ze- » gepralende wapenen onzer bondgenooten, onder » GODS hulp tegenstand kunnen bieden."

Immers, geschiedenis en ondervinding hadden geleerd, tot hoeveel twist en verdeeldheid, die onbestemdheid van de souvereiniteit en de gedurige naijver van gelijke magt hebbenden, telkens aanleiding gegeven had; en nu zich andermaal de Nederlandsche staat op de puinhoopen der onderdrukking vestigde, was het wijsheid de klippen te vermijden, waarop de staatshulk zoo dikwerf gevaar geloopen had te stranden. — » Niet meer"; dit waren de woorden, waarmede de nooit te vergeten *Kemper*, als commissaris van het algemeen bestuur, het volk van Amsterdam 's vorsten overkomst bekend maakte; . . . . . » niet meer zal de » onzekerheid over de verdeeling der oppermagt » uwe krachten verlammen, uwe magt ontzenuwen. » Het is geen *Willem de zesde* welken het Ne- » derlandsche volk heeft te rug gevraagd, zonder te

Digitized by Google

» weten wat het eigenlijk van hem te hopen of te » verwachten had. Het is *Willem de eerste* die » als souverein vorst, naar den wensch der Ne» derlanderen, onder het volk optreedt; hetwelk » eenmaal, door een anderen *Willem den eersten*, » aan de slavernij eener schandelijke buitenlandsche » overheersching ontrukt werd:" (*) krachtige taal, waardig den geleerden en keurig welsprekenden staatsman, wiens plaats tot heden nog niet ten volle bij Nederlands volksvertegenwoordiging werd vervuld.

Gelukkig dat men toen, terwijl de geestdrift algemeen en alle harten nog voor dankbaarheid vatbaar waren, zulk een allergewenschte verbetering in de Nederlandsche staatsregeling tot stand heeft gebragt. Gelukkig vooral dat deze door den souvereinen vorst, *uit geheel vrije keuze en eigene beweging* is aanvaard, vóór dat latere omstandigheden onzen staat een geheel ander voorkomen gaven. Nooit toch kan men thans — ten minste met schijn van waarheid, want tegen leugen en verdraaijing is niets bestand — onze vrije staatsregeling of ons vorstelijk souverein hoofd, als *door vreemden invloed en regeling gegeven*, voordragen. Neen; toen later onze staat zich in een constitutioneel koningrijk herscheppen zag, werd de reeds gever-

(*) Zie haar geheel bij *Lastdrager*, *Gedenkstuk der Verlossing en Herstelling van Nederland in* 1813. Amst. enz. 1818. bl. 10.

Digitized by Google

tigde regeringsvorm slechts naar deze veranderde omstandigheden *gewijzigd*, maar niet op *monarchalen* voet gebragt; dit was zij reeds geworden, bij de aanvaarding der souvereiniteit door den prins van Oranje, als vorst: de reeds in wezen zijnde grondwet van 1814, verstrekte tot *basis* der constitutie van geheel het koningrijk.

Bij het tractaat van Parijs was bepaald geworden, dat Holland eene *vermeerdering* van grondgebied (un *accroissement* de territoire) zou erlangen. Holland had nooit *vrijwillig* voor Frankrijk het hoofd gebogen; het was door geweld van zijn volksbestaan beroofd. Holland had, toen de knellende band slechts even was losgemaakt, *zelve zijne bevrijding bewerkt*, en daardoor ook aan de voortrukkende bondgenooten eenen zeer grooten dienst bewezen; en ook om zoo veel trouw en moed te belonen, werd deze vergrooting van rijksgebied aan hetzelve toegezegd. Het doel dezer hooge beschikking was mede dus, de *bevoordeeling* van Holland. — Het nadere tractaat van Londen bepaalde, dat deze vergrooting zou bestaan in de toevoeging der voormalige Oostenrijksche-Nederlanden. — Maar wanneer er nu moest worden beslist, *wie* eigenlijk bij deze hooge beschikking het meeste belang en voordeel heeft gehad; waarlijk die beslissing zou niet moeijelijk vallen.

Holland was een huishouden op zich zelve, al-

Digitized by Google

waar, sedert tijden herwaarts, al de leden onderling door zeer naauwe banden waren verbonden. Holland, in zijn ouden beperkten kring, had slechts één algemeen belang; alles was aldaar ingerigt ter bevordering en bevoordeeling van den handel, als de zenuw van den staat. Het vooruitzigt was er, dat Holland andermaal de hoofdzetel van den handel zou geworden zijn: dit had de ondervinding van één jaar reeds geleerd. Amsterdam en vooral Rotterdam waren in dit korte tijdvak reeds weder tot eene hoogte gekomen, waarop zij ook slechts dat ééne jaar hebben mogen staan; terwijl zelfs het minder aanzienlijke, maar niet minder gedrukte Dordrecht, waar alles *toen* en *sedert* in verval was, in *dat* jaar zich met de bedriegelijke vooruitzigten van een herlevenden handel en scheepsbouw mogt verblijden.—

De eerste vrucht dezer vereeniging voor Holland was dat beklagelijke stelsel van belastingen, dat de doodsteek toebragt aan den op nieuw bloeijenden Hollandschen handel. — Dit kon na deze vereeniging, door eene aanzienlijke vermeerdering van handelplaatsen en daaruit voortvloeijende verdeeling van den handel, nimmer worden hersteld.— Men gevoelde zulks zeer wel in deze gewesten; maar men erkende tevens, dat het behoud der zoo lang ontbeerde rust in Europa deze maatregel van hooge staatkunde dringend noodzakelijk maakte. Men deed meer. Het nationaal eergevoel

Digitized by Google

der Hollanders en de edelmoedigheid van den landaard verblijdde zich zelfs in datgene, wat hun niet alleen geen of ten minste gering voordeel aanbragt en daarentegen zeer tot wezenlijke schade verstrekte. Zelfs had men dadelijk de kieschheid, zoowel het toenmalige Hollandsche gouvernement als het volk zelve, om de vermeerdering van grondgebied welke de sedert lang gevestigde staat, te gelijk met verscheidene anderen, had bekomen, niet anders voor te dragen dan als de *hereeniging* van alle de Nederlanden; terwijl men zonder bedenken zich de opoffering getroostte van nationale volksregten, sedert tijden gevestigd, zonder om de mogelijke gevolgen dezer inschikkelijkheid te denken.

Dit deed men in Holland. — Niet alzoo in België: dáár was het eenigzins anders gesteld. — Deze gewesten, zoo veel langer met Frankrijk vereenigd, hadden aan de zijde van het voordeel bij die vereeniging geene schade gehad. Evenwel had men er moeten bedenken, dat niet de vereeniging met het *Fransche* rijk, maar wel met het *Napoleontische* rijk en alles wat *daarvan* een gevolg en uitvloeisel was, hun zoo voordeelig was geweest; en dat alzoo, bij den val van *dit* rijk, ook tevens de oorzaken hadden opgehouden, waaraan men daar zulk eene buitengewone levendigheid en tijdelijken bloei te danken had. — Niettemin wenschte eene magtige partij er voortdurende verbindtenis met

Digitized by Google

Frankrijk; (*) maar zóó iets liet de Europesche staatkunde niet toe. — Er kon hun dus geen beter lot te beurt vallen, dan de vereeniging met het aloude gemeenebest en de vorming van beide gedeelten tot één staat. Zoo ook dachten er toen aldaar de kundigste en onbevooroordeeldste mannen over; gelijk uit in die dagen geschrevene brochures blijkt. (**) Zonder deze vereeniging toch, was

(*) De heer *Barthelemy*, in het reeds genoemde werkje, zegt onder anderen: » Toute la Belgique fut envahie et réunie à la France, pendant les vingt ans de gloire et de succès qui accompagnèrent ses armes sur le continent . . . . . nous ne pouvons plus être les alliés de la France . . . . . si l'expérience de trois siècles nous fournit des grands motifs de douter de la stabilité de notre sort et de notre tranquillité future, nous pouvons y puiser aussi des consolations très-rassurantes . . . . . sans doute la France a prouvé, depuis trois siècles, qu'elle n'a rien plus à coeur que la conquête de nos provinces . . . . . pendant cet espace de tems elle a consacré toute sa politique et sacrifié sa population pour en acquérir une partie . . . . . ainsi . . . . son ancien penchant, l' entrainera encore de ce côté . . . . . néammoins . . . . . la grande querelle parait ajournée pour un tems très-éloigné, etc. (*Exposé succinct*, p^e. 70 et suiv.)

(**) In het op bl. 122 aangehaalde werkje, *la Réunion*, etc. leest men onder anderen: » Maintenant c'est de cette nation (la Hollande) que les Belges peuvent espérer de devenir partie intégrante, . . . en jouissant, dès ce moment, de tous les avantages qui ont couté des siècles à acquérir. C'est sous cette égide toute puissante que les Belges peuvent vivre et s'adonner sans gène à toute l'étendue de leur industrie . . . . . Dans l'instant ses ports s'ouvriraient à toutes les branches de commerce; elle jouirait du crédit des Hollandais jusqu'à ce que le sien fut établi, et profiterait de leurs colo-

Digitized by Google

hun land aan alle zijden geheel open en dus aan elken aanval blootgesteld geweest. Zonder haar kon er de koophandel noch uitgebreid, noch gevestigd worden; en te vergeefs zou Antwerpen, thans zoo bloeijende, de schoonste natuurlijke ligging en gelegenheid voor den handel hebben opgeleverd, zoodra Holland, op zich zelve staande, het in zijn belang noodig had geoordeeld de Schelde gesloten te houden.

Nogtans was men in België geenszins met deze vereeniging te vreden. Na het sluiten van het Parijsche vredestractaat, toen wel de vermeerdering van Hollands grondgebied besloten, maar het lot van de voormalige Oostenrijksche-Nederlanden nog onzeker was, werd aldaar veel over derzelver toekomstig lot gesproken en ook geschreven. — De grootste meerderheid verlangde, zoo als trouwens ook natuurlijk was, weder onder de regering van

nies dans tous les parties du monde; elle coopérerait à former directement des traités de commerce avec les puissances étrangères, où elle plaiderait ses avantages. Ce commerce, d'abord actif, serait protégé par une marine dont la gloire ne s'est jamais démentie, et qui ne tarderait point à augmenter son lustre par le penchant qu'ont les Belges pour la navigation. Ce commerce extérieur, en donnant un débouché au commerce intérieur, doublerait ses ressources, vivifierait ses fabriques, ses manufactures et son agriculture, source des matières premières. Plus de douanes dans l'intérieur depuis le Texel jusqu'à la France; une circulation que rien n'entraverait, *rendrait bientôt aux Belges les plus beaux jours de leur histoire.* (p. 46 et 47.)

Digitized by Google

het huis van Oostenrijk te komen; dezen echter waren in drie, zeer van elkander verschillende partijen verdeeld. — Eerstens de partij der staten, die daardoor hoopte de oude orde van zaken weder in haar geheel en, ware het mogelijk, nog meer *feodaal* ingesteld te zien; dan die der geestelijkheid, zich vleijende onder dit bestuur alles te rug te zullen bekomen, wat zij door *Joseph* II en onder het Fransche bewind hadden verloren; en eindelijk, bij de onmogelijkheid eener vereeniging met Frankrijk, de eigenlijk gezegde franschgezinde partij, waartoe behoorden al de voormalige ambtenaren onder dat bewind, de koopers van nationale goederen, de dadelijke deelnemers aan vroegere omwentelingen, de ultra-liberalen en eindelijk de aanklevers en belijders der fransche, zoogenaamde wijsgeerige school, of, liever gezegd, de *neologen* en *rationalisten*. Laat ons ook hier zien wat een schrijver, die opzettelijk het voor- en nadeel dezer vereeniging in al derzelver bijzonderheden onderzocht heeft, daarvan zegt. (*)

(*) *Le temps des Républiques est passé:* il est hors de doute que la Belgique devra *appartenir* à l'une ou l'autre puissance, soit en partie, soit en totalité. Mais quelle sera cette puissance? sera ce l'Autriche, sera ce la Hollande? . . . . . Jusqu'ici il est presque certain que la grande majorité se divise en trois partis bien distincts. A la tête se trouve *celui des états.* Ce parti plus attaché à la constitution du pays qu'à la maison d'Autriche, fonde ses désirs sur la réintégration de l'ancien ordre des choses *dans son entier*, c'est à dire de sa souveraineté, avec l'espoir de l'avoir moins limitée en-

Maar Oostenrijk was niet geneigd, zich andermaal met deze landen te belasten; het verkoos

core. Il espère faire revivre dans toute sa force les capitulaires de Philippe II, *et enchainer de nouveau son souverain.* Il désire le rétablissement des états-provinciaux composés comme avant des 3 ordres de l'état, avec leurs libertés, chartres et prérogatives; le rétablissement des provinces, *des terres seigneuriales*, des justices locales avec tous leurs privilèges, exemptions, enfin avec *tout l'attirail de l'ancien régime féodal.* Il désire reprendre le droit de se taxer lui-même, le droit législatif, et celui de n'être jugé que par ses pairs ou juges nationaux. Pour cet effet, il vent le rétablissement de la cour de Braband. Mais cet espoir est il fondé sur quelque vraisemblance? Les souverains aujourd'hui . . . . . veulent être *souverains* chez eux *et non de simples administrateurs, soumis à leurs sujets.* Ils n'admettent plus de capitulaires, plus de ces constitutions mixtes et barbare des siécles reculés. Si la Belgique revient à l'Autriche, ... elle la recevra *comme un domaine de sa monarchie, en toute souveraineté,* comme l'avait possédée la France, sans chartres, exemptions ou privilèges, et elle la gouvernera d'après le mode *qu'elle trouvera bon d'établir.* La politique plus éclairée sent que *l'unité de principe* dans les administrations comme dans les lois, peut seule bien gouverner un état. Cette vérité, nous en convenons, n'est pas avantageuse pour quelques individus privilégiés, mais elle est fondée par la raison sur le bien général . . . . . .

Le second parti est *celui du clergé.* Il est encore nombreux et son crédit est assez puissant *parce qu'il gouverne l'opinion publique.* Mais l'attachement pour la maison d'Autriche de ce parti nous paraît aussi peu désintéressé, que celui des états, avec lequel il se lie d'intérêt dans le désir du rétablissement des trois ordres, ce qui fait remonter le clergé au premier rang; *avantage qui rejaillit jusque sur le simple curé.* — Le clergé ne desire-t'il pas encore sa réintégration dans tous ses

Digitized by Google

zich bij den algemeenen vrede meer wezenlijke voordeelen; (*) en voor de vereeniging met Holland was men niet, zoo als wij reeds aanmerkten. Alles wat slechts uitgedacht kon worden, werd daar tegen aangevoerd: het onderscheid van Godsdienst; de Hollandsche staatsschuld; het stelsel van belastingen; de overmagt van den Hollandschen handel, over die van Belgie; de concurrentie tusschen de fabrieken in beide gedeelten; de groote sommen die het onderhoud der dijken vorderden, enz. enz.: (**) dit alles werd met veel omslag van woorden voorgedragen; maar niet zoo opregt was men

droits, franchises et immunités? *N'espère t-il pas le rétablissement des monastères, couvens et abbayes, la restitution de tous les biens et propriétes; que Joseph II et les Français ont aliéné?* . . . . . Nous sommes loin de désirer que le clergé perde ses droits, sa dignité ou son aisance; la politique tient ces points pour nécessaires; mais le bien public exige *que chaque classe de l'état soit circonscrite dans les bornes qui lui sont naturelles.* Or le bien de la réligion exige que ses ministres soient dans une honnête aisance, qu'ils jouissent d'une liberté morale et d'un rang élevé, tel que peut le prescrire le respect dû à la réligion . . . . . Le dernier parti enfin est *celui* connu sous le nom de *parti français.* Il renferme tous les employés de ce gouvernement et tous les acquéreurs des biens nationaux, etc. (*La Réunion*, etc. p^e. 37 et suiv.)

(*) » l'Autriche, *fatiguée de tous les desagrémens dont les Pays-Bas ont été la cause pour elle*, y renonce, dit on, pour toujours.

Elle s'agrandit en Italie, pour se former une monarchie plus arrondie." — (*Barthelemy, Exposé succinct*, p.e 71.)

(**) *La Réunion*, etc. p.e 48.

Digitized by Google

in de voorstelling der vele en groote voorregten, welke België bij deze vereeniging hebben zou. — En waarom deze partijdige voordragt? Omdat velen toen reeds diezelfde plannen en wenschen koesterden, als nu onlangs de geheime bedoelingen eener gelukkiglijk ontmaskerde factie waren; namelijk, het brengen van beide gedeelten onder één souverein hoofd, maar met twee verschillende regeringsvormen en geheel afgescheidene belangen; dat is, eerder eene *federatie*, of bondgenootschap, dan wel eene *vereeniging*. Maar toen nog deden zich hiertegen vele zwarigheden op. De redenen waardoor België, gedurende deszelfs inlijving met Frankrijk, eenig welvaren had ondervonden, waren ook met den val van het keizerrijk verdwenen; deszelfs handel was onbeduidend en geheel verlamd; en bovenal was het in dien tijd een groot bezwaar dat, ten gevolge dezer vroegere vereeniging, geheel zijne linie van vestingen was gesloopt geworden. In zeker hoogstmerkwaardig, toen geschreven werkje, (*) waarin men, hoewel naamloos uitgegeven zijnde, den doordenkenden staatsman meent te herkennen, werd onder anderen dit bezwaar tegen overgesteld aan dat, wat men tegen de Hollandsche staatsschuld aanvoerde. (**)

(*) *De la réunion des provinces Hollandaises et Belgiques, et des principes d'une constitution monarchique.* Brux. chez Wahlen, 1815.

(**) . . . . . » la plupart des Belges semblent désirer, sous un même souverain deux gouvernements distincts, des intérêts séparés, c'est à dire une fédération plutôt qu'une réunion; leur

Digitized by Google

Velen ook waren tegen deze vereeniging om het verschil van Godsdienst, omdat zij eene gedurige botsing onderling en, bij eene protestantsche hooge regering, partijdigheid omtrent de roomsch-catholijken vreesden; maar daarentegen waren er weder anderen, die hier een middel meenden te zien tot vereeniging van de verschillende Christelijke gezindheden, of liever der te rug keering tot de moederkerk van de daarvan afgescheidene takken. (*)

De bestaande Hollandsche grondwet, die van het beginsel der souvereiniteit van den prins van Oranje uitgegaan was, en welke men wel berekende dat grootendeels tot grondslag van die voor het geheele rijk zou verstrekken, was mede voor velen een

principaux motifs sont: 1°. la différence de réligion; 2°. la dette de la Hollande; 3°. sa constitution. . . . . mais. . . . la Belgique, absolumment ouverte sur tous les points où elle sera en contact avec de grandes puissances, devra construire plusieurs forteresses. . . . . or, *si cette augmentation de dépense équivalait à peu près au paiement des intérêts de la dette Hollandaise, le second motif n'aurait guères plus de valeur que le premier.*" — (*De la réunion*, etc. p. 5 et 7.)

(*) Si des haines, des dissentions, des guerres trop longues ont eu pour cause, non la différence, mais bien l'intolérance en matière de réligion; une tolérance réciproque, l'égalité de droits, la liberté absolue à cet égard seraient peut être les moyens les plus puissans *de réaliser l'espérance encore trop vague de voir un jour se rattacher au tronc sacré de la réligion, les branches que les passions des hommes en ont séparés.* (*De la réunion*, etc. p. 6.

Digitized by Google

van de kracht des gebieds voor de vrijheid veiliger kan wezen, maar dat, in tijden van rust, zij voor de eendragt nadeelig en gevaarlijk is." (*)

Vestiging van den nieuwen Staat.

Slaan wij ten slotte — want ook het gedurig herdenken dááraan is, voor alsnog ten minste, in het belang onzer tegenwoordige zamenstelling zeer gewigtig — een te rug blik op het gezegende tijdstip onzer bevrijding van der Franschen juk, en de later plaats gehad hebbende vereeniging met de zuidelijke Nederlanden.

Het was tegen het einde van 1813, en wel op den gelukkigen 17den November, dat, na drie jaren in het Fransche keizerrijk te zijn ingelijfd geweest, hier de omwenteling een begin nam, en, hoewel men een volslagen gebrek aan de noodzakelijkste middelen van verdediging had en

(*) » Foederati . . . . . edocti usu, vim imperii in plüres sparcere, quod ut libertati tutius, ita, si paulum remittat hostis, concordiæ periculosum. *H. Grotius*, *Ann.* L. V. p. m. 150.

Digitized by Google

nog aan alle zijden door Fransche troepen omringd was, tot stand werd gebragt.

Eenige echte vaderlanders, mannen van moed, vaste beradenheid en aanzien, ondernamen, niettegenstaande deze nog zeer donkere vooruitzigten, maar met vertrouwen op GODS hulp, dit stout bestaan; en de zoons van een der aanzienlijksten, van den edelen *Gijsbert Karel van Hoogendorp*, waren de eersten die weder met de geliefde oranje-kleur versierd in het openbaar verschenen.

Reeds den 30sten daaraanvolgende had de overkomst plaats, van den vurig te rug gewenschten prins van Oranje, die in dit jaargetijde deze reis, niet zonder groot gevaar, op een ligt vaartuig had ondernomen: maar welk gevaar kon ooit een vorst van Nassau weerhouden, om met den meesten spoed aan den algemeenen wensch van het trouwe volk van Nederland te voldoen!

Het oogenblik dezer aankomst af te schilderen, is niet mogelijk: men moet van dien algemeenen geestdrift getuigen geweest zijn, om zich, en het verhevene en het roerende van dit oogenblik te kunnen voorstellen. — Hoe zich een aantal Scheveningsche visschers als om strijd te midden der schuimende golven wierpen, ten einde de sloep waarin zich dien dierbaren vorst bevond op hunne schouders over de branding te dragen. Hoe zich

Digitized by Google

grijsaards, vrouwen en kinderen verdrongen, om slechts even 's prinsen kleed aan de lippen te kunnen brengen. Hoe de vorst zelve, tot in de ziel aangedaan, GOD dankende op het doorweekte strand nederknielde en den voorvaderlijken grond kustte. Hoe in één oogenblik tijds de geheele bevolking der stad op de been was, en alle huizen versierd en verlicht waren. Hoe zelfs kranken en verminkten zich op eene draagbaar naar een plaats hadden laten brengen, langs welke de zoo zeer gewenschte vorst moest komen; terwijl uit de verst verwijderde provincien, personen naar 's Gravenhage gekomen waren, alleen met het doel *om den prins te zien.* — Ja, hoogstmerkwaardig oogenblik! Mogt gij onvergetelijk in elks aandenken blijven: onvergetelijk bij den vorst, opdat hij steeds in elke omstandigheid gevoele en zich er op verlate, waartoe *dit* volk, is het nood, ten zijnen behoeve bereid is; onvergetelijk ook bij het volk, opdat dit herdenken een geschikt en krachtdadig tegenmiddel zij, wanneer andermaal een droevige geest van ontevredenheid of partijdigheid mogt levendig worden.

Nog dien eigen dag, vaardigde de vorst eene proclamatie uit aan het Nederlandsche volk. Daar het te wenschen is dat deze plegtige vorstelijke woorden bij alle Nederlanders in blijvend aandenken blijven, zullen wij dezelve hier in haar geheel mededeelen; zij zijn nog geenszins ontijdig:

Digitized by Google

» WAARDE LANDGENOOTEN!"

» Na eene scheiding van negentien jaren, en na » zoo vele rampen, heb ik het onuitsprekelijk » genoegen dat ik door u zelve eenstemmig in » uw midden worde te rug geroepen. Ziet mij » hier aankomen en gereed om, onder den Godde- » lijken bijstand, u in het genot van uwe vorige » onafhankelijkheid en welvaart te helpen herstel- » len. Dit is mijn eenig doelwit en het opregt en » vurig verlangen van mijn hart. Ik kan u de » stellige verzekering geven dat het insgelijks het » oogmerk is van de Bondgenooten. Het is in het » bijzonder de wensch van Z. K. H. den Prins » Regent van het vereenigd Koningrijk van Groot- » Brittannien en Ierland. Hiervan zult gijlieden » overtuigd worden door de grootmoedige bijstand » van dat machtig Rijk, die ul. onmiddellijk staat » gegeven te worden, en die de grondslag zal leg- » gen van de hernieuwing dier oude en naauwe » betrekkingen van vriendschap en alliantie die zoo » lang het geluk gemaakt hebben van beide Sta- » ten. — Ik ben bereid en heb vastelijk besloten » al het voorledene te vergeven en te vergeten. » Ons gemeen en eenig doeleinde moet zijn de » wonden van ons dierbaar vaderland te heelen, en » hetzelve in zijn vorigen luister en aanzien onder » de volkeren te herstellen. De herleefde koop- » handel zal, zoo ik vertrouwe, een der eerste en » onmiddellijkste gevolgen zijn van mijne aankomst.

Digitized by Google

» Alle partijschap moet voor altoos van onder ons » gebannen zijn. Geene pogingen zullen van mijn » kant, en van die van de mijne, onbeproefd ge- » laten worden om uwe onafhankelijkheid, uw ge- » luk en voorspoed te verzekeren en te bevesti- » gen. — Mijn oudste zoon, die, onder den on- » sterfelijken Lord *Wellington*, zich de roem zij- » ner voorouders niet onwaardig getoond heeft, » staat mij binnen kort te volgen. Vereenig u » dan, waarde Landgenooten! met hart en ziel met » mij, en ons gemeen Vaderland is gered: de oude tij- » den zullen weldra herleven; en wij zullen aan onze » kinderen de dierbare panden kunnen overmaken » die wij van onze voorouders ontvangen heb- » ben.

Het was de algemeene wensch der natie, niet alleen den prins in zijne vroegere regtmatige en wettige waardigheid hersteld, maar hem met het souverein gezag bekleed te zien. Op alle mogelijke wijzen openbaarde zich dit volksverlangen; en de souvereiniteit werd hem dan ook *dadelijk* na zijne aankomst door het voorloopig bestuur opgedragen. — Maar niet dan op dringend verzoek en na van de noodzakelijkheid en wenschelijkheid daarvan overtuigd te zijn, beloofde de vorst aan dit verlangen te voldoen, evenwel, zoo als 's prinsen proclamatie bij die gelegenheid te Amsterdam gegeven bewijst, onder de stellige waarborging, zoowel voor hem als voor de natie, eener wijze con-

Digitized by Google

stitutie. Wij willen ook deze proclamatie geven, ter wederlegging van een dwaalbegrip over de aanvaarding der souvereiniteit door onzen vorst, als of deze *niet* ten gevolge van het *verlangen* en den algemeenen *wensch* van geheel het Nederlandsche volk geschied ware; dwaalbegrip, waarin men door leugenachtige voordragt vervallen is, en dat slechts al te veel wortel gevat heeft.

» Onuitsprekelijk waren mijne aandoeningen, bij » de intrede van heden binnen deze hoofdstad. » Te rug gegeven aan het volk dat ik nimmer op- » gehouden heb te beminnen, zag ik mij, na ne- » gentien jaren, als een vader in het midden van » zijn huisgezin.

» Nooit, Nederlanders! zal mijne ontvangst in » Holland, nooit mijne intrede in Amsterdam uit » mijn geheugen gaan, en, bij uwe liefde beloof ik » het u, bedrogen zult gij u niet vinden. Gij wilt » het, Nederlanders! dat ik u *meer* zijn zal, *dan* » *ik u zonder mijne afwezendheid zoude geweest* » *zijn*. Uw vertrouwen, uwe liefde legt de sou- » vereiniteit in mijne handen, *en van alle zijden* » *dringt men op de aanneming daarvan*, wijl de » nood van het vaderland, wijl de toestand van Eu- » ropa het vordert.

» Welaan dan, *ik zal mijne bedenkingen aan uwe* » *wenschen opofferen*; ik aanvaard wat Nederland » mij aanbiedt, maar ik aanvaard het ook alleen » onder waarborging eener wijze constitutie, welke » uwe vrijheid tegen volgende mogelijke misbruiken

Digitized by Google

» verzekert; ik aanvaard het, in het volle gevoel der
» verpligting welke deze aanneming mij oplegt.
» Mijne voorouders hebben uwe onafhankelijkheid
» doen geboren worden. De handhaving daarvan zal
» de nimmer ophoudende taak van mij en de mijnen
» zijn. Ik reken in deze nog altijd eenigzins hag-
» chelijke oogenblikken op uwe medewerking en
» opofferingen; en weldra zal, na eene korte in-
» spanning, geen vreemdeling meer op uwen grond,
» aan de geestdrift der herborene natie, aan de ze-
» gepralende wapenen onzer bondgenooten, onder
» Gods hulp tegenstand kunnen bieden."

Immers, geschiedenis en ondervinding hadden geleerd, tot hoeveel twist en verdeeldheid, die onbestemdheid van de souvereiniteit en de gedurige naijver van gelijke magt hebbenden, telkens aanleiding gegeven had; en nu zich andermaal de Nederlandsche staat op de puinhoopen der onderdrukking vestigde, was het wijsheid de klippen te vermijden, waarop de staatshulk zoo dikwerf gevaar geloopen had te stranden. — » Niet meer"; dit waren de woorden, waarmede de nooit te vergeten *Kemper*, als commissaris van het algemeen bestuur, het volk van Amsterdam 's vorsten overkomst bekend maakte; . . . . . » niet meer zal de
» onzekerheid over de verdeeling der oppermagt
» uwe krachten verlammen, uwe magt ontzenuwen.
» Het is geen *Willem de zesde* welken het Ne-
» derlandsche volk heeft te rug gevraagd, zonder te

Digitized by Google

» weten wat het eigenlijk van hem te hopen of te » verwachten had. Het is *Willem de eerste* die » als souverein vorst, naar den wensch der Ne» derlanderen, onder het volk optreedt; hetwelk » eenmaal, door een anderen *Willem den eersten*, » aan de slavernij eener schandelijke buitenlandsche » overheersching ontrukt werd:" (*) krachtige taal, waardig den geleerden en keurig welsprekenden staatsman, wiens plaats tot heden nog niet ten volle bij Nederlands volksvertegenwoordiging werd vervuld.

Gelukkig dat men toen, terwijl de geestdrift algemeen en alle harten nog voor dankbaarheid vatbaar waren, zulk een allergewenschte verbetering in de Nederlandsche staatsregeling tot stand heeft gebragt. Gelukkig vooral dat deze door den souvereinen vorst, *uit geheel vrije keuze en eigene beweging* is aanvaard, vóór dat latere omstandigheden onzen staat een geheel ander voorkomen gaven. Nooit toch kan men thans — ten minste met schijn van waarheid, want tegen leugen en verdraaijing is niets bestand — onze vrije staatsregeling of ons vorstelijk souverein hoofd, als *door vreemden invloed en regeling gegeven*, voordragen. Neen; toen later onze staat zich in een constitutioneel koningrijk herschèppen zag, werd de reeds gever-

(*) Zie haar geheel bij *Lastdrager*, *Gedenkstuk der Verlossing en Herstelling van Nederland in* 1813. Amst. enz. 1818. bl. 10.

Digitized by Google

tigde regeringsvorm slechts naar deze veranderde omstandigheden *gewijzigd*, maar niet op *monarchalen* voet gebragt; dit was zij reeds geworden, bij de aanvaarding der souvereiniteit door den prins van Oranje, als vorst: de reeds in wezen zijnde grondwet van 1814, verstrekte tot *basis* der constitutie van geheel het koningrijk.

Bij het tractaat van Parijs was bepaald geworden, dat Holland eene *vermeerdering* van grondgebied (un *accroissement* de territoire) zou erlangen. Holland had nooit *vrijwillig* voor Frankrijk het hoofd gebogen; het was door geweld van zijn volksbestaan beroofd. Holland had, toen de knellende band slechts even was losgemaakt, *zelve zijne bevrijding bewerkt*, en daardoor ook aan de voortrukkende bondgenooten eenen zeer grooten dienst bewezen; en ook om zoo veel trouw en moed te belonen, werd deze vergrooting van rijksgebied aan hetzelve toegezegd. Het doel dezer hooge beschikking was mede dus, de *bevoordeeling* van Holland. — Het nadere tractaat van Londen bepaalde, dat deze vergrooting zou bestaan in de toevoeging der voormalige Oostenrijksche-Nederlanden. — Maar wanneer er nu moest worden beslist, *wie* eigenlijk bij deze hooge beschikking het meeste belang en voordeel heeft gehad; waarlijk die beslissing zou niet moeijelijk vallen.

Holland was een huishouden op zich zelve, al-

Digitized by Google

waar, sedert tijden herwaarts, al de leden onderling door zeer naauwe banden waren verbonden. Holland, in zijn ouden beperkten kring, had slechts één algemeen belang; alles was aldaar ingerigt ter bevordering en bevoordeeling van den handel, als de zenuw van den staat. Het vooruitzigt was er, dat Holland andermaal de hoofdzetel van den handel zou geworden zijn: dit had de ondervinding van één jaar reeds geleerd. Amsterdam en vooral Rotterdam waren in dit korte tijdvak reeds weder tot eene hoogte gekomen, waarop zij ook slechts dat ééne jaar hebben mogen staan; terwijl zelfs het minder aanzienlijke, maar niet minder gedrukte Dordrecht, waar alles *toen* en *sedert* in verval was, in *dat* jaar zich met de bedriegelijke vooruitzigten van een herlevenden handel en scheepsbouw mogt verblijden.—

De eerste vrucht dezer vereeniging voor Holland was dat beklagelijke stelsel van belastingen, dat de doodsteek toebragt aan den op nieuw bloeijenden Hollandschen handel. — Dit kon na deze vereeniging, door eene aanzienlijke vermeerdering van handelplaatsen en daaruit voortvloeijende verdeeling van den handel, nimmer worden hersteld.— Men gevoelde zulks zeer wel in deze gewesten; maar men erkende tevens, dat het behoud der zoo lang ontbeerde rust in Europa deze maatregel van hooge staatkunde dringend noodzakelijk maakte. Men deed meer. Het nationaal eergevoel

Digitized by Google

der Hollanders en de edelmoedigheid van den landaard verblijdde zich zelfs in datgene, wat hun niet alleen geen of ten minste gering voordeel aanbragt en daarentegen zeer tot wezenlijke schade verstrekte. Zelfs had men dadelijk de kieschheid, zoowel het toenmalige Hollandsche gouvernement als het volk zelve, om de vermeerdering van grondgebied welke de sedert lang gevestigde staat, te gelijk met verscheidene anderen, had bekomen, niet anders voor te dragen dan als de *hereeniging* van alle de Nederlanden; terwijl men zonder bedenken zich de opoffering getroostte van nationale volksregten, sedert tijden gevestigd, zonder om de mogelijke gevolgen dezer inschikkelijkheid te denken.

Dit deed men in Holland. — Niet alzoo in België: dáár was het eenigzins anders gesteld. — Deze gewesten, zoo veel langer met Frankrijk vereenigd, hadden aan de zijde van het voordeel bij die vereeniging geene schade gehad. Evenwel had men er moeten bedenken, dat niet de vereeniging met het *Fransche* rijk, maar wel met het *Napoleontische* rijk en alles wat *daarvan* een gevolg en uitvloeisel was, hun zoo voordeelig was geweest; en dat alzoo, bij den val van *dit* rijk, ook tevens de oorzaken hadden opgehouden, waaraan men daar zulk eene buitengewone levendigheid en tijdelijken bloei te danken had. — Niettemin wenschte eene magtige partij er voortdurende verbindtenis met

Digitized by Google

Frankrijk; (*) maar zóó iets liet de Europesche staatkunde niet toe. — Er kon hun dus geen beter lot te beurt vallen, dan de vereeniging met het aloude gemeenebest en de vorming van beide gedeelten tot één staat. Zoo ook dachten er toen aldaar de kundigste en onbevooroordeeldste mannen over; gelijk uit in die dagen geschrevene brochures blijkt. (**) Zonder deze vereeniging toch, was

(*) De heer *Barthelemy*, in het reeds genoemde werkje, zegt onder anderen: » Toute la Belgique fut envahie et réunie à la France, pendant les vingt ans de gloire et de succès qui accompagnèrent ses armes sur le continent . . . . . nous ne pouvons plus être les alliés de la France . . . . . si l'expérience de trois siècles nous fournit des grands motifs de douter de la stabilité de notre sort et de notre tranquillité future, nous pouvons y puiser aussi des consolations très-rassurantes . . . . . sans doute la France a prouvé, depuis trois siècles, qu'elle n'a rien plus à coeur que la conquête de nos provinces . . . . . pendant cet espace de tems elle a consacré toute sa politique et sacrifié sa population pour en acquérir une partie . . . . . ainsi . . . . son ancien penchant, l' entrainera encore de ce côté . . . . . néammoins . . . . . la grande querelle parait ajournée pour un tems très-éloigné, etc. (*Exposé succinct*, p^e. 70 et suiv.)

(**) In het op bl. 122 aangehaalde werkje, *la Réunion*, etc. leest men onder anderen: » Maintenant c'est de cette nation (la Hollande) que les Belges peuvent espérer de devenir partie intégrante, . . . en jouissant, dès ce moment, de tous les avantages qui ont couté des siècles à acquérir. C'est sous cette égide toute puissante que les Belges peuvent vivre et s'adonner sans gène à toute l'étendue de leur industrie . . . . . Dans l'instant ses ports s'ouvriraient à toutes les branches de commerce; elle jouirait du crédit des Hollandais jusqu'à ce que le sien fut établi, et profiterait de leurs colo-

Digitized by Google

hun land aan alle zijden geheel open en dus aan elken aanval blootgesteld geweest. Zonder haar kon er de koophandel noch uitgebreid, noch gevestigd worden; en te vergeefs zou Antwerpen, thans zoo bloeijende, de schoonste natuurlijke ligging en gelegenheid voor den handel hebben opgeleverd, zoodra Holland, op zich zelve staande, het in zijn belang noodig had geoordeeld de Schelde gesloten te houden.

Nogtans was men in België geenszins met deze vereeniging te vreden. Na het sluiten van het Parijsche vredestractaat, toen wel de vermeerdering van Hollands grondgebied besloten, maar het lot van de voormalige Oostenrijksche-Nederlanden nog onzeker was, werd aldaar veel over derzelver toekomstig lot gesproken en ook geschreven. — De grootste meerderheid verlangde, zoo als trouwens ook natuurlijk was, weder onder de regering van

nies dans tous les parties du monde; elle coopérerait à former directement des traités de commerce avec les puissances étrangères, où elle plaiderait ses avantages. Ce commerce, d'abord actif, serait protégé par une marine dont la gloire ne s'est jamais démentie, et qui ne tarderait point à augmenter son lustre par le penchant qu'ont les Belges pour la navigation. Ce commerce extérieur, en donnant un débouché au commerce intérieur, doublerait ses ressources, vivifierait ses fabriques, ses manufactures et son agriculture, source des matières premières. Plus de douanes dans l'intérieur depuis le Texel jusqu'à la France; une circulation que rien n'entraverait, *rendrait bientôt aux Belges les plus beaux jours de leur histoire.* (p. 46 et 47.)

Digitized by Google

het huis van Oostenrijk te komen; dezen echter waren in drie, zeer van elkander verschillende partijen verdeeld. — Eerstens de partij der staten, die daardoor hoopte de oude orde van zaken weder in haar geheel en, ware het mogelijk, nog meer *feodaal* ingesteld te zien; dan die der geestelijkheid, zich vleijende onder dit bestuur alles te rug te zullen bekomen, wat zij door *Joseph* II en onder het Fransche bewind hadden verloren; en eindelijk, bij de onmogelijkheid eener vereeniging met Frankrijk, de eigenlijk gezegde franschgezinde partij, waartoe behoorden al de voormalige ambtenaren onder dat bewind, de koopers van nationale goederen, de dadelijke deelnemers aan vroegere omwentelingen, de ultra-liberalen en eindelijk de aanklevers en belijders der fransche, zoogenaamde wijsgeerige school, of, liever gezegd, de *neologen* en *rationalisten*. Laat ons ook hier zien wat een schrijver, die opzettelijk het voor- en nadeel dezer vereeniging in al derzelver bijzonderheden onderzocht heeft, daarvan zegt. (*)

(*) *Le temps des Républiques est passé:* il est hors de doute que la Belgique devra *appartenir* à l'une ou l'autre puissance, soit en partie, soit en totalité. Mais quelle sera cette puissance? sera ce l'Autriche, sera ce la Hollande? . . . . . Jusqu'ici il est presque certain que la grande majorité se divise en trois partis bien distincts. A la tête se trouve *celui des états.* Ce parti plus attaché à la constitution du pays qu'à la maison d'Autriche, fonde ses désirs sur la réintégration de l'ancien ordre des choses *dans son entier*, c'est à dire de sa souveraineté, avec l'espoir de l'avoir moins limitée en-

Digitized by Google

Maar Oostenrijk was niet geneigd, zich andermaal met deze landen te belasten; het verkoos

core. Il espère faire revivre dans toute sa force les capitulaires de Philippe II, *et enchainer de nouveau son souverain.* Il désire le rétablissement des états-provinciaux composés comme avant des 3 ordres de l'état, avec leurs libertés, chartres et prérogatives; le rétablissement des provinces, *des terres seigneuriales*, des justices locales avec tous leurs privilèges, exemptions, enfin avec *tout l'attirail de l'ancien régime féodal.* Il désire reprendre le droit de se taxer lui-même, le droit législatif, et celui de n'être jugé que par ses pairs ou juges nationaux. Pour cet effet, il vent le rétablissement de la cour de Braband. Mais cet espoir est il fondé sur quelque vraisemblance? Les souverains aujourd'hui . . . . . veulent être *souverains* chez eux *et non de simples administrateurs, soumis à leurs sujets.* Ils n'admettent plus de capitulaires, plus de ces constitutions mixtes et barbare des siécles reculés. Si la Belgique revient à l'Autriche, ... elle la recevra *comme un domaine de sa monarchie, en toute souveraineté,* comme l'avait possédée la France, sans chartres, exemptions ou privilèges, et elle la gouvernera d'après le mode *qu'elle trouvera bon d'établir.* La politique plus éclairée sent que *l'unité de principe* dans les administrations comme dans les lois, peut seule bien gouverner un état. Cette vérité, nous en convenons, n'est pas avantageuse pour quelques individus privilégiés, mais elle est fondée par la raison sur le bien général . . . . . .

Le second parti est *celui du clergé.* Il est encore nombreux et son crédit est assez puissant *parce qu'il gouverne l'opinion publique.* Mais l'attachement pour la maison d'Autriche de ce parti nous paraît aussi peu désintéressé, que celui des états, avec lequel il se lie d'intérêt dans le désir du rétablissement des trois ordres, ce qui fait remonter le clergé au premier rang; *avantage qui rejaillit jusque sur le simple curé.* — Le clergé ne desire-t'il pas encore sa réintégration dans tous ses

Digitized by Google

zich bij den algemeenen vrede meer wezenlijke voordeelen; (*) en voor de vereeniging met Holland was men niet, zoo als wij reeds aanmerkten. Alles wat slechts uitgedacht kon worden, werd daar tegen aangevoerd: het onderscheid van Godsdienst; de Hollandsche staatsschuld; het stelsel van belastingen; de overmagt van den Hollandschen handel, over die van Belgie; de concurrentie tusschen de fabrieken in beide gedeelten; de groote sommen die het onderhoud der dijken vorderden, enz. enz.: (**) dit alles werd met veel omslag van woorden voorgedragen; maar niet zoo opregt was men

droits, franchises et immunités? *N'espère t-il pas le rétablissement des monastères, couvens et abbayes, la restitution de tous les biens et propriétes; que Joseph II et les Français ont aliéné?* . . . . . Nous sommes loin de désirer que le clergé perde ses droits, sa dignité ou son aisance; la politique tient ces points pour nécessaires; mais le bien public exige *que chaque classe de l'état soit circonscrite dans les bornes qui lui sont naturelles.* Or le bien de la réligion exige que ses ministres soient dans une honnête aisance, qu'ils jouissent d'une liberté morale et d'un rang élevé, tel que peut le prescrire le respect dû à la réligion . . . . . Le dernier parti enfin est *celui* connu sous le nom de *parti français.* Il renferme tous les employés de ce gouvernement et tous les acquéreurs des biens nationaux, etc. (*La Réunion*, etc. p^e. 37 et suiv.)

(*) » l'Autriche, *fatiguée de tous les desagrémens dont les Pays-Bas ont été la cause pour elle*, y renonce, dit on, pour toujours.

Elle s'agrandit en Italie, pour se former une monarchie plus arrondie." — (*Barthelemy, Exposé succinct*, p.e 71.)

(**) *La Réunion*, etc. p.e 48.

Digitized by Google

in de voorstelling der vele en groote voorregten, welke België bij deze vereeniging hebben zou. — En waarom deze partijdige voordragt? Omdat velen toen reeds diezelfde plannen en wenschen koesterden, als nu onlangs de geheime bedoelingen eener gelukkiglijk ontmaskerde factie waren; namelijk, het brengen van beide gedeelten onder één souverein hoofd, maar met twee verschillende regeringsvormen en geheel afgescheidene belangen; dat is, eerder eene *federatie*, of bondgenootschap, dan wel eene *vereeniging*. Maar toen nog deden zich hiertegen vele zwarigheden op. De redenen waardoor België, gedurende deszelfs inlijving met Frankrijk, eenig welvaren had ondervonden, waren ook met den val van het keizerrijk verdwenen; deszelfs handel was onbeduidend en geheel verlamd; en bovenal was het in dien tijd een groot bezwaar dat, ten gevolge dezer vroegere vereeniging, geheel zijne linie van vestingen was gesloopt geworden. In zeker hoogstmerkwaardig, toen geschreven werkje, (*) waarin men, hoewel naamloos uitgegeven zijnde, den doordenkenden staatsman meent te herkennen, werd onder anderen dit bezwaar tegen overgesteld aan dat, wat men tegen de Hollandsche staatsschuld aanvoerde. (**)

(*) *De la réunion des provinces Hollandaises et Belgiques, et des principes d'une constitution monarchique.* Brux. chez Wahlen, 1815.

(**) . . . . . » la plupart des Belges semblent désirer, sous un même souverain deux gouvernements distincts, des intérêts séparés, c'est à dire une fédération plutôt qu'une réunion; leur

Digitized by Google

Velen ook waren tegen deze vereeniging om het verschil van Godsdienst, omdat zij eene gedurige botsing onderling en, bij eene protestantsche hooge regering, partijdigheid omtrent de roomsch-catholijken vreesden; maar daarentegen waren er weder anderen, die hier een middel meenden te zien tot vereeniging van de verschillende Christelijke gezindheden, of liever der te rug keering tot de moederkerk van de daarvan afgescheidene takken. (*)

De bestaande Hollandsche grondwet, die van het beginsel der souvereiniteit van den prins van Oranje uitgegaan was, en welke men wel berekende dat grootendeels tot grondslag van die voor het geheele rijk zou verstrekken, was mede voor velen een

principaux motifs sont: 1°. la différence de réligion; 2°. la dette de la Hollande; 3°. sa constitution. . . . . mais. . . . la Belgique, absolumment ouverte sur tous les points où elle sera en contact avec de grandes puissances, devra construire plusieurs forteresses. . . . . or, *si cette augmentation de dépense équivalait à peu près au paiement des intérêts de la dette Hollandaise, le second motif n'aurait guères plus de valeur que le premier.*" — (*De la réunion*, etc. p. 5 et 7.)

(*) Si des haines, des dissentions, des guerres trop longues ont eu pour cause, non la différence, mais bien l'intolérance en matière de réligion; une tolérance réciproque, l'égalité de droits, la liberté absolue à cet égard seraient peut être les moyens les plus puissans *de réaliser l'espérance encore trop vague de voir un jour se rattacher au tronc sacré de la réligion, les branches que les passions des hommes en ont séparés.* (*De la réunion*, etc. p. 6.

Digitized by Google

in de voorstelling der vele en groote voorregten, welke België bij deze vereeniging hebben zou. — En waarom deze partijdige voordragt? Omdat velen toen reeds diezelfde plannen en wenschen koesterden, als nu onlangs de geheime bedoelingen eener gelukkiglijk ontmaskerde factie waren; namelijk, het brengen van beide gedeelten onder één souverein hoofd, maar met twee verschillende regeringsvormen en geheel afgescheidene belangen; dat is, eerder eene *federatie*, of bondgenootschap, dan wel eene *vereeniging*. Maar toen nog deden zich hiertegen vele zwarigheden op. De redenen waardoor België, gedurende deszelfs inlijving met Frankrijk, eenig welvaren had ondervonden, waren ook met den val van het keizerrijk verdwenen; deszelfs handel was onbeduidend en geheel verlamd; en bovenal was het in dien tijd een groot bezwaar dat, ten gevolge dezer vroegere vereeniging, geheel zijne linie van vestingen was gesloopt geworden. In zeker hoogstmerkwaardig, toen geschreven werkje, (*) waarin men, hoewel naamloos uitgegeven zijnde, den doordenkenden staatsman meent te herkennen, werd onder anderen dit bezwaar tegen overgesteld aan dat, wat men tegen de Hollandsche staatsschuld aanvoerde. (**)

(*) *De la réunion des provinces Hollandaises et Belgiques, et des principes d'une constitution monarchique.* Brux. chez Wahlen, 1815.

(**) . . . . . » la plupart des Belges semblent désirer, sous un même souverain deux gouvernements distincts, des intérêts séparés, c'est à dire une fédération plutôt qu'une réunion; leur

Digitized by Google

Velen ook waren tegen deze vereeniging om het verschil van Godsdienst, omdat zij eene gedurige botsing onderling en, bij eene protestantsche hooge regering, partijdigheid omtrent de roomsch-catholijken vreesden; maar daarentegen waren er weder anderen, die hier een middel meenden te zien tot vereeniging van de verschillende Christelijke gezindheden, of liever der te rug keering tot de moederkerk van de daarvan afgescheidene takken. (*)

De bestaande Hollandsche grondwet, die van het beginsel der souvereiniteit van den prins van Oranje uitgegaan was, en welke men wel berekende dat grootendeels tot grondslag van die voor het geheele rijk zou verstrekken, was mede voor velen een

principaux motifs sont: 1°. la différence de réligion; 2°. la dette de la Hollande; 3°. sa constitution. . . . . mais. . . . la Belgique, absolumment ouverte sur tous les points où elle sera en contact avec de grandes puissances, devra construire plusieurs forteresses. . . . . or, *si cette augmentation de dépense équivalait à peu près au paiement des intérêts de la dette Hollandaise, le second motif n'aurait guères plus de valeur que le premier.*" — (*De la réunion*, etc. p. 5 et 7.)

(*) Si des haines, des dissentions, des guerres trop longues ont eu pour cause, non la différence, mais bien l'intolérance en matière de réligion; une tolérance réciproque, l'égalité de droits, la liberté absolue à cet égard seraient peut être les moyens les plus puissans *de réaliser l'espérance encore trop vague de voir un jour se rattacher au tronc sacré de la réligion, les branches que les passions des hommes en ont séparés.* (*De la réunion*, etc. p. 6.

Digitized by Google

bezwaar. Natuurlijk vonden de roomsch-catholijke geestelijkheid en de Oostenrijksch-Nederlandsche adel daarin veel te berispen; terwijl van eenen anderen kant dezen tegenstand geboren werd uit de gebreken dezer grondwet zelve, en doordat kundige staatslieden, ook in België, toen reeds voorzagen, dat de goedheid en toegevendheid van den souvereinen vorst te weinig bedacht was geweest op de verzekering der regten van den troon, dat de magten niet in gelijke evenredigheid waren verdeeld, en er geen genoegzaam evenwigt bestond tusschen de erkende volksregten en de vastgestelde vorstenregten; kortom; dat het *democratiesch* beginsel te veel overmagt had in de staatsregeling en het *monarchaal* beginsel te weinig was uitgedrukt geworden. (*)

(*) » . . . . . éloigné pendant près de vingt ans d'un pays dont ses ayeux ne furent que les gouverneurs héréditaires, quand les états-généraux en étaient le souverain, ce prince en y rentrant n'a-t'il pas cru devoir faire quelques sacrifices, et tacher de se concilier l'opinion générale en cherchant à lier le temps présent au temps passé . . . . . *De là, sans doute, cette loi qui, accordant aux états-généraux et même aux états-provinciaux, des droits qui doivent n'appartenir qu'au souverain, laisse un germe de dissentions qui infailliblement se développera plutôt ou plus tard.* . . . . . de pouvoirs mal établis dans un gouvernement sont nées des luttes, des dissentions . . . . . s'il y a pouvoir royal, et que la représentation nationale ait part à l'administration, *le gouvernement sera décidément mauvais*, parce qu'il y aura confusion dans les pouvoirs. . . . . créer un conseil partie intégrante du pouvoir exécutif, c'est

Maar de vereeniging der beide gedeelten was tot stand gebragt en het koningrijk der Nederlanden gevestigd geworden. De grondwet voor dit rijk was door eene daartoe bijeen geroepene commissie, zamengesteld uit de aanzienlijkste en kundigste mannen van het land, ontworpen; of liever, de voor de noordelijke gewesten reeds bestaande was, zoo als men het zeer juist voorzien had, slechts herzien, gewijzigd en naar de behoeften der twee afdeelingen geschikt geworden. » Zij was geene vrucht van het » vernuft, maar berekend naar de behoeften der natie » in de negentiende eeuw." (*)

Bij de toezending van dit ontwerp aan den koning, eindigde gezegde commissie haar merkwaardig rapport met den wensch: » dat deze grondwet, door des konings doorzigt gelouterd, door den tijd verbeterd, tot de welvaart van het rijk medewerken, het geluk der natie vermeerderen en de

tout confondre, c'est former un gouvernement mixte, républico-monarchique. . . . . la constitution doit être purement et simplement *monarchique*. . . . . parmi les droits du souverain on ne trouve point celui d'inviolabilité pour sa personne, ni celui *si important* de pouvoir dissoudre les états-généraux quand il le juge nécessaire. . . . . malheur au peuple qui donne à ses représentans d'autres pouvoirs que ceux de proposer, consentir et résister: car bientôt ses *élus* deviendront ses *tyrans* s'ils obtiennent de lui un pouvoir d'exécution (*De la réunion*, etc.)

(*) Zie het rapport der commissie. In de kleine (zak-formaat) Brusselsche uitgave der grondwet, door den boekhandelaar *Brest van Kempen*, 1828, op bl. 4.

Digitized by Google

onderlinge liefde en genegenheid van vorst en onderdanen aankweeken mogt (*). Maar integendeel vond zij reeds dadelijken tegenstand in de zuidelijke gewesten, zoowel bij de roomsch-catholijke geestelijkheid als ook bij veelen van den hoogen adel. — Onder meer andere geschriften, was het bovenal het beruchte zoogenaamde *Jugement doctrinal*, hetwelk daartegen het hevigste uitvoer; bepaaldelijk tegen de gelijke voorregten der protestanten met de roomsch-catholijken, alsmede tegen het zesde hoofdstuk, vooral ten opzigte van het laatste gedeelte van art. 196, waarbij aan den koning de zorg werd opgedragen, dat alle Godsdienstige gezindheden zich hielden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den staat. — Nog een ander schotschrift, *Qu'en pensez vous?* getiteld, waarin men op hoogdravenden en uiterst onbescheiden toon de onwettigheid des konings, *als souverein der zuidelijke gewesten*, en de nietigheid en onverbindelijkheid der grondwet betoogde, en dat aan zeker persoon uit den hoogen adel werd toegeschreven, maakte mede veel geraas. — Desniettemin, en ofschoon men zich niet slechts bepaalde bij gedrukte schotschriften, maar de vermaningen tot ongehoorzaamheid en tegenkanting ook tot kansel en biechtstoel uitstrekte, werd de grondwet ingevoerd en vond overal onder het volk bijval. — Het stellen van een paar tref-

(*) Zie het rapport der commissie. In de gemelde uitgave bl. 62.

Digitized by Google

fende voorbeelden; het dadelijk straffen van sommige, ook uit andere beweegoorzaken oproerige schrijvers; toenemenden welvaart in die gewesten, waarvan men zich, aangezien den korten tijd en de vele moeijelijkheden welke het gouvernement te bestrijden had gehad, bijna geen denkbeeld kon vormen; das alles doodde den geest van tegenstand. Algemeen — gerust kan men dit zeggen en verzekeren — *algemeen* begon meer en meer de liefde voor den koning en diens bestuur toe te nemen; men gevoelde zich gelukkig; en in minder dan twaalf jaren was men op een standpunt gekomen, waarmede men zich, met grond, in geene eeuw zou hebben durven vleijen: eensgezindheid, ja onderlinge verbroedering, in den waren zin, tusschen noorden en zuiden; tevredenheid bij allen. —

Niet door het volk dan ook, werd dien onderlingen band van eendragt verbroken. — Neen; toen de aanval tegen het wettig gezag op het gegeven teeken begon, stond de natie als verbijsterd. Men kende noch doorgrondde in het eerst de bedoeling der woeste aanvallers; maar niettemin kende en gevoelde men zeer wel, dat de *aanmoediging* van eene zijde kwam die zich wel eens *boven* het volk verheven acht: van dáár dan ook, dat men somwijlen bij *zekere personen* weifeling uit onzekerheid en onrust heeft kunnen opmerken. De natie zelve echter, was zoo weinig eenstemmig

met of geschokt door de pogingen dezer kennelijke factie — die trouwens ook in geenen deele tot haar behoorde — dat, hoewel het bijna aan onbeschaamde en misdadige kuiperijen gelukt ware den staat op zijne grondvesten te doen schudden, al dat woelen en lasteren, gedurende een tijdvak van langer dan veertien maanden, haar niet uit de rustige stemming gebragt heeft, die het gevoel van haar wezenlijk welvaren had doen ontstaan. — Neen, volkbedervers! de uitkomst heeft al uwe uitvallen en aantijgingen gelogenstraft. Uwe ontwerpen, hoe fijn gesponnen ook, werden verijdeld: GODS hand, die zoo dikwerf dit land krachtdadig uit de grootste gevaren redde, en waarin men dit eertijds ook dankbaar en ootmoedig erkende, maakte uwe pogingen krachteloos. — De standvastigheid eener geruste en eerlijke regering; de rustige houding des volks, dat zich, in enkele gedeelten, ja wel één oogenblik tot de onderteekening van een haar opgedrongen stuk papier liet meêslepen — en dit geenszins nog om uwentwille, *maar omdat men dacht dat het belang van de Godsdienst zulks vorderde*, — doch overigens niet verder te brengen was; en eindelijk uw eigen overmoed en onverklaarbare zorgeloosheid, waardoor gij als een hollend paard in uw eigen verderf rende: dit waren de middelen in GODS hand, waardoor, gelijk wij ten minste vurig hopen, het vaderland voor geruimen tijd van eenen revolutiegeest moge zijn bevrijd geworden, welke later mogelijk, wanneer de

Digitized by Google

volksgeest door van buiten werkende oorzaken niet zoo rustig gezind mogt zijn, erger gevolgen zoude kunnen na zich slepen. — Want niet altijd valt het even bezwaarlijk, de massa's in beweging te brengen; maar er moeten alsdan aanleidende oorzaken *bij deze massa's zelve* bestaan. Ontstaan deze oorzaken door wezenlijke onderdrukking, waaronder men met weêrzin den vrijen nek kromt, dan leert ons de geschiedenis van alle tijden, dat één man van moed en bekwaamheid voldoende was om de onderdrukte veerkracht op te wekken en een geheel volk in beweging te brengen. Zijn deze oorzaken een gevolg van andere omstandigheden; van tijden van bijzondere duurte, van buitengewone hoewel noodzakelijke lasten, van groote onheilen en tegenspoeden, kortom, van gebeurtenissen waaraan eene regering geene schuld heeft maar die zij evenmin kan vermijden; dan zou dit nog wel niet zóó ligt plaats vinden, maar het zou dan toch ook aan eene woelige factie gemakkelijker vallen om, door de wimpel naar den wind te hangen en dit volksmisnoegen onder den schijn van deelneming aantezetten, *bijzondere* oogmerken te bereiken.

Dit nu was *uw* geval, het was ook *uw* doel; maar het oogenblik was u niet gunstig. Wel is waar bestonden vele van *die* zwarigheden thans niet meer, welke in vroeger jaren eene afscheiding en gedwongene *federatie* onder één souverein hoofd, bijna onuitvoerbaar maakten; maar het volk, de

Digitized by Google

massa's, die gij tot bereiking van uw doel noodig had, waren niet op uwe hand; dit volk was geenszins overtuigd dat het bij deze afscheiding zou winnen, en het verkoos dus een zeker tegenwoordige voor eene onzekere toekomst. — Het ware geen wonder geweest, had er, na de vreeselijkste tijden van onrust en verwarring, na lange jaren van alvernielende oorlogen, na geheel veranderde omstandigheden en betrekkingen, en na zoo korte jaren van rust en vrede, nog geene eigenlijk gezegde voorspoed en welvaren bestaan: dit zullen ook de bedaarden en redelijk denkenden, dat is de meerderheid der Belgen wel willen erkennen: en wanneer zij dus *nu* een blik werpen op hunne gewesten; wanneer zij den buitengemeenen bloei hunner steden, ongelooflijk bijna voor hem die velen derzelven sedert de daarstelling van het koningrijk niet meer heeft gezien, aanschouwden: onder anderen dat Brussel, gedurende de Fransche overheersching in diep verval, in 1815 niet meer dan eene weinig aanzienlijke provincie-stad, en thans een der fraaiste steden van Europa, om van anderen, zoo als Antwerpen, Gent, Luik, enz. nog niet eens te spreken; wanneer nu de steeds tot klagen geneigd zijnden landman te vreden was, hetgeen voorzeker wel een blijk oplevert dat het hem wel gaat; wanneer zij hun fabrieken en trafieken overal in vollen bloei, en bepaaldelijk de uitgebreidde Hollandsche handel daaraan eene levendigheid zagen bijzetten, waarvan in eeuwen voor

hen geen voorbeeld bestond; wanneer hunne vroeger geheel opene gewesten, thans door een ringmuur van sterke vestingen omringd zijn geworden, *als een gevolg hunner vereeniging met de noordelijke gewesten;* wanneer zij de schoonste ondernemingen tot openbaar nut en ter bevordering van de onderlinge gemeenschap, onwaardeerbaar voor hen in de gevolgen, hebben zien tot stand brengen, *als een gevolg hunner vereeniging met de noordelijke gewesten;* wanneer de droomen hunner oude geschiedschrijvers bewaarheid werden, en de zeeschepen thans in de havens van Gent verschijnen, met eene gemakkelijkheid als was deze plaats eene wezenlijke zeehaven, en de handel van Antwerpen, bij voorbeeld, tot eene waarlijk ontzag wekkende hoogte gebragt is, *als een gevolg*, wat, *ten koste der noordelijke gewesten;* wanneer zij dit alles en meer nog opmerkten, neen, dan gevoelden zij zich niet *ongelukkig*, niet *verdrukt;* dan konden, dan mogten zij zoo veel weldaden niet miskennen, zonder zich aan de zwartste ondankbaarheid schuldig te maken.

Indien dus, bij zulk eene gesteldheid van zaken, de geestelijkheid naar meerder gezag en invloed op het wereldlijke wil trachten, en, om daartoe te geraken, wenscht datgene te rug te bekomen wat voor haar verloren is en — als een der weinige weldaden van die allervreesselijkste omwentelingen — verloren moet blijven. Indien een hoogmoedige adel hare onte-

Digitized by Google

vredenheid betoont, omdat zij niet genoeg naar haren zin *adel* is; omdat zij gaarne de voor haar zoo gulden ouden tijd, met al de daaraan verknochte heerlijke voorregten, zou zien herleven, en zij die *dagen van onderscheiding* te rug verlangt, toen men vier kwartieren in zijn wapenschild voeren en *heer*, in den volsten zin des woords, wezen moest om lid der staten te kunnen zijn; omdat zij het niet dulden kan, dat de tegenwoordige regering over Nederland geen bijzonder onderscheid in dit stuk *erkent*, (*) en zij alzoo niet slechts met een evenredig aantal leden uit *hun ouden derden stand*, maar met gemeene kooplieden en *roturiers* gezamenlijk over de rijksbelangen moet raadplegen, ja zich dikwerf door dezen ziet overstemmen. Dan blijft bij dit alles de gewone burger niet alleen rustig, maar dan eerst leert hij zijne eigenwaarde gevoelen en het bestuur waardeeren waaronder hij leeft. Eén enkel oogenblik mag hij aan de verwarring mogelijk deelnemen, maar dit duurt ook niet langer dan een *oogenblik*; hij erkent weldra dat *zijn* belang en welvaren niet bedoeld, maar veeleer in de waagschaal was gesteld geworden. —

(*) De heer *Barthelemij*, in het reeds aangehaalde werkje, noemt alle burgers gelijk, *uitgezonderd den adel:* » *après la* » *noblesse*", zegt hij, » il n'y a plus de distinction entre les citoyens que celle qui peut résulter du plus ou moins de vanité." (*Exposé succinct*, *p.* 80.)

Digitized by Google

Nederlanders! Men heeft zich in de laatste tijden angstig verontrust over datgene, wat mogelijk in ons rijk aanstaande mogt zijn. Menig waar en opregt beminnaar van zijn vaderland, heeft in diepe bekommering menige slapelooze nacht in het gebed tot GOD doorgebragt. De herinnering aan die nog niet vergetene dagen van gruwel en jammer, welke nu weder zoo levendig voor den geest kwamen; de blindheid en onverklaarbare onverschilligheid van zoo zeer velen; bovenal het ook weder hier zoo volstrekt onbepaald vertrouwen op eigen krachten en het niet zoeken van hulp dáár, vanwaar dezelve toch alleen komen kon en moest: dit waren redenen genoeg voor angstig en beklemd vooruitzien. Met vertrouwen op GOD, ware ook die vrees verdwenen; maar juist dit vertrouwen ontbrak. — O, waarde landgenooten! broeders in het noorden en zuiden! mogt het voorgevallene ten minste ons allen ter waarschuwing en opwekking geweest zijn! — Het waren wel, op zich zelve, niet zeer veel beteekenende personen, die zich het helsche vermaak voorgesteld hadden een rustig land in verwarring en wanorde te brengen; het onlangs te Brussel besliste proces heeft zulks aangetoond; maar

Digitized by Google

in de handen van den hoogen God hadden deze nietige en verachtelijke wezens geduchte werktuigen kunnen worden. Mogt het u de oogen geopend hebben! Gij hebt het nu zelve door ondervinding geleerd, hoe ligt het valt onrust in de gemoederen te verwekken en twist en tweedragt te zaaijen. Was dit thans reeds mogelijk, nu men zich in waarheid niet ongelukkig gevoelde, onder den besten der koningen, te midden van voorspoed en welvaren, terwijl kalmte, eendragt en eensgezindheid gevestigd, schenen, en men zich overal in liefde de broederhand reikte; thans, als een onmiddellijk vervolg van even ongemeende loftuitingen: hoe zou het dan niet zijn, wanneer deze omstandigheden eens minder gunstig waren! — Waak dus bestendig, opdat uw verstand niet misleidt, uw hart niet overrompeld worde. Raadpleeg uwe geschiedenis; prent het diep in uw hart, *waardoor* dit land eens tot zulk eene hoogte kwam en onze voorvaderen zoo groot en zoo beweldadigd waren. Onderzoek welke steenen des aanstoots moeten worden vermeden. — Verwar geene grondbeginsels in staatkunde of staatsregeling van vroegere tijdvakken, of wel van vreemde instellingen, met ons

tegenwoordig Nederlandsche staatsregt; leer in dit opzigt ten minste *nationaal* te zijn. Geene voorregten of aanmatigingen van vorige dagen, moeten thans meer worden op het tapijt gebragt: herlees de eerste proclamatie van den souvereinen vorst, en herdenk steeds aan het *vergeven* en *vergeten*. Zijt eendragtiglijk eensgezind, hetzij noord- of zuid-Nederlander, protestant of roomsch-catholijke: eerbiedig elkanders denkwijze, ja elkanders voorroordeelen, maar leer u verdragen en liefhebben. — Vertrouw de hooge regering, die over uwe regten en belangen waakt; gij zijt dit vertrouwen, gij zijt onderdanigheid en gehoorzaamheid aan haar schuldig, als Christen en als burger. — Bovenal, Nederlanders! druk het voetspoor uwer eerbiedwaardige voorvaderen: zijt trouw, opregt en eerlijk; vrienden van regtschapenheid, deugd en orde; voorstanders van het edele en goede; getrouwe en ijverige onderhouders en betrachters van de Godsdienst, tot welk eene gezindheid gij ook behoren moogt. Ja, landgenooten! eerbied voor den hoogen GOD en voor Zijn dienst, is een grondtrek van het Nederlandsche karakter: wanneer gij dezen verzaakt, dan verzaakt gij uwen inborst; en zoo de eerbied voor de

Godsdienst verflaauwt, dan gaat tevens de Nederlandsche eigendommelijkheid te grond. De vreeze GODS heeft het voorgeslacht tot die luistervolle hoogte gebragt, waarop dit land eenmaal gestaan heeft: mogt geen ligtzinnig ongeloof of laauwe onverschilligheid het later geslacht in eenen afgrond doen verzinken. Er is veel vreemd vergif ook onder ons welig opgegroeid; ruk dit onkruid uit uwen boezem, werp het verre van u, het behoort geen wortel te vatten in den Nederlandschen tuin! O, zeer waarde vrienden! wij ook staan op een zeer gevaarlijk standpunt. Zoolang valsche wijsbegeerte, arm in lessen van ware wijsheid maar rijk in drogredenen, in ons midden blijft heerschen; zoolang zij het Godsdienstgevoel ondermijnt, de zedelijkheid bederft en het verstand verbijstert; kortom, zoolang zij niet door de kennis der waarheid wordt verdrongen, loopt de mensch en de burger beiden gevaar door haar in het verderf gesleept te worden. Laat u niet door ijdele klanken van liberalismus, van vrijheid en verlichting verblinden: er is, helaas! tot heden van deze woorden meer misbruik gemaakt, dan zij heilrijke vruchten hebben opgeleverd. Er was een tijd, dat de naam

Digitized by Google

van *liberaal* een vrijbrief en aanbeveling was: men heeft het ondervonden, waartoe de aanmoediging leidt van hetgeen en troon en maatschappij ondermijnt! — Waardeer en gebruik uwe staatkundige en burgerlijke vrijheden, maar gebruik ze met mate; gebruik ze zoodanig, dat zij voordeelig voor u en anderen, altijd onschadelijk zijn voor uwen evennaasten. — Zóó zult gij de bestendigste rust en onderlinge eendragt bewerken. Zóó zal steeds de harmonie tusschen het volk en de regering blijven bestaan. Zóó zullen *Nederlandschen* volksgeest en burgerzin geboren worden. Zóó zal ook thans nog de zegen GODS op Nederland met welbehagen rusten, en dit land andermaal worden wat het eens door dien zegen was!

Digitized by Google

Gedrukt bij H. P. DE SWART.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

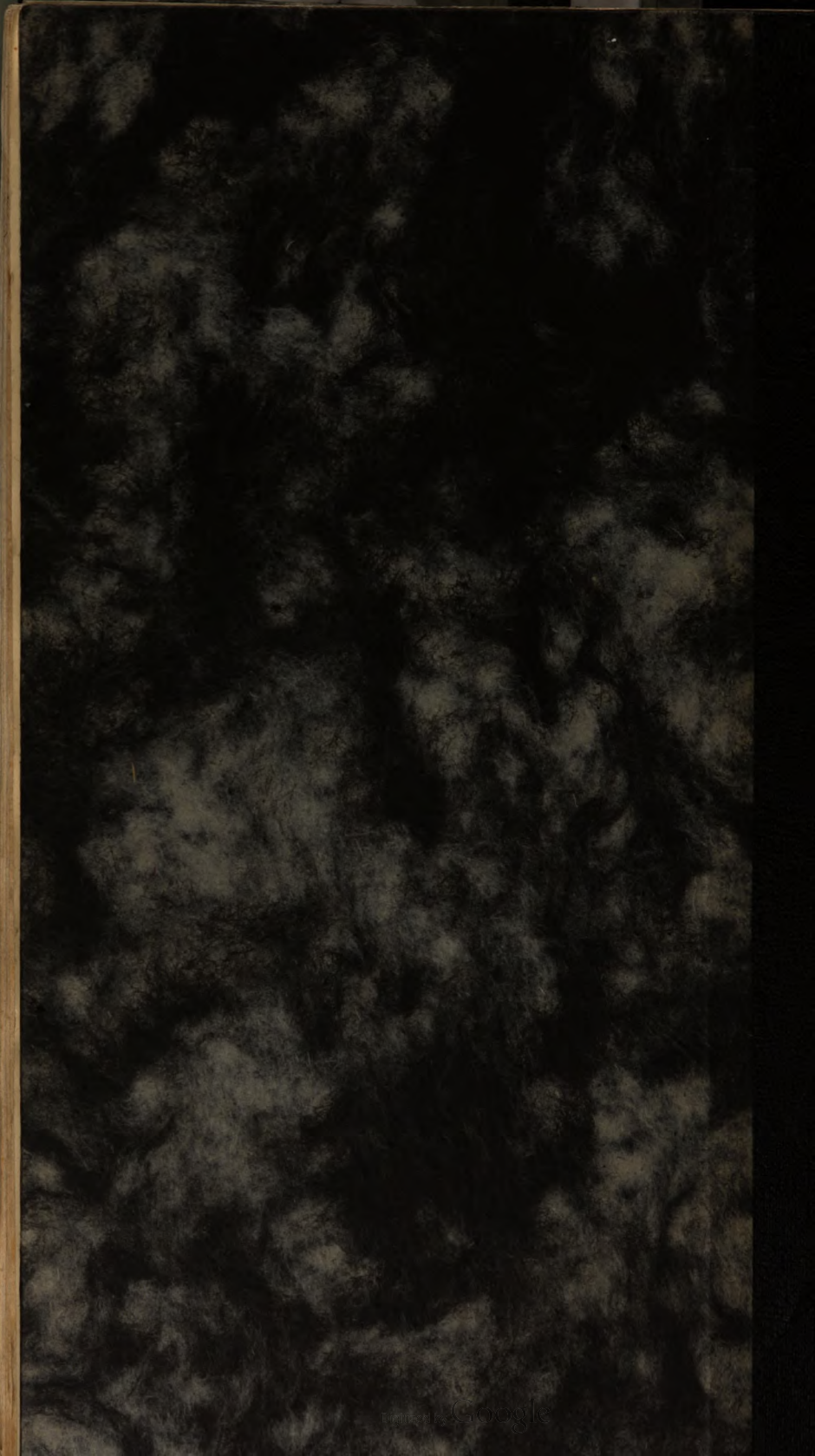

Digitized by Google

Digitized by Google